

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

ASOCIAȚIA LEADER COLINELE MOLDOVEI

(BOTOȘANI-IAȘI)

Autori:

Prof. Mihaela FILIP, Școala Gimnazială, nr.13 Botoșani
Prof.dr. Daniel BOTEZATU, Colegiul Național "Mihai Eminescu" Botoșani
Prof. Maria – Laura TOCARIU, Muzeul Județean Botoșani

UNITĂȚI ADMINISTRATIV-TERITORIALE COMPONENȚE

Comunele Albești, Călărași, Copălău, Durnești, Dobârceni, Frumușica, Hlipiceni, Lunca, Răuseni, Sulița, Todireni, Trușești și orașul Flămânzi din județul Botoșani, precum și Comuna Deleni din județul Iași.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Prezentarea generală a GAL-ului „Colinele Moldovei”

Teritoriul G.A.L. „Colinele Moldovei” cuprinde un număr de 14 localități, din care 13 localități sunt cuprinse în județul Botoșani (comunele Albești, Călărași, Copălău, Dobârceni, Durnești, Frumușica, Hlipiceni, Lunca, Răuseni, Sulița, Todireni, Trușești, la care se adaugă orașul Flămânci și 1 localitate în județul Iași (comuna Deleni). Microregiunea G.A.L. „Colinele Moldovei” este situată în Regiunea de Dezvoltare Nord – Estică, în partea de sud a județului Botoșani. Din punct de vedere administrativ, teritoriul microregiunii ocupă 16,99% din teritoriul județului Botoșani și 2,82% din suprafața județului Iași. Microregiunea „Colinele Moldovei” se învecinează cu mai multe localități din cele două județe amintite anterior:

- La Nord: comunele Dângeni, Hănești și Mihălășeni din județul Botoșani;
- La Est: orașul Ștefănești, comunele Românești și Santa Mare din județul Botoșani;
- La Sud: comuna Andrieșeni, comuna Șipote, comuna Siretel (județul Iași), comuna Präjeni (județ Botoșani), orașul Hârlău (județul Iași);
- La Vest: comuna Gorbănești, comuna Blândești, comuna Bălușeni, comuna Coșula, comuna Cristești și comuna Tudora ce aparțin județului Botoșani.

Coordonatele geografice ce delimitizează microregiunea prezentată sunt:

- Limita nordică (comuna Dobârceni, județul Botoșani) $47^{\circ}50'$ latitudine N;
- Limita sudică (comuna Deleni, județul Iași) $-47^{\circ}25'$ latitudine N;
- Limita vestică (comuna Deleni, județul Iași) $-26^{\circ} 39'$ longitudine E;
- Limita estică (comuna Călărași, județul Botoșani) $-27^{\circ} 19'$ longitudine E.

Accesul în localitățile componente ale microregiunii G.A.L. „Colinele Moldovei” se poate realiza atât prin intermediul căilor rutiere, cât și prin intermediul căilor feroviare. Astfel, principalele drumuri care deservesc acest teritoriu sunt: DN28B (Târgu Frumos – Hârlău – Frumușica – Flămânci – Botoșani); DN29D (Botoșani – Stăuceni – Trușești – Ștefănești); DJ292B (Flămânci – Präjeni – Plugari – Șipote); DJ297 (Silișcani – Blândești – Sulița – Lunca – Todireni); DJ292 (Trușești – Albești – Jijia).

În ceea ce privește accesul prin intermediul căilor feroviare, acesta se poate realiza prin localitățile situate în partea de est a microregiunii. Astfel, există stații CFR în cadrul comunelor Răuseni și Todireni (calea ferată simplă neelectrificată 608). De asemenea, accesul prin intermediul căilor feroviare se poate realiza și prin orașul Hârlău, situat la circa 5 km de comuna Deleni (calea ferată simplă neelectrificată 607).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Microregiunea G.A.L. „Colinele Moldovei” este situată la o distanță de aproximativ 79 km de Aeroportul Internațional Iași și aproximativ 60 km de Aeroportul Internațional „Ștefan cel Mare” Suceava.

Suprafața totală de microregiunii G.A.L. Colinele Moldovei este de cca. 1001 ha. Localitatea componentă a microregiunii care are cea mai mare suprafață este comuna Deleni (154,53 ha), aceasta fiind urmată de orașul Flămânci (108,71 ha), comuna Albești (96,35 ha), comuna Frumușica (84,93 ha) și comuna Durnești (75,02 ha). Pe de altă parte, localitatea cu cea mai scăzută suprafață din cadrul microregiunii este comuna Răuseni (50,99 ha). Din suprafața microregiunii, 11,34 % este ocupată de localități urbane (orașul Flămânci) și 88,66% de localități rurale.

Cea mai importantă resursă naturală este fondul funciar destinat în proporție de 71,8% utilizării agricole. Potrivit Institutului Național de Statistică, 50,75% din terenul acoperit de G.A.L. „Colinele Moldovei” reprezintă teren arabil, fondul silvic ocupând o suprafață de 189,18 ha, reprezentând 19,74% din teritoriul microregiunii.

O altă resursă de la nivelul microregiunii este reprezentată de Siturile de importanță comunitară Natura 2000: ROSCI0141 Pădurea Ciornohal (Județul Botoșani, comuna Călărași) și ROSCI0076 Făgetul Humosu (Județul Iași, comuna Deleni). Alte arii protejate din cadrul microregiunii G.A.L. „Colinele Moldovei” sunt: Rezervația Buduhala-Copalău - 46,6 ha (comuna Copalău), Rezervația Tigana - 86 ha (comuna Flămânci), Rezervația Frumușica - 12,2 ha (comuna Frumușica), Rezervația Schitul Bals - 57,2 ha (comuna Frumușica) și Zona M-rea Cozancea - 71,3 ha (comuna Lunca).

La nivelul microregiunii G.A.L. “Colinele Moldovei” există mai multe obiective culturale incluse în Lista monumentelor istorice 2010, realizată de Ministerul Culturii și Patrimoniului Național prin Institutul Național al Patrimoniului. În cele 13 localități componente ale microregiunii sunt înregistrate 69 monumente istorice, ce datează din perioade variate de timp, ca Ansamblul conacului Cantacuzino – Deleanu, Conacul Cantacuzino – Deleanu, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Schitul Lacuri (Deleni) din Codrul Delenilor, Ansamblul curții boierești Crupenschi, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Biserica de lemn „Sf. Nicolae”, Monument comemorativ al Răscoalei din 1907, Monumentul Eroilor din Războiul pentru Independență, Pavilioanele spitalului de la Sulița, Biserica „Sf. Nicolae”, Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” – Cozancea, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, etc.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Prezentarea unităților administrativ-teritoriale componente

SULIȚA

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Sulița este situată în partea central sudică a județului Botoșani, localizată fiind în partea sudică a Câmpiei Jijiei Superioare și a Bașeului, la o distanță de 25 km de municipiul Botoșani. Poziția matematică este dată de intersecția paralelei de $47^{\circ}39'34''$ lat N cu meridianul de $26^{\circ}56'53''$ long E.

Vecinii comunei Sulița sunt în nord comuna Blândești, în nord-est comunele Trușești și Albești, în est și sud-est comuna Lunca, la sud și sud-vest comuna Copălău iar în partea de vest și nord-vest comuna Bălușeni.

Cu o suprafață de 6.561 ha are din anul 2003 ca structură administrativ teritorială satele Sulița, Dracșani și Cheleș.

Geostructural, teritoriul comunei este amplasat pe o veche unitate de platformă, Platforma est europeană, formată din două etaje structurale: un etaj inferior, precambrian, construit din roci cristaline, cutate, și un etaj superior, postproterozoic, sedimentar necutat (gresii, marne, calcare nisipuri, prundișuri), cu o grosime de peste 1000 m, format în urma unor repetitive regresiuni și transgresiuni marine. Aspectul actual al reliefului s-a schițat din sarmațian, sub acțiunea modelatoare a rețelei hidrografice și a proceselor de versant.

Teritoriul se prezintă ca un ansamblu de platouri, dealuri și coline, ale căror suprafete coboară domol spre sud-sud-est. Cele mai mari altitudini se găsesc în dl. Cozancea – 241 m, în nord-estul comunei, iar cea mai joasă altitudine apare în Valea Sitnei – 73,5m la ieșirea din comună, în dreptul satului Cheliș. Altitudinea medie a reliefului comunei este 157,2 m. Interfluviul Sitna – Cozancea este format dintr-un sir de dealuri la vest de Valea Sitnei, în vestul comunei: dl.Păducel 158 m, dl.Dracșanilor 155 m, dl. La Lozii 192 m, dl. La Vie 176 m, dl. La Trei Pietre 156 m, dl.Dolinei 174 m, dl.Pdișul lui Corlat 174 m; un sir de dealuri în partea centrală a comunei format din dl. Velniței 152 m, dl.Ciocănești 173 m, dl.Imașul Târgului 182 m, dl.Cheliș 185 m; un sir de dealuri în partea de est-nord-est a comunei, între Valea Săcierului și Valea Cozancea: dl.Ceretei, dl. Săcierului 175 m, dl.Maga 176 m, dl. Cozancea 241 m, dl. Zlătunoaia 222 m. Între Valea Burla și Valea Săcierului, zona centrală a comunei este un podiș – Imașul Târgului, suprafață întinsă, asemenea unui pod intefluvial.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Ca tipuri de relief se identifică **relieful structural**, ilustrat în prezența *văilor de tip reconsecvent*, orientate pe direcția înclinării stratelor, cu versanți simetриci, larg deschiși, cu puține ruperi de pantă (Văile Sitna, Burla, Săcierului, Seacă, Donicioaia), a *văilor de tip subsecvent*, orientate perpendicular pe orientarea stratelor, cu versanți asimetrici (Văile Hurjui, Plopilor, Cozancea, Morarului) și a *văilor obsecvențe*, cu direcție contrară înclinării stratelor (V. Dolinei). **Relieful sculptural** ocupă cea mai mare parte a teritoriului cu suprafața comunei apar procese geomorfologice actuale, eroziunea areolară, sărăturile, eroziunea torențială cu șiroaie, rigole, fâgașe, ogașe, travene și râpi (versanți dl. La Vie, dl. Păducelului, dl. Cheliș, dl. Săcierului) dar și alunecări de teren. **Relieful de acumulare** este reprezentat de șesuri (ale Sitnei, Burlei), terase (Sitna), conuri de dejecție și glacisuri de acumulare. Șesul Sitnei până la Sulița-Dracșani are o lățime de 800-1000 m, inundate de apele iazului Dracșani, înconjurat de o fâșie înmlăștinată, acoperită de vegetație hidrofilă.

Teritoriul comunei Sulița are un climat temperat-continental cu exces de ariditate. Media anuală a temperaturii aerului este 9,1°C, cu -4,2°C media lunară pentru sezonul de iarnă și 20,6°C media termică a verii. Amplitudinea medie anuală este 24,8°C. Media anuală a precipitațiilor atmosferice este de 450 mm, numărul mediu anual în care cad precipitații este de 135 zile, din care în medie 40 de zile cu ninsoare. Vânturile se dezvoltă pe culoarul Văilor Sitna, Burla, Cozancea, cu orientare NV-SE. Anual se înregistrază 5-6 zile cu viscol. Ca regionare topoclimatică, întâlnim topoclimatul luncilor în Lunca Sitnei (umiditate și evaporație ridicată, temperaturi scăzute, ceață frecventă), topoclimatul zonelor lacustre - iazul Dracșani, Sulițoaia, Lunca-Sulița (temperaturi mai scăzute, ceață de evaporație, umiditate ridicată), topoclimatul câmpurilor interfluviale, topoclimatul de pădure (inversiuni termice ziua, stratificare termică noaptea).

Apele curgătoare ce străbat teritoriul comunei Sulița, fac parte din sistemul hidrografic al râului Prut, bazinul hidrografic al Sitnei. Sursa de alimentare este de tip pluvio-nival 85-90% și subteran modereat 10-15%. Pârâul Sitna traversează teritoriul comunei, de la NV (iazul Dracșani), la SE - barajul pepinierei piscicole Lunca Dracșani, pe o distanță de 10,4 km. Primește ca afluenți pârâurile Burla, Valea lui Hârjui, Plopilor, Dolina. Pe teritoriul comunei se află mai multe iazuri. Iazul Dracșani este amenajat în albia Sitnei și există încă de dinaintea primului război mondial, realizat printr-un mic baraj de pământ, construit cu mijloace locale, care inunda o zonă mlăștinoasă din lunca râului Sitna, fiind cel mai mare iaz din câmpia Moldovei. În momentul de față însă, o parte însemnată a lacului a fost colmatată din cauza aportului mare de aluviuni. În ultimul deceniu însă suprafețele irigate din lac au scăzut,

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

folosința principală fiind în prezent piscicultura. Iazul are o producție anuală de circa 400 de tone de pește. Alte iazuri sunt Sulițoaia, amenajat în albia pârâului Burla și Lunca-Dracșani, amenajat pe albia Sitnei, în aval de barajul iazului Dracșani. Captarea apelor subterane ale zonei necesită fântâni de adâncimi mari(15-20m), au conținut ridicat de săruri minerale și nu sunt potabile, localnicii se aprovizionează cu apă din fântânile situate pe malul iazurilor Dracșani și Sulițoaia.

Teritoriul comunei Sulița se află în zona de silvostepă. Vegetația forestieră este reprezentată de pâlcuri de pădure, rămase din pintenul păduros Copălău-Cozancea-Guranda, pădurile Poienița, Gropile Zahaica, Cornu Focii, Lupădei, Cozancea, cu specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor: stejarul (*Quercus robur*), gorun(*Quercus petraea*), carpen (*Carpinus betulus*), teiul (*Tilia cordata*), arțarul (*Acer platanoides*), jugastrul(*Acer campestre*), ulmul(*Ulmus foliacea*). La periferia pădurilor se află stratul arbustifer: sângerul(*Cornus sanguinea*), lemn căinesc (*Ligustrum vulgare*), crușin (*Rhamnus cathartica*), porumbar (*Prunus spinosa*). Vegetația de stepă apare în șesul Sitnei, dezvoltată pe soluri cernoziomice: colilia(*Stipa lessingiana*), păiușul (*Festuca valesiaca*), pirul (*Agropyrum cristatum*). Apare de asemenea vegetația luncilor și vegetația palustră în arealele cu înmlăștiniri permanente din albia Sitnei și vegetație halofiolă, insulară în zonele cu soluri halomorfe. Fauna care apare este cea specifică etajului de foioase: căprioara(*Capreolus capreolus*), porcul mistreț (*Sus scrofa*), vulpea (*Canis vulpes*), vevrița (*Scirurus vulgaris*), dihorul (*Mustela putorius*). Alături de mamifere apare un număr variat de păsări: ghionoaia (*Picus viridis*), ciocănitarea (*Dendrocopos major*), huhurezul (*Strix aluco*), pițigoi (*Parus major*), numeroase reptile, amfibii, insecte.

Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial, de culoare închisă, brun gălbui, cenușie, negricioasă. Apar hidrisoluri, lăcoviști și soluri gleice în șesurile Sitnei și Burlei, Dolinei, Cozancea, soluri halomorfe de tip solonet în dl.Cheliș și dl. Sulițoaia.

Populația comunei atinge un număr de 3135 locuitori, cu o densitate medie de 46,6 loc/km². Ocupația principală a locuitorilor agricultura și piscicultura.

Turismul are ca principale obiective Mănăstirea Cozancea, Biserica Sf, Nicolae 1820/1826, Pavilioanele Spitalului Sulița – 1883, drumeții în pădurile Poienița și Cozancea și pescuitul sportiv pe Iazul Dracșani și Sulițoaia.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Există mărturii arheologice care atestă, în unele cazuri, o vechime a locuirii în regiune de circa 4500-5000 de ani. Astfel, în satul Dracșani, în punctul (toponim) *Vatra Satului*, un localnic a descoperit, în 1940, vestigii care i-au dus pe cercetători la descoperirea unei așezări aparținând culturii Cucuteni, datând din eneoliticul dezvoltat (circa 3000-2500 î. Hr.). Așezarea a fost suprapusă, mii de ani mai târziu, de o așezare deschisă și de o necropolă plană, cercetată în 1974 și datează ca aparținând perioadei medievale târzii¹.

Satul cu cea mai veche atestare documentară din cuprinsul comunei este cel al Dracșanilor, aparținând în vechime de ocolul domnesc al târgului Botoșani și fiind întemeiat sau repopulat de domnie din rațiuni economice. Nu încape îndoială că principalul rost al locuitorilor de aici era acela de a întreține și a exploata, în folosul domniei, imensul luciu de apă al iazului cu același nume de pe Sitna, azi cel mai mare iaz natural din țară, cu cele circa 574 de ha ale sale². Potențialul economic al regiunii, mărimea neobișnuită a iazului, așezarea în imediata apropiere a unui vechi șleah ce legă Iași, prin Șipote și Stroești, de Botoșani au dus, în fapt, la apariția mai multor așezări pe malul său sau în apropierea iazului: Dracșani, Draxini, pentru ca la 4 august 1763, într-un ispisoc hotarnic, să se menționeze moșia Bozieni ca fiind „una din săliștile Dracșanului”³.

Credem că toponimul Dracșani, cu formele sale documentare Dracșanul, Drăcșeni, Drăgșen<i>, dat deopotrivă apei și așezării pe care potențialul său economic a generat-o, derivă dintr-unul din numele proprii Drag, Dragul, Dragoș, Drăguș, extrem de familiar în arealul intracarpatic, ajuns în regiune odată cu unul din purtătorii săi. De altfel, cercetările arheologice efectuate aici au dus la descoperirea unor „resturi de locuire atribuite secolelor XIV - XV și XVI - XVIII, reprezentând vatra unui sat dispărut, foarte posibil chiar a vechiului sat Dracșani”⁴.

Într-un opis al documentelor moșilor de la ținutul Botoșani, alcătuit la 20 mai 1841, este menționat un ispisoc sârbesc din 22 aprilie 1548, de la Iliaș <Rareș>, „doveditor

¹ Octavian Liviu Șovan, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Institutul Național al Patrimoniului, Botoșani, 2013, p.394 (în continuare *Repertoriul arheologic*).

² Cifra de 40.000 de ha, preluată dintr-o lucrare a profesorului I. D. Marin este o greșeală de tipar (vezi I. D. Marin, *Botoșanii – apanaj al Doamnelor Moldovei*, în vol. *Botoșani. Istorie și contemporaneitate*, coord. Stelian Cârsteian, București, 1969. p. 32).

³ Direcția Județeană a Arhivelor Statului Iași (în continuare DJASIs), Documente, LDVI/8 (nr.10).

⁴ Alexandru Păunescu, Paul Șadurschi, Vasile Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, vol. II, București, 1976, p. 328 (nr. 182).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

despărțirei dintre moșiiile Jolcujăni (Jolcășeni, azi inclus în Tocileni, n.ns.) și Dracsăni”⁵. Dar prima mențiune a așezării se face într-un izvor turcesc, referitor la invazia otomană din 1538, când însuși Soliman Magnificul, în fruntea oștilor sale, a atacat Țara Moldovei pe al cărui domn, Petru Rareș, voia să îl înlocuiască⁶.

În același opis este menționată o scrisoare, din 11 mai 1632, a cătorva locuitori care dau „celui de atuncia stăpân a Dracșanului patru vecinătăți loră”⁷. La 27 iulie 1644, Vasile Lupu voievod judecă în pricina de hotar a urmașilor lui Alexa șetrarul cu locuitorii satului **Slobozia** Dracșenilor de la ocolul târgului Botoșani, pentru niște locuri din acel sat, hotărând ca nepoții și strănepoții Alexei șetrarului să-și stăpânească părțile din sus, iar sătenii sloboziei părțile din jos⁸.

De remarcat faptul că în anul 1644 locuitorii de aici aveau un statut fiscal aparte, ca unii ce erau **slobodnici**. Care era pricina pentru care locuitorii căpătaseră acest privilegiu de la domnie, pentru că era într-adevăr un privilegiu, ne spune Robert Bargrave, un călător englez care în drumul de la Constantinopol la Londra trece, în 1652, prin Moldova.

Ajungând la Dracșanii de lângă Botoșani, sat pe care el îl plasează greșit în ținutul Cârligăturii, are prilejul de a asista, într-un atelier local de dimensiuni destul de mari, la fabricarea potasei⁹. Meșteșugul potăsăriei folosea aceeași materie primă ca și cel al sticlariei, anume cenușa de potasiu, care rezultă din arderea lemnului. Prin calcinarea cenușii de potasiu se obținea potasa sau soda caustică, din care se fabricau săpunurile¹⁰. Conform aceleiași relatari, prin arderea copacilor (un anumit soi de stejar, asemănător fagului englezesc) se puteau obține două calități de potasă, una mai bună, care dacă era ținută în aer rece se topea după circa o oră și alta de calitate mai slabă. Și mai interesantă este o altă informație pe care o conține relatarea lui Bargrave: cel care coordona acest centru de fabricare a potasei de la Dracșani era un scoțian, Black pe numele său¹¹!

⁵ DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 1).

⁶ Mihail Guboglu, Mustafa Mehmed, *Cronicile turcești privind Țările Române (secolele XV – mijlocul secolului al XVIII-lea)*, București, 1966, p. 22.

⁷ DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 2).

⁸ Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Iсторică Centrală a Statului, vol. III, București, 1968, p. 346 - 347, nr. 1730 (în continuare CDM).

⁹ Robert Bargrave, *Povestirea unei călătorii pe uscat de la Constantinopol la Dunkircke*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973, p. 493 – 494 (în continuare *Călători străini*).

¹⁰ Cf. Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969, p. 141.

¹¹ Robert Bargrave, *op. cit.*, p. 493 - 494.

PROIECT FINANȚAT DE
UNIUNEA EUROPEANĂPROIECT FINANȚAT DE
UNIUNEA EUROPEANĂ

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

În aceste condiții, este de înțeles de ce Dracșanii au fost, pentru o bună perioadă de timp (probabil cât a funcționat această potăsarie), **moșie răzeșească**, la fel cum se poate explica și intervalul îndelungat în care a existat această slobozie, ambele ipostaze derivând din interesul domniei de a exploata direct această sursă de câștig, în condițiile în care o mare cantitate din potasa fabricată ajungea, pe bani frumoși, peste granițele țării¹².

La 26 iulie 1664, Eustratie Dabija voievod scria vornicilor de Botoșani despre jalba călugărilor mănăstirii Humor, cum că satul lor, Feredieni, ar fi împresurat de alte sate¹³. Dând răspuns domnului în legătură cu rezultatul cercetării, vornicii de Botoșani arată, la un moment dat, că seliștea Feredieni se afla între „Slobozia Mării Tale lui Drăgșan și între satul Stroești, pe Sitna”¹⁴. Așadar, la această dată, locitorii așezării de aici, aflate în continuare în proprietate devălmașă, **răzeșească** și depinzând direct de domnie, continuau să se bucură de privilegiile fiscale ce le erau conferite de statutul de slobozie.

Mai înainte de această dată, la 19 martie 1651, Solomon, clucerul cel mare¹⁵ și alți locitori de la coada heleșteului Dracșani se plângăreau domnului de atunci, Vasile Lupu, de abuzurile „dirigătorilor de Botoșani”, care „îmblă de fac nevoie și val oamenilor de bani și-i dezbracă, zicând că prind piaștele ce iasă din hăleșteu într-apă dulce când vine apa mare”¹⁶. Conținutul documentului ne lasă să înțelegem că un gard împărțea, practic, iazul în două: o parte, ce era administrată de oamenii domniei și alta, lăsată în folosul **răzeșilor obștii** („Iar de la gard în sus ca să n-aibă diregătorii nice o treabă a mai învălu oamenii pentru cartea domniei mele, ci să fie cum au fost la alți domni ce au fost mai înainte de noi”), urmând ca acești dregători să supravegheze numai partea de la gard în jos.

La 31 decembrie 1689, Constantin Cantemir voievod îi dă lui Iordache (Gheorghe) Roset, marele vistier, satul „domnesc” Drăgșanul, din ocolul Botoșanilor, cu vecini, cu heleșteul cel mare și cu vaduri de moară în Sitna, precum și fostul târg Șcheia, pentru că ajutase țara cu 15.000 lei (30 de pungi de bani), la vreme de mare nevoie, fiind țara „biruită cu toate neputințele” după domnia lui Dumitrașcu Cantacuzino. Prin diata sa din noiembrie 1720, Gheorghe Roset lasă fiului său, Constantin, moșia Dracșani¹⁷. La 16 iulie 1723, paharnicul

¹² N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XX, București, 1911 p. 72 (în continuare *St. și doc.*), apud Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 141.

¹³ DJASIs, Documente, DCCXCI/249.

¹⁴ Idem, DCCXCI/250.

¹⁵ Este vorba de Solomon Bârlădeanu, care fusese și vornic de Botoșani prin 1648 (Vezi N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Tara Românească și Moldova; sec. XIV-XVII*, București, 1971, p. 349).

¹⁶ DJASIs, Documente, CCCXXIII/62.

¹⁷ DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 4).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Constantin Roset cumpără de la Pătrașcu Bașotă (Zosin) stolnicul, stăpân al Jolcășenilor și Bălușenilor de mai sus de Dracșani, o parte din Dracșani și Ciorăni de lângă ei¹⁸.

În drumul său prin Moldova, abatele Boscovich trece, la 9 iulie 1762, prin Dracșani, ai cărui locuitori, auzind că sosește un ambasador (era vorba de ambasadorul Angliei la Poartă), fugiseră știind că această vizită putea însemna noi impuneri pentru ei. Boscovich a văzut la Dracșani vreo 90 de stupi de albine așezați în câte un trunchi scobit de copac acoperit deasupra, pentru fiecare dintre stupi locuitorii plătind domniei 8 parale¹⁹.

În primii ani ai secolului al XIX-lea, Dracșanii și Dracsânci (azi Draxini) se aflau în stăpânirea beizadelei Dimitrie Mavrocordat²⁰, fratele fostului domn al Moldovei, Alexandru II Mavrocordat (zis „Delibey”) ca fiu al lui Constantin Mavrocordat și Ecaterinei (Catrinei) Roset, nepot după mamă al fostului proprietar al Dracșanilor, vornicul Constantin Roset.

Murind Dimitrie Mavrocordat în anul 1817, moșia Dracșanilor e moștenită de fiul acestuia, Constantin (Costache Mavrocordat)²¹, după „Împărțala între dumilor boierii frați Mavrocordăști pe moșii și alte averi părințăști”²², făcută la 27 decembrie 1806. Prin hrisovul din 2 noiembrie 1817, domnul Scarlat Alexandru Callimachi legiuiește „târgul Sulițoae ce este pe moșia Dracșanul”²³, impulsionând prin aceasta avântul economic al așezării. La 16 martie 1820, Mihai Şuțu voievod dă și el o carte pentru alcătuirea unui târg pe moșia Dracșani, din ținutul Botoșani, a lui Costache Mavrocordat biv vel postelnic²⁴. La 14 ianuarie 1829, hatmanul Costachi Mavrocordat, fiul lui Dimitrie, vinde de veci lui Spiridon Andrei Pavlu „moșia Dracșanul cu săliștile, în care să cuprindă și proțesul pentru documenturile numitilor moșii ce au fost amanet la Andrei Pavlu. Mai târziu, Spiridon Andrei Pavlu va vinde această moșie, la rândul său, unui oarecare stolnic Costache Neculau”²⁵. Între timp, în statistica din 1835, Dracșanii apăreau la ocolul Coșulii, pentru ca în 1838 să treacă la ocolul Miletinului²⁶. De la Costache Neculau, moșia Dracșanilor ajunge în proprietatea lui Mihail Sturdza, domnul regulamentar al Moldovei (1834-1849). La moartea acestuia, în 1884, la vîrstă de

¹⁸ Idem, LDVI/8 (nr. 6).

¹⁹ *Călători străini*, vol. IX, p. 484.

²⁰ Cf. I. Mavrocordat. *Arbore genealogic alcătuit de Paul Cernovodeanu*, Anexă la *Istoria Românilor*, vol. VI, coord. dr. Paul Cernovodeanu, prof. dr. Nicolae Edroiu, Editura Enciclopedică, București, 2002 (în continuare I. Mavrocordat. *Arbore genealogic...*).

²¹ Vezi I. Mavrocordat. *Arbore genealogic...* Se născuse pe la 1773 la Cristești - Iași, unde văzuse lumina zilei, la 1744, și tatăl său. În 1810 se căsătorește cu Casandra Balș, urmașii lor fiind scoborători în România (cf. *Ibidem*).

²² DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 19).

²³ Idem, LDVI/8 (nr. 20).

²⁴ Biblioteca Academiei Române „Creșterea colecțiunilor”, XIX, (oct. – dec.), 1911, CXI/7.

²⁵ Idem, LDVI/8 (nr. 30, 31, 32).

²⁶ Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V)*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol» Iași, XXIII, 1986, (V), p. 182.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

90 de ani, moșia îi va reveni fiului său, Grigore M. Sturdza, supranumit „Beizadeaua Vițel”, pentru că, având o forță fizică impresionantă, se antrena ridicând viței pe umeri.

În 1864, cu prilejul aplicării legii rurale adoptată de guvernul Kogălniceanu și promulgată de către domnitorul Cuza, 161 de țărani din Dracșani au fost împroprietăriți cu o suprafață de 240 de fălcii (circa 343 ha) din moșia lui Mihail Sturdza²⁷. În curând aveau să se vadă, însă, neajunsurile acestei legi: abuzurile vechilor proprietari de moșii, insuficiența pământului acordat, imposibilitatea țăranelor de a plăti despăgubirea clăcii etc. În ciuda dispozițiilor guvernului Kogălniceanu, proprietarii continuau să rămână pe suprafețele de pământ acordate țăranelor, mutându-i pe aceștia de pe terenurile mai productive, arându-le imăsurile și fânețele și chiar forțându-i să se mute din vetele vechi ale satelor în vetele altor sate. Astfel, locuitorii din mai multe cătune de pe moșia Flămâncilor, precum Copălăul de Sus, Präjenii de Gios, din seliștile Prisăcani și Chițoveni au fost mutați forțat în vatra altor sate, printre care și Dracșani²⁸. Pentru că nu au putut să plătească ratele stabilite pentru răscumpărarea clăcii și a pământurilor primite, unii dintre țărani își vor pierde destul de repede pământurile cu care au fost împroprietăriți. Astfel, în octombrie 1882, la comuna Dracșani, 61 dintre țărani ce primiseră pământ prin legea rurală din 1864 aveau datorii neachitate, motiv pentru care pământurile lor vor fi arendate anual de către administrația comunală, pentru recuperarea datoriilor²⁹.

La 1900, Dracșanii erau comună rurală, în partea de sud a plășii Târgul-Miletin, având în compunere satele Cerchejeni, Dracșani, Dracsini, Sulițoaia și Zlătunoaia Mică. Comuna se întindea pe o suprafață de 7304 ha, având o populație de 720 familii, adică 2880 de suflete, din care 701 erau contribuabili³⁰. La aceeași dată, moșia satului Dracșani era în proprietatea prințului Grigore M. Sturdza, având o suprafață de 2466 ha, în care era inclusă și proprietatea răzeșească a țăranelor.

Conform statisticilor încheiate cu prilejul punerii în aplicare a legii rurale din 1864, la Dracșani, până la această lege, pe moșia fostului domn Mihail Sturdza existau 78 de clăcași, dintre care nouă aveau câte patru boi, intrând în categoria fruntașilor, 35 câte doi boi, formând categoria mijlocașilor, restul de 34 fiind țărani pălmași.

²⁷ Ștefan Ciubotaru, *Monografia comunei Sulița*, Editura Axa, Botoșani, 2001, p. 172.

²⁸ Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, Editura Quadrat, Botoșani, 2013, p. 62.

²⁹ *Ibidem*, p. 94.

³⁰ Marele Dicționar Geografic al României, de George Ioan Lahovary, General C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, vol. III, Editura Socec, București, 1900, p. 216 (în continuare Marele Dicționar).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Că pământul primit era insuficient, se va vedea în 1907, când la doar 43 de ani de la reforma lui Cuza, la Flămânci, în apropierea Dracșanilor, va izbucni marea răscoală ce avea să se propage în aproape întregul regat. La Dracșanii Sturdzeștilor moșia era arendată evreului Costiner. La începutul lui martie, circa o sută de țărani din Cerchejeni, cărora li s-au alăturat vreo 50 de locuitori din Dracșani, au mers mai întâi la conacul din Dracșani, pentru a reface învoielile agricole. Neînțelegându-se cu vechilul de acolo, țăraniii s-au îndreptat către târgul Sulița, devastând dughelele locuitorilor evrei. Conducătorii țăraniilor vor fi arestați, duși la Botoșani, bătuți și eliberați ulterior la intervenția primarului, învățătorului și preotului comunei, care i-au luat în chezăsie³¹.

La 14 decembrie 1918 este adoptat Decretul - Lege nr. 3681, care legifera principiile generale ale exproprierii în Vechiul Regat, la 15 decembrie un alt Decret – Lege, nr. 3697, care stabilea proprietățile și suprafețele ce urmau a fi expropriate pentru ca, la 17 iulie 1921, să fie publicată, în Monitorul Oficial, Legea pentru reforma agrară din Vechiul Regat.

În satul Dracșani, din proprietatea de 3704 ha de pe teritoriul comunei, aparținând lui Grigore Alevra, 2210 ha au fost date pentru împroprietărirea a 217 țărani³². La 19 iunie 1925, agronomul regional și autoritățile locale din comuna Dracșani au revizuit lucrările de împroprietărire, astfel încât 57 de locuitori din Dracșani au fost împroprietăriți cu 123 ha, pe moșia Dracșani³³.

În urma Plenarei CC al PMR din 3-5 martie 1949, avea să înceapă procesul de colectivizare a agriculturii, precedat de impozite și cote mari obligatorii, a căror neachitare era aspru pedepsită, astfel încât unii dintre cei împroprietăriți la 1945 își donau pământul primit statului. La nivel național începe organizarea GAC (Gospodării Agricole Colective), pe baza pământului la care țăraniii erau constrânsi să renunțe. În acest spirit, la 2 iunie 1950, la Dracșani avea să se înființeze GAC „Secera și Ciocanul”³⁴. O aprigă prigoană avea să se declanșeze contra celor etichetați ca fiind chiaburi, adică țăraniii cu proprietăți mai mari, proprietarii de mori, oloieri, batoze, tractoare, comercianți și meseriași din sate. După 1989, în baza legislației adoptate, urmașii sătenilor din Dracșani au intrat în posesia unei părți a pământurilor și pădurilor confiscate de regimul comunist, urmare mai ales a titlurilor de proprietate eliberate în baza Legii agrare din 1921.

³¹ Ibidem, p. 173.

³² Ibidem, p. 487.

³³ Ibidem, p. 488.

³⁴ Ibidem, p. 600.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Un alt sat ce intră în compunerea comunei Sulița este chiar satul omonim. Numele vechi al așezării este Sulițoaia, iar originea sa pare destul de recentă. S-au descoperit, totuși, în actualul sat Sulița, urme arheologice atestând o locuire străveche, datând din eneoliticul dezvoltat (circa 3750-3200 î. Hr.) dar și urmele unei așezări deschise, datând din perioada medievală târzie³⁵.

În legătură cu numele așezării se pot face mai multe presupuneri. Este posibil ca numele inițial să fi fost Suliță, care putea fi numele sau porecla primului proprietar. Putem deduce că oiconimul s-a format de la acest Suliță, prin derivare cu sufixul *-oia* (pentru a desemna moșia), fie după numele văduvei acestuia, Sulițoaia. Asemenea oiconime sunt frecvent întâlnite în arealul moldovenesc, și aş aminti doar Cârjoaia (sat din comuna Cotnari), Panaitoaia (sat din comuna Avrămeni) sau Davidoaia (sat din comuna Vorniceni). Ele ilustrează modul în care numele în cauză s-au format de la prenume sau supranume/porecle bărbătești. Suffixul *-oia*, *-oie* este cel mai productiv sufix antroponomic cu care se formează supranumele andronime în secolele al XV-lea și al XVI-lea, în acest caz creând derivat de la un cuvânt, *suliță*, de origine slavă³⁶.

O altă presupunere, la care s-a opus și Ștefan Ciubotaru, este aceea că oiconimul pleacă de la o particularitate geografică, anume amplasarea satului Sulița pe culme de deal, culme care, privită din fostul conac al proprietarului Dracșanilor, seamănă cu un vârf de suliță³⁷. În sfârșit, o altă ipoteză de lucru îi aparține lingvistului și filologului academician Iorgu Iordan. Aceasta consideră că numele de Sulița-Sulițoaia derivă din slavul *selitse*, care este diminutivul lui *selo* = sat³⁸. Nicio legătură, aşadar, cu suliță ca armă, aceste termen fiind tot slav, însă derivat din *sulica*.

Revenind la vechimea așezării, să menționăm că nici Sulițoaia, nici Sulița, nu sunt consemnate în statisticile rusești întocmite între anii 1772-1774, în „Condica liuzilor”, din 1803, în „Condica Vistieriei Moldovei”, din 1816, ceea ce arată că așezarea nu exista ca unitate fiscal-administrativă, cel puțin nu sub acest nume. Prima mențiune a Sulițoaei poate fi și un indiciu al faptului că așezarea inițială era parte a moșiei Dracșani, particularizându-se cu acest nume în cadrul său. Așa după cum aminteam mai sus, prin hrisovul din 2 noiembrie 1817, domnul Scarlat Alexandru Callimachi legiuiește „târgul Sulițoae ce este pe moșia

³⁵ Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 394-395.

³⁶ Anca Bercaru, *Derivarea numelor feminine în limba română*, în „Romanoslavica”, XLI, Editura Universității din București, 2006, p. 196.

³⁷ Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 33.

³⁸ Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, Editura Academiei RPR, București, 1963, p. 375.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Dracșanul”, în urma rugămintii lui Costache Mavrocordat, moștenitorul acestei moșii³⁹. Prin acest act, Costache Mavrocordat capătă dreptul de a organiza târg la Sulițoaia, pe moșia sa. De asemenea, luna era stabilită ca zi de târg, iar Costache Mavrocordat putea organiza, în cadrul târgului său, șase iarmaroace anuale, la date fixate spre a coincide cu sărbători religioase, fiecare iarmaroc fiind aducător de noi venituri. Doi ani mai târziu, la 26 mai 1819, Scarlat Callimachi îi dă lui Mavrocordat un nou hrisov, mai explicit în ceea ce privește drepturile și avantajele financiare pe care i le putea aduce statutul de târg pentru Sulițoaia sa. Fiind numărul de evrei în creștere (poate tocmai prezența numeroasă a evreilor l-a determinat pe Mavrocordat să ceară dreptul de a ține târg acolo), iar aceștia, prin spiritul lor mercantil, amenințând câștigurile aduse pe urma organizării târgului, în noul hrisov se menționează clar că evreii își puteau ține doar un scaun sau două de căsăpie (locuri în care puteau comercializa carne, *n. ns.*), plătind câte un număr de parale diferențiat pentru carnea de miel, oaie, berbec, vițel, mânzat și gonitor (taur Tânăr *n. ns.*), vacă, bou comercializată acolo. Spre a-i ține pe evrei legați de târg se preciza că aceștia puteau face și vinde pâine și covrigi, aveau dreptul de a-și construi două sinagogi, două case ale hamamilor lângă acestea, un feredeu (baie, *n. ns.*) și un țintirim, acesta din urmă afară din târg⁴⁰. Amintirea aceluia feredeu s-a perpetuat până astăzi prin topicul *Podul Feredeului*. Odată cu acest din urmă hrisov, așezarea începe să ia un avânt economic substanțial, iar numărul evreilor crește exponențial, schimbând inclusiv fizionomia localității, atunci când evreii vor deveni populația majoritară.

Din 1834, Dracșanii intraseră în proprietatea lui Mihail Sturdza, inclusiv târgul Sulițoaiei. În contextul reformei rurale din 1864, așezarea încă nu trecuse la numele de Sulița. Sulițoaia făcea parte din comuna Dracșani, iar pe moșia al cărei proprietar era Mihail Sturdza erau menționați 48 de clăcași, dintre care doi erau fruntași, având câte patru boi, 33 erau mijlocași, cu câte doi boi, iar 13 erau pălmași. Niciunul dintre cei doi fruntași nu va fi împroprietărit, vor primi pământ, în schimb, 26 dintre țărani mijlocași și 15 țărani pălmași, doi dintre ei fiind probabil aduși din altă parte și împroprietăriți aici⁴¹.

La 1902, Sulița este menționată ca și comună rurală (târg), în centrul plășii Miletin. Avea o suprafață de 457 ha, cu o populație de 495 familii, însemnând 2850 de suflete. Localitatea avea o biserică, deservită de doi preoți și trei cântăreți, existând și o școală mixtă, înființată probabil în urma legii învățământului dată de Cuza. Se menționează că luna,

³⁹ DJASIs, Documente, LDVI/8 (nr. 20).

⁴⁰ DJASIs, Documente, CXVIII (nr. 7).

⁴¹ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 128.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

fiecare săptămână, se face iarmaroc, piața de aici fiind a doua după Botoșani, mai cu seamă în ceea ce privește comerțul de vite. Existau 400 de boi și vaci, 52 de cai, 200 de oi, 120 capre și 135 porci. Este menționat, distinct, satul Sulițoaia, în apropiere și în partea de nord a târgului Sulița. Satul avea o suprafață de 207 ha, cu o populație de 60 de familii, sau 240 de suflete. Sătenii aveau 150 de boi și vaci, 20 de cai, 674 oi și 55 de porci⁴². Despre participarea sătenilor la răscoala din 1907 am scris mai sus, nu revenim. În 1912, aici trăiau 365 de locuitori, pentru ca în 1930 să ajungă la doar 412 locuitori⁴³. Cu prilejul legii agrare din 1921 și a împroprietăririi țăranilor, Sulițoaia este menționată în Regiunea Agricolă V Sulița, în comuna Flămânci, locuitorii de aici primind 523 ha de pământ, în timp ce locuitorii Suliței, din comuna Dracșani, erau împroprietăriți cu 364 ha de pământ⁴⁴. Satul Sulițoaia continuă să existe și după al doilea război mondial, dar din cauza poziției sale, după 1968 autoritățile comuniste interzic să se mai facă noi construcții, iar locuitorii se mută, treptat, în vatra vechiului târg, cu aceasta dispărând și numele de Sulițoaia, înlocuit complet de cel al Suliței. După 1945, schimbarea regimului politic, odată cu instaurarea guvernului comunist dr. Petru Groza, avea să aducă noi realități și în cazul Suliței. Surogatul de reformă agrară din martie 1945 este urmat, ca și în cazul Dracșanilor, de constituirea GAC, astfel încât, la 27 august 1950, la Sulița se înființă GAC-ul numit „Maxim Gorki”⁴⁵.

În sfârșit, al treilea și ultimul sat al comunei, Cheliș, are o poveste scurtă, dar interesantă. Originea sa este legată, pe de o parte, de Legea pentru reforma agrară din Vechiul Regat, din 1921, pe de altă parte de prima guvernare național-țărănistă, dintre 1928-1931. Cu prilejul reformei agrare menționate, unii dintre sătenii Dracșanilor au primit suprafete de pământ pe dealul din apropiere, numit Cheliș/Cheleș din cauza fertilității sale slabe și a lipsei de vegetație. Sătenii au cerut inginerului agronom care conducea Regiunea Agricolă V Sulița, responsabilă de împroprietărire în regiune, să li se dea și locuri de casă de o parte și de alta a șoselei județene Sulița-Todireni. Întâmplându-se acest lucru, numărul locuitorilor din Dracșani care s-au mutat aici a început să crească. Stabiliti, inițial, în partea stângă a șoselei, pe direcția Todireni, după 1945 și-au ridicat case și pe partea dreaptă⁴⁶. Crescând numărul locuitorilor, întemeindu-se o nouă aşezare, aceasta trebuia să capete un nume. I s-a spus Mănești, probabil după numele lui Iuliu Maniu, cel care, în intervalul 1928-1931, când aveau

⁴² Marele Dictionar, vol. V, Editura Socec, București, 1902, p. 498.

⁴³ Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 27.

⁴⁴ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 485.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 600.

⁴⁶ Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 160-161.

PROIECT FINANȚAT DE
UNIUNEA EUROPEANĂ

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

loc evenimentele, era președintele PNT și, cu mici întreruperi, prim ministrul. Noul sat, situat în partea de sud-est a satului Sulița și la est de satul Dracșani, este menționat mai întâi în 1932, apoi în 1934, ca fiind parte a comunei Dracșani⁴⁷. Din 1939, satele comunei Dracșani, cu excepția Stroeștilor, trec la comuna Sulița. În 1948, în condițiile în care Iuliu Maniu era întemnițat și considerat *persona non grata*, fiind asociat cu burghezo-moșierimea reacționară, autoritățile comuniste schimbă numele satului în Cheliș, arondându-l tot comunei Sulița, unde va rămâne și după 1968⁴⁸. Ca și în cazul Sulițoaei, după 1968 satul Cheliș, care avea atunci o sută de familii cu 404 locuitori, va fi pus sub interdicție de construcții de către aceiași comuniști⁴⁹.

ALBEȘTI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Albești este situată în partea de sud-est a județului Botoșani, la 40 km de municipiul Botoșani, făcând parte din sectorul sud-estic al Câmpiei Jijiei superioare și a Bașeului, bazinul hidrografic al Jijiei, cursul mijlociu, având o suprafață de 9635 ha. Se învecinează la nord cu comunele Trușești și Durnești, la est cu teritoriul comunelor Românești și Santa Mare, la sud comunele Lunca și Todireni și la vest comuna Sulița.

Sistemul de localități cuprinde satele Albești, Buimăceni, Coștiugeni, Jijia, Mășcăteni și Tudor Vladimirescu.

Din punct de vedere geomorfologic, comuna Albești se încadrează în unitatea Podișului Moldovei, subunitatea Câmpia Jijiei, depresiunea Jijia Bașeu. Străbătută de râul Jijia de la N la S, teritoriul comunei apare ca o zonă deluroasă, fragmentată prin văi de eroziune ce s-au dezvoltat în bazinul Jijiei. Configurația generală a reliefului o formează văile largi ale Jijiei, însotite de terase între care se intercalează versanți ușor înclinați. Aspectul caracteristic al comunei este cel de interfluviu, traversat de la nord la sud de râul Jijia. Relieful este condiționat de structura monoclinală, fiind orientat în principal pe direcția NV-SE. Altitudinea reliefului variază între 214m în zona deluroasă, cea mai înaltă în teritoriul

⁴⁷ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 540.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 163.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

comunei și 10m pe terasa inferioară a Jijiei. Altitudinea medie a reliefului este cuprinsă între 125-150 m, cea mai coborâtă aflându-se în văile Jijiei, a cărei șes în zona de confluență a Sitnei ajunge la 65m. Altitudinea maximă este întâlnită la Dealul Sărata – 200m, Dealul Turcului, cu movila Turcului – 212m, Dealul Coștiugenilor 214m. Apariția *reliefului de tip structural și sculptural*, a fost condiționată de structura monoclinală, orientată pe direcția NV-SE, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, ce a dus la formarea unor interfluvii, platouri și tipuri variate de văi. Pe teritoriul comunei apar văi reconsecvente, cu versanți simetrici, larg deschiși (V. Jijiei, V. Gard), văi subsecvente cu profil transversal asimetric (V. Jora, V. Ionășeni, V. Adâncă, V.La Pilat, V. Ungureanu), văi obsecvente cu profil longitudinal scurt, pante mari (V.Văleanca). Interfluviile apar sub forma unor coline, dealuri și platouri joase, cu versanți modelați de procese geomorfologice actuale. *Relieful de acumulare* este în general slab dezvoltat. El se reduce la șesuri înguste în lungul arterelor hidrografice ale râului Jijia și afluenților acestuia. Terasele sunt dezvoltate foarte bine, asimetrice cu extinderi laterale de 7-8 km. Se identifică trei terase cu altitudine relativă de 10 m, 20-25m și 60m.

Comuna Albești se află din punct de vedere climatic în zona temperat continentală accentuată, caracterizată prin veri călduroase și ierni geroase, cu viscole. Temperatura medie anuală este de 9°C, cele mai mari valori lunare se înregistrază în luna august 20°C, iar cele mai mici valori medii se înregistrează în ianuarie -4°C. Verile sunt călduroase, cu frecvențe perioade de secetă. Temperaturi sub 0°C apar din luna septembrie și se prelungesc până în ultima decadă a lunii mai. Precipitațiile atmosferice au media anuală de 550-670mm/an. Perioada de maxim pluviometric cade sub incidența lunilor mai-iulie. Într-un an cad precipitații cam 115 zile, din care 70% sub formă de ploaie. Caracteristică pentru regimul pluviometric al zonei este pe de o parte abundența, iar pe de alta deficitul de precipitații în sezoane diferite ale anului: cantități mari în iunie-iulie și mici iarna. Ambele fenomene au influențe negative asupra activităților economice desfășurate de locitorii zonei. Vânturile specifice zonei se caracterizează prin fluctuații mari de direcție și viteză. Frecvența cea mai mare o au vânturile dominante dinspre N și NV iarna, iar vara vânturile de SV.

Pe teritoriul comunei Albești se deosebesc două topoclimate: microclimatul zonelor deluroase mai înalte cu caracter continental atenuat, contraste termice anuale mari și precipitații puține și microclimatul de vale – pe valea Jijiei - unde apar inversiunile termice.

Rețeaua hidrografică a comunei este reprezentată de cursul râului Jijia, care străbate teritoriul comunei de la nord la sud și affluentul acestuia, pârâul Hângerău. Regimul hidrologic

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

al acestora este caracterizat prin variații mari de debite și nivele. Creșterile acestora produc inundații, colmatări, eroziuni ale albiilor. Aceste fenomene se produc primăvara, după topirea zăpezilor și vara la ploi torențiale. Apa subterană la nivelul comunei a fost interceptată la adâncimi cuprinse între 3 și 14 m, cu un nivel fluctuant în funcție de regimul precipitațiilor.

Vegetația naturală din teritoriul comunei aparține zonei de silvostepă și luncă. Silvostepa este reprezentată de pâlcuri de pădure (șleauri) și pajiști, puternic transformate și modificate antropic. Pădurile silvostepei sunt formate din gorun (*Quercus petraea*) și stejar (*Quercus robur*), alături de care mai apare carpenul (*Carpinus betulus*), teiul (*Tilia cordata*), arțarul (*Acer platanoides*), jugastrul (*Acer campestre*), ulmul (*Ulmus foliacea*). Stratul arbuștilor: migdal pitic (*Amygdalus nona*), cornul (*Cornus mas*), trandafir sălbatic (*Rosa canina*), porumbar (*Prunus spinosa*). Pajiștile sunt formate din asociații de păiuș, colilie, firuță, peliniță. Pădurile apar în partea de vest a comunei: pădurile Coștiugeni, Capu Pădurii, Jurasa, iar în NE Pădurea Boul Roșu – un sector din fosta pădure Rediu Băbicienilor. Peisajul natural al silvostepei s-a modificat foarte mult deoarece multe suprafete de teren au fost introduse în circuitul arabil, iar pâlcurile de pădure au suferit modificări sub influența vegetației spontane. Fauna, destul de săracă, mult diminuată în urma expansiunii activităților umane, este cea specifică zonei de silvostepă.

Din punct de vedere al solurilor, comuna se încadrează în subdomeniul cernoziomurilor cambice și a celor asociate cu soluri cenușii. Apar și soluri din clasa luvisoluri – respectiv argiluvisoluri și clasa hidrosoluri – lăcoviști.

Populația comunei atinge valoarea de 6501 locuitori, dintre care mai bine de jumătate (50,95%) este reprezentată de bărbați. Densitatea medie este de 67,7 loc/ha. Structura etnică: majoritatea o formează românii 96,48%, rromii 3,52%. Structura confesională 76,46% creștini-ortodocși, 18,27% pentecostali, 5,25% aparțin de cultul adventist și creștini de stil vechi, baptist. Structura pe grupe de vîrstă: populația Tânără (0-14 ani) 26,2%; populație adultă (15-59 ani) 59% și populație vârsnică – 14,7%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

1. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Satul din comună cu cea mai veche atestare documentară este Giumătăteni-Jumătăteni, înglobat în satul Jijia în deceniul şapte al secolului trecut. La 7 iulie 1430, Alexandru cel Bun împarte ocinile boierului Ioan/Oană Jumătate fiilor acestuia, Giurgiu/Jurj, Știful/Ştefan și

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Mândru. Lui Jurj i-au revenit „curțile de pe Jijiia, ce să cheamă Giumătărenii”⁵⁰. Mențiunarea curților de acolo arată o vechime mai mare a așezării. Următoarea mențiune a satului este din 17 martie 1492, când Ștefan cel Mare consfințește împărțeala pământurilor lui Ion Jumătate între copiii și nepoții celor trei fii ai săi. Jumătărenii rămân ai Mărinei, fiica lui Giurgiu Jumătate și copiilor acesteia. Se menționează, cu acest prilej, că în satul Jumătăreni fusese curtea lui Căliman⁵¹, expresia „unde a fost curtea lui...”, arătând, de regulă, o vechime a așezării anterioară întemeierii statului, când existau feudali locali și curți ale lor. La 20 martie 1600, Ieremia Movilă voievod întărește lui pan Macri, mare armaș și cneaghinei sale, Nasta, cumpărăturile lor din satul Jumătăreni de la nepoții lui Giurgea Jumătate și de la alți urmași ai acestuia. Satul „curge” mai departe în familia lui Macri, astfel încât la 8 iulie 1646 Macri fost căpitan, feciorul lui Macri mare armaș, împreună cu soția sa, Grăpina, dau nepoților lor, Constantin, feciorul lui Necoară fost logofăt și Tudoscăi, fiica lui Ionașco Jora, măritată cu Constantin Macri pârcălab⁵², „satul Giumătărenii, parte de moșie și cumpărături ce să vor alege, și cu curți gata și cu heleșteu în Jijia”⁵³. În 1803, la Jumătărenii sulgerului Iftime Stamati sunt menționați doar 4 birnici⁵⁴, pentru ca în 1820 satul să fie alăturat Crăciunenilor răzăšești⁵⁵.

Un alt sat vechi din comuna Albești este Mășcăteni.

Despre originea toponimului, în lipsă de informații documentare, putem face doar presupuneri. El pare să derive din adjecativul mășcat, un regionalism specific zonei în discuție, care e posibil să fi fost cognomenul, ulterior numele, întemeietorului așezării, o persoană cu o statură impresionantă. La fel de bine s-ar putea ca termenul să derive din substantivul măciucă forma adjectivală măciucat, având aceeași conotație⁵⁶ sau desemnând, poate, obligația militară a locuitorilor de acolo, de a servi ca măciucași în oastea țării, în caz de nevoie.

La 1 august 1583, Petru Șchiopul voievod întărea schimbul făcut de călugării de la nou zidita mănăstire, Galata, cu Gavril și fratele lui, Albotă și Costin miedar și frații lui, Tiron și

⁵⁰ DRH, A. Moldova, vol. I., nr. 99, p. 146-147.

⁵¹ DRH, A. Moldova, vol. III, nr. 108, p. 215-216.

⁵² N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 411.

⁵³ DRH, A. Moldova, vol. XXVIII, nr. 433, p. 372.

⁵⁴ Condica liuzilor, p. 324.

⁵⁵ Cornelius Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 403. Printre „răzeșii” mai înstăriți de acolo apar Constantin Brăiescu și stolnicul Grigore Tomiță.

⁵⁶ În Moldova medievală existau mai multe sate cu nume aproximativ identice, oricum având temă comună : Măcicășteți (Macicășteți, Macicatovți), pe Suceava în jin. Suceava, Măcicăuți (Macicăuți), azi în Republica Moldova, Măciuca, sat la Tutova, azi în jud. Vaslui, Măciucarii de Gios, pe Bârlad, jin. Tutova și Măciucașii de Sus, pe Bârlad. jin.Bârlad (cf. Alexandru I. Gonța , *Indicele numelor de locuri*, p. 154).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Toader și alt Toader și fratele lui, Costin și Nicoară și alt Toader, fiul Anușcăi, călugării dându-le celor din urmă satul Măcicăteni, pe Jijia, fost drept domnesc și ascultător de ocolul târgului Botoșanilor, primind în schimb jumătate din satul Hrișcani, de la ținutul Sucevei⁵⁷. Ulterior, satul va fi luat din nou de la mănăstire și dat lui Ionașco Dobrenchi și ruedelor sale. La 3 iunie 1634, Vasile Lupu voievod le întărește acestora stăpânirea asupra satului, cu iaz și cu mori pe Jijia, în „ocolul târgului Botoșani”, în urma judecății cu Borăleanul. În același document se mai precizează că jumătate din Măcicăteni îi fusese dăruită lui Dobrenchi de către Miron Barnovschi voievod⁵⁸.

Mai târziu, domnul va reveni asupra dispoziției sale. Astfel, din Botoșani, la 1635 <octombrie, după 5 - în. de 23>/1636 <iunie, după 5, în. de 20> (7144), Vasile Lupu întărește mănăstirii Galata de Sus „satul Măcicăteni, care este din ocolul târgului nostru Botoșeni”. Din nou satul nu a rămas prea mulți ani în stăpânirea mănăstirii, pentru că la 13 iunie 1645 Bejan Balșe, fiul lui Lupu Balș, biv vel sluger, mărturisea printr-un zapis că a primit de la Gligorașco Jora toți banii pe care el îi dăduse călugărilor de la Galata pe satul Măscăteni, de pe Jijia, pentru care avusese și judecată la Divan⁵⁹. Doar câțiva ani va stăpâni satul Gligorașco Jora pentru că, la 25 septembrie 1652, Vasile Lupu întărea „Măcicătanii, de la ținutul Hârlăului”, lui Necula neguțător, fără a se preciza modalitatea prin care acesta din urmă devenise stăpân al satului⁶⁰.

După Regulamentul Organic, arondarea teritorialui Moldovei a fost reorganizată, prilej cu care Măscătenii sunt înscrisi la ocolul Miletinului, de la ținutul Botoșani. Din 1838, satul trece în ocolul Jijiei, rămânând la ținutul Botoșanilor⁶¹.

Buimăcenii (Buimăceani, Băimăceni, Băimăceani, parte din Buninți) sunt o altă veche așezare medievală a comunei, a căror vechime este mult anterioară primei mențiuni documentare. La 16 martie 1493, în fața lui Ștefan cel Mare vine Marina, fiica Magdii, nepoata lui Cânde, care vinde dreapta ei o cină „de pe uricu moșului ei Cânde”, satul Băimăceni, pe Jijia, cumpărători fiind Oană și sora lui, Fedca/Fedea⁶². Partea Fedcăi nu va fi

⁵⁷ DIR, A, *Moldova*, veac XVI, vol. III, p. 224, nr. 276.

⁵⁸ DRH, A, *Moldova*, vol. XXII, p. 170, nr. 150.

⁵⁹ DMASB, *Documente istorice*, CLXXXV/178.

⁶⁰ Idem, CCVI/175.

⁶¹ *Ibidem*, p. 182. La 1829, satul era în proprietatea banului Gheorghe Donici, fiul slugerului Gheorghe Donici (cf. Alexandru V. Perietzianu - Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (III) M. Tinutul Botoșanilor*, în „Arhiva Genealogică”, II(VII), 1995, nr. 1-2, p. 161).

⁶² DRH, A, *Moldova*, vol. III, nr. 133, p. 257-258.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

stăpânită prea mult de către urmașii acesteia, pentru că la 26 martie 1532 Petru Rareș dă un sfert din satul Băimăceni pe Jijia, partea de sus, lui Dragotă șetrar, pentru slujbă dreaptă. La 15 aprilie 1586, în fața lui Ieremia Movilă voievod, urmașii lui Oană, fratele Fedcăi, vând cealaltă jumătate a satului, „jumătate de sat de Băimăceani, ce este pe Jejia, și cu loc de moară în Jejia, jumătatea de jos”. Cumpărător este Nicoară Prăjescul diac, văr cu Ieremia Movilă, iar cu acest prilej este amintit și uricul de cumpărătură ce-l avuseseră Oană și sora lui, Fedea, de la Ștefan cel Mare⁶³. Cu adevărat interesant este actul din 3 mai 1598, în care este invocat și documentul de mai sus, dar sunt menționate și altele, actul fiind singura sursă care le pomenește. Aflăm că primul proprietar al satului Buimăceni fusese Iliaș Goraet (Horaet), care avea privilegiu de danie pe sat de la Alexandru voievod cel Bătrân (Alexandru cel Bun, *n. ns.*). Nicoară Prăjescu va cumpăra părți de sat de la strănepoții acestui Goraiță, majoritatea cumpărăturilor fiind făcute în timpul domniilor lui Petru Șchiopul. Acum este menționat un nume poate mai vechi al satului, anume Buninți („jumătate de sat din Buninți care se numesc Băimăceanii”)⁶⁴. În 1774, Buimăcenii erau în ținutul Hârlău, la ocolul Jijiei, satul fiind risipit cu totul: doar opt capi de familie, toți de condiție modestă⁶⁵. În 1803 la Buimăceni erau înregistrați 17 locuitori birnici, care trăiau pe moșia paharnicului Vasile Crupenschi, acesta având acolo și un scutelnic⁶⁶.

Prima mențiune a satului Albești este din 12 decembrie 1600, când Ieremia Movilă întărește copiilor lui Cârstea Balș, printre altele, satul Albești, pe Jijia⁶⁷. La 24 mai 1602, în fața Ieremiei Movilă vin fiili și nepoții lui Cârstea Balș, fost vornic, jeluindu-se că toate hrisoavele și ispiroacele lor s-au pierdut „în vreme când Mihai vodă au intrat cu vicleșug în pământul domniei sale”. Cu acest prilej, documentul amintește două ocini și moșii Albești: „satul anume Albeștii di pi Jijia, în ținutul Dorohoiu lui”, respectiv „Albeștii... (lipsă text, *n. ns.*) di pi Jijie, ce-i în ținut(ul) Hârlăului și cu o moară în Jijie”⁶⁸. În următorul document, din 20 aprilie 1617, Radu Mihnea voievod le întărește copiilor lui Cârstea Balș, ai lui Ioanăș Căpotici, Ilea Musteață, Bulhac ceașnic și Moga aproape mai multe sate, printre care „jumătate de sat, anume Albeștii Vechi, pe Jijia, cu vie și cu livezi”, respectiv „jumătate din satul

⁶³ *Ibidem*, vol. III, nr. 382, p. 317.

⁶⁴ DRH. A. Moldova, vol. IX, nr. 335, p. 465-466.

⁶⁵ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, p. 249.

⁶⁶ Condica liuzilor, p. 324.

⁶⁷ Mihai D. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească*, vol. I, București, 2004, p. 262.

⁶⁸ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. I, nr. 70, p. 46-47.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Albești, partea de sus și cu mori la Jijia, ce este în ținutul Dorohoi”⁶⁹. Actualul sat Albești este, aşadar, cel din stânga Jijiei, de la ținutul Dorohoi! La 17 mai 1638, jupâneasa Ileana a lui Gheorghe Jora (era fiica paharnicului Grigore Balș, *n.ns.*), fost sulger, împreună cu fiile și fiicele sale își împart părțile de ocină ale Jorăi, lui Gligorașco Jora, unul dintre fii, revenindu-i „a șese parte de sat de Cosciugeni”⁷⁰. La 20 martie 1642, Ieremia și frații lui, feciorii Tudoscăi, fiica lui Cârstea Balș cea robită de tătari, împreună cu Gligorie Jora, nepot al Cârstii Balș, cu Simion și frații săi, fiile Fedorei și nepoți ai acelaiași Cîrstea, cu Vasile și frații lui, fiile lui Gheorghe Balș logofăt și nepoți ai Cârstei, cu vornicul Pavăl Albota, feciorul Antemiei și nepot al Cârstei Balș își împart dreptele lor ocini și moșii după cum urmează: Eremia și frații lui, copiii Tudoscăi, iau „giumătate de sat de Albeștii cei Bătrâni, ce se chiamă Coșciugeni”, în timp ce Gligorie Jora primește cealaltă „giumătate de Albeștii cei Bătrâni, ce se chiamă Coșciugeni”, în ținutul Hârlăului, în dreapta Jijiei. Bejan Balș și frații săi iau „giumătate de sat Albești, pre Jijia, în ținutul Dorohoiului”⁷¹. Din acest moment, cele două sate vor avea evoluții diferite, fiind consemnate ca atare în catagrafii. Considerăm că numele satului Cosciugeni (azi Costiujeni) provine de la ocupația locuitorilor săi, riverani de dreapta ai Jijiei, anume confectionarea cosciugelor/coștiugelor (termen de origine slavă), coșuri/coșnițe de papură (se găsea acolo din belșug) în patru colțuri.

În 1774, Coșciugeni de la ocolul Jijiei, ținutul Hârlăului, cu cele patru case, erau ai medelnicerului Constandin Timuș. Acesta avea acolo trei scutelnici, fiind menționat și un preot, popa Mihai⁷². Aceeași catagrafie înregistra Albeștii la ocolul Bașeului, de la ținutul Dorohoi. Satul, cu 43 de case, rămăsese al familiei Balș, proprietar fiind logofătul Balș. Doar 14 capi de familie erau birnici, restul fiind scutelnici ai logofătului (20), 5 femei sărace, un preot, o slugă, un țigan și un ruptăș⁷³. Coroborând informațiile documentare și statistice cu arborele genealogic al familiei Balș se poate observa că Albeștii și Coștiugeni „au curs” prin urmașii lui Bejan Balș, fecior Lupului Balș și nepot vornicului Cârstea Balș. La un moment dat, sătenii din Coștiugeni s-au strămutat de pe malul Jijiei pe culmea dealului⁷⁴, un posibil motiv putând fi una sau mai multe viituri provocate de revărsările Jijiei.

⁶⁹ *Ibidem*, vol. IV, nr. 185, p. 147-148. Pentru considerațiile noastre privind familia Balș și identitatea înaintașilor lui Cârstea Balș menționați în document vezi mai sus satul Ionășeni, com. Trușești.

⁷⁰ DRH, A. Moldova, vol. XXIV, nr. 354, p. 348.

⁷¹ DRH, A. Moldova, vol. XXVI, întocmit de I. Caproșu, Editura Academiei, București, 2003, nr. 333, p. 275. Documentul este foarte important și pentru că aduce precizări importante referitoare la descendenții vornicului Cârstea Balș, precizări în lumina cărora spăța de neam a acestora pe linia vornicului trebuie revăzută!

⁷² Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, p. 244.

⁷³ *Ibidem*, p. 529-530.

⁷⁴ Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 37.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Cu prilejul aplicării reformei rurale din 1864, majoritatea satelor din actuala comună Albești era arondată la plasa Jijia, județul Botoșani, în cadrul comunei Buimăceni. În 1899, comuna Buimăceni era formată din satele Albești, Buimăceni, Capul-Pădurii, Crăciuneni, Jumătăteni, Petrești și Șatrăreni. Cu excepția a șase familii de evrei, toți locuitorii erau români. La aceeași dată, satul Buimăceni, aflat pe țărmul stâng al Jijiei, se întindea pe o suprafață de 892 ha, iar populația însuma 293 de locuitori. În sat funcționa o școală mixtă, cu un învățător și 30 de școlari, iar la biserică ridicată de locuitori oficiau un preot și doi cântăreți⁷⁵. La 1898, Albeștii se aflau tot în comuna Buimăceni, iar populația număra 266 de familii, cu 889 suflete. La biserică din lemn slujeau un preot și doi cântăreți⁷⁶. Pe țărmul drept al Jijiei, în sudul comunei Buimăceni se afla satul Jumătăteni, cu o suprafață de 350 ha și o populație de 25 de familii, adică 112 suflete⁷⁷. În același an, Mășcătenii se aflau în comuna Trușești. Aveau o suprafață de 1363 ha, din care 570 pădure, iar populația număra 266 de locuitori. În sat exista o biserică, unde slujeau doi preoți și trei cântăreți⁷⁸.

În 1921, cu prilejul aplicării legii agrare, comuna Albești, încadrată în regiunea agricolă Sulița, era formată din satele și moșiiile Albești, proprietar Maria Solomon, Albești-Buimăceni, moștenirea lui M. Popovici-Bâznoșanu, Coștiugeni lui Alex. Enacovici și Dr. Maria Capșa, Mășcătenii Marietei Ghica și Stăneștii lui Ion Mavromati și Maria Andriescu. Separat, comuna Șatrăreni, era formată din satele și moșiiile Buimăceni, moștenire a lui Bâznoșanu, Crăciuneni ai Mariei Severin, Jumătătenii lui Vasile Timuș, Petreștii Auricăi Tatos și Șatrărenii Anetei Lupașcu și ai Mariei Gheorghiu⁷⁹. Cu prilejul aplicării prevederilor acestei legi agrare, este înființat un sat nou, Principele Mihai, aflat la circa 7 km sud-est față de satul Albești. La recensământul din 1930, aici erau recenzate 84 de gospodării, cu 389 locuitori. Satul apare menționat oficial prima dată în 1929, în comuna Rânghilești din plasa Jijia. În 1948, imediat după alungarea regelui Mihai, nouul sat i se dă numele Tudor Vladimirescu. Din 1968, satul trece la comuna Albești și cunoaște un spor demografic extraordinar, populația crescând de aproape cinci ori în intervalul 1929-2002⁸⁰. În timpul

⁷⁵ Marele Dicționar Geografic al României, vol. II, p. 61.

⁷⁶ Ibidem, vol. I, p. 39-40.

⁷⁷ Ibidem, vol. IV, p. 118.

⁷⁸ Ibidem, p. 298.

⁷⁹ Constantin Cojocariu, Proprietatea funciară în județul Botoșani, p. 484-485.

⁸⁰ Ibidem, p. 548-549.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

reformei agrare comuniste, din comuna Albești, făceau parte satele Albești, Buimăceni, Măscăteni, Coștiugeni, Crăiniceni, Jumătăteni, Petrești, Stănești și Șătrăreni⁸¹.

În 1964 numele satului Șătrăreni este schimbat, satul numindu-se de atunci Jijia⁸². Din 1968, Buimăcenii înglobează și satul Petrești, iar Jumătătenii cu o existență atestată de aproape 550 de ani sunt înglobați, în același an, la Jijia. Unul dintre satele vechi, azi dispărute, a fost Dărmănești, pe Jijia, ținutul Hârlău, întărit de Ștefan cel Mare, pe la 1498-1499, nepoților lui Stoian, unul dintre ei Petru Dărman, acest Stoian fiind fiul lui Dărman, cel care a dat numele așezării⁸³. Inclus mai târziu în Jumătăteni, satul este azi contopit cu Jijia. Alt sat vechi dispărut este Vlăiceni, pe Jijia, în hotarul Șetrărenilor, cu care se va contopi ulterior, atestat prima dată la 1 iunie 1610⁸⁴. Documentul menționează numele întemeietorului așezării, Vlaico șetrar, ce avea privilegiu pe acel sat de la Ștefăniță voievod cel Tânăr (1517-1527)⁸⁵. Alt sat desființat este Petrești, amintit mai întâi într-un document al cancelariei lui Iancu Sasul voievod, la 18 aprilie 1581⁸⁶, satul fiind încorporat mai târziu la Buimăceni. Interesant, din perspectiva temei abordate, este faptul că într-un act din 14 februarie 1614, de la Ștefan Tomșa al II-lea, o femeie și cu fiul ei, din Petrești, se plâng domnului asupra unchiului aceluia fiu, Dămășcanul și „asupra altui răzăș”, care-i araseră ocina și dedina din sat deși „nu au nicio treabă cu ea”⁸⁷. În sfârșit, alt sat vechi dispărut este Merești, pe Jijia, la ținutul Dorohoi, înglobat în satul Albești înainte de 1803⁸⁸.

CĂLĂRAȘI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Călărași este situată în partea de sud est a județului Botoșani fiind așezată în ulucul depresionar Dorohoi-Botoșani-Flămânci-Frumușica, în partea central sudică a

⁸¹ Ibidem, p. 584.

⁸² Pr. Neculai Șalaru, op. cit., p. 201.

⁸³ DRH, A. Moldova, vol. III, nr. 23, p. 410-411. Satul pare a fi mai vechi cu cel puțin 100 de ani.

⁸⁴ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. II, nr. 395, p. 297-298.

⁸⁵ Informații prețioase, bine documentate despre istoricul acestui sat la Pr. Neculai Șalaru, op. cit., p. 232-242, *passim*.

⁸⁶ DRH, A. Moldova, vol. VII, nr. 358, p. 434-435. Pentru informații suplimentare vezi Pr. Neculai Șalaru, op. cit., p. 169-171 *passim*.

⁸⁷ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. III, nr. 251, p. 161.

⁸⁸ Ibidem, p. 164-168.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Câmpie Jijiei Inferioare și a Bahluiului, la 59,5 km față de municipiul Botoșani, de care este legată prin DN29C. Matematic, se află la intersecția paralelei de $47^{\circ}36'10''$ lat N cu meridianul de $27^{\circ}16'22''$ long E. Are o suprafață de 5855 ha, intravilanul fiind de 488 ha și extravilanul 5367 ha, din care suprafața agricolă este de 4753ha. Pe teritoriul comunei, se află 353ha de pădure și vegetație forestieră – pădurea Ciornohal care aparține de Ocolul silvic Trușești.

Comuna are ca vecini la nord și la est, comuna Santa Mare, în partea de nord-vest comuna Todireni, la vest comuna Hlipiceni, în partea de sud vest comuna Răuseni iar în partea de sud com. Andrieșeni, jud. Iași. Administrativ teritorial, comuna Călărași cuprinde satele Călărași, Libertatea și Pleșani.

Din punct de vedere geostructural, teritoriul comunei Călărași aparține Platformei Moldovenești, continuare a Platformei Ruse, cu un fundament cristalin vechi, podolic, cutat și faliat, acoperit cu o stivă groasă, formată din roci paleozoice, mezozoice și terțiare necutate. Constituția petrografică este reprezentată de argile, marne, intercalații de nisip, la care se adaugă calcare oolitice, prundișuri.

Altitudinea maximă în comună este de 196,8m în Dl.Cristoaia la NNE de satul Călărași și iar altitudinea minimă este de 77,6m, în valea râului Chișcata, la limita cu com. Andrieșeni-Iași, la confluența cu Valea Glăvăneasa. Altitudinea medie este de 137,2 m. Relieful dezvoltat pe suprafața comunei are caracter structural – sculptural, apariția lui fiind datorată acțiunii diferențiate a factorilor denudaționali. Se prezintă sub forma unor ansambluri de platouri, dealuri și coline. Văile separă trei interfluvii importante: între V. Ciornohal și V. Glăvăneasa din nord-vest, spre sud est , se înșiruie Dl. Monahului 185m, Dl. Călărași 177m, Dl. La Bulhac 193m; între V. Glăvăneasa și V.Chișcata sunt Dl.Cristoaia 196m, Dl.Pleșani 146m, Dl.Cracalia 152m; între V. Chișcata și V.Berza Veche, Dl Ciritel 165m, Dl.Greaca 142m, Dl.Berza Veche 136m, Dl.La Coșeri 180m, Dl.Răchiți 138m. În nord-est , între V.Berza Veche și V. Prutului, se află Dl.Odăii 160m, Dl.Izvoarelor 157m, Dl.Boroșeni 157m. Interfluviile apar sub forma unor platouri întinse numite podiș: Pod. La Coșeri, Pod. Cracalia, Pod. La Manolache, pod. La Boghean. Pe teritoriul comunei sunt prezente văile recosecvente, cu ruperi de pantă, cu șesuri ce se dezvoltă rapid, versanții văilor simetриci, larg deschiși: V.Ciornohal, V. Glăvăneasa, V. Chișcata, V.Cracalia. Văi subsecvente, cu versanți asimetrici, pante domoale și cei opuși abrupti, cu aspect de cuestă: V. Berza Veche, V.Odăii. Văile obsecvente sunt puțin dezvoltate: Valea lui Boghian. Apar frecvente zone afectate de procese geomorfologice actuale. Este prezentă eroziunea areolară și cea torențială, declanșată de ploi mari, topirea zăpezilor, atunci când se formează șiroaie, rigole, făgașe, ogașe. Pe versanții

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

înclinați se formează ravene și râpe (Dl.Cracalia, Dl.Cristoaia, Dl.Ciornohal, Dl.Călărași). Pe alocuri, densitatea ravenelor și a ogașelor este mare, formându-se zone de „badlands” aşa cum apare pe versantul de vest al Dl.Călărași, spre Valea Ciornohal. Alunecările de teren au condiții favorabile de apariție și se întâlnesc în multe zone. Relieful de acumulare este reprezentat de șesuri, alături de glacisuri și conuri de dejecție. Șesurile pârailelor Berza Veche, Glăvăneasa, Chișcata, Ciornohal au lățimi de 200-500m, formate dintr-o succesiune de vete de iazuri scurse, suprafețe umede, zone mlăștinate acoperite de vegetație higrofilă.

Comuna Călărași are o climă temperată continentală cu accente de ariditate. Temperatura aerului înregistrează un grad mare de variabilitate. Temperatura medie anuală este de 9°C, variind între -1 și -4°C în ianuarie și 19-22°C în iulie. Amplitudinea medie este de 24,6°C. Precipitațiile atmosferice au o medie anuală de 500mm/an, luna cea mai ploioasă fiind iulie și cea mai secetoasă este februarie. Anual, în medie, se înregistrează 135 zile cu precipitații. Ploile torențiale, cu inundații, sunt rare, dar seceta este un fenomen frecvent. Anual se înregistrează cca 10 perioade de secete (o perioadă are 17 zile). Anual se înregistrează 20-25 zile cu ninsoare. Vânturile se dezvoltă pe culoarele văii Berza Veche, V. Ciornohal, V.Glăvănești, V.Chișcata. Cele mai frecvente sunt vânturile de nord vest (27%) și de sud-est(17%). Apare topoclimatul luncilor, topoclimatul zonelor lacustre, topoclimatul câmpurilor intefluviale.

Rețeaua hidrografică este formată din afluenții râului Prut. Pârâul Berza Veche izvorăște din versantul de sud est al Dl.Cristoaia, din estul satului Libertatea și se varsă în râul Prut. Primește ca afluenți pe stânga pârâul Culbeci și pârâul Roșu, iar pe dreapta pârâul La Coșere. Pentru atenuarea viiturilor au fost amenajate iazurile Crac, Hotar, Sărături. Celelalte pâraie sunt afluenți de grad II ai Prutului și se varsă în Jijia: pârâul Ciornohal cu afluenții Timuș și Valea Vulturului, pârâul Chișcata cu afluenții pârâul Lupăriei, pârâul Valea Odăii și iazurile amenajate Chișcani și Pleșani. Pârâul Glăvănești cu afluenții de stânga Chișcata și Cracalia și de dreapta, pârâul Crucerului, pe cursul lui fiind amenajate iazurile Ciocan, Hurtună și Iazul Călărași.

Teritoriul comunei face parte din zona de silvostepă, districtul nordic, cu o pădure de stejar și gorun, cu predominarea stejarului (pădurea Ciornohal). Vegetația de pădure este formată din stejar (*Quercus robur*), carpen(*Carpinus betulus*), tei(*Tilia cordata*), gorun (*Quercus petraea*), frasin (*Fraxinus excelsior*), arțar (*Acer platanoides*), jugastru (*Acer campestre*), cireș pitic (*Cerasus avium*), ulm (*Ulmus foliacea*), măr pădureț (*Malus silvestris*), păr pădureț (*Pyrus piraster*). Pădurea este luminoasă, fapt ce favorizează apariția arboretului:

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

corn (*Cornus sanguinea*), alun (*Coryllus sanguinea*), lemn câinesc (*Ligustrum vulgare*), măces (*Rosa canina*), călin (*Viburnum opulus*). Pajiștile sunt formate din asociații de păiuș (*Festuca sulcata*), firuță (*Poa pratensis*), colilia (*Stipa lessingiana*), peliniță (*Artemisia austriaca*). Vegetația de stepă apare pe suprafețe restrânse ca niște fâșii, terenurile fiind ocupate de activitățile antropice. În văile pârâurilor și zona iazurilor apare vegetația de luncă.

Fauna de pe teritoriul comunei este săracă fiind mult modificată datorită intervenției antropice. Zona de pădure, cu areal restrâns, caracterizată de apariția porcului mistreț (*Sus scrofa*), vulpea (*Canis vulpe*), căprioara (*Capreolus Capreolus*), dihorul (*Mustela putorius*). Dintre păsări apare ciocănitoarea (*Dryocopus minor*), huhurezul (*Strix aluco*), buha (*Bubo buba*), pițigoiul (*Parus major*), privighetoarea (*Luscinia luscinia*). Zona de silvostepă este caracterizată de apariția rozătoarelor: popândăul (*Citellus citellus*), orbetele (*Spalax leucodon*), șoarecele de stepă (*Sicista subtilis*).

Cele mai răspândite soluri sunt cele din clasa Cernisoulilor, de culoare închisă, bogate în humus, fertile. Tipul cernoziomului apare în areale bandiforme pe interfluvii sau pe versanții slab înclinați: Dl.Cristoaia, dl. Odăii, Dl. La Coșeri, Dl.La Bulhac. Tipul de Cernoziom cambic se găsește pe podurile interfluviale: Dl.Călărași, Dl.Monahului, Dl.Răchiți. În zonele mai umede cu vegetație lemnoasă se află tipul Faeoziomului greic: Dl Boroșeni, Dl.Răchiți, Dl.Ciornohac. Soluri din clasa Luvisoluri, se găsesc în zonele unde pădurea a fost defrișată. Soluri hidromorfe (solonet și solonceac) se găsesc pe arii insulare, în șesurile pâraielor și pe versanții dealurilor cu expunere la soare.

Populația comunei Călărași atinge un număr de 3553 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 60,7 loc/km². Structura etnică: români 97,1%, 2,95% lipoveni, romi 0,02%. Structura confesională: 96,67% creștini-ortodocși, 2,95% Creștini după Evanghelie, 0,36% alte culte. Structura după grupele de vîrstă arată că această comunitate înregistrează un fenomen de îmbătrânire demografică, populația Tânără (0-14 ani) reprezentând 27,1% din totalul locuitorilor, 46,1% populație matură (15-59 ani), 26,6% populația în vîrstă, peste 65 ani. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Chiar dacă această comună este o creație teritorial-administrativă de dată recentă, cercetările arheologice efectuate pe cuprinsul său au evidențiat urme de locuire, marea

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

majoritate de tipul aşezărilor deschise, datând încă din eneoliticul dezvoltat, cultura Cucuteni, fazele A, A-B și B (punctele „la Hrubă – Dealul Pogoroaia” și „Bulgăria lui Gâlcă”, ambele în extravilanul satului Călărași), din bronzul târziu, cultura Noua (în punctele menționate mai sus, dar și în locul „Dealul Cracalia”, din extravilanul satului Pleșani), epoca fierului, ambele vârste, culturi ale getilor sau dacilor liberi, perioada migrațiilor (cultura Sântana de Mureș-Cerneahov), epoca medievală târzie⁸⁹.

Cea mai veche aşezare atestată documentar, din comună, este Ciornohal. Numele este slavon, cuvântul compus putând însemna „Dealul Negru” („Cernâi Holm”). Pe raza comunei sunt mai multe dealuri, cu o înălțime medie de 200 de m, iar la poalele unora dintre ele s-au descoperit mai multe cenușare (dealurile Călărași, Cracalia – Pleșani), în extravilanul satului Călărași existând și azi topicul „Movila Ciornohal”, situată în pădure, la 2,1 km nord-vest de sat⁹⁰. Apa scursă de pe versanții unuia dintre aceste dealuri a format, la un moment dat un pârâu, alimentat și de pânza freatică abundantă în zonă, existând regiuni în care nivelul hidrostatic este între 1-3 m. Un asemenea pârâu, affluent de gradul II al Jijiei, curge și astăzi, iar numele său este Ciornohal.

La 8 aprilie 1617, Radu Mihnea voievod îi întărește lui Nicoară Prăjescul, fost vistier, mai multe sate printre care Rânghileștii „sub Cernohal”⁹¹. Expresii precum „sub Cernohal, sub Bucovină, sub Codru” apar des în documentele medievale și ele arată raportarea la un reper fix, în acest caz fiind vorba despre movila și pădurea Ciornohal, aflate la circa 2 km nord-vest de Călărași, pădure vizibilă clar pe harta Google prin satelit⁹².

Cu prilejul aplicării reformei rurale din 1864, satul Ciornohalu este menționat în comuna Rânghilești, la plasa Ștefănești, de la ținutul Botoșani, pe moșia statului. Erau, în total, 78 de țărani clăcași, cei mai mulți dintre ei pălmași (52 la număr), iar toți aceștia au primit 295 de fălcii de teren⁹³. În 1876, este adoptată o nouă lege privind vânzarea bunurilor statului, avându-se în vedere dezvoltarea micii proprietăți țărănești, însă participarea României la războiul de independență dintre 1877-1878 a amânat punerea în aplicare a legii. Lucrările comisiei de improprietărire din județul Botoșani au început în toamna lui 1878, Ciornohal fiind una dintre moșiiile statului destinate a servi la înființarea de noi sate și comune. Cu acest

⁸⁹ Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 75-82 *passim*.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 75-76 și 80.

⁹¹ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. IV, nr. 175, p. 134-135.

⁹² <http://www.maplandia.com/romania/botosani/ringhilesti/>, accesat la 11.03.2021.

⁹³ Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 134-135.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

priilej, în prezența unei asistențe numeroase, la locul numit „Podișu”, în fața fostului sat Ciornohal, „s-au oficiat întemeierea noului sat, Călărași, căruia i s-au dat acest nume în memoria glorioasei armate române care s-au purtat cu vitejie în Războiul din 1877-1878 contra turcilor și pentru a se ști în posteritate că acest sat Călărași s-a fondat pe proprietățile Statului Ciornohalu, plasa Ștefănești, județul Botoșani⁹⁴. Peste 310 însurăței din 17 comune solicitaseră să fie împroprietăriți aici, în final fiind selectați pentru împroprietărire 294 de însurăței, din șapte comune: Bobulești, Brehuiești, Buimăceni, Călinești, Rânghilești, Todireni și Zlătunoaia⁹⁵.

În 1899 încă exista vechiul sat cu numele Ciornohal, la comuna Rânghilești, fiind situat parte pe o coastă de deal, parte pe valea din coada iazului Chișcata. Moșia era proprietatea statului, aparținând în vechime mănăstirii Sf. Nicolae-Fâstâci, din Episcopia Hușilor. Erau 183 de familii, totalizând 579 de persoane. Se menționează că locitorii așezării fuseseră aduși acolo de călugării ce stăpâneau moșia, din satele Coșula și Oneaga, primind pământuri cu chirie. Este menționat dealul Ciornohal, în partea de vest a satului, deal acoperit de o pădure de stejar cu întinderea de 286 ha. Acesta este dealul de la care, repetăm, se trage numele slavon al așezării, însemnând „Dealul Negru”. În sat existau o biserică, zidită în 1864, deservită de un preot și doi cântăreți, dar și patru meseriași și doi comercianți⁹⁶.

În același an e menționat și noul sat, Călărași, înființat la 1880 cu noii împroprietăriți însurăței pe moșia Ciornohal. Satul avea o suprafață de 1436 ha de pământ ale locitorilor și o populație de 193 de familii, cu 1012 suflete. Se mai arată că locitorii din acest sat sunt veniți din plasa Siret, comunele Salcea și Călinești, cei mai mulți fiind ruși. Satul avea o școală mixtă, întreținută de comună, cu un învățător și 29 de școlari, disponând și de un lot agricol de 8,50 ha de pământ⁹⁷. În recensăminte ce au urmat, populația satului va fi în creștere continuă: 1698 locitori în 1912, respectiv 1908 locitori în 1930⁹⁸.

La sfârșitul secolului al XIX-lea vor fi înființate și celelalte două sate ale comunei, Pleșani și Libertatea, prin împroprietăriri cu terenuri de pe aceeași moșie Ciornohal. Un raport din 1905 al primarului comunei Rânghilești arată că pe moșia statului Ciornohal s-au vândut 259 de loturi, pe care s-au înființat satele Pleșani (în 1893) și Libertatea (în 1898). În vatra

⁹⁴ Ibidem, p. 210 și 240 *passim*.

⁹⁵ Ibidem, p. 240-241.

⁹⁶ Marele Dicționar Geografic, vol. II, p. 431.

⁹⁷ Ibidem, p. 253.

⁹⁸ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 241.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

satului Pleșani se stabiliseră 148 dintre cei 193 de cumpărători de loturi, majoritatea veniți din sate aflate la distanțe mari, precum Borzești, Știubieni, Cucorăni, Cristești, Mănăstireni etc. În același timp, în vatra satului Libertatea se strămutaseră doar 37 dintre cei 66 de cumpărători, cu toții din comuna Rânghilești. Prima mențiune oficială a satului Pleșani este din 1896, iar a satului Libertatea din aprilie 1908. Din 1932, ambele sate fac parte din comuna Călărași⁹⁹.

Cu prilejul legii agrare din 1921, locuitorii din satul Călărași au primit pământ de la Ministerul Domenilor, cei din Ciornohal de la Răuseni, cei din Libertatea de la Santa Mare, iar cei din Pleșani de la Rânghilești. Au fost împroprietărite 500 de familii de țărani, cu un total de 1698,50 ha de pământ, alte 636,50 ha formând pământul comunal¹⁰⁰. Reforma agrară comunistă, din 1945, a mai dat țăranoilor fără pământ din comuna Călărași încă 304,50 ha de pământ, pentru care comuna trebuia să dea anual, timp de zece ani, câte 1000 kg de grâu/ha anual, alte 421,50 ha de pământ revenind țăranoilor ce avuseseră pământ puțin, pentru aceasta trebuind să plătească tot câte 1000 de kg de grâu/ha anual, dar timp de 20 de ani¹⁰¹. Speranța de mai bine a țăranoilor a durat puțin, pentru că între 1961-1962, la finalul procesului de colectivizare a agriculturii, în Ciornohal și Călărași țărani au fost nevoiți să-și cedeze pământurile GAC-urilor înființate atunci¹⁰².

Potrivit datelor INS, la 1 ianuarie 2014 populația stabilă a comunei însumă 3468 locuitori, în scădere față de cifrele furnizate de recensământul din 2011, când fuseseră înregistrați 3553 de locuitori¹⁰³.

COPĂLĂU

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Copălău este situată în partea sudică a județului Botoșani, suprafața comunei fiind așezată în bazinul hidrografic al pârâului Miletin (în nord-vest) și bazinul hidrografic al pârâului Sitna (în sud-est), pe interfluviul Miletin –Sitna. Se află la o distanță de 23 km de

⁹⁹ Ibidem, p. 250-255 *passim*.

¹⁰⁰ Ibidem, p. 484.

¹⁰¹ Ibidem, p. 585.

¹⁰² Ibidem, p. 603.

¹⁰³ [file:///C:/Users/Acer/Downloads/STRATEGIA DE DEZVOLTARE CALARASI_BT_variantaconsultativa.pdf](file:///C:/Users/Acer/Downloads/STRATEGIA_DE_DEZVOLTARE_CALARASI_BT_variantaconsultativa.pdf), accesat la 11.03.2021.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

municipiul Botoșani de care o leagă drumul european E58, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^{\circ}36' 07''$ lat N cu meridianul de $26^{\circ}56' 53''$ long E.

Vecinii comunei Copălău sunt în nord și nord-vest comuna Blândești, în nord-est comuna Sulița, în est comuna Lunca, la sud, sud-est și sud-vest comuna Flămânci iar în partea de vest comuna Coșula. Satele comunei sunt înconjurate de păduri ce aparțin Ocoalelor silvice Botoșani și Flămânci.

Cu o suprafață de 5.241 ha, are din anul 2003 ca structură administrativ teritorială satele Copălău, Cerbu și Cotu.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, continuarea spre vest a Platformei est europene, formată din două etaje structurale, soclul (constituit din formațiuni cristaline, de vîrstă precambriană) și cuvertura sedimentară, la nivelul căreia sunt identificate trei mari cicluri de sedimentare. Alcătuirea geologică este reprezentată, în general, prin argile și marne cu alternanțe de nisipuri, la care se adaugă și unele orizonturi subțiri de calcare oolitice, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri, cinerite andezitice și depozite cuaternare de origine fluvială.

Din punct de vedere geomorfologic, teritoriul comunei este situat în depresiunea Dorohoi-Botoșani la contactul cu Pintenul Cozancea-Guranda. Trăsăturile specifice ale reliefului, sunt definite de succesiunea de culmi teșite și prelungi, pe direcția NV-SE și valea largă resecventă a Miletinului, în partea centrală a comunei, de la NV la SE, platourile și suprafețele interfluviale din partea SSV și NNE a teritoriului, abrupturile cuestiforme și de eroziune din N și NV, dealurile joase și colinele din latura estică a comunei, văile afluenților Miletinului. Cea mai mare altitudine se află în Dealul Ciolanului (278m), iar cea mai mică în șesul Miletinului (99m), altitudinea medie a zonei fiind de 188,5m. Fragmentarea medie orizontală a reliefului are valori de 300-400m, energia reliefului variază între 30 și 70m, pantele au înclinări cuprinse între 3° și 12° .

În partea dreaptă a văii Miletinului, de la nord la sud, se succed: dl. Gavriluță (295,9m), dl. Varniței (216m), dl. Jorovlea (234m), dl. Ciolanului (278m), dl. Țiganca (228m), pentru ca în stânga văii Miletinului să aflăm dl. Piscul Budei (196m), dl Huhurezului (202m), dl Bingilescu (179m), dl. Perelor (185m), dl. Cerbu (212,4m), dl La Pietre (202m), dl. Prisăcii (210m), dl Lupăriei (229m). În partea de sud-est a comunei se află dl. Gornetul (220m), dl. Crucii (200m), dl. Căsoaia (208m), dl. Lanu Sec(270m), dl. Lanu Țiganului (215m), dl. Stroîșteni (204m).

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Relieful structural are ca forme văile formate de rețeaua hidrografică: văi reconsecvente – Valea Miletinului, Valea Voloca, Valea lui Toma, Pârâul lui Vasile; văi subsecvente – Valea Varnița, Valea Țiganca, Valea Gornetului; văi obsecvente – Valea Ulmului, Valea Fundul Tăieturii, Valea Bahnei. *Relieful sculptural* ocupă cea mai mare parte a teritoriului, interfluviiile sculpturale se prezintă sub forma unor platouri joase, colinare, dealuri domoale, ușor bombate, slab înclinate: dl. Roibu, dl. Prisecani, pod. Gornet, dl. Voloca, pod. Lupăriei, dl. Cerbu, dl. Crucii. Relieful de acumulare este caracteristic văii Miletinului. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală cu influență de ariditate din estul continentului. O caracteristică a climatului comunei este influența moderatoare a pădurilor ce o încadrează, determinând un microclimat mai umed, cu temperaturi moderate. Temperatura medie anuală este mai redusa decât în restul țării (8,6 °-10 ° C, luna iulie 20,1 ° C și ianuarie cu -4°C), cu precipitații variabile, cu ierni sărace în zăpadă, cu veri ce au regim scăzut de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE. Media anuală a precipitațiilor este de 569.6 mm. În ultimii ani au apărut pe teritoriul comunei fenomene meteorologice deosebite aşa cum au fost grindinile din anii 1998 și 2000.

Resursele hidrografice ale comunei sunt asigurate de apele de adâncime și freatice relativ bogate, cantonate în lunca și terasa Miletinului. Apele subterane sunt sub presiune, au caracter ascensional și apele freatice intersectate de văi dau naștere la izvoare ale căror debite sunt influențate de cantitatea de precipitații. Apele curgătoare de pe teritoriul comunei se încadrează în grupa de est, făcând parte din bazinul hidrologic al Prutului, fiind de tip dendritic. Pârâul Miletin traversează comuna pe direcția NV-SE, pe o lungime de 5,2 km. Din partea dreaptă primește afluenți pârâul Varnița, care izvorăște din Dl.Ciolanu, situat în SV comunei; pârâul Jorovlea situat în SV satului Cotu, izvorăște din dl. Jorovlea; pârâul Stroești din partea de S a comunei, izvorăște din dl. Țiganca. Din partea stângă primește pârâul Bahna, care izvorăște din dl.Perelor, pârâul Voloca izvorăște din dl.La Pietre, în sud de satul Cerbu, pârâul Gornet ce izvorăște din dealul cu același nume, traversează sudul comunei și se varsă în Sitna. Pârâul Novaci izvorăște din dl.Cerbu, affluent al Sitnei, pârâul Fundul Tăieturii izvorăște din versantul nordic al dl. Cerbu, debușează în iazul de la Dracșani. Tipul caracteristic de alimentare este pluvio-nival, apa având un grad de mineralizare ridicat. Pe teritoriul comunei se găsește un număr redus de iazuri. Pe râul Bahna se găsesc trei mici iazuri,

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

la nord de satul Copălău; pe pârâul Fundul Tăieturii s-au făcut două mici iazuri, la nord de satul Cerbu; pe pârâul Voloca, în sud de satul Cerbu, iazul Cerbu.

Vegetația specifică comunei Copălău se încadrează districtului Câmpia Moldovei, subprovincia podolico-moldavă, provincia est carpatică, regiunea central-europeană. Apar pâlcuri de păduri: Trestioara, Ulmului, Cerbu, Buduhala, Varniței, cu specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor : stejarul (*Quercus robur*), gorun (*Quercus petraea*), carpen (*Carpinus betulus*), teiul (*Tilia cordata*), arțarul (*Acer platanoides*), jugastrul(*Acer campestre*), ulmul(*Ulmus foliacea*), mărul sălbatec(*Malus silvestris*). Stratul arbustilor: migdal pitic(*Amygdalus nona*), cornul(*Cornus mas*), trandafir sălbatic (*Rosa canina*), porumbar (*Prunus spinosa*). În Pădurea Buduhala, apar pe areale mici unele plante protejate – monumente ale naturii ca: papucul doamnei (*Cypripedium calceolus*), laleaua pestriță (*Fritillaria melegris*). Apare și vegetația de stepă, dezvoltată pe soluri cernoziomice: colilia (*Stipa lessingiana*), păiușul (*Festuca valesiaca*), pirul (*Agropyrum cristatum*). Vegetația luncilor și cea palustră (de mlaștină) este dezvoltată în albia Miletinului. Fauna care apare aparține provinciei moldavo-podolice, componentă a regiunii euro-siberiene, subunitate a regiunii paleoarctice: căprioara(*Capreolus capreolus*), porcul mistreț (*Sus scrofa*), vulpea (*Canis vulpes*), pârșul de alun(*Muscardinus avellanarius*), dihorul (*Mustela putorius*). Alături de mamifere apare un număr variat de păsări, numeroase reptile, amfibii, insecte.

Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și faeoziom, clasa luvisolurilor, specifice etajului de pădure de foioase, clasa hidrosoluri în șesul Miletinului.

Populația comunei Copălău este de 3980 locuitori, cu o densitate medie de 75,9 loc/ha. Structura pe sexe: 35,8% masculin și 64,2% feminin. Structura etnică: majoritatea o formează românii 95,38%, rromii 2,10%, lipovenii 2,29%. Structura confesională 96,4% creștini-ortodocși; 2,4% creștini de rit vechi, 1,2% penticostali. Structura pe grupe de vîrstă: populația Tânără (0-14 ani) 18,7%; populație adultă(15-59 ani) 64,2% și populație vârsnică – 17,1%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

Așezările umane cuprind satele Copălău, Cerbu și Cotu. Satul Copălău – reședința comunei, este situat în partea NV a acesteia, la 22 km SSE de municipiul Botoșani(DN28B). Față de satele din comună este la 500m, nord, de satul Cotu(DN28B); 3 km vest de satul Cerbu(DJ208H). Satul Cerbu se află în partea de nord-est a comunei și satul Cotu este în prelungirea spre sud a satului Copălău. În diferite perioade au existat și așezările Drăgotești și Jorovlea – înglobate în timp în satul Cotu.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cercetările arheologice confirmă urme de locuire mergând de la eneoliticul dezvoltat, cultura Cucuteni (așezări deschise descoperite în punctele *Răzima* – *Răzinea* (?), din Copălău, respectiv *Poiana Costăchel*, din localitatea Cotu), continuând cu morminte tumulare, nedatate, descoperite în localitățile Cerbu (doi asemenea tumuli) și Copălău, cu o așezare fortificată datând din a doua epocă a fierului, La Tène timpuriu (aproximativ sec. IV-III î. Hr.), aparținând culturii getice, descoperită tot la Cotu și încheind cu așezările medievale deschise, din perioada târzie (sec. XV-XVI), identificate la punctul *Poiana Jorovlea*, din fostul sat medieval Jorovlea, azi în Cotu, respectiv la punctul *Poiana Costăchel*, din aceeași localitate¹⁰⁴.

Chiar dacă aceste cercetări arheologice au evidențiat în zonă o densitate și o aproximativă continuitate de locuire, aici nu există așezări/sate atestate documentar, cel puțin nu cu actualul nume, până către a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Niciunul dintre satele componente ale comunei nu are un nume care să ne ducă spre un posibil întemeietor, un „moș” sau un „bătrân” al satului de la care să curgă proprietatea în secolele următoare. În aceste condiții, e de presupus că aici au existat așezări în perioada medievală, dar din motive precum războaie, epidemii, fiscalitate excesivă, particularități fizico-geografice și climaterice, densitate mai mică a populației etc., în anumite perioade istorice au avut loc masive depopulații, ce nu au permis o continuitate a locuirii care să fie certificată prin nume de așezări sau sate. În aceste condiții, la fel ca pe întreg cuprinsul Moldovei medievale, aici vor fi existat seliști, adică sate risipite, pentru repopularea cărora, periodic, domnii vor fi întemeiat slobozii, adică așezări sătești noi sau repopulate, scutite de dări și slujbe pe un termen limitat¹⁰⁵. Dacă între secolele al XIV-lea – al XVI-lea erau aduși ca slobodnici cu precădere țărani autohtoni, din secolul următor vor fi preferați străinii, al căror regim era mai bun decât al autohtonilor. Durata imunităților fiscale acordate la așezarea într-o asemenea slobozie varia între unu și zece ani, la finalul acestui interval slobodnicii trecând „în rând cu țara”, fiind asimilați, din punct de vedere fiscal, cu restul contribuabililor¹⁰⁶.

Un exemplu al acestei practici îl constituie chiar satul Cotu, a cărui denumire inițială, aşa cum apare în recensăminte/catagrafiile din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, era

¹⁰⁴ Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, 86-87.

¹⁰⁵ *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, Editura Academiei RSR, București, 1988, p. 444 (în continuare *Instituții feudale. Dicționar*).

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 445.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

cea de Ruși. În urma conflictului ruso-otoman, din 1768-1774, în Moldova și Țara Românească s-a instaurat o administrație rusească.

În 1774 va fi efectuat un nou recensământ al populației, dar în tabele nu au fost incluși capii de familie¹⁰⁷. Satul Ruși, viitorul sat Cotu, care probabil îngloba satul mai vechi Jorovlea, făcea parte din ocolul Bahlui, ținutul Hârlăului. Existau 40 de case și 38 de birnici, preotul și dascălul localității fiind scutelnici. Interesant este faptul că numele majorității birnicilor par a fi românești, ilustrând ocupății (Muraru, Cărăușu, Cojocaru, Scutaru, Ciobanu, Plugaru, Căpraru, Cîrciumaru), porecle/supranume (Ciomagă, Bolohan, Sterpu), funcții administrative (Vătămanu, Vornicu), așezarea de unde a venit (Hliboceanu) etc.¹⁰⁸. Aceasta nu poate însemna decât că acei locuitori, chiar dacă satul se numea Ruși, aveau o vechime destul de mare în acele locuri, astfel încât să fi putut fi asimilați de către localnici, să fie numiți după ocupățiile lor și chiar să ocupe funcții administrative, precum cele de vătăman sau vornicel de sat.

Cât despre satul Copălău, acesta era înscris în ocolul Coșului, la ținutul Hârlăului. Erau catagrafiate 18 case cu 18 scutelnici, menționându-se despre aceștia că sunt vânători, scutelnici ai Vorniciei Botoșanilor, dar șezători în ținutul Hârlău. Si în cazul lor, numele sunt românești, arătând caracteristici fizice (Corbu, Negru, Turcanu), porecle (Sterpu, Coșciug, Bolohan, Cioată) sau proveniență etnică (Rusu)¹⁰⁹. Existau înrudiri între locuitorii celor două sate, nume precum Sterpu sau Bolohan întâlnindu-se în ambele sate. Faptul că în ambele localități sunt atestați un singur preot și un singur dascăl, ambii scutelnici, arată că în acel moment exista o singură biserică, în satul Ruși, sau un preot și un dascăl comun, ambii din Ruși. Poate fi un indiciu că, la acel moment, Rușii includeau satul Jorovlea, acolo unde este menționată existența unei sihăstrie încă din secolul al XVII-lea, înființată poate de călugări ruși, pentru că pe la jumătatea veacului următor nacealnicul schitului era un călugăr de origine rusă. Acest schit a fost metoh al mănăstirii Coșula, desființându-se în anul 1811¹¹⁰. Biserică la Copălău, din lemn, se va ridica abia în 1785, fiind sfârșită doi ani mai târziu¹¹¹.

¹⁰⁷ D. M. Dragnev, A. N. Nichitici, L. I. Svetlicinaia, P. V. Sovetov, *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII. Partea I, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, Academia de Științe a RSS Moldovenești, Chișinău, 1975, p. 9-10.

¹⁰⁸ *Ibidem*, Partea a II-a, p. 256.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ Ilie Huștiuc, *Copălău. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005, p. 36.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 38.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Condica liuzilor, din 1803, menționează Copălăul în ocolul Târgului, la ținutul Botoșanilor. Erau 76 de liudi, adică oameni, care lucrau pe moșia mănăstirii Coșula, nu exista nici un scutelnic. Se menționa că locul era puțin, iar cei 76 de oameni trebuiau să plătească un cifert (sfertul birului anual) de 344 lei, dintr-un total de 1376 lei birul anual¹¹². Nici Cotu, nici Ruși, nici Jorovlea nu sunt menționate în această catagrafie, ceea ce ne face să credem că, la acea dată Copălăul le îngloba pe toate. Următoarea catagrafie, tot cu caracter fiscal, va fi cea din 1816, efectuată de către Vistieria Moldovei. Și aici, ca în 1803, satul Copălău este singurul care este menționat. Este înscris tot la ocolul Târgului, la ținutul Botoșani, cei 51 de liudi (locitorii birnici) având de plătit un cifert de 160 lei¹¹³. Moșia și locitorii săi aparțineau, în continuare, mănăstirii Coșula, dar se observă o scădere considerabilă a numărului de locitori, cu 26 de persoane. În primăvara lui 1849, la un an după răscoala din 1848, circa 300 de țărani din Copălău și Flămânci, lucrători pe moșia Flămâncilor aparținătoare domnului Mihail Sturdza, nemulțumiți cu învoiala arendașului, s-au îndreptat spre curtea boierească din Flămânci, prilej cu care mai mulți săteni sunt arestați¹¹⁴. 58 de ani mai târziu, urmașii lor vor aprinde flacăra răscoalei la Flămânci.

Aplicarea reformei rurale a lui Cuza, din 1864, a dus la modificări importante pentru satele în discuție. Interesat în păstrarea celor mai productive terenuri, fostul domn Mihail Sturdza îi va obliga pe locitorii cătunului Copălăul de Sus să își abandoneze casele, grădinile și livezile și să se strămute în vatra satului Copălău. O rezistență înverșunată la această strămutare a fost cea a locitorilor din satul Jorovlea, de pe același domeniu al Flămâncilor. O Comisie special constituită în vederea realizării împroprietăririi „a constatat”, la 22 februarie 1865, că satul Jorovlea se află într-o poiană înconjurate din toate părțile de pădure, aflată la distanță de locurile oferite pentru împroprietărire și că ar avea doar vreo 21-25 de locitori (în fapt erau circa 80). În consecință, Comisia dispune strămutarea acestor locitori în vatra satului Copălău¹¹⁵. Acest lucru provoacă, însă, revolta locitorilor din Copălău, care arătau într-o plângere că „jorovlenii, sunt străini, care nu se ocupă cu agricultura și le produc lor pagube, fără a putea fi supravegheați”. În primăvara lui 1866, 69 de locitori din Jorovlea, anunțați că trebuie să se strămute, îi scriu nou lui domn, Carol I, pe care îl roagă „să nu fie

¹¹² *Condica liuzilor pe 1803*, în Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, Tipo-Litografia Buciumului Român, Iași, 1886, p. 309 (în continuare *Condica liuzilor*).

¹¹³ Cornelius Istrati, *op. cit.* p. 96.

¹¹⁴ Constantin Cojocariu, *Județul Botoșani. Structuri administrative-teritoriale*, Editura Quadrat, Botoșani, 2008, p. 442.

¹¹⁵ Idem, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 62.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

strămutați pentru că nu sunt în stare a-și face noi locuințe”. Petre Mavrogheni, administratorul moșiei lui Sturdza arată într-o scrisoare către Ministerul de Interne că locuitorilor din Jorovlea care se vor strămuta li s-au promis câte 100 de lei, iar celor din satul Ruși câte 74 de lei, urmând ca aceștia să primească și lemnale necesare construcției caselor. Chiar dacă și unii și alții au primit banii, de strămutat nu s-au strămutat decât locuitorii din Ruși. În cele din urmă, în urma acțiunii în instanță intentate de Mavrogheni, care era și ministru, instanțele de judecată decid, la 26 februarie 1869, strămutarea locuitorilor Jorovlei la Copălău în termen de zece zile¹¹⁶.

În urma aplicării reformei rurale a lui Cuza, la Copălău, aflat în plasa Coșula, 7 țărani fruntași (cu 4 boi) au primit în total 38 de fâlcii și 40 de prăjini de pământ, 71 de mijlocași (cu doi boi) au primit, în total, 284 de prăjini, în timp ce la 122 de pălmași li s-au repartizat 305 fâlcii. Toți aceștia au mai primit o suprafață însumând 31 de fâlcii și 20 de prăjini pentru casă și grădină¹¹⁷.

Mai mulți locuitori ai comunei au participat, în cadrul Regimentului 16 Dorobanți, la luptele de la sudul Dunării, din cadrul războiului de independență (1877-1878), șase dintre ei plătind cu propria viață dobândirea independenței României (Balan Nicolai, Dulgheriu Vasile, Miron Gheorghe, Irimia Dumitru, Ungureanu Haralamb, Anton Costachi), iar alții doi fiind decorați cu ordinele „Steaua României” și „Virtutea Militară ”de Argint (Pintilii carare și Moisuc Ilie)¹¹⁸.

La 1899, Copălăul era comună rurală aflată în plasa Coșula, județul Botoșani, fiind compus doar din satul cu același nume. Avea o suprafață de 1584 ha, din care 644 erau ale proprietarului și 940 ale locuitorilor. Populația, la care se adăugaseră între timp locuitorii din Ruși și Jorovlea, număra 298 de familii, însumând 650 bărbați și 674 femei. Erau 280 de contribuabili și existau 291 de case, cu alte cuvinte erau și familii care locuiau mai multe împreună. Erau 644 ha de pădure, probabil toate ale proprietarului și 19 ha cultivate cu viță de vie, pe coasta de sud-vest a dealului Copălăul, acestea producând 1615 hectolitri de vin. Din inventarul agricol făceau parte și 900 de boi și vaci, 108 cai, 182 porci, 815 oi și 60 de stupi cu albine. Parohia dispunea de o biserică veche, având un preot și doi cântăreți și în sat exista și o școală mixtă, întreținută de județ, frecventată de 42 de școlari, cărora le preda un învățător.

¹¹⁶ Ibidem, p. 63.

¹¹⁷ Ibidem, p. 127.

¹¹⁸ Ilie Huștiuc, op. cit., p. 42.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

La final se precizează următoarele: se zice că primii locuitori așezați aici ar fi venit din Bucovina”¹¹⁹.

Doi ani mai târziu este menționată Poiana Jorovlea, situată în pădurea cu același nume, parte a comunei Copălău. Se arată că în această poiană existase, până la 1870, satul Jorovlea, „ai căreia locuitori se ocupau mult cu cultura viilor și pomii roditori. Arendașul moșiei de pe atunci (Petre Mavrogheni, *n. ns.*) reuși să alunge de aici pe locuitori, sub cuvânt că fiind în mijlocul pădurii ar strica pădurea; le luă locurile cari erau date la 1864 și le dete altele în satul Copălăul. La anul 1873 risipi și biserică, cu îmvoiearea proprietarului, Prințipele Gr. M. Sturdza (Beizadeaua Vițel, *n. ns.*) și o vându locuitorilor din Cernești, com. Zlătunoaia. Se zice că această biserică ar fi fost schit de călugări în vechime¹²⁰.

Plecând de la o ocupație ancestrală a locuitorilor din zonă, Ilie Huștiuc consideră că denumirea satului Copălău ar proveni de la cuvântul „copălaie”, un fel de capac de lut „de la stupii primitivi pe care-i utilizau cei dintâi locuitori ai satului¹²¹. Cu tot efortul nostru și consultând toate dicționarele posibile, inclusiv cele de arhaisme și regionalisme, nu am reușit să identificăm acest cuvânt în limba română, deci această ipoteză privind numele Copălăului pică. În opinia noastră, ținând cont de faptul că aici exista și tradiția cultivării viței de vie (am arătat, mai sus, că locuitorii Jorovlei excelau în asta, dar și că la 1899 existau 19 ha cultivate cu viță de vie, pe coasta de sud-vest a dealului Copălăul, aceste vii producând 1615 hectolitri de vin, credem că, mai curând, numele satului ar putea veni de la cuvântul *copală*, un regionalism desemnând prăjina în vîrful căreia se așează un smoc de paie sau de zdrențe, pentru a speria păsările stricătoare; sperietoare. Știm prea bine că și astăzi, la țară, începând cu mijlocul verii, țăranii pun în vie asemenea sperietori pentru a fugări păsările ce vor să se îndestuleze cu struguri.

În 1921, în vederea punerii în aplicare a legii agrare din 1921, comuna Copălău și satul Cotu-Ruși, care intra în compunerea sa, făceau parte din Regiunea Agricolă Hârlău, cu reședința la Frumușica. Din Domeniile Statului, acolo unde ajunsese moșia Flămâncilor după ce proprietarul acesta o vânduse în 1918, au fost expropriate prin Decretul – Lege nr. 3697/15 decembrie 1918 1560,25 ha, iar prin Legea din 17 iulie 1921 încă 48 de ha. Cu aceste

¹¹⁹ Marele Dicționar, vol. II, 1889, p. 629.

¹²⁰ Ibidem, vol. IV, 1901, p. 115.

¹²¹ Ilie Huștiuc, *op. cit.*, p. 39.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

suprafețe au fost împroprietăriți 356 de locuitori din Copălău și Cotu-Ruși, suprafața cu care au fost împroprietăriți însumând 1183 ha, diferența de 425,25 ha devenind pământ comunal¹²².

În perioada interbelică, în cadrul comunei apare un sat nou, Cerbu. Întemeietorii au fost mai mulți locuitori din Copălău, care s-au stabilit în poiana din pădurea situată la 2 km est de Copălău, de-a lungul drumului comunal Copălău – Sulița. Numele satului vine fie de la numele unuia dintre întemeietorii satului fie, mai curând de la cerbii ce populau împrejurimile¹²³. Să nu uităm că în partea de est a comunei se află Dealul Cerbului, acoperit cu pădure¹²⁴. Satul este atestat oficial ca făcând parte din comuna Copălău în anul 1935¹²⁵. În 1970 satul Buda apare tot în comuna Copălău, localitatea fiind pusă sub interdicție pentru construcție¹²⁶. În prezent, Buda este parte a comunei Coșula.

În urma reformei agrare din martie 1945, au fost împroprietăriți cu loturi de pământ variind între 0,5 și 1,5 ha, 18 locuitori din satul Cerbu, 52 din Cotu-Ruși și 227 din Copălău, dar loturile erau la mare distanță de casele lor, iar câțiva ani mai târziu, declanșarea procesului de colectivizare a agriculturii și constituirea GAC-urilor aveau să-i lase fără aceste pământuri¹²⁷.

DURNEȘTI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Durnești este situată în partea sud-estică a județului Botoșani, în bazinul hidrografic al pârâului Corocea, affluent al Prutului. Se află la o distanță de 40,6 km de municipiul Botoșani, de care o leagă DN29D, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^{\circ}45'59''$ lat N cu meridianul de $27^{\circ}07'51''$ long E.

Vecinii comunei Durnești sunt în nord comuna Dobârceni, la nord-vest și vest, com. Trușești, la sud și sud-vest comuna Albești, la sud-est com. Românești, iar în est, comuna Ștefănești. Cu o suprafață de 7502 ha, cu 591 ha intravilan și 6911 ha extravilan, din care 6768 ha teren agricol, are ca structură administrativ teritorială satele Băbiceni, Bârsănești, Broșteni, Cucuteni, Durnești și Guranda.

¹²² Ibidem, p. 480-481.

¹²³ Ibidem, p. 539.

¹²⁴ Marele Dicționar, vol. II, p. 322.

¹²⁵ Constantin Cojocariu, op. cit., p. 539.

¹²⁶ Ibidem, p. 557.

¹²⁷ Ilie Huștiuc, op. cit., p. 49.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, continuarea spre vest a Platformei est europene, formată din două etaje structurale, socul precambrian și cuvertura sedimentară, de vîrstă mai recentă. Alcătuirea geologică este reprezentată, în general, prin argile și marne cu alternanțe de nisipuri, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri și depozite cuaternare de origine fluvială.

Din punct de vedere geomorfologic, teritoriul comunei este situat în Câmpia Jijiei Inferioare și a Bahluiului, microraiionul central de contact cu Câmpia Jijiei Superioare și a Bașeului, extremitatea de sud est, pe interfluviul Jijia-Prut. Teritoriul comunei se prezintă ca un ansamblu de platouri, dealuri și coline, a căror suprafețe coboară domol spre sud-sud-est, consecință a alcăturirii petrografice, dominant argiloasă și argilo-nisipoasă. Altitudinea reliefului comunei este cuprinsă între 227 m – Dl. Guranda, situat în nord vest și 86,7 m în sud-est, la confluența pârâului ponora cu pârâul Surina

Relieful structural condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, are ca forme văile formate de rețeaua hidrografică: văi reconsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor NV-SE, Valea Ponora, Valea Bulhaci, Valea La Pietroi, Valea Surina, Valea Corogea, Valea Murguță; văi subsecvente, orientate perpendicular față de înclinarea stratelor, cu profil asimetric – Valea Guranda, Valea Ponora, Valea Burnazului.

Relieful sculptural ocupă cea mai mare parte a teritoriului, interfluviiile sculpturale se prezintă sub forma unor platouri joase, orientate NV-SE. Între V.Jijiei și V.Ponora, în vestul comunei, apar dl.Guranda 227m, dl.La Brazi 217m, dl.Băbiceni 207m, dl.Albești 212m; între V.Ponoarei și V.Surina, găsim dl.Cârligului 212m, dl.Pe Huci și La Cărare 183m, dl.Pelinului 181m, dl. Zgâriata 208m, dl. Curechiște, dl.Viei, dl.Strâmba; între V.Surina și V. Corogea apar dl. Codău, dl. La odăi, dl. Hârtopului, dl.Corogea 172m. În nord, apar dl.Bârsănești 179m, dl.Părului 181, dl. Ciritei 186m. Relieful de acumulare se întâlnește în lungul văilor Ponora, Corogea, Bulhacului, prin șesuri, terase, conuri de dejecție, glacisuri coluviale și proluviale. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală, cu exces de ariditate. Temperatura medie anuală este de 9°C, luna iulie 20,5°C și ianuarie cu -4,2°C, cu precipitații variabile, cu ierni sărace în zăpadă, cu veri ce au regim scăzut de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE, dezvoltate predominant pe culoarul văilor Ponora, Corogea, Surina, Bulhacului. Media anuală a precipitațiilor este de

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

495mm. Apare topoclimatul luncilor în lunca Jijiei, Mihăiasa (cu umiditate mai mare, evaporație mai ridicată, temperaturi mai scăzute, frecvența mare a cețurilor de evaporație); topoclimatul câmpurilor interfluviale (coincide spațiilor agricole, cu temperaturi și umiditate ce variază în funcție de gradul de acoperire a solului); topoclimatul de pădure(inversiuni termice ziua, stratificare termică directă, noaptea).

Comuna este situată în bazinul hidrografic mijlociu al râului Prut. Principalul colector al zonei este pârâul Corogea, care traversează comuna de la NV la SE, pe 12km.Primește ca afluenți pe partea stângă pârâul Ponora, pârâul La Pietroi, pârâul Surina, iar pe dreapta pârâul Burnasului. În vestul comunei, affluent al Jijiei, găsim pârâul Guranda. Dintre iazurile comunei, menționăm pe cele din valea Ponoarei – În Fundoaie, Valea Florii, Tronciu, Brătescu, Ponoara, pe V.Bulhacului – iazul Broșteni, La Vie, pe V.Corogea, iazul Cucuteni.

Vegetația specifică comunei Durnești cuprinde o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona forestieră cuprinde o suprafață de 550ha, Pădurea Guranda,Fundoaia, Zgâriata, Boul Roșu, cu specii de foioase. Zona de silvostepă, ocupă cea mai mare parte a teritoriului, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial, hidrosolurile, cu lăcoviști și soluri gleice în șesurile pârâurilor.

Populația comunei Răuseni este de 3741 locuitori, cu o densitate medie de 49,8loc/ha. Structura pe sexe: 49,8% masculin și 50,2% feminin. Structura etnică: majoritatea o formează românii 96,6%, rromii 0,6%, origine slavă 2,8%. Structura confesională 93,8% creștini-ortodocși; 2,2% penticostali. Structura pe grupe de vîrstă: populația Tânără (0-14 ani) 21,8%; populație adultă(15-59 ani) 58,2% și populație vârsnică – 20,3%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cele mai vechi descoperiri arheologice de pe raza comunei au adus la lumină urme de locuire în așezări deschise datând din eneoliticul dezvoltat, epoca bronzului, epoca migrațiilor, epoca medievală timpurie, dar și târzie (locul „Pe Bârnaz”)¹²⁸. În multe alte locuri din comună au fost identificate movile ce par să fi fost morminte tumulare¹²⁹. Din inventarul celor descoperite putem enumera 13 cenușare, cu diametre de 20-30 de m, fragmente ceramice, bucăți de chirpici, platforme de locuințe, monede etc.

¹²⁸ Ibidem, p. 182-183. Aici a fost descoperită și o necropolă plană din epoca medievală târzie.

¹²⁹ Ibidem, p. 184-189 passim.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Numele satului Durnești pare a proveni de la un prim proprietar, pe nume Durnea-Durnia (în slavonă „durnia” înseamnă „prost”), fiind vorba, evident, despre un cognomen, un supranume, o poreclă care a substituit, în timp, numele real. Nu există nicio dovadă că Durneștii de aici au vreo legătură cu Petru Durnea și frații săi, Ion și Giurgea, cărora în iunie 1433 Ilie voievod, domnul Moldovei, le-a dăruit satul „Durniști”¹³⁰, cum greșit apar afirmații în lucrări pseudo-științifice, după cum nu există vreo legătură directă între satul Durnești din comuna Ungureni cu acești boieri Durnea. Motivul e cât de poate de simplu: în actul invocat se arată clar că satul în cauză se afla pe Ciuhur, affluent al Prutului din Republica Moldova de astăzi. Este posibil, însă, ca acel sat (azi dispărut) să fi roit la un moment dat în dreapta Prutului, locitorii aducând cu ei și numele vechi al așezării.

Prima mențiune certă a satului este din 5 iunie 1589, când Petru Șchiopul voievod îi dă uric lui Gavril aproducător, pentru Durnești, sat domnesc, ascultător de ocolul târgului Ștefănești, primind în schimb șase cai, prețuiți la 6000 de aspri¹³¹. Cum râul Ciuhur se varsă în lacul Stânca-Costești, în dreptul localității Costești, din Republica Moldova și în imediata vecinătate a Ștefăneștilor, este foarte probabil că așezarea de aici a roit la un moment dat din stânga în dreapta Prutului, din motive naturale (revărsări ale Prutului, erodări de mal) sau social-economice.

La 6 iunie 1637, mai mulți boieri din Dorohoi mărturisesc faptul că înaintea lor a venit Oniul din Bârsănești, mărturisindu-le cum a cumpărat a patra parte din jumătate de sat din Durnești, la ținutul Dorohoi, „cu casă gata și cu pometi și cu locu di hălașteu de la Nastasie, fata lui Gavril aproducător, ce l-au chemat pe poreclă Boican”. Se arată că acel sat îl avea Gavril de la Petru (Șchiopul, *n. ns.*) voievod, iar că după ce Oniul cumpărase acea parte de sat a aflat că există „moșan și cumpărător mai vechiu, Bejan Balș, feciorul Lupului slujerilui Balș, într-acel sat Durnești. Dice omul dacă au văzut că nu încapi să hie cumpărător acolo (e vorba de dreptul de preemțiune/protimisis, *n. ns.*)” a cedat acea parte de sat lui Bejan Balș, de la care a primit banii ce-i dăduse el, adică 50 de lei bătuți. Bejan Balș mai cumpără de la Eni grecul, ginerele aproducătorului Gavril a treia parte din jumătate de sat, pentru 90 de lei bătuți, iar Nastasia, fata aproducătorului Gavril, îi vinde și ea o treime din jumătate de Durnești, primind 100 de lei

¹³⁰ DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 116, p. 167.

¹³¹ Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova, vol I 1398-1595, întocmit de Virginia Isac, București, 1989, nr. 1378, p. 506.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

bătuți¹³², în total devenind stăpân peste jumătate de sat. Documentul este foarte interesant pentru tema în discuție, arătându-ni-l pe Bejan Balș¹³³ ca „moșan” la Durnești, **adică răzeș, moșnean, copărtaș, moștenitor**, ceea ce însemna că el mai avea alte părți în celalătă jumătate de sat, dacă nu o avea chiar în întregime, de pe urma unui „moș” al său.

Un alt sat vechi din comună este Bârsănești. Numele satului are o rezonanță transilvană, ceea ce poate fi un indiciu că persoana care a dat numele aşezării era de undeva din Țara Bârsei, dar nu este exclus să fi venit din părțile Făgărașului sau Maramureșului, unde acest nume era destul de frecvent. Prima mențiune documentară a satului este din 20 august 1616, când Ionașco Stroici, fiul lui Lupul Stroici, fost mare logofăt, întărește mănăstirii Dragomirna, printre ai cărei ctitori se număra și tatăl său, dania acestuia, anume satul Bârsănești, din ținutul Dorohoi, prezenți fiind episcopul Mitrofan și mai mulți mari dregători¹³⁴. O lună mai târziu, la 23 septembrie 1616, domnul Radu Mihnea întărește mănăstirii această danie¹³⁵, pentru ca actul din 30 mai 1617, de la același domn, să fie mai explicit: mitropolitul Anastasie Crimcovici, ctitorul Dragomirnei, arătase domnului și sfatului domnesc privilegiile de danie ale mănăstirii pentru acest sat, privilegii „stricate” fiindcă fuseseră păstrate într-o tainiță în care pătrunse apa. Cu acest prilej, domnul arată că satul Bârsănești fusese luat mănăstirii de către Ștefan Tomșa al II-lea „la mânie, pentru Vasile, fiul lui Stroici, pentru că a venit cu Constantin voevod și cu oști leșești în țara aceasta”¹³⁶. Întradevăr, Vasile Stroici s-a aflat printre marii boieri care în 1612 l-au susținut pe pretendentul la tron Constantin Movilă, dar în lupta de la Cornul lui Sas acesta este învins de către Ștefan Tomșa, iar Vasile Stroici este ucis din poruncă domnească, deși inițial noul domn i-ar fi cruțat viața¹³⁷.

Problemele cu satul nu contenesc, așa că la 28 martie 1620 Ionașcu Stroci arată în fața lui Gaspar Gratiani voievod și a sfatului domnesc că nici mănăstirea, nici mitropolitul

¹³² DRH, A. Moldova, vol. XXIV (1637-1638), întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 1998, nr. 117, p. 112.

¹³³ Despre acesta, despre tatăl său, slugerul Lupu Balș și despre neamurile lor vezi N. Stoicescu, Dicționar al marilor dregători, p. 341-342, și *Arborele genealogic al familiei Balș*, de Mona & Florian Budu-Ghyka, apud Mihai D. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească*, vol. I, București, 2004, în <http://www.darabani.org/wp-content/uploads/2012/01/Arborele-genealogic-al-Familiei-Bals.pdf>, accesat în data de 16.03.2021.

¹³⁴ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. IV, nr. 37, p. 25.

¹³⁵ Ibidem, nr. 68, p. 46.

¹³⁶ Ibidem, nr. 214, p. 173-174. Bârsăneștii sunt menționați ca seliște aflată sub Cărpeneș (pădure de carpeni, n. ns.).

¹³⁷ Miron Costin, *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 60. Neștiind că viața îi fusese cruțată pentru tinerețea sa, Vasile Stroici a dat să apuce sabia unui dărăban de lângă el, ceea ce l-a înfuriat pe Tomșa, care a decis uciderea Tânărului boier.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Anastasie Crimca nu-i fuseseră datori cu ceva tatălui său, de aceea dania către mănăstire rămânea valabilă. Pricina acestei dezmințiri o aflăm din același document: „Adevăr că am grăit de multe ori, pentru că am avut bogată pizmă pre Sfinția sa, căce nu ne socotia la sărăcia noastră, pentr-aceea am făcut bogata pizmă cu gura, ear altă n-am făcutu eu nemică, nice o zapis [...]am grăit și doră am și făcut nescai zapise, într-o pizmă, ce le-am spartu și le-am băgat în foc [...]”¹³⁸. Până la urmă, Dionisie fost episcop de Roman și Ghidion, starețul mănăstirii Dragomirna și tot soborul mănăstirii vând „satul Bârsăneștii, din ținutul Dorohoi, aproape de Cărpiniș, danie de la răposatul Stroici, fost mare logofăt. Și au vândut satul mai sus scris, Bârsăneștii, panului Ionașco cupar, pentru treisute și cincizeci de taleri bătuți [...] la câmp, cu iaz pentru moară și în pădure cu loc de prisacă”¹³⁹.

Al treilea sat al comunei menționat în documentele medievale este Broșteni, fost drept domnesc, în ținutul Dorohoi, „ascultător de ocolul Ștefăneștilor”, cu care Petru Șchiopul voievod îl miluiește, la 30 aprilie 1591, pe Stamate stolnic, „ca să-i fie lui de la domnia mea ocină lui și copiilor lui și nepoților lui și strănepoților și răstrănepoților lor și cine li se va alege mai apropiat”¹⁴⁰. Această formulă esențializează modul de transmitere ereditară a proprietății funciare în evul mediu românesc, iar la final evocă și dreptul de protimisis de care beneficiau anumite categorii la înstrăinarea proprietății.

În recensământul rusesc din 1774, Băbicienii, Bârsăneștii și Cucutenii apar la ocolul Bașeului, de la ținutul Dorohoi. La Băbicienii căpitanului Ioniță Ciudin erau 22 de case, cu 22 de capi de familie, 11 dintre aceștia fiind scutelnici ai căpitanului (trei slugi, printre care și un jidov botezat, patru scutelnici, printre ei doi herghelie și un argat, precum și patru femei sărace), restul de 11 fiind birnici. La Bârsănești, sat răzeșesc, erau 33 de case, 26 dintre capii de familie fiind poștași „dați agiutor la Poșta Ștefănești”, toți cei 33 de capi de familii erau scutiți de bir. Sunt amintiți vatamanul satului, Ioniță, dar și preotul Gheorghie și Ion dascălul, semn că satul avea și biserică. Catagrafia menționează două așezări Cucuteni. Una dintre ele era a lui Pelin, trăiau acolo 29 de capi de familie, 15 dintre ei fiind poștași în slujba Poștei Ștefănești. Printre ceilalți 14 capi de familie se numărau preotul Vasile și dascălul Pavăl, Isac jidov și „6 argați i păstorii ai Aniții Pelinoaia, maziliță (mazilii erau boieri decăzuți, n. ns.)

¹³⁸ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. IV, nr. 568, p. 437-438.

¹³⁹ DRH, A. Moldova, vol. XXIII, nr. 204, p. 241-242. Cu acești bani, călugării voiau să termine construcția mănăstirii. Vânzarea este menționată și în *ibidem*, nr. 205, p. 243 (act din <14-31> august 1635, de la Vasile Lupu), respectiv nr. 218, p. 257 (document din 26 august 1635, de la Varlaam, mitropolitul Sucevei și episcopii Tării Moldovei).

¹⁴⁰ DIR, A. Moldova, Veac XVI, vol. IV, nr. 20, p. 17.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

săracă”. Ceilalți Cucuteni erau ai jitnicerului Ioniță Andreiaș, acolo fiind catagrafiati 67 de capi de familie, cu toții scuțiți de bir. 41 dintre aceștia erau „podari ce slujesc la podul Ștefănești, 10 erau scutelnici ai jitnicerului, 4 erau femei sărace, erau un preot și un dascăl, 2 oamne ai jitnicerului și 8 țigani¹⁴¹.

În 1803, satele Băbiceni, Bârsănești, Cucuteni și Durnești erau la ținutul Hârlăului, ocolul Prutului. Băbicenii erau ai postelnicelului Ioniță Cuza, cu 41 de țărani birnici, Bârsăneștii lui Ioniță Bârsănescu aveau 16 birnici, în timp ce la Durneștii lui Ioan Pascal se aflau 27 de birnici. Cucutenii lui Holban erau sat răzeșesc având 22 de birnici, cărora li se adăugau alți 8 răzeși, în timp ce Cucutenii medelnicerului Manolachi Andries aveau 20 de birnici, alți 16 locuitori erau breslași¹⁴². La 1835, Guranda și Bârsănești erau înscrise la ocolul Jijiei de la ținutul Botoșani (din 1838 vor trece la ocolul Ștefănești), în timp ce Băbicenii Herescului și Băbicenii lui Gherghel, Broștenii Lăzoaei, Cucutenii lui Păun, Cucutenii lui Giosan și Durneștii erau înscrîși la ocolul Ștefănești¹⁴³. În 1863, circa o sută de țărani din Vlăsinești, nemaisuportând condițiile grele de lucru de pe moșia polonezului Iosif Uhrinovski, se strămută pe moșia Guranda¹⁴⁴.

Aplicarea reformei rurale din 1864 a găsit actualele sate ale comunei împărțite în două comune diferite. Astfel, satele Băbiceni, Bârsănești, Broșteni și Guranda făceau parte din comuna Băbiceni, în timp ce Cucutenii-Răzeși, Cucutenii-Tufescului și Durnești erau la comuna Durnești, ambele comune fiind incluse în Plasa Ștefănești, județul Botoșani. La acea dată, stăpâni de moșie erau Gh. Cozmovici, la Băbiceni, Petre Maican și Dimitrie Soroceanu, la Bârsănești, Gh. Cantemir la Broșteni și Neculai Millo la Guranda. În total, 188 de clăcași din comună au primit 437 de fălcii și 78 de prăjini de teren, dintre care 22 de fălcii și 19 prăjini pentru case și grădini. Cucutenii-Răzeși îl aveau ca stăpân de moșie pe Ilie Ciupercă, iar Durneștii pe un oarecare Brănișteanu. Mai exista un sat Durnești, al Mitropoliei, dar acesta era lângă Rânghilești, iar pe o parte a acestuia se va forma, mai târziu, satul Santa Mare, cealaltă

¹⁴¹ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, p. 530-531.

¹⁴² Condica liuzilor, p. 326.

¹⁴³ Adrian Macovei, Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V), Anexă „Tabla obștimelor sătești a Principatului Moldaviei alcătuită sub observația comisiilor fănutale. 1835, p. 182.

¹⁴⁴ Ecaterina Negruți-Munteanu, Dezvoltarea agriculturii în Moldova între 1848-1864, în V. Popovici, Leonid Boicu, Nicolae Corivan, Dezvoltarea economiei Moldovei între 1848-1864. Contribuții, Editura Academiei, București, 1963, p. 57.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

parte fiind alipită Rânghileștilor. Au fost împroprietăriți 136 de clăcași cu o suprafață totală de 342 de fălcii și 18 prăjini, din care 16 fălcii și două prăjini pentru case și grădini¹⁴⁵.

În 1898, Băbicienii erau comună rurală în plasa Ștefănești, având în compunere satele Băbicieni, Bârsănești, Broșteni și Guranda. Satul Băbicieni era așezat pe valea și partea dreaptă a pârâului Corocea, moșia având o întindere de 1199 ha și 375 de locuitori, majoritatea români, existând și câțiva evrei. În sat existau o biserică, ridicată între 1889-1891 de boierii George și Eufrosina Cosmovici (din aceeași familie cu Maria, mama lui George Enescu), biserică fiind deservită de un preot și doi cântăreți, precum și o școală mixtă în care un învățător preda la 57 de băieți și 15 fete¹⁴⁶. Tot atunci, Bârsăneștii aveau o suprafață de 1209 ha și o pădure de stejar de 20 de ha, iar populația număra 234 de suflete, 50 de locuitori fiind contribuabili¹⁴⁷. La Broșteni, 241 de oameni trăiau pe o moșie cu suprafață de 594 de ha. Ei dețineau 187 vite cornute, 34 de cai, 1062 de capre, 146 de porci și 70 de stupi¹⁴⁸. În 1900, Guranda avea o suprafață de 1969 ha de teren, din care 640 ha de pădure. Acolo trăiau 149 de familii cu 449 de suflete. Satul avea o biserică la care slujea un preot ajutat de doi cântăreți¹⁴⁹. În același an, Durneștii Brănișteanului erau satul reședință al comunei cu același nume. Tot în 1900, existau două așezări Cucuteni. Cucutenii-Răzăși, numiți și Pelini (vezi, mai sus, Pelin și Anița Pelinoaia, proprietara de la 1774 a satului) erau situați pe dealul și valea Pelinului. Aveau o suprafață de 507 ha și o populație de 49 de familii, sau 206 suflete. Cei 76 de contribuabili erau „vechi locuitori răzeși, cari se ocupă cu agricultura și creșterea vitelor și au 14 ha vii pe Hârtopul-Vilor, cari produc 220 hectolitri vin”. Satul Cucuteni-Tufescu, situat pe un podiș înclinat spre sud-est și pe Valea Pârâului Cucutenilor, avea o moșie de 872 ha, din care 143 de ha erau ale celor 143 de locuitori. În satul străbătut prin mijloc de șoseaua Botoșani-Ștefănești se afla o biserică de zid, cu un preot și doi cântăreți. De asemenea, existau patru iazuri și o moară de apă¹⁵⁰.

În 1921, moșia satului Bârsănești era a Dr. Maria Capșa, locuitorii de acolo fiind împroprietăriți cu 252 ha de pământ, alte 116 ha devenind pământ comunal. 428 de locuitori ai comunei Durnești, ce includea satele Durnești, Băbicieni, Broșteni și Durnești-Cucuteni, au primit în total 1896 ha de pământ. Băbicienii erau atunci ai colonelului A. Salaiz, în timp ce

¹⁴⁵ Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 133-134.

¹⁴⁶ Marele Dicționar Geografic, vol. I, p. 261.

¹⁴⁷ Ibidem, p. 455.

¹⁴⁸ Ibidem, p. 657.

¹⁴⁹ Ibidem, vol. III, p. 672.

¹⁵⁰ Ibidem, vol. III, p. 6-7.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

moșia Durnești-Cucuteni era al moștenitorilor marelui om politic P.P. Carp, Ion (Jean), Grigore și Elisabeta (Elsa), devenită Sturza prin căsătorie¹⁵¹.

În sfârșit, în 1945, când comuna Durnești avea actuala configurație, reforma agrară comunistă a dat la 653 de țărani suprafața de 709 ha de pământ. Nu putem încheia fără a aminti de mănăstirea Guranda, ridicată în 1945 prin osârdia Maicăi Teodora Voloșincu, având inițial hramul Eroii Neamului, în amintirea eroilor comunei căzuți în al doilea război mondial. Comuniștii distrug așezământul în anii '60 ai secolului trecut, dar după 1989 fosta stareță și ctitoră, Maica Teodora ridică din nou mănăstirea și o nouă biserică, dărâmată în 2012 și înlocuită cu alta, având hramul Sfânta Treime și Sfântul Ioan Iacob Hozevitul.

FRUMUȘICA

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Frumușica este situată în sudul județului Botoșani, în zona de contact între Pod. Sucevei și Câmpia Jijiei Inferioare și a Bahluilui, așezată în Depresiunea Frumușica, între Dl.Holm și Câmpia Jijia Miletin. Este poziționată la o distanță de cca 33 km de municipiul Botoșani de care o leagă DN28B sau E585, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^{\circ}29'$ lat N cu meridianul de $27^{\circ}03'$ long E.

Vecinii comunei Frumușica sunt în vest comuna Tudora, la sud com.Deleni – jud. Iași, la est com.Prăjeni, nord și nord est – comunele Coșula și Flămânzi, iar în partea de vest nord-vest, com.Cristești. Are o suprafață de 8492 ha, cu 1003 ha intravilan și 7489 ha extravilan, din care 2833 ha teren agricol, 3411 ha suprafață de pădure. Are ca structură administrativ teritorială satele Frumușica, Boscoteni, Rădeni, Storești, Șendreni, Vlădeni-Deal.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, formată din două etaje structurale, soclul (formațiuni cristaline precambriene) și cuvertura sedimentară, la nivelul căreia sunt identificate trei mari cicluri de sedimentare. Alcătuirea geologică este reprezentată din argile și marne cu alternanțe de nisipuri, calcare oolitice, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri și depozite cuaternare de origine fluvială.

¹⁵¹ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, 494-497 *passim*.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Situat în bazinele hidrografice ale pâraielor Bahlui și Miletin, relieful aparține Masivului Dealul Mare și Culmii Holmului(vest și nord-vest) și Câmpia Moldovei (est). Altitudinea maximă este în Dl.Holm, 555,7m, iar cea minimă este 88m, în sud-estul comunei, la confluența pârâurilor Scânteia cu Nacu-Leahu. Altitudinea medie este de 322m. Tipurile genetice de relief care apar sunt: relieful structural, sculptural și de acumulare.

Relieful structural condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, explică prezența altitudinilor mai mari în vest și nord-vest, respectiv mai mici sub formă de dealuri și coline în zona depresionară de contact Frumușica Hârlău. Pe flancul vestic apar cuestele: coasta Holmului, coasta Țencuța-Storești, coasta Foculeni, coasta Varniței, iar în est, cu altitudini mai mici coasta Aslamului și Nacului. Rețeaua hidrografică a săpat mai multe tipuri de văi: văi subsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor, cu versanți asimetrici: Valea Mocanului, Valea Bădacului, Valea Storești, Valea Foculeni, Valea Unsă; văi obsecvente, orientate contrar față de înclinarea stratelor— Valea Varnița, Valea Leahu-Nacu. *Relieful sculptural* ocupă partea centrală și de est a comunei, reprezentat de interfluvii ce apar sub forma unor coline, dealuri, platouri joase în Depresiunea de contact Frumușica, ce se suprapune văilor afluenților Miletinului. Spre sud-est și est, depresiunea este mărginită de interfluvii de 200 - 250m altitudine:dl.Nacu 181m, dl.Coada Boii 149m, dl.Halm 188m, dl.Moara de vânt 148m, dl.Bahnei 132m, dl.Sărături 159m, dl. Ciurari 175m. *Relieful de acumulare* apare sub forma șesurilor – Șesul Bahluiului, unde depozitele acumulative au origine aluvială. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală. Temperatura medie anuală este de 7,9° C, luna iulie 18,9°C și ianuarie cu -4,3°C, cu precipitații variabile, cu ierni sărace în zăpadă, cu veri ce au regim mai mare de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE. Media anuală a precipitațiilor este de 450mm. Apare topoclimatul dealurilor înalte (dl.Holm, dl.Pleșu, Dealul Mare), topoclimatul de pădure(dl.Țencuța, dl.Masa Tâlharului, dl.Perișorului, dl.Frunzarului, dl. Coasta Șurii) și unul de pajisti (izlazurile Hleiului, Schitului),topoclimatul de versant și topoclimatul de luncă în Valea Bahluiului și Varniței.

Apele curgătoare de pe teritoriul comunei fac parte din bazinul hidrologic al Bahluiului (cu afluenții acestuia pârâul Pietrelor, Bahluț, Strâmb, Bahluiul Mic, Mocanului, Brădac), pârâul Varniței care se varsă în Miletin.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Vegetația specifică comunei Frumușica se încadrează regiunii euro-siberiene, cu elemente ale provinciei balcano-moesice. Se distinge o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona forestieră cuprinde o suprafață de 3442 ha, apare în partea central vestică 85% și în est 10%, și cuprinde două subetaje: al fagului, pe dealurile de peste 400m și al gorunului. Aici apar specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor : stejarul (*Quercus robur*), gorun (*Quercus petraea*), carpen (*Carpinus betulus*), teiul (*Tilia cordata*), arțarul (*Acer platanoides*), jugastrul(*Acer campestre*), ulmul(*Ulmus foliacea*), mărul sălbatec(*Malus silvestris*). Stratul arbustilor: migdal pitic(*Amygdalus nona*), cornul(*Cornus mas*), trandafir sălbatic (*Rosa canina*), porumbar (*Prunus spinosa*). Zona de silvostepă, se suprapune depresiunii de contact Frumușica, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Apar colilia (*Stipa lessingiana*), păiușul (*Festuca valesiaca*), pirul (*Agropyrum cristatum*). Fauna care apare aparține provinciei moldavo-podolice, componentă a regiunii euro-siberiene iar solurile care predomină sunt cele din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial.

Populația comunei este de 5687 locuitori, cu o densitate medie de 67 loc/ha. Structura pe sexe: 50,4% masculin și 49,6% feminin. Structura etnică: majoritatea români 95%, rromii 1%. Structura confesională 95,5% creștini-ortodocși; 2,8% pentecostali, restul alte culte. Structura pe grupe de vîrstă: populația Tânără (0-14 ani) 21,4%; populație adultă(15-59 ani) 59,9% și populație vârsnică – 18,7%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Străvechi urme ale prezenței umane, unele încă din zorii umanității, au fost descoperite în mai multe puncte de pe teritoriul actual al comunei. Astfel, în intravilanul și extravilanul localităților Boscoșeni, Rădeni și Vlădeni-Deal, au fost aduse la lumină urme ale unor aşezări deschise datând din paleoliticul superior (acum circa 30-40000 de ani), atribuite lui homo sapiens fossilis. Tot la Vlădeni-Deal, în punctul „La Biserică”, au fost descoperite aşezări deschise din eneoliticul dezvoltat – cultura Cucuteni B, bronzul târziu – cultura Noua, Hallstatt-ul târziu – cultura Getică, epoca migrațiilor – pe lângă aşezarea deschisă s-au descoperit și urmele unei necropole, ambele aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, epociile medievală timpurie – cultura Dridu, respectiv târzii¹⁵².

Unul dintre satele cele mai vechi din comună este Buscăteni, menționat în documente ca Boscoșeni, Buțcăteni. Prima atestare documentară, chiar dacă nu sub actualul nume, este din 5 octombrie 1437, când Iliaș voievod și fratele său, Ștefan voievod, fiul lui Alexandru cel

¹⁵² Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 196-2000, *passim*.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Bun, dau Mănăstirii din Poiană, cu hramul Sf. Nicolae, ctitoria tatălui lor, satul „unde au fost Mihăilă Roșca”¹⁵³, identificat de editorii vol. I din *DRH* cu satul Unsă, ulterior Boscoteni. Următorul document aduce precizări suplimentare pentru identificarea așezării. La 18 august 1438, aceiași doi domni dau Mănăstirii din Poiană „o pustie lângă pricuturile de la Hârlău”¹⁵⁴. La 29 noiembrie 1443, Ștefan al II-lea voievod întărește mănăstirii Sf. Nicolae satele dăruite anterior printre care pe Bahlui, sub Hârlău, unde este Mihailo și cu moară¹⁵⁵. La 5 aprilie 1448, Roman voievod întărește mănăstirii satele acesteia, printre care și „Roșca, lângă Hârlău”, scutindu-le de toate dările și slujbele domnești și hotărând ca orice venituri ale acestor sate, ca și dreptul de judecată, să aparțină mănăstirii¹⁵⁶. La 26 ianuarie 1453, Alexandru al II-lea (Alexăndrel, *n. ns.*) voievod dă mănăstirii „două pâraie care cad în Bahlui, la capătul câmpului, să-și așeze moară”¹⁵⁷, locul fiind identificat de editorii volumului cu Boscoteni.

Prima mențiune a satului cu numele actual este din 3 mai 1593, când șoltuzul și cei 12 pârgari din Cotnari arată că în fața lor a venit Romușa din Buțcăteni și a dat „o casă cu toată partea ei din Buțcăteni, cu toate drepturile ei” lui Necula din Cotnari¹⁵⁸. Nu știm când anume satul a început a fi numit astfel. Presupunerea noastră este că numele satului provine din substantivul „boască”, regionalism prin care se denumesc resturile (ciorchini, pielițe, sămburi) de la obținerea mustului prin tescuire. Din această boască, pusă la cazan și fiartă, eventual de două ori, se obține țuică. Să nu uităm că satul se află într-o zonă de dealuri din prelungirea renumitelor podgorii de la Cotnari și Hârlău, iar îndeletnicirea locuitorilor de aici le-a dat și numele de „Boscoteni”, adică aceia care prelucrează boasca. și astăzi locuitorii Rădenilor învecinați sunt renumiți pentru țuica produsă de ei, marcă înregistrată!

La 20 noiembrie 1609, Andronic ceașnic schimbă cu egumenul mănăstirii Homor și cu tot soborul de acolo „dreptele lor ocini și danii, din dreptele și propriile lor privilegii ce au avut de la Petru voievod cel Bătrân (Petru Rareș, *n. ns.*)”. Andronic dă călugărilor „satul

¹⁵³ *DRH, A. Moldova*, vol. I, nr. 174, p. 245. Este menționat ca hotar „Muntele cel Înalt”, care în aceeași traducere apare și în forma „Dialul Mari”.

¹⁵⁴ *Ibidem*, nr. 187, p. 265-266. În hotarică apar topice precum „Valea Mare”, „poiana Crucea de Piatră”, „stâlpul lui Piscan”.

¹⁵⁵ *Ibidem*, nr. 243, p. 346.

¹⁵⁶ *Ibidem*, nr. 277, p. 393.

¹⁵⁷ *DRH, A. Moldova*, vol. II, nr. 26, p. 34-36.

¹⁵⁸ *DRH, A. Moldova*, vol. IX, nr. 23, p. 31.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

anume Buțătenii și cu locuri de iaz”, primind de la aceștia seliștea Strahotin, pe Jijia¹⁵⁹. Ulterior, călugării vor contesta acest schimb, așa că la 24 iulie 1612 se vor plânge domnului Ștefan II Tomșa că Andronic, fost paharnic, le-a luat fără voia lor satul Strahotin, dându-le în loc o siliște „care a fost dreaptă de ocolul Hârlău, anume Buțătenii”¹⁶⁰. La 24 mai 1617, Radu Mihnea întărește lui Alexa negustorul, ginerele lui Nicula, „două jirebii, care sunt loc de două case, din satul Buțăteni și cu loc de iaz și de moară pe acel râu, pe care el și le-a cumpărat de la Anton, pentru 20 de taleri numărați”¹⁶¹. La 28 august 1710, Pavel și fratele său, Savin, feciorii lui Lupu din Buțăteni, fac schimb cu Alexandru Crupenschi, mare jitnicer, dându-i a opta parte din sat, cu „loc de casă, pomeți, pădure, țarină și o parte din heleșteul Nacului, pentru trei părți din Șoldana, din bătrânul Delenilor”¹⁶². Familia de mari boieri Crupenschi, odată ce a reușit să se răzeșească în sat, va pune stăpânire pe întreg locul, sau pe o mare parte a acestuia. La un moment dat satul se pustiește și statisticile din 1774 și 1803 nu mai amintesc. Credem că la acele date, Boscotenii se contopiseră cu satul vecin, Feredieni, aflat în stăpânirea aceleiași familiei Crupenschi. Despre acest sat vom scrie în partea destinată comunei Deleni. În 1816, Boscotenii de la ocolul Miletinului, ținutul Hârlău, erau moșie fără sat, ai spătarului Lascarache Sturza și spătarului Iordachi Crupenschi¹⁶³. Boscotenii nu apar în statisticile din 1835 și 1838, fiind probabil incluși la satul Unsă sau la Feredieni.

La 6 mai 1609, Constantin Movilă voievod îl răsplătește pe Pătrașcu (Șoldan) Nădăbaicovici, mare vornic al Țării de Sus cu „un sat anume Storești, sub marginea bucovinei, care sat Storești a fost al nostru drept domnesc, ascultător de ocolul târgului Hârlău”¹⁶⁴. Câțiva ani mai târziu, la 25 iunie 1623, Ștefan Tomșa dăruiește ctitoriei sale, mănăstirea Solca, acest sat¹⁶⁵, nefiind cunoscute împrejurările în care satul nu-i mai aparținea lui Pătrașcu Șoldan. La 8 iunie 1637, urmașii lui Pătrașcu Șoldan își împarte satele rămase de pe urma tatălui lor, iar Tofana, fiica acestora și sora lui Dumitrașco și Toader Șoldan, ia satul Storești și „satul Șăndrenii, la Hârlău”¹⁶⁶. Safta, una dintre nepoatele Tofanei, se va mărita la un moment dat cu

¹⁵⁹ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. II, nr. 346, p. 265-266. Constantin Movilă voievod întărește călugărilor acest sat.

¹⁶⁰ Ibidem, vol. III, p. 94-95.

¹⁶¹ Ibidem, vol. IV, p. 167.

¹⁶² Catalogul Documentelor Moldovenești, vol. V, p. 258. Schimbul e întărit, la 10 septembrie 1710 de către domnul Nicolae Alexandru Mavrocordat. În legătură cu topical Nacu, să menționăm că au fost mai mulți mari boieri moldoveni cu acest nume. Astăzi, Leahu-Nacu e unul dintre satele comunei Deleni.

¹⁶³ Condica Visteriei Moldovei din 1816, p. 104.

¹⁶⁴ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. II, p. 210.

¹⁶⁵ Ibidem, vol. V, p. 231.

¹⁶⁶ DRH, A. Moldova, vol. XXIV, nr. 120, p. 116. Evident, „Şăndrenii” sunt Şendrenii actuali.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Iordache Roset, mare vornic¹⁶⁷ și astfel satul ajunge în proprietatea acestei familii. La 25 octombrie 1704, Storeștii vornicului Gheorghe Roset se aflau în hotar cu Uricenii mănăstirii Dragomirna¹⁶⁸. În noiembrie 1708, vornicul Gheorghe Roset lasă prin diată acest sat fiului său, Constantin¹⁶⁹. În 1774, Storeștii se aflau la ocolul Miletinului, de la ținutul Hârlău. Moșia era a fraților Balș, Iordache paharnic, căsătorit cu Maria Mavrocordat și Teodor logofăt. Erau catagrafiati 46 de capi de familie, dintre care 12 birnici, restul de 34 fiind trecuți la „scădere rufeturi”, în diferite calități: doi preoți, un dascăl, 20 de scutelnici ai logofătului Balș, alți 10 scutelnici ai paharnicului, plus un țigan argat¹⁷⁰. În 1803, satele Storești și Chițoveni, ale beizadelei Dimitrie Mavrocordat aveau, împreună, 92 de birnici¹⁷¹. În 1835 și 1838, Storeștii se aflau la ocolul Coșulii de la ținutul Botoșani¹⁷².

Un sat foarte vechi este cel al Vlădenilor. Este menționat prima dată la 7 iulie 1430, când în fața lui Alexandru cel Bun își împart ocinile fiii lui Ioan Jumătate. Vlădenii „din sus de Hârlău” s-au dat lui Mândrul Jumătate¹⁷³. La 21 august 1635, Vasile Lupu dă Vlădenii și jumătate din satul Șendreni, alt sat al comunei, cu loc de moară pe Stavnic, lui Dumitru stolnic și lui Vâșan¹⁷⁴. La 27 ianuarie 1637, domnul revine asupra deciziei sale și în urma uricului de danie și de miluire de la Constantin Movilă voievod, arătat de fiii și fiicele lui Pătrașcu Soldan, fost mare vornic al Țării de Sus, le dă înapoi seliștea Șendreștii, în ținutul Hârlău¹⁷⁵.

Alt sat al comunei, Rădeni, este dat în 1610, de către Constantin Movilă voievod, pentru slujbă dreaptă și credincioasă, lui Precop Cărăiman, vistier al treilea. Rădenii erau atunci o seliște la marginea bucovinei, fost domnesc din ocolul Hârlăului¹⁷⁶. La un moment dat, Miron Barnovschi voievod cumpără această seliște de la fiii lui Procop Cărăiman vistiernic, dăruind-o ctitoriei sale, mănăstirea Bârnova. La 8 martie 1636, în fața lui Vasile Lupu voievod, dau la schimb postelnicului Bălan seliștea „Rădenii, sub Crăești, suptu Margine, mai sus de Hîrlău, în ținutul Hârlăului”, primind de la acesta o jumătate dintr-o altă

¹⁶⁷ Dicționar al marilor dregători, p. 431.

¹⁶⁸ Catalogul Documentelor Moldovenesti, vol. V, p. 96.

¹⁶⁹ Catalogul documentelor moldovenesti, vol. V, p. 218.

¹⁷⁰ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, p. 241-242.

¹⁷¹ Condica liuzilor, p. 322.

¹⁷² Adrian Macovei, Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V), p. 182.

¹⁷³ DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 99, p. 146-147.

¹⁷⁴ DRH, A. Moldova, vol. XXIII, nr. 215, p. 253.

¹⁷⁵ DRH, A. Moldova, vol. XXIV, nr. 22, p. 23.

¹⁷⁶ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. II, nr. 357, p. 272-273.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

seliște¹⁷⁷. La 1774, satele Vlădeni și Rădeni erau înscrise la ocolul Bahluiului, ținutul Hârlău. Vlădenii paharnicului Aslan aveau 82 de case, 60 de locuitori fiind birnici, în timp ce Rădenii și Piciorogani, aparținând banului Grigori Balș, aveau împreună 47 de case, fiind menționați și doi preoți, ceea ce înseamnă că exista câte o biserică în fiecare sat¹⁷⁸.

În 1803, Rădenii stolnicului Neculai Balș și Vlădenii beizadelei Dimitrie Mavrocordat se aflau la ocolul Miletinului, ținutul Hârlău, cu 13, respectiv 50 de breslași¹⁷⁹, pentru ca la 1816 „Vlădenii dumisale postelnicului Alecu Mavrocordat”, cu 69 de breslași, să fie menționați la același ocol¹⁸⁰. Șendrenii nu apar în niciuna dintre aceste catagrafii fiind înglobați, se pare, la satul Storești al Mavrocordaților, care detineau mai multe moșii în regiune. La un moment dat, probabil între 1820-1835, la Frumușica, în ținutul Botoșanilor, se va întemeia un târg, consemnat ca atare la 1835¹⁸¹. Aplicarea legii rurale a lui Cuza găsește actualele sate ale comunei în configurații teritorial-administrative diferite. Astfel, comuna Rădeni era formată din moșia și satul Rădenilor, ale colonelului E. Ranet, respectiv Vlădenii lui Al. Mavrocordat. Comuna Storești era formată din satul și moșia Storești, proprietar Dimitrie Mavrocordat, respectiv târgul Frumușica¹⁸². Din nou nu apar Boscotenii, inclusi la un moment dat în satul Unsă și Șendrenii, probabil parte a Storeștilor.

La 1898, Boscotenii erau parte a comunei Rădeni, plasa Coșula. Satul avea o suprafață de 29 de ha, pe care trăiau o sută de suflete. „Se zice că acest sat ar fi fost proprietatea unui răzeș care l-a vândut și că mai pe urmă s-a alipit la Rădeni”. În sat se aflau un podiș și un pârâu cu același nume¹⁸³. În 1902, Comuna Rădeni se compunea din satele Boscoteni, Bahlui, Rădeni, Șendreni, Schitul Balș și Vlădeni, având o populație de 407 familii, adică 1282 de locuitori. Pe aproape jumătate din suprafața comunei creșteau păduri de fag, carpen și stejar. În 1902, moșia Rădeni, situată pe coasta de est a dealului Holmul, avea două trupuri: Rădeni și Boscoteni, ce se întindeau pe 1287 ha, din care 600 ha de pădure. Pe moșia Rădenilor erau satele Bahlui și Boscoteni. Viile de aici erau renumite pentru calitatea vinului. Cei 330 de locuitori se închinau într-o biserică foarte veche din piatră, deservită de un preot și doi

¹⁷⁷ DRH, A. Moldova, vol. XXIII, nr. 348, p. 389 și nr. 349, p.391.

¹⁷⁸ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, p. 234-235.

¹⁷⁹ Condica liuzilor, p. 321.

¹⁸⁰ Condica Visteriei Moldovei din anul 1816, p. 101. Situația este identică la 1835 și 1838 (Adrian Macovei, *op. cit.*, p. 182).

¹⁸¹ Adrian Macovei, *op. cit.*, p. 183.

¹⁸² Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 126-127. Ambele comune se aflau în plasa Coșula, județul Botoșani.

¹⁸³ Marele Dicționar Geografic al României, vol. I., p. 545-546.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

cântăreți. Considerăm că această biserică este ctitoria unui membru al familiei Balș care a stăpânit satul, cel mai probabil a stolnicului Neculai Balș, înmormântat în pronaosul bisericii cu hramul Sf. Nicoale. La școala mixtă învățau 116 elevi, coordonați de un învățător¹⁸⁴. Tot în 1902, Șendrenii aveau o suprafață de 42 de ha și o populație numărând 430 de locuitori¹⁸⁵.

La aceeași dată, Storești erau comună formată din satul cu același nume și Târgul - Frumușica. Pe teritoriul comunei funcționau patru mori de apă, pe Pârâul-Satului și Petricelul, o moară de aburi, o fabrică de sticlă în pădure și o carieră de piatră. Satul Storești avea o populație de 350 de suflete, o biserică, un preot și doi cântăreți, o școală mixtă și trei cărciumi¹⁸⁶. Biserică, având hramul Sf. Dimitrie, poate fi o ctitorie din primele decenii ale secolului XIX a lui Dimitrie Mavrocordat, stăpânul de atunci al moșiei. La 1900, Frumușica era un târgușor cu o populație de 400 de locuitori, cei mai mulți evrei. Este dată greșit informația că târgul a fost înființat la 1844 de către proprietarul de atunci al moșiei, D. A. Mavrocordat, pentru că târgul exista deja la 1835. Probabil 1844 este anul în care domnul Moldovei, Mihail Sturza, reînnoiește proprietarului moșiei privilegiul de târg. Se menționează că „înainte de înființarea târgului era aici o cărciumă la șleahul mare, unde era și poșta veche”¹⁸⁷. Nu cunoaștem un privilegiu de fondare a târgului, dar după tipicul înființării târgului Sulița considerăm că privilegiul de întemeiere a târgului Frumușica l-a primit unul dintre membrii familiei Mavrocordat. Legenda consemnează existența aici a unui ratoș, care era și stație de poștă la care se schimbau caii, iar de la supranumele hangiței, Frumoasa-Frumușica, ar veni și numele aşezării.

În 1921, la aplicarea legii agrare, pe teritoriul comunei Frumușica exista doar moșia Storești, proprietatea lui Z.N. Gisovelani, aşa încât de aici 865 de ha de teren expropriate au fost date comunei Șendreni, cu satele Șendreni și Vlădeni, în timp ce locuitorii comunei Rădeni, cu satele Boscoteni, Rădeni (moșia Dr. Al. Ștefanovici), Feredieni, Poiana și Unsa au primit în total 972 ha de pământ, alte 462,27 ha fiind pământ al comunei¹⁸⁸. În 1945, 783 de locuitori din comuna Frumușica, aflată în plasa Sulița, au primit în total 692,25 ha de teren¹⁸⁹.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 206-207.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 508.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 476.

¹⁸⁷ *Ibidem*, vol. III, p. 427. Așezarea era în plină dezvoltare, fiind acolo opt cărciumi, 50 de comercianți și 58 de meseriași.

¹⁸⁸ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 480-483. Toate satele actualei commune făceau parte din Regiunea Agricolă Hârlău, cu reședința la Frumușica.

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 582.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Pe teritoriul comunei se află un frumos obiectiv turistic, Schitul Balș, situat în inima codrilor seculari, ctitorie din 1776 a banului Grigore Balș, proprietarul moșilor Rădeni și Piciorogani. Aflat în conflict cu banul, șâtrarul Aslan, proprietarul Vlădenilor învecinați, dă foc mănăstirii. În 1835, marele hatman Lascărache Sturdza, proprietarul moșiei Boscoteni, sprijină financiar ridicarea bisericii de piatră și cărămidă.

FLĂMÂNZI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Flămânzi este una dintre localitățile ce are nume cu rezonanțe istorice, fiind poziționată în zona de tranziție dintre vestul Câmpiei Moldovei spre Podișul Sucevei, la contactul cu dealurile mai înalte ale Siretului. Se află în partea de sud a județului Botoșani fiind așezată în ulucul depresionar Dorohoi-Botoșani-Flămânzi-Frumușica, în partea de vest a Câmpiei Jijiei Inferioare și a Bahluilui. Face parte deasemenea din bazinul hidrografic al Miletinului, affluent al Jijiei. Partea centrală a comunei este străbătută de drumul național DN 28B care leagă orașele Iași-Botoșani-Suceava. Matematic, se află la intersecția paralelei de $47^{\circ}33'28''$ lat N cu meridianul de $26^{\circ}55'34''$ long E. Teritoriul comunei Flămânzi are forma unui patrulater neregulat, orientat vest-est, cu o suprafață de $109,8 \text{ km}^2$, având ca vecini comuna Copălău la nord și la est, comuna Lunca la est, comunele Hlipiceni și Plugari Iași la sud est, comunele Frumușica și Prăjeni la sud, comuna Coșula la vest.

Administrativ teritorial, comuna Flămânzi cuprinde în prezent orașul Flămânzi (din 2004), satele Chițoveni, Nicolae Bălcescu(fost Uriceni), Poiana și Prisacani.

Din punct de vedere geostructural, teritoriul comunei Flămânzi aparține Platformei Moldovenești, cu un fundament cristalin vechi, podolic, cutat și faliat, acoperit cu o stivă groasă, formată din roci paleozoice, mezozoice și terțiare necutate. Constituția petrografică este reprezentată de argile, marne, intercalații de nisip, la care se adaugă calcare oolitice, prundișuri.

Altitudinea maximă în comună este de 528,5m (Culmea Țâncușa-Storești), iar altitudinea minimă este în albia minoră a Miletinului (la ieșirea din comună, spre Prăjeni). Altitudinea medie este de 303m, dar diferă de la NV la SE.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Relieful dezvoltat pe suprafața comunei are caracter *structural – sculptural*, apariția lui fiind datorată acțiunii diferențiate a factorilor denudaționali. Se prezintă sub forma unor ansambluri de platouri, dealuri și coline, ale căror suprafețe coboară domol de la NNV spre SSE. *Relieful structural*, pus în evidență de eroziunea asupra gresiilor, calcarelor oolitice și conglomeratelor mai dure, apare la vest de linia localităților: Nicolae Bălcescu-Flămânci-Frumușica, în Culmea Țencușa-Stroești 528,5m, dl. Masa Tâlharului 513m, dl. La Vamă 480 m, dl. Piscul Stejarului 367m, dl. Perișorului 367m, dl. Frunzarului 396m, dl. Vărăriei 235m, dl. Stahna 233m, dl. Piciorul Calului 453 m, dl. Hleiului 303m. Apar văi subsecvente: Miletinului, Stahnei, Tulburea, Foculeni, Rădenilor, văi obsecvente: Varnița, Bahnei, Tulburea. *Relieful sculptural* este răspândit pe suprafețe mari din comună, cca 70%, rezultat fiind al eroziunii factorilor externi asupra rocilor argilo-marnoase și argilo-nisipoase friabile. Prezintă interfluvii sub formă de coline, dealuri și platouri joase, în zona centrală și de sud est, unde altitudinile scad sub 200m: dl. Dumbrăvii, dl. Chițoveni, dl. Prisăcii, dl. Gornetului, dl. Crucii, dl. Ciurarilor, dl. Piciorongani, dl. Präjeni, dl. Roibu. Eroziunea apelor curgătoare și a proceselor de versant a dus la formarea *reliefului de acumulare*. Aceasta apare în albia râului Miletin și afluenții acestuia, sub formă de șesuri, terase, conuri de dejecție, glacisuri. Un fenomen ce apare frecvent pe suprafața șesurilor îl constituie „sărăturile” (La Sărături, în Valea Bahnei, balta Ciurarilor la est de dl Ciurarilor, Valea Rea-Balta Roșie) sau „ochiurile glodoase”, o adevărată atracție din punct de vedere turistic. Apar frecvențe alunecări de teren și în unele zone s-a încercat stoparea acestora prin plantații de salcâmi, livezi cu pomi fructiferi.

Zona are un climat temperat continental cu influențe directe ale maselor de aer de origine estică. Teritoriul comunei, fiind situat în zona de contact a două unități geomorfologice și fizico-geografice, are trăsături climatice comune cu aceste teritorii dar și unele caractere proprii. Topoclimatele zonei sunt: climatul de dealuri înalte, climatul depresiunii de contact Flămânci-Frumușica și climatul câmpiei colinare Präjeni-Todireni. Aceste condiții dau climei o nuanță răcoroasă, cu ierni prelungite și uneori cu deficit de precipitații. Temperatura media anuală este de 8,9°C, se înregistrază cca 60 zile/an cu temperaturi de vară (25°C), 12 zile/an cu temperaturi tropicale (30°C) și zile cu îngheț (-0°C) cca 120-130 zile. Temperaturile coborâte de iarnă, primăvară și toamnă favorizează apariția brumelor, care pot avea consecințe grave pentru agricultură, când apar prea devreme toamna, sau prea târziu primăvara, numărul mediu al zilelor cu brumă fiind de 20-30 pe an. Cantitatea medie anuală de precipitații este de 525mm, cu variații importante între anii ploioși și cei

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

secetoși. Luna cu cele mai mari cantități de precipitații este iulie 78,4mm iar luna cu cele mai mici cantități de precipitații este februarie 18,1mm.

Teritoriul comunei Flămânci are o rețea hidrografică deficitară, cauzată de climatul continental cu nuanțe excesive, sursa principală de alimentare fiind constituită de precipitațiile atmosferice. Pânza freatică se caracterizează prin existența stratului acvifer aproape de suprafață (5-8 m). Principalul colector al zonei este râul Miletin, ce străbate teritoriul comunei pe o distanță de 15 km. Lățimea albiei majore este variabilă, atingând până la 1000m la Prisacani și este inundabilă la ploi mari. Afluenții culeși de Miletin pe teritoriul comunei sunt mici, pe dreapta primind pârâul Stahna, pârâul Tighburea, pârâul Varnița cu afluenții Bahna și Fundoaia. Afluenți pe stânga pârâul Voloca, Valea Rea – ce seacă perioade lungi vara. Pe teritoriul comunei sunt puține iazuri: Novaci, Ivășcoaia, Sărăturiilor, Iazul lui Jenică fiind cele mai cunoscute.

Din punct de vedere al învelișului vegetal, pe teritoriul comunei se interferează elementele central europene (etajul forestier) cu cel specific estului european (stepa și silvostepa). Vegetația de pădure caracterizează nordul și nord vestul comunei, cauzat de un climat mai umed, răcoros și prezența luvisolurilor. Este dezvoltată subzona fagului (*Fagus silvatica*) alături de gorun (*Quercus petraea*), stejarul (*Quercus robur*), carpen(*Carpinus betulus*), teiul(*Tilia cordata*), arțarul (*Acer platanoides*), jugastrul(*Acer campestre*), plop (*Plopus alba*). Apare stratul arbustifer: alun(*Coryllus sanguinea*), lemn căinesc (*Ligustrum vulgare*), măceș (*Rosa canina*), călin(*Viburnum opulus*). Vegetația de stepă apare pe suprafețe restrânse ca niște fâșii, terenurile fiind ocupate de activitățile antropice. În văile pârâurilor și zona iazurilor apare vegetația de luncă. Fauna de pe teritoriul comunei aparține provinciilor faunistice provinciale central europene (sau dacică), în V și NV – specifică pădurilor de foioase și provincia sarmato pontică în E și SE – fauna specifică stepei și silvostepei.

Se disting două etaje de sol, clasa Luvisoluri (argiluvisoluri) formate în condiții bioclimatice de pădure și clasa Cernisolurilor (tip cernoziom și faeoziom) care corespunde zonelor joase din E și SE. Solurile sunt fertile fapt ce face ca peste 80% din teritoriul comunei să fie valorificat în agricultură.

Populația comunei atinge un număr de 9456 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 43,7 loc/km². Structura etnică: români 96,06%, 2,29% romi, restul – ruși/lipoveni. Structura confesională: 91,7% creștini-ortodocși, 3,8% alte culte. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Ca și în cazul altor localități din acest areal istorico-geografic, cercetările arheologice au dus la descoperirea unor vechi urme ale prezenței umane în regiune, datând din paleolitic, neolicic timpuriu, perioada migrațiilor eneoliticul timpuriu, eneoliticul dezvoltat (cultura Cucuteni), perioada de tranziție către epoca bronzului, bronzul târziu, epoca fierului, fiind ilustrate ambele vârste, Hallstatt târziu (cultura getică) și La Tène și epoca medievală târzie¹⁹⁰.

Dintre satele comunei, cel care are cea mai veche atestare documentară este Prisăcani, numele fiind menționat și în formele Prisăceni - Prisăceani. La 1 aprilie 1576, Petru Șchiopul Voievod împarte urmașilor lui Ioan Vorontar ocinile și moșiile lor, cu întărituri de la Ștefan cel Mare, Bogdan al III-lea, „cu dresuri de împărțală” de la Ștefăniță Voievod și cu „dresuri de mărturii” de la Petru Rareș pe mai multe sate pe Miletin, printre care și Prisăcani, cu loc de moară. Satul Prisăcani revine Solomiei, fiica lui Ioan Vorontar¹⁹¹. Se observă că satul exista în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, care îl întărește strămoșului Solomiei. Un alt fapt demn de remarcat este acela că doi dintre fiii lui Ștefan, Bogdan III și Petru Rareș, dar și nepotul său, Ștefăniță cel Tânăr, au întărit, succesiv satul urmașilor și au întărit împărțirea ocinilor în cadrul familiei.

Următorul document în care este menționat satul este din 11 mai 1581. La Iancu Sasul Voievod vin nepoții lui Ion Vorontar și ai soției acestuia, Sofica, pentru a-și împărți satul Prisăcani, cu loc de moară la Miletin. Cu acest prilej sunt menționați străbunica lor, Olena și străbunicul, Șărbică, soțul Olenei și uricul de împărțeală pe care îl avea aceasta din urmă pentru acel sat. Părțile convin ca fiicele Solomiei, să ia jumătate de sat¹⁹². Ce s-a întâmplat cu cealaltă jumătate a Prisăcanilor ne spune un document a cărui dată este ilizibilă, dar este din intervalul noiembrie 1579-septembrie 1582. Înaintea aceluiași Iancu Sasul vine din nou tot neamul Vorontăreștilor, iar jumătatea cealaltă de sat de Prisăcani revine copiilor, trei la număr, ai Măriicăi, cealaltă fiică a lui Ion Vorontar, sora Solomiei¹⁹³. Plecând de la aceste documente se pot stabili următoarele: Ștefan cel mare a întărit satul, alături de altele, lui Șărbică și soției sale, Olena. Murind Șărbică, Olena împarte satele răzelor sale în timpul lui Ștefăniță Voievod,

¹⁹⁰ Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 190-196, *passim*.

¹⁹¹ *Documente privind Istoria României* (în continuare DIR), *Veacul XVI, A. Moldova*, vol. III (1571-1590), nr. 82, p. 62, Editura Academiei RSR, București, 1951.

¹⁹² *Ibidem*, nr. 212, p. 161-162.

¹⁹³ *Ibidem*, nr. 160, p. 128.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Prisăcanii revenind atunci fiului lui Șărbică și al Olenei, anume Ion Vorontar. Petru Rareș îi întărește acestuia satul, iar după moartea lui Vorontar, ocinile sale, printre care Prisăcanii, sunt împărțite nepoților de la două dintre cele trei fice pe care le-a avut.

La un moment dat, Prisăcanii ajung în proprietatea familiei de mari boieri Prăjescu. Astfel, la 8 aprilie 1617, Radu Mihnea, domnul Moldovei, îi întoarce lui Nicoară Prăjescul „dreptele lui ocine și dedine și cumpărătură, toate satele câte are”, printre care și „jumătate din satul Prisăcanii, pe Mileatin și cu mori, care este în ținutul Hârlău”¹⁹⁴. Acest Nicoară Prăjescu, văr primar cu Ieremia și Simion Movilă, ambii domni ai Moldovei, era fiul lui Ion Prăjescu, iar pe unul dintre frații săi îl chama Voruntar Prăjescu¹⁹⁵, ceea ce poate fi un indiciu al faptului că erau descendenții lui Ion Vorontar, fiind o practică medievală aceea de a se da copiilor și nepoților prenumele tatălui sau bunicului. Nicoară Prăjescu moare câțiva ani mai târziu, astfel că la 13 ianuarie 1622 Lupul Prăjescu și Ionașco Prăjescu, doi dintre fiii lui Nicoară, de înțeleg și își împart între ei „ocinile” moștenite de la tatăl lor, jumătatea de Prisăcani revenindu-i lui Lupu Prăjescu¹⁹⁶. Ce s-a întâmplat cu cealaltă jumătate a Prisăcanilor ne spune documentul din 1 iunie 1646, când Gligorie Cornea, „ficiarul Cornii pivnicierului” face schimb de părți de ocină cu spătarul Dumitrașco Buhuș. Acesta îi dă lui Cornea partea sa din satul Prisăcani, „pre Miletin, suptu Codru”, primind la schimb alte pământuri¹⁹⁷. Cum ajunsese acea jumătate de sat la Dumitrașcu Buhuș? Acesta o avea ca mamă pe Nastasia, fiica lui Ion Prăjescu și soră a lui Nicoară Prăjescu¹⁹⁸, iar acea parte de Prisăcani îi revenise, mai mult ca sigur, ca zestre de la tatăl său.

La 1772-1773 și 1774, Prisecanii sunt menționați la ocolul Bahluiului, din ținutul Hârlău, fiind ai spătarului Matei Ghica. Erau 27 de liudi (locuitori birnici) - 22 dintre ei fiind moldoveni - și doi scutelnici. Era și un preot și nefiind țigani nu e menționat vreun conducător

¹⁹⁴ DIR, *Veacul XVII, A. Moldova*, vol. IV, nr. 175, p. 134-135. Acea jumătate de sat este cea care revenise copilor Măriicăi, în împărțeala menționată mai sus.

¹⁹⁵ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Tara Românească și Moldova în sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 426-427 (în continuare *Dicționar*).

¹⁹⁶ DIR, *Veacul XVII, A. Moldova*, vol. V, nr. 136, p. 97.

¹⁹⁷ *Documenta Romanie Historica, A. Moldova*, vol. XXVIII (1645-1646), vol. întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Editura Academiei Române, București, 2006, nr. 386, p. 329 (în continuare *DRH A. Moldova*).

¹⁹⁸ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 355.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

de-al lor¹⁹⁹. Un an mai târziu decât data efectuării recensământului, adică în 1773, spătarul Matei Ghica moare la St. Petersburg²⁰⁰, după ce, în 1769, se aflase în prizonierat, tot în Rusia.

La 1803, „Prisacanii a d-sale Spat. Neculai Stratulat” erau înscriși la ocolul Miletin, de la ținutul Hârlău. Pe moie trăiau 29 de liuzi (locuitori birnici), care plăteau un cifert de 97 de lei, respectiv 388 de lei anual. Dintre aceștia, patru erau scutelnici ai spătarului²⁰¹. În 1812, Prisăcanii erau „jumătate a polcovnicului Sînjorj și jumătate a casei răpuosatului bizade <Dimitrie> Mavrocordat”, menționându-se că este loc de hrană îndestul. Existau și patru scutelnici, ai proprietarului²⁰². Mențiunarea lui Dimitrie Mavrocordat ca fiind mort la acea dată este, fără îndoială, o greșală. Beizadeaua Dimitrie Mavrocordat era fratele fostului domn al Moldovei, Alexandru II Mavrocordat (zis „Delibey”) și fiu al lui Constantin Mavrocordat și Ecaterinei (Catrinei) Roset²⁰³, de la mamă moștenind și moșia Dracșanilor (a se vedea partea referitoare la Dracșani din această lucrare).

La 1864, în condițiile aplicării reformei rurale și a presunilor făcute de către fostul domn al Moldovei, locuitorii siliștei Prisăcani (numită acum Sângeorți, după numele polcovnicului Sînjorj, care stăpânea jumătate de sat la 1812) sunt forțați să se strâmute în vatrele altor sate de pe cuprinsul moșiei Flămânci²⁰⁴. Singurul țăran mijlocăș (cu doi boi) a primit 4 fălcii de pământ, în timp ce 5 pălmași au luat un total de 12 fălcii și 40 de prăjini²⁰⁵.

La 1902, în satul Prisăcani, de la plasa Coșula, județul Botoșani, trăiau 80 de familii cu un total de 465 suflete. Singura biserică era deservită de un preot și un cântăreț, în sat existând și o cărciumă. Locuitorii aveau 146 de boi și vaci, 31 cai, 334 oi, 41 porci și 61 stupi²⁰⁶. După această dată, satul a cunoscut mai multe mutații administrative-teritoriale, făcând parte, succesiv, din comunele Präjeni (1921), Uriceni (1925), Flămânci (1929), din nou Uriceni (1931), pentru ca din 1977 să revină în cadrul comunei, între timp oraș, Flămânci²⁰⁷.

¹⁹⁹ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, Partea I, p. 56.

²⁰⁰ L'arbre généalogique de la Famille Ghica/Ghyka/Ghica, realizare: Monica & Florian Budu - Ghyka, iunie 2020, în <http://www.ghika.net/Arbre/Ghika.pdf> (accesat la data de 23.02.2021).

²⁰¹ Condica liuzilor, p. 321.

²⁰² Condica Vistieriei Moldovei, p. 101.

²⁰³ Cf. I. Mavrocordat. Arbore genealogic alcătuit de Paul Cernovodeanu, Anexă la Istoria Românilor, vol. VI, coord. dr. Paul Cernovodeanu, prof. dr. Nicolae Edroiu, Editura Enciclopedică, București, 2002 (în continuare I. Mavrocordat. Arbore genealogic...). Conform acestui arbore genealogic, beizadeaua Dimitrie Mavrocordat moare anul 1817, la un an după presupusul deces consemnat mai sus.

²⁰⁴ Constantin Cojocariu, op. cit., p. 62. Satul făcea parte acum din plasa Coșula, județul Botoșani.

²⁰⁵ Ibidem, p. 127.

²⁰⁶ Marele Dicționar, vol. V, p. 100.

²⁰⁷ Petru Munteanu, Flămânci. Monografie, Editura Agata, Botoșani, 2004, p. 317.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Locitorii satului au fost în fruntea țărănilor răsculați la 1907, doi dintre ei fiind primii care l-au lovit pe Gheorghe Constantinescu, arendașul moșiei, care i-a lăsat să aștepte afară, în ger, aproape o zi fără a ieși să le vorbească²⁰⁸. Nouă fii ai satului participanți la bătăliile din timpul Primului Război Mondial au consfințit, cu jertfa lor, marele act al unirii din 1918. Sacrificiul lor le-a adus urmașilor, văduve, orfani, nepoți, mult așteptatul pământ, 47 de săteni fiind împroprietăriți în urma legii agrare din 1921. Pe fronturile celui de-al doilea război mondial au murit nouă locitori ai satului, alți câțiva întorcându-se invalizi. Reforma agrară comunistă din 1945 a dat 38,50 ha de pământ la 36 de locitori, dar cotele obligatorii și sistemul întovărășirilor a risipit speranțele de mai bine ale țărănilor. În 1962, când ia sfârșit campania de colectivizare a agriculturii, toți țărani se înscrisează în GAC-uri.

Localitatea care dă și numele comunei, Flămânci, este atestată prima dată la 4 septembrie 1605, când Ieremia Movilă Vv. îi dă și îi întărește marelui logofăt Luca (Lupu) satele Uriciani, cu loc de iaz și moară la Stavna, „o siliște pe Miletin, anume Tocmăgianii și cu loc de moară pe Miletin”. De asemenea, îi dă și îi întărește și Flămâncii, „din același hotar”, fost ascultător de curtea domnească de la Hârlău. Toate aceste sate vor fi dăruite de logofătul Stroici nou ziditei mănăstiri Dragomirna, printre ai cărei ctitori se numără²⁰⁹.

Un document interesant este cel din 2 aprilie 1618, de la Radu Mihnea Vv., prin care acesta întărește privilegiul de danie și de miluire de la Ieremia Movilă pentru satul Flămânci, sub bucovină. Se arată că uricul de danie putrezise într-o tainiță a mănăstirii, împreună cu alte privilegii, când apă a ajuns la tainiță în zilele lui Alexandru Movilă Vv. (1615-1616). Călugării i-au arătat domnului și ispisocul de întărire de la Ștefan II Tomșa (1612-1615). Documentul se încheie și cu un blestem pentru cei viitori care vor „strica dania și întocmirea noastră”²¹⁰.

La un moment dat, călugării mănăstirii Dragomirna se plâng domnului că „zapisele, dresurile și ispisoacele de danie” ce le avusese mănăstirea pe moșiiile sale s-au prăpădit sau au fost „stricate” cu prilejul atacului cazacilor și tătarilor conduși de Timuș Hmelnițchi asupra Țării Moldovei, când mănăstirea a fost cucerită și prădată. Domnul Gheorghe Ștefan le întărește călugărilor mănăstirii mai multe sate, printre care Flămânci, sub pădure, dar și Drujăști, pe Sitna, cu heleșteu și moară acolo, Trăisteni pe Miletin, cu loc de heleșteu și de

²⁰⁸ Ibidem.

²⁰⁹ DIR, veac XVII, A. Moldova, vol I, nr. 344, p. 257-258.

²¹⁰ Ibidem, vol. IV (1616-1620), nr. 316, p. 258-259.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

moară, Uriceni și Tocmăgeni, pe Miletin și Drăgotești, „supt tăetură”, la ținutul Hârlăului²¹¹. Satele sunt întărite mănăstirii și de către domnii următori, Grigore al II-lea Ghica, la 27 martie 1737²¹², respectiv Constantin Racoviță, la 10 ianuarie 1752²¹³.

La începutul secolului al XIX-lea, Flămâncii, Uricenii, Tocmăgenii și Drăgoteștii ajung la Todori von Musteață (sic!) și partenerii săi de afaceri. Cum ajunsese Musteață stăpân al acestor sate ne lămuște un „*Izvod asupra tuturor scrisorilor pi moșiiile clirosului din Bucovina, care moșii să află în Moldova și au căzut de la mănăstire la cliros și s-au vândut prin contract dumisale lui Todori von Musteață și tovarășii dumisale*”²¹⁴, izvod din 27 septembrie 1804. În fapt, Musteață se întovărășise pentru cumpărarea acestor moșii cu câțiva mari boieri, sau, mai aproape de adevăr, acei boieri și-l luaseră ca tovarăș pe Musteață, mizând pe relațiile pe care acesta și le consolidase în Bucovina austriacă. Printr-un hrisov din 18 aprilie 1805, Alexandru Moruzi voievod întărea biv vel logofătului Neculai Roset, biv vel vistiernicului Iordache Balș, biv vel vistiernicului Iordache Ruset, biv vel căminarului Panaite Cazimir și negustorului Theodor Musteață, stăpânirea peste moșiiile cumpărate în tovărășie, de la guvernul cezaro-crăiesc al Austriei, prin intermediul Agiei, moșii printre care se numără și satele menționate mai sus²¹⁵. Aceste moșii vor ajunge la Theodor Balș, care acumulând datorii uriașe le dă, în 1834 lui Mihail Sturdza, proaspăt domn al Moldovei, acesta din urmă achitându-i datoriile²¹⁶.

Cu prilejul aplicării reformei rurale din 1864, cei 11 țărani fruntași din Flămânci au primit 60 de fălcii și 40 de prăjini de pământ, 113 țărani mijlocași au fost împroprietăriți cu 452 fălcii, iar 239 de pălmași au primit 597 fălcii și 40 de prăjini de pământ. Pentru case și grădini țărani au mai primit 56 de fălcii și 58 de prăjini²¹⁷. Câtiva ani mai târziu avea să se desfășoare războiul de independență, mai mulți țărani flămânceni participând la luptele de la sudul Dunării. Printre ei, supraviețuitor, soldatul Manolache Aștefanucăi, a fost citat pentru fapta sa de eroism, anume înălțarea drapelului românesc pe reduta Grivița I²¹⁸.

²¹¹ Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393-1849), autori Vasile Gh. Miron, Mihai Ștefan Ceaușu, Gavril Irimescu, Sevastița Irimescu, volum editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, București, 1983, nr. 437, p. 161. Am menționat și celelalte sate pentru că mai târziu ele vor fi încorporate Flămâncilor.

²¹² Ibidem, nr. 750, p. 250. Aici Flămâncii apar sub numele Flămânda.

²¹³ Ibidem, nr. 873, p. 287. Nu mai sunt menționate satele Tocmăgeni și Drăgotești.

²¹⁴ DJASIs, Documente, CCLIX/3.

²¹⁵ Idem, CDLXII/22. S-au plătit 331.000 de florini, actul de vânzare făcându-se la Liov, cu autoritățile austriice (au fost cumpărate moșii din 12 ținuturi).

²¹⁶ Constantin Cojocariu, Proprietatea funciară în județul Botoșani, p. 16.

²¹⁷ Ibidem, p. 126-127.

²¹⁸ Petru Munteanu, op. cit., p. 58. Șapte fii ai satului au căzut pe fronturile de luptă (Ibidem, p. 59).

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

În 1900, Flămâncii erau comună rurală aflată în plasa Coșula, județul Botoșani și având în compunere satele Flămânci, Cordun, Poiana și Prisăcani. Satul Flămânci, așezat pe Valea Fundoaia, avea o populație de 175 familii, sau 982 suflete. În sat existau trei biserici deservite de doi preoți și cinci cântăreți. Existau două școli, una de fete, cu 19 eleve și o învățătoare și una de băieți, cu 53 de elevi și un învățător. Este menționat ca fost proprietar Teodor Balș, care a făcut în sat case de cărămidă și o biserică de zid sfințită la 1813. Si-a mărit treptat moșia prin cumpărături, inclusiv de la răzeșii stabiliți în partea câmpului. Fiind puțini locuitori, Balș a adus oameni din diferite părți, inclusiv din Bucovina și Galiția, dându-le voie să-și ridice case și să fie muncitori pe moșie. Se precizează greșit că acești noi veniți, fiind foarte săraci, au fost numiți de către cei din jur Flămânci, de aici venind numele satului, pentru că satul, după cum am arătat, avea o vechime mult mai mare. Pe moșie erau 280 de boi și vaci, 92 de cai, 602 oi, 8 capre, 89 de porci și 96 de stupid. În sat mai erau două cârciumi, trei comercianți și 8 meseriași²¹⁹.

Flămâncii vor rămâne pentru totdeauna în istoria României ca fiind locul în care a izbucnit marea răscoală a țăranilor din 1907. Despre contextul și modul izbucnirii acesteia am arătat mai sus, nu mai insistăm. Să menționăm că în memoria acestui eveniment, în localitate s-a inaugurat, la 22 aprilie 1972, Muzeul intitulat „Răscoală țăranilor din 1907”, distrus câțiva ani mai târziu în urma unui incendiu. La 15 aprilie 1977 avea să fie inaugurat Obeliscul existent și astăzi, dedicat de asemenea participanților la răscoală²²⁰.

În iarna lui 1917, când o parte a populației din Muntenia, armata, familia regală, guvernul și parlamentul s-au mutat la Iași, în comuna Flămânci de atunci au fost aduși, pentru refacere, mai mulți soldați români și prizonieri de război germani și austro-ungari. În urma izbucnirii unei epidemii de tifos exantematic s-a înregistrat un mare număr de morți, de ordinal sutelor, atât în rândul locniciilor, cât și al ostașilor români și prizonierilor lor²²¹. La sfârșitul războiului, 31 de eroi flămânceni nu s-au mai întors acasă, murind pe câmpurile de luptă²²². Urmașii lor vor fi improprietăți de către statul român, prin aplicarea legii agrare din 1921. 537 de țărani din Flămânci au primit, de pe Domeniile Statului un total de 6727 ha de teren, alte 1996,36 ha devenind pământ comunal²²³.

²¹⁹ Marele Dicționar Geografic, vol. III, Editura Socec, 1900, p. 387.

²²⁰ Petru Munteanu, *op. cit.*, 204 și 210 *passim*.

²²¹ *Ibidem*, p. 62-63.

²²² *Ibidem*, p. 67.

²²³ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 480.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

În al doilea război mondial, 57 de bărbați din Flămânci au căzut în luptă, numeroși alții fiind răniți²²⁴. În 11 situații, familii cu același nume au avut câte doi și chiar trei morți. În sfârșit, reforma agrară comunistă din 1945 a împroprietărit 53 de țărani din comuna Flămânci – Plasa Sulița, cu 50 ha de pământ, în timp ce 136 de locuitori din comuna Nicolae Bălcescu, pe atunci comună distinctă, au primit 129 ha de pământ²²⁵. La scurt timp va începe procesul de colectivizare a agriculturii, aşa încât, în 1959, ia ființă GAC „1907”, în care „s-au înscris” 129 familii de țărani cu o suprafață de 339 ha teren²²⁶.

Evenimentele din decembrie 1989 au avut eroii lor și la Flămânci, în prim plan aflându-se medicul Marius-Nicolae Bogdan, fostul marinar Laurențiu Ungureanu, contabilul Eugen Crețu, maistrul militar, apoi minerul Mircea Ștefănuță (cunoscut ca „nebunul cu baionetă” pentru dizidența sa anticomunistă și anti milițienească), preotul Mihai Chiriac, învățătorul Petrea Mihai, operatorul de film Viorel Guraliuc, Ghiorghe Paviliuc, Gheorghe Gh. Guraliuc, Constantin Aramă (intrat, la un moment dat, în „colimatorul” Elenei Ceaușescu), Elena Balan, Călin Maloș etc.²²⁷.

Un alt sat vechi al comunei Flămânci este Uriceni (din 1948 Nicolae Bălcescu). Prima atestare documentară este din 6 aprilie 1579, când Petru Șchiopul, domnul Moldovei, îi dă și îi întărește lui Gheorghie, mare logofăt²²⁸, seliștile „Tocmăceanii pe Miletin și cu loc de moară în Miletin și Uriceanii pe Stavna și cu loc de moară la Stavna, unde iese Stavna din pădure²²⁹. Satele fuseseră drepte domnești, ale curții din Hârlău, arse de tătari și pustiite. Pentru acele seliști, marele logofăt a dat șase cai buni, prețuiți la șase mii de aspri și 2000 de aspri bani gata în vîstierie; ambele sate aveau o vechime mai mare decât atestarea lor documentară. La 8 aprilie 1587, în fața aceluiași domn vine Gheorghe logofătul care vinde Uricenii ginerelui său, Lupul Stroici, pentru 700 de zloți tătărești, iar ca zestre îi dă Tocmăceanii²³⁰. În continuare, Uricenii și Tocmăgenii parcurg traseul arătat mai sus, mai întâi în proprietatea mănăstirii Dragomirna, apoi a cartelului Musteață și marii boieri din jurul său.

²²⁴ Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 71.

²²⁵ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 582.

²²⁶ Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 73.

²²⁷ Gabi Gomboș, *Flămânci Decembrie '89: Revoluție sau impostură?*, Editura Axa, Botoșani, 2014, p. 37-67 *passim*. Mai multe, în excelenta carte-document citată.

²²⁸ Nicolae Stoicescu, *Dicționar*, p. 306. Fiica sa, Păscălina, se va mărita cu marele boier Luca/Lupul Stroici.

²²⁹ DIR, *veacul XVI, A. Moldova*, vol. III, nr. 139, p.109-110.

²³⁰ *Ibidem*, nr. 424, p. 346-347.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Mai târziu, Tocmăgenii devin seliște a moșiei Uriceni, iar Mihail Sturdza desființează satul cu totul²³¹.

La 1803, satul Chițoveni era, alături de Storești, în ocolul Miletinului, de la ținutul Hârlăului. În cele două sate, aparținându-i beizadelei Dimitrie Mavrocordat, erau 92 de birnici, care plăteau un cifert de 389 lei, existând și 26 de scutelnici ai lui Mavrocordat²³². În 1816, Chițovenii, alături de Storești, erau în același ocol la același ținut, proprietar fiind postelnicul Alecu Mavrocordat. Erau 136 de locuitori birnici, care plăteau un cifert de 537 de lei. Postelnicul avea acolo 14 scutelnici²³³. Ulterior, satul va fi, pe rând, în ocolul Hârlăului (1833), Coșulei (1834), din 1864 făcând parte din comuna Flămânzi, până în 1925, când prin reforma administrativă trece la comuna Uriceni. În 1929 este din nou în comuna Flămânzi, la 1931 trece iarăși la Uriceni, pentru ca după 1977 să treacă din nou la comuna Flămânzi²³⁴. Între timp, în 1899, Chițovenii erau în centrul comunei Uriceni, plasa Coșula, județul Botoșani. Populația număra 68 de familii, adică 316 suflete. Există o biserică zidită la 1770, deservită de un preot și doi cântăreți. Erau 94 de contribuabili și cărăbușii erau clienții singurei cárclumi din sat. Sătenii aveau 124 de boi și vaci, 17 cai mari și mici, 518 oi și 76 porci²³⁵. Numele satului poate proveni de la o femeie Chița, ai cărei urmași vor fi numiți Chițovenii. O variantă pe care o propunem pleacă de la regionalismul și arhaismul „chiță”, desemnând materia cleioasă, galbenă, cu gust dulce acrisor care se găsește în faguri²³⁶. În aceeași comună este și satul Prisăcani, avem suficiente referințe că apicultura era una dintre ocupațiile celor din acest areal geografic, aşa încât unii dintre ei se vor fi specializați în valorificarea chiței, aceștia fiind chițovenii.

Ultimul sat al comunei la care ne vom referi este Poiana. Conform unei tradiții locale, primii locuitori au fost aduși aici de către Theodor Balș pentru a face rachiul la vîlniță sa, un argument fiind faptul că în sat se păstrează și azi toponimul Cotul Velniței²³⁷. Localitatea nu apare nici în *Condica liuzilor*, nici în *Condica Vistieriei Moldovei din 1816*, fiind probabil în curs de constituire. La 1902 satul era în comuna Flămânzi, fiind situate lângă pâraiele Turburea și Stahna, pe coasta dealului numit Coasta Velniței și sub pădurea moșiei Flămânzi.

²³¹ Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 355-356.

²³² *Condica liuzilor*, p. 322.

²³³ *Condica Vistieriei Moldovei*, p. 100.

²³⁴ Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 297.

²³⁵ *Marele Dicționar Geografic*, vol. II, Editura Socec, București, 1899, p. 393. În aceeași comună este menționată pădurea Chițovanca.

²³⁶ <https://dexonline.ro/definitie/chita>, accesat la data de 25.02.2021.

²³⁷ Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 303.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Populația număra 103 familii, cu un total de 603 suflete, din care 185 erau contribuabili. Locuitorii aveau 153 boi și vaci, 70 cai, 131 oi, două capre, 75 de porci și 109 stupi cu albine²³⁸.

În Primul Război Mondial, 43 dintre fiii satului au căzut în lupte, printre ei un căpitan și un sergent²³⁹. Prin reforma agrară din 1921, 137 de locuitori din Poiana vor primi 539,50 ha de pământ²⁴⁰. Jertfă de sânge au dat locuitorii Poienii și în al doilea război mondial, 40 dintre ei nemaiîntorcându-se acasă²⁴¹. Prin reforma agrară din 1945, țăraniii au primit mai puțin pământ decât în 1921, 213 țărani primind 172 hapământuri la depărtare de sat, tocmai în Durnești. Chiar dacă nu s-au înscris în GAC, în 1962 doar trei familii scăpaseră de colectivizarea agriculturii²⁴².

HLIPICENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Hlipiceni este situată în partea de sud a județului Botoșani, la limita acestuia cu județul Iași, la o distanță de 45 km de municipiul Botoșani. Comuna are în perimetrul său administrativ trei sate: Hlipiceni (include și Cobiceni), Victoria și Dragalina.

Din punct de vedere geografic, comuna Hlipiceni este situată în Câmpia Moldovei, în partea centrală a subunității numită Câmpia Jijiei inferioare și Bahluiului, poziționată în extremitatea sudică și sud-estică ce ocupă sub 10% din suprafața unității administrative Botoșani. Satele Hlipiceni și Cobiceni sunt situate pe partea dreaptă a Jijiei: Hlipiceni se află pe malul drept al Sitnei, până la vârsarea acesteia în Jijia, iar Cobiceni, pe malul drept al Jijiei până la hotarul cu satul Răuseni. Satul Victoria este așezat pe partea stângă a Jijiei, la o distanță de aproximativ 2 km de Hlipiceni, iar satul Dragalina se află la 4 km nord-est de Victoria, pe valea pârâului Mihăeasa. Comuna Hlipiceni are vecini: la nord, comuna Călărași, la est comuna Răuseni, la sud, județul Iași, mai concret comuna Plugari, iar la vest, comuna Todireni. Localitatea e străbătută de DJ 282 (axa principală) care realizează legătura atât cu orașul Botoșani, cât și cu orașul Iași. Teritoriul comunei este intersectat de paralela 47°31' lat.

²³⁸ Marele Dicționar Geografic, vol. V, Editura Socec, București, 1902, p. 29.

²³⁹ Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 304-305.

²⁴⁰ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 480.

²⁴¹ Petru Munteanu, *op. cit.*, p. 306.

²⁴² *Ibidem*, p. 307-308.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

N, care trece pe la nord de satul Victoria și meridianul $27^{\circ}31'$ long E care trece la vest de satul Dragalina .

Teritoriul administrativ al comunei Hlipiceni se întinde pe o suprafață de 6935 ha ($69,25 \text{ km}^2$), din care 490 ha reprezintă intravilanul comunei iar 6445 ha reprezintă extravilanul, ceea ce reprezintă cca. 1.5% din suprafața județului și plasează comuna Hlipiceni între comunele cu o suprafață mijlocie.

Relieful e dezvoltat pe argile și marne basarabiene. Relieful care apare este de tip structural, sculptural și de acumulare. Aspectele reliefului sunt predominante de existență văilor reconsecvențe însoțite de cueste, cu o intensitate sporită a proceselor de versant (V. Jijiei, V. Pârâul lui Vasile, V. Dobrâvan, V. Recea, V. Țocul, V. Spinoasa, V. Păiușei, V. Livezii, V. Vultureni), văi subsecvente (V. Sitnei, V. Grecilor, V Răileanu, Valea lui David). Relieful sculptural ocupă cea mai mare parte a teritoriului, înglobând intrefluviu sub formă de coline, dealuri, platouri joase, larg vălurate, cu o cuvertură groasă de luturi loessoide: dl. Dumbrăvan 175m, Dealul lui Matei 176m, dl. La Movile 185m, dl. Luturilor 179m, Dl. Odaia Veche 185m, care formează interfluviul între Valea Pârâul lui Vasile și Valea Recea, în SV comunei, Dl. Țocului 185m, Dl lui Manolachi 174m, Dl.Spinoasa 1773m, dl.Rupturii 150m, care formează interfluviul între Valea Recea și Păiușeni, Dl.Livezii 168m, dl. Armeanului 153m, dl. Bătăi, Dl.Cobiceni 173m, dl.Imașul Răusenlor 166m, care formează interfluviul dintre V.Păiușenilor și V. Jijiei, în partea centrală a comunei; dl. Lui Daviod 177m, dl.Bolniței 176m, dl. Missir 169m, dl.Mihăeasa 161m, dl Caruz 177m, dl Vulturului 179m, dl. Ogorul Popei 180m, dl. La Trewi Pietre 208m care formează interfluviul Jijiei – pârâul Vulturului, în partea de E-NE a comunei. Albia majoră a Jijiei ocupă jumătate din suprafața comunei, cu o lățime ce variază între doi și trei kilometri, având altitudinea de 100-200 metri, înălțimea medie a versanților de 120 de metri, iar cea maximă de 179,2 metri în sud-vestul comunei. Albiile minore ale Jijiei și Sitnei sunt adâncite în depozitele aluvionare ale șesurilor dând aspectul unor terase de luncă. Malurile sunt la înălțime între 2-3 m. și 5-6 m . La Două Ape, unde am precizat că este confluența lor, s-a format un con de dejecție plat și nu foarte bine individualizat. Aluviunile sunt formate din roci nisipoase și roci argiloase. Șesul Jijiei este tăiat de numeroase cursuri părăsite, este acoperit cu iarbă și folosit pentru pășunat, dar se cultivă și cereale pe câteva locuri mai înalte de pe suprafața lui, de exemplu, locul numit La Movilă. În partea dinspre Victoria se cultivă și legume având posibilitatea să fie udate de pârâul ce vine din Răchiți. Pe malul drept al Sitnei, aproape de locul de vărsare, în centrul satului Hlipiceni, prin forare, s-a deschis un izvor cu apă sulfuroasă, care se varsă în Sitna.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

În zona comunei Hlipiceni regimul anual al temperaturii aerului se încadrează în tiparul climatului continental de nuanță excesivă. Media multianuală a temperaturii aerului din ultimii ani este $9,1^{\circ}\text{C}$ după anii 1990. Temperatura aerului variază de la o lună la alta ca urmare a interdependenței dintre particularitățile suprafeței subiacente și factorii genetici. Temperatura medie a lunii ianuarie are o valoare negativă de $-4,5^{\circ}\text{C}$, la polul opus, luna iulie înregistrează o temperatură medie de $20,6^{\circ}\text{C}$. Amplitudinea termică medie anuală este de $24,8^{\circ}\text{C}$. Temperatura maximă absolută, a fost de $38,5^{\circ}\text{C}$, în luna august a anului 2013, iar temperatura minimă absolută a fost înregistrată la 12 ianuarie 1985, cu valoarea de $-30,4^{\circ}\text{C}$. Precipitațiile medii anuale ating valori de 450mm, numărul mediu de zile cu precipitații fiind de 135. Alte fenomene hidrometeorologice care caracterizează clima acestei zone și influențează negativ activitatea economică sunt: ceața, bruma, chiciura, poleiul, lapovița, grindina, care se produc cu intensitate și durată mai mare pe văile largi. Ceața are o frecvență mare în sezonul rece manifestându-se mai ales pe valea Jijiei. Anual numărul zilelor cu ceață este de 45. Grindina însoțește de obicei ploile torențiale, frecvența ei fiind de cca 2-3 zile pe an. Lapovița se formează în anotimpul rece, înregistrându-se un număr mediu anual de 5-6 zile. Chiciura și poleiul durează în medie 5 zile pe an, fiind dăunătoare pomilor fructiferi. Vânturile care bat pe teritoriul comunei se caracterizează prin fluctuații mari de direcție și viteză. Iarna vântul spulberă zăpada și aşa destul de săracă.

Rețeaua hidrografică de pe teritoriul comunei este formată din râul Jijia, care străbate pe 10km teritoriul comunei, și afluenții săi. O parte din aceștia se varsă în Jijia pe raza comunei, alta în afara ei. Debitul râului este relativ redus datorită izvoarelor sale sărace. Ceilalți afluenți ai Jijiei sunt pâraie care curg permanent, precum Răchiți, Mihaiasa cu afluenții săi Caruz și Uluci. Pe pârâul Mihăiasa sunt amenajate iazurile Caruz, Dragalina, Uluci și Pogorăști, care nu este pe teritoriul comunei. Jijia are și doi afluenți care seacă vara: Ochiul Alb și La Groapă. Pe pârâul Ochiul Alb au fost amenajate iazurile Ochiul Alb și Cucoana, care au fost apoi secate pentru a se mări suprafața agricolă. Aceste iazuri au fost înființate pentru creșterea de pește, pentru irigații și pentru regularizarea aportului de apă în Jijia. Celălalt râu important, Sitna, străbate comuna Hlipiceni pe o distanță de 2,5 km. și se varsă în Jijia la locul numit La Două Ape. În satul Hlipiceni există un izvor cu apă sulfuroasă care degajă un miros neplăcut, care arde și care, în urma analizelor de laborator care s-au efectuat, are numeroase proprietăți medicale.

Sub aspect floristic, teritoriul comunei Hlipiceni face parte din regiunea predominantă de silvostepă și stepă ce aparține provinciei balcano-moesice sau provinciei ponto-sarmatice.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Vegetația este de silvostepă și acoperă aproape tot teritoriul, cu excepția luncilor zvântate și a teraselor inferioare din est. Arealele de pădure sunt rare. Pâlcuri de pădure formate din specii de: gorun (*Quercus petraea*), stejar (*Quercus robur*), carpen (*Carpinus betulus*), tei (*Tilia platyphyllos*), arțar (*Acer campestre*), ulm (*Ulmus montana*), cireș (*Prunus avium*). Arbuști, la periferia pădurilor: corn (*Cornus mas*), sânger (*Cornus sanguinea*) alun (*Corylus avellana*), măceș (*Rosa canina*), soc (*Sambucus nigra*), etc. Plantele medicinale sunt în număr destul de mare (peste 300 de specii) cum ar fi: coada-șoricelului (*Achillea setacea*), mușețelul (*Matricaria chamomilla*), pătlagina (*Plantago*), potbal (*Tussilago farfara*), cimbrul (*Thymus vulgaris*), păpădia (*Taraxacum officinale*), menta (*Mentha arvensis*), rodul pământului (*Arum maculatum*), cicoarea (*Cichorium intybus*), pojarnița (*Hypericum perforatum*) etc. Plantele melifere de bază: salcâmul (*Robinia pseudoacacia*), teiul (*Tilia*), arțarul (*Acer platanoides*), floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). Se disting două etaje de sol, clasa Luvisoluri (argiluvisoluri) formate în condiții bioclimatice de pădure și clasa Cernisolurilor (tip cernoziom și faeoziom) care corespunde zonelor joase din E și SE. Solurile sunt fertile fapt ce face ca peste 80% din teritoriul comunei să fie valorificat în agricultură.

Populația comunei atinge un număr de 3420 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 46,3 loc/km². Structura etnică: români 95,9%, 1,2% rromi, restul – ruși/lipoveni. Structura confesională: 90,9% creștini-ortodocși, 5,1% pentecostali, restul alte culte. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Situată în partea sudică a județului Botoșani și formată, în prezent, din trei sate, comuna Hlipiceni, prin descoperirile arheologice făcute pe teritoriul său, face dovada unei locuirii străvechi și îndelungate.

Hlipiceni, satul reședință de comună, este menționat în documentele medievale în diferite forme: Hlibceani, Hlipceani, Hlipiceani, Hlipiceni. Credem că numele aşezării pleacă de la cuvântul slav „hleb”, însemnând „pâine”. Considerăm că a existat un nume propriu, cel mai probabil o poreclă (putea fi Hlipcă, de exemplu), al unuia dintre primii locuitori ai aşezării, care nume va fi transferat aşezării ca atare și locuitorilor săi. Numele Hlipicenilor se încadrează, așadar, în sirul toponimelor cu terminațiile -ani, -eni, -ești, simbolizând

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

descendența comună a unui grup de la un strămoș care a fost întemeietorul sau primul dintre stăpânii locului²⁴³.

Prima mențiune documentară a așezării este din 7 mai 1546, când în fața lui Petru Rareș voievod vine Oniul vistiernicel, fiul Anușcăi, nepotul de soră al lui Iușca și al Marinei, care vinde „ocina sa dreaptă, un sat anume Hlipceanii, pe Zvijia, mai sus de Răuseani și în același hotar și cu loc de mori pe Zvijia și din privilegiul ce a avut el de la părintele domniei mele, Ștefan Voievod, de schimb cu domnia sa pentru două sate [...]”²⁴⁴. Vechimea satului este, aşadar, mai mare, merge cel puțin până în vremea lui Ștefan cel Mare, dacă nu și mai târziu, ținând cont de faptul că Răusenii, satul din hotarul Hlipicenilor, este atestat documentar din vremea domniei lui Alexandru cel Bun, la data de 12 mai 1425²⁴⁵. Foarte interesant este și faptul că Oniul făcuse schimb de sate cu Ștefan cel Mare, primind de la acesta Hlipceanii și dându-i, în schimb alte două sate: „privilegiul ce a avut Oniul vistiernicel, fiul Anușcăi, de schimb cu părintele domniei mele, Ștefan voievod, asupra satului, asupra Hlipceanilor, încă l-a dat în mâinile credinciosului nostru pan Petrea Cârcă pârcălab²⁴⁶. Aceste Petrea Cârcă, sau Cârcovici, era fiul lui Cârcă și al Neacșei, fiind pârcălab de Hotin, apoi pârcălab fără titlu, membru în sfatul domnesc între 1545-1560²⁴⁷.

La 29 februarie 1548, Iliaș voievod, fiul lui Petru Rareș, îi întărește lui Petrea Cârcovici pârcălab „Hlipceanii pe Zijiia, mai sus de Răuseni și cu loc de moară pe Zijiia”²⁴⁸. La 1 martie 1554, cunstatul lui Iliaș Rareș, Alexandru Lăpușneanu voievod îi întărește, la rându-i, lui Petre Cârcă pârcălab satul „Hlibceanii, ce este așezat în hotarul Răusenilor, în același hotar și cu loc de mori pe Jijia”. Este menționat și hotarul localității: „iar hotarul satului Hlibceanilor, ce este așezat pe hotarul Răusenilor din jos, să fie pe unde i-au hotărât și însemnat credincioșii noștri, pan Gliga mare setrar și pan Bulboacă, mare vătaf de Hârlău, cu

²⁴³ Pentru comparație vezi și originea toponimului Botoșani, în Constantin C.Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene. Din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, Editura Academiei RSR, București, 1967, p. 195. Opinia cum că numele satului ar deriva de la „hleba ochag”, adică un aluat de făină de grâu și porumb copt în vatră este una fantezistă, fie și pentru aceea că localitatea e atestată documentar din secolul al XVI-lea, iar porumbul a fost adus în Țările Române două veacuri mai târziu!

²⁴⁴ DIR, A. Moldova, Veac XVI, partea I, nr. 445, p. 491-493.

²⁴⁵ DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 61, p. 89.

²⁴⁶ DIR, A. Moldova, Veac XVI, partea I, nr. 445, p.493.

²⁴⁷ Dicționar al marilor dregători, p. 299.

²⁴⁸ DRH, A. Moldova, vol. VI, nr. 17, p. 28. Publicat anterior în DIR, A. Moldova, Veac XVI, partea I, nr. 498, p. 554-444.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

vătafii și cu megieșii din jur, oameni bătrâni și buni, iar despre alte părți, după vechiul hotar, pe unde au folosit din vac”²⁴⁹.

În continuare, pentru câteva sute de ani, informațiile despre Hlipiceni lipsesc. Abia la 1830 este amintit cătunul Hlipiceni, pe o parte a satului Todireni, pentru ca din 1845 Hlipicenii să devină sat de sine stătător²⁵⁰, intrând la un moment dat în proprietatea Epitropiei Casei Sf. Spiridon din Iași²⁵¹. Pe la 1889, Epitropia Casei Sf. Spiridon din Iași stăpânea moșiiile Hlipiceni și Todireni, din județul Botoșani²⁵².

Cu prilejul aplicării reformei rurale din 1864, Hlipicenii făceau parte din comuna Todireni, plasa Jijia, județul Botoșani, ambele moșii fiind ale Epitropiei Sf. Spiridon. Erau 116 clăcași, niciunul dintre cei fruntași nu a fost împroprietărit. Au primit 164 fălcii de pământ 39 de țărani mijlocași, 187 de fălcii și 40 de prăjini cei 77 de țărani pălmași²⁵³.

În 1900, Hlipicenii erau numiți Slobozia-Todireni, satul fiind situat pe coastă de deal, pe partea dreaptă a Sitnei și Jijiei, în comuna Todireni, plasa Jijia, județul Botoșani, pe moșia Casei Spitalului Sf. Spiridon din Iași. Populația, grupată în 265 de familii, număra 713 suflete. Se menționa că „mai toți locuitorii sunt ruși românizați”, ceea ce coroborat cu numele de Slobozie ne arată că localitatea fusese depopulată aproape în întregime. Satul era reședința comunei Todireni, iar locuitorii dispuneau de o suprafață de 650 ha teren. În sat existau o biserică, având un preot și doi cântăreți, precum și o școală mixtă, cu un învățător plătit de stat și frecventată de 35 de școlari. Locuitorii aveau 615 boi și vaci, 38 de cai, 830 oi, 180 porci și 151 stupi²⁵⁴.

În momentul aplicării legii agrare din 1921, Slobozia-Hlipiceni era comună din regiunea agricolă Sulița. Cei 544 de locuitori de aici au primit, de la comuna Todireni, din pământurile Epitropiei Sf. Spiridon, suprafață de 2734 ha de teren, expropriate prin Decretul-Lege nr. 3697/1918, cărora li s-au adăugat alte 592 ha, expropriate prin legea agrară din 1921.

²⁴⁹Ibidem, nr. 127, p. 217-218

²⁵⁰ Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 218.

²⁵¹ La 12 august 1846, din Botoșani, băneasa Elenco Donici donează Epitropiei Generale a Spitalului Sf. Spiridon din Iași „partea de moșie ce o am în hotarul Șetrărenilor sau Potlogenii, aflătoare tot în acest ținut, la ocolul Jijiei” (Dan Dumitru Iacob, *Aspecte privitoare la practica donației în beneficiul spitalelor urbane din Moldova (secolele XVIII-XIX)*, „Historia Urbana, tomul XVIII, 2010, p. 222.). Considerăm că, în acest moment, sau puțin mai târziu, Șatrărenii și Hlipicenii erau sau vor fi inclusi în moșia Todirenilor, aşa cum vor lăsa de înțeles și mențiunile ulterioare.

²⁵² Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 33. Nu mai apar Șatrărenii, inclusi probabil deja la Todireni.

²⁵³ Ibidem, p. 128-129.

²⁵⁴ Marele Dicționar Geografic, vol. III, p. 91.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

În total, cei 544 de săteni au primit 2270,25 ha pământ, restul de 1055,75 ha devenind pământ comunal²⁵⁵. La 27 august 1922, Comitetul local de împroprietărire al comunei Todireni analizează cererile sătenilor din Hlipiceni, care solicitau să li se aprobe o nouă vatră de sat, unde să li se dea locuri de casă celor ce nu au deloc, dar și celor aflați pe o coastă de deal mocirloasă, plină de izvoare, în care aveau loc frecvente alunecări de teren. O lună mai târziu erau repartizate islazurile, locuitorii din satele Slobozia-Hlipiceni și Todireni primind suprafață de 933 ha, în locurile numite Șesul și Coasta Jijiei, Șesul și Coasta Sitnei, Coasta Dărângă și Coasta Epăriei²⁵⁶.

Venirea la putere, în 1945, a guvernului comunist condus de dr. Petru Groza, avea să schimbe drastic viața locuitorilor săteni din comună, prin sistemul cotelor obligatorii, disproporționat de mari comparativ cu posibilitățile reale ale țăranilor, dar și prin prigoana declanșată împotriva celor care se opuneau noului regim sau făceau notă discordantă cu el. Astfel, în vara anului 1951, organele de Securitate sesizau mai multe cazuri, printre care și cel al „chiaburului” Ciubotaru M. Constantin, din comuna Hlipiceni, raionul Trușești, care făcuse politică PNL și pe care Miliția îl trimisese în judecată deoarece „a încercat ca înainte de treieră să amestece grâul rezultat de pe suprafețele lui cu al țăranilor Boghiuc Dumitru, Sparchi M. Gheorghe și alții. Acest chiabur a fost demascat de către sfatul popular, întreaga cantitate de grâu i s-a confiscat”²⁵⁷. Cu prilejul aplicării reformei agrare comuniste din 1945, 16 locuitori din Hlipiceni, care nu mai avuseseră pământ, au fost împroprietăriți cu 16 ha de pământ, iar 282 de țărani care mai dispuneau de terenuri au primit 282 ha de pământ, în ambele cazuri fiecare familie de țărani primind cite un hectar de pământ²⁵⁸.

Celelalte două sate ale comunei, Victoria și Dragalina, sunt sate nou apărute, consecințe ale aplicării legii agrare din 1921. Numele ambelor sate este legat de războiul de reîntregire a neamului, care le-a adus țăranilor și promisa împroprietărire: victoria idealului de unire a tuturor românilor într-un singur stat, respectiv numele generalului-erou Ioan Dragalina, mort în urma confruntărilor militare din Valea Jiului, din anul 1916. Ambele sate au fost populate cu așa-numiții coloniști, țărani fără pământ din satele învecinate. Astfel, satul Victoria a fost înființat de către coloniștii veniți mai ales din Hlipiceni, dar și din satele învecinate, împroprietăriți pe moșia Todireni, din pământurile Epitropiei Sf. Spiridon. În noiembrie 1922, cu ocazia parcelării și punerii în posesie, sunt menționați 620 de locuitori

²⁵⁵ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 484-485.

²⁵⁶ *Ibidem*, p. 492-493.

²⁵⁷ *Ibidem*, p. 605.

²⁵⁸ *Ibidem*, p. 582.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

fondatorii ai satului Victoria. Autoritățile locale au luat în calcul înființarea unor instituții indispensabile localității, precum școală, biserică, primărie, jandarmerie, serviciu sanitar, bancă populară, piață publică etc.²⁵⁹. În 1925, noul sat era menționat la comuna Slobozia-Hlipiceni, în 1929 trece la comuna Todireni, pentru ca din 1932 să revină la comuna în care se află și astăzi, Hlipiceni²⁶⁰.

Cât despre satul Dragalina, la 14 octombrie 1927 s-a centralizat o situație cu țărani îndreptăți și fi împroprietăriți, printre ei numărându-se 121 de coloniști veniți din comuna vecină, Călărași și care se stabiliseră în vatra noului sat de pe moșia Todireni, sat numit Dragalina. La fel ca în cazul satului Victoria, Dragalina este menționat în 1926 la comuna Slobozia-Hlipiceni, în 1929 trece la comuna Todireni, pentru ca din 1932 să revină la comuna în care se află și astăzi, Hlipiceni²⁶¹.

O ultimă precizare se referă la moșia Odaia Veche, unde se află depozitul de remontă din Flămânci, moșie având o suprafață de 1300 ha. Satul Odaia Veche este arondat, din 1942, comunei Hlipiceni, trecând împreună cu aceasta la raionul Trușești. Din 1956, satul Odaia Veche este înglobat în satul Hlipiceni²⁶².

LUNCA

2. Aspecte geografico - administrative

Comuna Lunca este situată în partea sudică a județului Botoșani, în Câmpia Jijiei la o distanță de 34 km de municipiul Botoșani. Poziția matematică este dată de intersecția paralelei de de $47^{\circ}38' 27''$ lat N cu meridianul de $26^{\circ}59' 35''$ long E.

Vecinii comunei Lunca sunt în nord-est comuna Albești, în est comuna Todireni, în sud-est comuna Hlipiceni, la sud comuna Flămânci, sud-vest comuna Copălău iar în partea de nord-vest comuna Sulița.

Cu o suprafață de 7387 ha cuprinde ca structură administrativ teritorială satele Lunca (cuprinde și cătunul Bâznoasa), Zlătunoaia (cuprinde cătunul Stănești) și satul Stroești.

²⁵⁹ Ibidem, p.552-553.

²⁶⁰ Ibidem, p.554.

²⁶¹ Ibidem, p. 542.

²⁶² Ibidem, p.545-546.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Prin poziționarea geografică în Câmpia Moldovei, bazinul hidrografic al Jijiei și a affluentului acestuia, Sitna, comuna Lunca este din punct geomorfologic încadrată în mare unitate structurală numită Platforma Moldovenească. Regiunea cuprinde în fundiment roci sarmațiene iar la suprafață depozite sedimentare de vîrstă mai recentă, cu o grosime de peste 1000m, ce s-au format în urma unor repetitive regresiuni și transgresiuni marine. Aspectul actual al reliefului s-a schițat din sarmațian, sub acțiunea modelatoare a rețelei hidrografice și a proceselor de versant.

Relieful comunei, încadrat în tipologia reliefului structural-sculptural și de acumulare, se prezintă sub forma unor culmi domoale, joase, orientate pe direcție NV-SE, dominat de sectorul subsecvent al Sitnei, cu șes întins, terase bine dezvoltate și cu versanții afectați de procese geomorfologice actuale, cu ogașe, ravene și alunecări de teren. Altitudinea medie a reliefului comunei variază în jurul valorii de 150-200m. Altitudinea maximă de 265m apare în Dealul Cozancea, care face parte din subunitatea Dealurile Cozancea-Guranda. Dealul Gornet, în apropierea satului Stroiești, este despărțit de dealul Lunga prin valea Gornet și podișul Lupăriei iar spre sud se succed dealurile Găinăriei și Lanul Sec, urmate de dealul Crucea de Piatră și Hârtopul Horlaci. La est de satul Lunca se află Coasta Livezii, podișul Benchiului, șesul Borcilei și dealul Răzeșilor. La est de satul Zlătunoaia se află Dealul Cozancea și dealul Tălpoaiei. De-a lungul văii subsecvente a Sitnei, apar două terase distincte, una de 8m altitudine, formată din depozite de luturi nisipoase și alta, mai înaltă de 20-25 m.

Din punct de vedere climatic, teritoriul comunei Lunca se încadrează în zona climatică temperat continentală cu nuanțe excesive, cu ierni aspre și veri fierbinți și secetoase. Temperatura medie anuală variază între 8,6 și 9 °C, cu valori medii de -3 °C și -4°C pentru lunile de iarnă și 19-21°C pentru lunile de vară, cu valori ale amplitudinii termice anuale de 24°C. Media anuală a precipitațiilor atmosferice variază între 500 și 550 mm. Verile se caracterizează de apariția fenomenelor de secetă sau a ploilor cu caracter torențial, însoțite de grindină. Vânturile, ce bat preponderent pe direcție NV-SE, au viteze destul de mari, medie lunară de 3,8m/s. În sezonul rece anual se înregistrază 5-6 zile cu viscol. Ca regionare topoclimatică, întâlnim topoclimatul luncilor în Lunca Sitnei (umiditate și evaporație ridicată, temperaturi scăzute, ceată frecventă) și topoclimatul câmpurilor interfluviale.

Apele curgătoare ce străbat teritoriul comunei Lunca, fac parte din sistemul hidrografic al râului Prut, bazinul hidrografic al Sitnei. Rețeaua hidrografică a comunei are o densitate redusă, principala arteră fiind reprezentată de Sitna, ce culege ca afluenți pe teritoriul comunei pârâurile Cozancea, Zlătunoaia și Lozia. Sursa de alimentare este de tip

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

pluvio-nival 85-90% și subteran modereat 10-15%. Rețeaua hidrografică este puternic condiționată de factorul climatic, fapt ce face ca apele din zona studiată să prezinte un volum mare primăvara, când se produce topirea zăpezilor, sau vara și toamna, în perioada în care se înregistrează un exces pluviometric. De multe ori, iarna, scurgerea este minimală.

Pe teritoriul comunei apar și o serie de amenajări sub formă de iazuri: iazul Pruteț (lângă fostul SMA Zlătunoaia), Balta de pe Budăi – Stroiești, amenajate ca adăptoare pentru animale.

Vegetația naturală predominantă pe teritoriul comunei Lunca este cea de silvostepă și pajiști stepizate secundar în locul pădurilor de stejar și fâneță naturală. Vegetația arborescentă este caracterizată de apariția specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor : stejarul (*Quercus robur*), în amestec cu alte specii lemnoase, de exemplu carpen (*Carpinus betulus*), gorun (*Quercus petraea*), teiul(*Tilia tomentosa*), arțarul tătărăsc (*Acer tataricum*), corn (*Cornus mas*). Vegetația de stepă apare în șesul Sitnei, dezvoltată pe soluri cernoziomice: colilia(*Stipa lessingiana*), păiușul(*Festuca valesiaca*), pirul(*Agropyrum cristatum*). Apare deosemenea vegetația luncilor și vegetația palustră în arealele cu înmlăștiniri permanente din albia Sitnei și vegetație halofiolă, insulară în zonele cu soluri halomorfe. Suprafețele ocupate de pădure sunt reduse (doar 3,47% din suprafața comunei), reprezentative fiind pădurile Luchii, Cornu-Foc, Gornet, Benchiu, Colțișor. Unele aparțin de Ocolul Silvic Trușești, iar altele, din fostă Obște Dracșani, au fost retrocedate.

Fauna care apare în zona comunei Lunca este cea specifică stepei și silvostepei, reprezentată de rozătoare ca: popândăul(*Citellus citellus*), cățelul pământului (*Spalax microphthalmus*), șoarece de câmp (*Sicista subtilis*), iepure de câmp (*Lepus europaeus*), iar din fauna pădurilor de foioase apare căprioara(*Capreolus capreolus*), porcul mistreț (*Sus scrofa*), vulpea (*Canis vulpes*), vevrița (*Scirius vulgaris*), dihorul (*Mustela putorius*). Alături de mamifere apare un număr variat de păsări: graur, pitpalac, ciocârlia, uliul porumbar, mierla, sturzul, gaița, pițigoi, ciocănitoare și numeroase reptile, amfibii, insecte.

Solurile caracteristice comunei Lunca sunt cele din grupa cernoziomurilor cambice, clasa molisoluri, cu o fertilitate mare , care favorizează cultura cerealelor și a pepenelui verde, cultură care a devenit o tradiție pentru locuitorii din comună, valorificată în organizarea și defășurarea anuală a Festivalului harbuzului.

Populația comunei atinge un număr de 4254 locuitori, dar valoarea scade an de an cu o densitate medie de 58,6 loc/km², valoare situată mult sub media națională care este de 89 loc/km². Structura pe sexe 49,2% masculin și 50,8% feminin. Structura etnică: români 96,1%,

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

3,9% rromi alte etnii. Structura confesională: 95,3% creștini-ortodocși, 3,9% alte culte. Structura pe vârste, ilustrată în reprezentarea grafică a piramidei vîrstelor arată prezența unui fenomen de îmbătrânire a populației destul de accentuat, proporția vîrstnicilor din localitate o depășește pe cea a tinerilor. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cercetările arheologice din perimetru comunei au scos la iveală urme vechi de locuire, începând de la eneolicul dezvoltat și până în perioada medievală târzie.

Cea mai veche atestare documentară a unui sat din comună este cea a Stroeștilor. La 5 martie 1438, Ilie și Ștefan voievozi îi dău paniei Neaga, soția panului Giurgiu Piatră, „un sat pe Sitna, anume satul lui Diiacul, mai sus de Stroe”²⁶³. Următoarea mențiune este din 18 aprilie 1576, când Petru Șchiopul Voievod, cunoscut ca fiind cel care inaugurează practica dăruirii satelor din ocoalele târgurilor, miluiește mănăstirea Sf. Sava, de la Ierusalim, cu satul Stroiești pe Sitna și cu mori în Sitna, „fost drept domnesc ascultător de Șipote”, „cu tot venitul și cu ilișul și cu lucrul și cu desetina pentru albine și cu gorștina pentru oi și pentru porci. Numai birul împărătesc să aibă a-l da”²⁶⁴. Petru Șchiopul va reînnoi, în două rânduri, dania sa și scuturile anterioare, în a treia, respectiv a patra sa domnie în Țara Moldovei, la 19 iulie 1578²⁶⁵, respectiv 2 mai 1589²⁶⁶.

Dania și privilegiile vor fi reînnoite mănăstirii de către domnii ce vor urma: Constantin Movilă, la 1 iulie 1608²⁶⁷, Gașpar Graziani, la 25 iunie 1619²⁶⁸, Miron Barnovschi Movilă, la 20 aprilie 1626²⁶⁹ și Constantin Mavrocordat, la 30 noiembrie 1741²⁷⁰. Un document interesant este cel din intervalul <1609-1611> aprilie 16, prin care Isac Balica hatman scrie slujitorilor domnești să-i lase în pace pe țiganii mănăstirii Sf. Sava de la Stroești, „anume Radul și Moș cu femeia și copiii [...] pentru că sunt drepții lor robi țigani”²⁷¹. La 18

²⁶³ DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 181, p. 157. Cu acest prilej este menționat Stroe, proprietarul dintâi al satului, care va și da numele așezării. Considerăm că satul exista și în timpul lui Alexandru cel Bun, care la 15 iunie 1431 îi întărea lui Cupcici vornic Diiacăuți, amândouă cuturile (*Ibidem*, nr. 103, p. 153).

²⁶⁴ *Ibidem*, vol. VII, nr. 139, p. 174-176. Publicat anterior în DIR, A. Moldova, veac XVI, vol. III, nr. 86, p. 66.

²⁶⁵ DRH, A. Moldova, vol. VII, nr. 224, p. 280.

²⁶⁶ DIR, A. Moldova, veac XVI, vol. III, nr. 513, p. 423-424.

²⁶⁷ *Ibidem*, veac XVII, vol. II, nr. 214, p. 165-166. Este amintit și un uric de mărturie de la răposatul tată al domnului, Ieremia Movilă.

²⁶⁸ *Ibidem*, vol. IV, nr. 477, p. 375.

²⁶⁹ DRH, A. Moldova, vol. XIX, nr. 43, p. 59-61.

²⁷⁰ Condica lui Constantin Mavrocordat, vol. II, nr. 1309, p. 525.

²⁷¹ DIR, A. Moldova, veac XVII, vol. II, nr. 269, p. 203. Documentul e datat după intervalul în care Isac Balica a fost hatman.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

decembrie 1616, Maria – fiica răposatului domn Petru Șchiopul – dă mănăstirii Sf. Sava „o seliște ce iaste într-un hotar și alături cu satul Stroești, anume Cudreaventii”²⁷². La 11 aprilie 1619, domnul Gaspar Graziani dă carte egumenului de la Sf. Sava să-i strângă pe vecinii fugiți de pe moșie, „veri s-ar fi cu fămei, veri holteiu”²⁷³. Alte dăți, documentele menționează martori din Stroești, cum este cazul unui anume popa Toader²⁷⁴, sau al unui diacon²⁷⁵, despre care aflăm, din alt document, că îl cheme Vasile²⁷⁶.

Cu prilejul Catagrafiei întocmite de autoritățile rusești de ocupație la 1772-1773 și 1774, Stroești sunt menționați la ocolul Jijiei de la ținutul Hârlău²⁷⁷. Existau 95 de case, adică de capi de familie, dintre care un popă, popa Andrei, opt scutelnici ai mănăstirii, 14 țigani, restul de 72 de capi de familie fiind poștași²⁷⁸. La 1803, satul avea același statut administrativ ca în 1774, 49 de locuitori birnici plătind un cifert de 270 de lei. Erau și 12 scutelnici, ai spătarului Iordachi Luchi²⁷⁹. În 1816, Stroești mănăstirii Sf. Sava se contopiseră cu satul Bîznoasa („Stroiești, ce le zic și Bîznoasa”), fiind tot la ocolul Jijiei, ținutul Hârlău. 92 de locuitori birnici plăteau un cifert de 250 lei, erau și șase scutelnici ai moșiei²⁸⁰. În 1902, satul Stroești apărea ca parte a comunei Zlătunoaia, în plasa Miletin de la județul Botoșani. Se menționa că în vechime satul s-a mai numit și Panțiri. Avea o suprafață de 471 ha, cu o populație de 166 familii, totalizând 693 de suflete. Satul avea o biserică, la care slujeau un preot și doi cântăreți, existând și două cârciumi. Locuitorii aveau 300 de boi și vaci, 24 de cai, 640 de oi și 70 de porci²⁸¹. Între timp, urmare a reformei rurale a lui Cuza, moșia satului fusese expropriată de la Mănăstirea Sf. Sava de la Ierusalim, pământurile ajungând în

²⁷² Ibidem, vol. IV, nr. 102, p. 72-73. Cudreaventii sunt un toponim slav, *Codrovița*, adică aflat sub codru. Este numele vechi al satului Lunca.

²⁷³ Ibidem, nr. 388, p. 313. Un document ulterior, din 3 noiembrie 1623, de la Radu Mihnea Voievod, arată că fuseseră identificați mai mulți asemenea fugari de pe moșia mănăstirii, cu toții holtei, dând voie călugărilor „să aibă ei a-i aduce pre dânsii, pre toți, de grumazi, în satul sventie monastir<i>” (Ibidem, vol. V, nr. 321, p. 242).

²⁷⁴ Pe la 1635, acesta era printre martorii la o vânzare a unei ocini din satul Piciorogani (DRH, A. Moldova, vol. XXIII, nr. 160, p. 196).

²⁷⁵ Condica lui Constantin Mavrocordat, vol. II, nr. 1148, p. 396.

²⁷⁶ Ibidem, nr. 1148, p. 396.

²⁷⁷ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, Partea a II-a, p. 241-242. La rufeturi (breslași), sunt evidențiați 23 de locuitori scuți de plata birului. Printre aceștia, cei opt scutelnici ai mănăstirii Sf. Sava, preotul și cei 14 țigani, între care se aflau și patru juzi ai lor, un scripcar, un cojocar și un morar.

²⁷⁸ Satul fiind așezat pe drumul pe care circulau oamenii domnești (curieri, ștafetari, olăcari), locuitorii suportau o contribuție numită „poștarit”, fiind obligați să asigure cai odihniți, aprovizionare și găzduire acestor oameni ai domniei (vezi Instituții feudale. Dicționar, p. 64 și 373, *passim*).

²⁷⁹ Condica liuzilor, p. 325.

²⁸⁰ Condica Visteriei Moldovei, p. 102. Se mai aflau acolo 81 de „panțiri isprăvnicești”, mercenari localnici aflați în slujba Isprăvniciei (despre panțiri vezi Instituții feudale. Dicționar, p. 351).

²⁸¹ Marele Dicționar Geografic, vol. V, p. 484. Pentru modificările survenite de-a lungul vremii în statutul administrativ al așezării vezi Pr. Neculai Șalaru, *Așezări „la obârșia Cozancei”*. Surse documentare, Editura PIM, Iași, 2018, p. 191.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

proprietatea fostului domn Mihail Sturdza și fiind folosite pentru împroprietărirea țăranilor²⁸². La începutul lui 1907, țăranii din Stroești, aflați pe domeniile prințului Dimitrie Sturdza, arendate fraților Fischer, se jeliau prefectului de Botoșani despre neleguiurile și abuzurile acestor arendași, amenințând că „până acum am răbdat mult, dar acum nu mai putem răbda că ne-a ajuns cuțitul la os”²⁸³. După al doilea război mondial, instaurarea regimului comunist și declanșarea procesului de colectivizare a agriculturii a făcut ca atât la Zlătunoaia, cât și la Stroești, să fie înființate GAC-uri, între 1961-1962²⁸⁴.

Zlătunoaia este un alt sat al comunei a cărui atestare documentară coboară către evul mediu. Localitatea este menționată pentru prima dată la 20 aprilie 1617, dar conținutul documentului lasă de înteles o vechime mai mare. În fața lui Radu Mihnea voievod vin copiii fostului vornic Cîrstea Balș, împreună cu alți urmași ai altor boieri pentru a-și împărți „dreptele lor ocine și dedine”, printre care satul Zlătărei, între Cozancea și satul Ionășeni, pe Jijia. Sunt invocate direse și privilegii de la Alexandru voievod (probabil Lăpușneanu, n. ns.), Petru voievod, probabil Șchiopul, Aron Vodă și Ieremia Movilă²⁸⁵. Numele satului este în legătură cu ocupația locuitorilor săi, zlătarii, meșteri (țigani) care se ocupau cu prelucrarea și comercializarea aurului, țigani nomazi²⁸⁶. La 30 martie 1742, Zlătunoaia, cum se numea acum satul, era metoh al mănăstirii Dragomirna, administrată din partea acesteia de un anume Ursache Morocîne²⁸⁷. În 1772-1773 și 1774, la Zlătunoaia erau 58 de capi de familie, trei intrând la scădere rufeturi (un popă, pe nume Miron, un mazil și un ruptăș, Costandin Morocîne, urmaș probabil al lui Ursache, menționat la 1742), restul de 55 de familie fiind birnice²⁸⁸. În 1803, Zlătunoaia era moșia a Clirosului Bucovinei, de unde va fi cumpărată de cartelul de boieri și negustori amintit anterior în lucrare. Cei 47 de birnici plăteau un cifert de 367 de lei²⁸⁹. În decursul a peste un secol, asemenea altor sate, Zlătunoaia trece prin mai multe schimbări teritorial-administrative, pentru ca din 1931 să revină la comuna Lunca²⁹⁰. La 1864, Zlătunoaia era parte a domeniului lui Mihail Sturdza, locuitorii fiind împroprietăriți cu

²⁸² Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 130-131.

²⁸³ *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, Editura Academiei, București, 1907, p. 132, apud Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 189.

²⁸⁴ *Ibidem*, p. 603.

²⁸⁵ DIR, A. Moldova, *Veac XVII*, vol. IV, nr. 185, p. 147.

²⁸⁶ <https://dexonline.ro/definitie/zlatar>, accesat la 3.03.2021. Vezi și Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 243.

²⁸⁷ *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. II, nr. 477, p. 159.

²⁸⁸ *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, Partea a II-a, p. 241.

²⁸⁹ *Condica liuzilor*, p. 325. Trei ani mai târziu, moșia Zlătăroi, cum era numită acum, ajunge la Neculai Balș, cumpărată de la Clirosul Bucovinei (Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 245).

²⁹⁰ *Ibidem*, p. 246-247.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

diferite suprafețe de pământ, în funcție de statutul lor, pălmași, mijlocași sau fruntași²⁹¹. În 1902, Zlătunoaia era comună rurală în plasa Miletin de la județul Botoșani, înglobând satele Bâznoasa, Cernești, Coștiugeni, Gârbești, Iurești, Lunca, Novaci, Stănești, Stroești și Zlătunoaia. Comuna era una mare, chiar și pentru standardele actuale, întinzându-se pe o suprafață de 13401 ha de teren, de bună calitate. Populația număra 4017 suflete. În comună erau șapte biserici, trei școli mixte, o fabrică de spirit, trei iazuri, trei mori de apă pe Sitna și o moară de vânt. Satul Zlătunoaia, așezat pe dealul Zlătunoaia sau al Bisericii, avea 1141 de locuitori, o populație extrem de numeroasă²⁹².

În 1907, într-o jalbă adresată prefectului de Botoșani de către locuitorii Zlătunoaiei, se arăta că arendașul scumpise peste măsură prețul pământului²⁹³, spre marea lor nemulțumire. Asemenea țăranilor din Vechiul Regat, și locuitorii celor trei sate din comuna Lunca la 1921, anume Bâznoasa, Lunca și Zlătunoaia au fost improprietăți în urma legii agrare din 1921. Au fost improprietăți 631 de țărani, care au primit, în total, 2793 ha de pământ (928 ha cei din Bâznoasa, 1525 ha cei din Lunca și 330 ha țărani din Zlătunoaia). 970 ha de pământ au devenit proprietate comunala²⁹⁴. În sfârșit, în urma reformei agrare comuniste din 1945, 475 de locuitori ai comunei Lunca, aflați la plasa Sulița, au primit un total de 502 ha de pământ²⁹⁵, la care vor renunța în curând, odată cu declanșarea cooperativizării agriculturii și constituirea Gospodăriilor Agricole de Producție.

Numele satului Lunca, satul de reședință al comunei cu același nume, se încadrează în seria toponimelor de origine slavă, dar care au îmbrăcat o formă românească, desemnând fie o „vale păduroasă pe marginea unui râu”, fie o „câmpie umedă, acoperită cu iarba”²⁹⁶. Suntem de acord cu afirmația Pr. Neculai Șalaru, că vechiul nume al satului Lunca este cel de Codrovița, cu variantele sale, presupunere întărită de localizarea geografică a așezării în vechile documente, dar și de prima dintre cele două accepțiuni ale toponimului Lunca, menționate anterior (vezi și mai sus, la satul Stroești). La 12 martie 1618, înaintea lui Radu

²⁹¹ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 130-131.

²⁹² Marele Dicționar Geografic, vol. V, p. 794. Există aici și o stație de cale ferată, pe linia Iași-Dorohoi, pusă în circulație la 1 iunie 1896.

²⁹³ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 189.

²⁹⁴ *Ibidem*, p. 484-485.

²⁹⁵ *Ibidem*, p.582

²⁹⁶ Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei RSR, București, 1963, p. 78-79.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Mihnea voievod vine doamna Maria, vara sa și fiica răposatului domn Petru Șchiopul pentru a întări mănăstirii Sf. Sava de la Ierusalim „satul Cudravienți, care este în ținutul Hârlău”²⁹⁷.

Satul nu este menționat în catagrafile din 1772-1773 și 1774, nici în Condica liuzilor din 1803, ceea ce ne determină să credem că părți ale sale erau încorporate la Stroești și la Zlătunoaia²⁹⁸. În 1901, Lunca era un sat aflat în centrul comunei Zlătunoaia, în plasa Miletin-Târgul, jud. Botoșani, așezat în stânga pârâului Sitna, la poale de deal (seamănă această localizare cu definiția luncii, aceea de „vale păduroasă, pe marginea unui râu, vezi mai sus, *n. ns.*”). Satul avea o suprafață de 147 ha, care le aparțineau sătenilor, în număr de 45 de familii, adică 215 suflete, din care 50 erau contribuabili. Locuitorii aveau 85 vite mari cornute, 12 cai, 400 oi, 30 de porci și 30 de stupi. Se mai menționează că „în vechime satul se mai numea și Codrovița”²⁹⁹. Evoluția ulterioară a localității este evidențiată mai sus, la satul Zlătunoaia. Menționăm, în final, ca fiind relevant pentru specificul și tema lucrării, toponimul **Dealul Răzeșilor**, loc situat între satele Lunca și Zlătunoaia³⁰⁰

RĂUSENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Răuseni este situată în partea sud-estică a județului Botoșani, suprafața comunei fiind așezată în bazinul hidrografic al râului Jijia, cursul inferior. Se află la o distanță de 51,9 km de municipiul Botoșani de care o leagă DN29D, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^{\circ}33' 37''$ lat N cu meridianul de $27^{\circ}13' 41''$ long E.

Vecinii comunei Răuseni sunt în nord și nord-est comuna Călărași, la est și sud-est comuna Andrieșeni – jud. Iași, la sud, sud-vest comuna Șipote – jud. Iași, iar în partea de vest nord-vest, comuna Hlipiceni. Cu o suprafață de 5.099 ha, cu 427 ha intravilan și 4637 ha extravilan, din care 4349 ha teren agricol, are ca structură administrativ teritorială satele Răuseni, Doina, Pogorăști, Rediu, Stolniceni.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, continuarea spre vest a Platformei est europene, formată din două etaje structurale, soclul

²⁹⁷ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. IV, nr. 302, p. 237-239. Despre împrejurările în care Codrovița ar fi putut deveni seliște vezi Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 76-79 *passim*.

²⁹⁸ Pentru modificările administrativ-teritoriale ale localității a se vedea *Ibidem*, p. 80-81.

²⁹⁹ Marele Dicționar Geografic, vol. IV, p. 194-195.

³⁰⁰ Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, Anexe, harta de la p. 265.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

(constituie din formațiuni cristaline, de vîrstă precambriană) și cuvertura sedimentară, la nivelul căreia sunt identificate trei mari cicluri de sedimentare. Alcătuirea geologică este reprezentată, în general, prin argile și marne cu alternanțe de nisipuri, la care se adaugă și unele orizonturi subțiri de calcare oolitice, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri, cinerite andezitice și depozite cuaternare de origine fluvială.

Din punct de vedere geomorfologic, teritoriul comunei este situat în Câmpia Jijiei Inferioare și a Bahluiului, microraionul central de contact cu Câmpia Jijiei Superioare și a Bașeului. Teritoriul comunei se prezintă ca un ansamblu de platouri, dealuri și coline, a căror suprafețe coboară domol spre sud-sud-est, consecință a alcăturii petrografice, dominant argiloasă și argilo-nisipoasă. Altitudinea reliefului comunei este cuprinsă între 207,6m – Dl. Comândrești și 53 m în Șesul Jijiei, în aval de satul Stolniceni. Altitudinea medie este de 130,3m. În dreapta V.Jijia de la nord-vest spre sud-est, se înșiruie Dl.Armeanului 153,6m, Dl.Imașul Răuseni 166m, Dl.Rupturii 153m, colina Hârlăului 157m, Dl. Livezii 170m, Dl.Pârlita 148m, Dl.Grecilor 134m, Dl.Comândrești 207m, Dl.Răuseni 126m, Dl.Rediu 165m, Dl. Hluzei 196m, Dl.Ursu 154m. În partea stângă a Jijiei se află Podișul Curcanului 78m, Dl.Mihăeasa 133m, Dl. Vulturului 158m, Dealul lui Gherman 187m. Cele mai mici altitudini se găsesc în Șesul Jijiei - 64m, la intrarea în comună, în aval de Hlipiceni, și 53 m la ieșirea din comună.

Relieful structural condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, are ca forme văile formate de rețeaua hidrografică: văi reconsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor, cu versanți asimetrici – Valea Rupturii, Valea Grecilor, Valea Doina, Valea Broaștei, Valea Mihăiasa, Valea Vulturului, Valea Glăvăneasa; văi subsecvente, orientate perpendicular față de înclinarea stratelor, cu profil asimetric – Valea Jijiei, Valea Ioana.

Relieful sculptural ocupă cea mai mare parte a teritoriului, interfluviiile sculpturale se prezintă sub forma unor platouri joase (Pod. Curcanului), colinare (Hârlău, Turda), dealuri domoale, ușor bombate, slab înclinate: dl. Grecilor, dl. Imașul Răuseni, dl.Răusenilor, dl. Comândreștilor, dl. Rediu, dl. Pârlita. Relieful de acumulare se întâlnește în lungul Jijiei și a văilor principale (Mihăiasa, Broscăriei, Doina, Rupturi, Glăvăneasa) prin șesuri, terase, conuri de dejecție, glacisuri coluviale și proluviale. Procesele geomorfologice actuale(toreni, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală, cu exces de ariditate. Temperatura medie anuală este de 9,2 ° C, luna iulie 20,8°C și ianuarie cu -4,3°C, cu precipitații variabile, cu ierni sărace în zăpadă, cu veri ce au regim scăzut de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE, dezvoltate predominant pe culoarul văilor Jijia, Glăvăneasa, Broaștei, Mihăiasa, Doina, Grecilor. Media anuală a precipitațiilor este de 450mm. Apare topoclimatul luncilor în lunca Jijiei, Mihăiasa (cu umiditate mai mare, evaporație mai ridicată, temperaturi mai scăzute, frecvența mare a cețurilor de evaporație); topoclimatul câmpurilor interfluviale (coincide spațiilor agricole, cu temperaturi și umiditate ce variază în funcție de gradul de acoperire a solului); topoclimatul de pădure(inversiuni termice ziua, stratificare termică directă, noaptea).

Resursele hidrografice ale comunei sunt asigurate de apele de adâncime și freatice relativ bogate, cantonate în lunca și terasele Jijiei. Apele curgătoare de pe teritoriul comunei fac parte din bazinul hidrologic al Prutului și al Jijiei, fiind de tip dendritic. Râul Jijia străbate comuna pe direcția NV-SE, pe o distanță de 11,8km și primește ca afluenți din partea stângă Pârâul Mihăiasa, pârâul Ciornohal, iar din partea dreaptă pârâul Timuș și pârâul Valea Vulturului. În partea de est a comunei, la hotar cu comuna Călărași se află pârâul Glăvăneasa, ce traversează vatra satului Călărași și a satului Andrieșeni-Iși și se varsă apoi în Jijia. Sudul și sud-vestul comunei este traversat de cursurile superioare ale pâraielor afluente ale pârului Recea: pârâul Rupturii, pârâul Grecilor, pârâul Doina, pârâul Broaștei, pârâul Valea Ioana. Iazurile sunt puține la număr, amenajate fiind în albiile pâraielor sau sub formă de bulhace în spatele valurilor de alunecare. Iazul Pogorăști, iazul Jumătăteni, iazul Gălușcă sunt amenajate în albia pârâului Mihăiasa, utilizate ca sursă de apă pentru animale și valorificate piscicol.

Vegetația specifică comunei Răuseni se încadrează regiunii euro-siberiene, cu elemente ale provinciei balcano-moesice. Se distinge o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona forestieră cuprinde o suprafață de 145ha, unde apare Pădurea Doina-Rediu, numită de localnici și Pădurea Hidrei. Aici apar specii de foioase ce aparțin familiei quercineelor : stejarul (*Quercus robur*), gorun (*Quercus petraea*), carpen (*Carpinus betulus*), teiul (*Tilia cordata*), arțarul (*Acer platanoides*), jugastrul(*Acer campestre*), ulmul(*Ulmus foliacea*), mărul sălbatec(*Malus silvestris*). Stratul arbustilor: migdal pitic(*Amygdalus nona*), cornul(*Cornus mas*), trandafir sălbatic (*Rosa canina*), porumbar (*Prunus spinosa*). Zona de silvostepă, ocupă cea mai mare parte a teritoriului, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Apar colilia (*Stipa lessingiana*), păiușul (*Festuca valesiaca*), pirul (*Agropyrum cristatum*). Vegetația luncilor și cea palustră (de mlaștină) este dezvoltată în albia Jijiei, pârâului

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Mihaiasa, Ciornohal. Fauna care apare aparține provinciei moldavo-podolice, componentă a regiunii euro-siberiene, subunitate a regiunii paleoarctice: căprioara(*Capreolus capreolus*), porcul mistreț (*Sus scrofa*), vulpea (*Canis lupus*), pârșul de alun(*Muscardinus avellanarius*), dihorul (*Mustela putorius*). Alături de mamifere apare un număr variat de păsări, numeroase reptile, amfibii, insecte.

Există o varietate de soluri cu predominarea celor din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial, de culoare închisă, brun-gălbuiie, cenușie-negricioasă, pe platourile interfluviale și versanții dealurilor cu pante mici; hidrosolurile, cu lăcoviști și soluri gleice în șesurile Jijia, Mihaiasa, Doina , soluri halomorfe de tip soloneț.

Populația comunei Răuseni este de 2817 locuitori, cu o densitate medie de 55,2 loc/ha. Structura pe sexe: 49,2% masculin și 50,8% feminin. Structura etnică: majoritatea formează românii 98,2%, romii 0,5%, origine slavă 1,3%. Structura confesională 98,2% creștini-ortodocși; 1,3% creștini după Evanghelie, 0,5% alte culte. Structura pe grupe de vîrstă: populația Tânără (0-14 ani) 22,2%; populație adultă(15-59 ani) 55,4% și populație vârsnică – 22,4%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Comuna Răuseni are o locuire, certificată arheologic, veche de zeci de mii de ani. Pe teritoriul comunei au fost descoperite așezări deschise datând din paleoliticul superior, neoliticul timpuriu – cultura Starčevo-Criș, neoliticul dezvoltat – cultura ceramică liniare cu capete de note muzicale, eneoliticul dezvoltat – Cucuteni A și B, epoca bronzului târziu – cultura Noua, epoca fierului, descoperindu-se o așezare dacică deschisă la punctul „În Ponoare”, din extravilanul satului Rediu, epoca migrațiilor, perioadele medievală și medievală târzie³⁰¹.

Cea mai veche atestare documentară a unei așezări din comună este chiar cea a satului de reședință. La 12 mai 1425, Alexandru cel Bun îi dă uric lui pan Stroci pentru satele lui Ravas de la Suceava și de la Jijia³⁰². Considerăm că satul lui Ravas/Răus de la Jijia este chiar satul Răuseni, al cărui nume derivă de la numele acestui Răus, transcris în slavonă, în document, în forma „Ravasov” (în magh. „ravasz” = şiret). Celălalt sat Răuseni al său, de la

³⁰¹ Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 348-356 *passim*.

³⁰² DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 61, p. 89.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Suceava, este tocmai acela în care, în 1451, a fost ucis Bogdan al II-lea, tatăl lui Ștefan cel Mare. Expresia „satele lui Ravas de la Suceava și de la Jijia” pune semnul egalității între cele două așezări, ambele numindu-se Răuseni. La 14 decembrie 1433, Ștefan al II-lea voievod, fiul lui Alexandru cel Bun, îi face danie lui Micle „Răusăni, pe Jâjăia, undi esti casa lui”³⁰³. Mai multe acte date de Petru Rareș și Iliaș Rareș, referitoare la satul Hlipiceni, menționează Răusenii ca fiind mai jos Hlipiceni, sau în hotarul din jos cu Hlipicenii (vezi mai sus, parte referitoare la Hlipiceni, *n. ns.*).

În 1646, în fața lui Vasile Lupu voievod vin ginerii comisului Vorontar și ai Solomiei comisoaia, cneaghina sa (printre ei și cronicarul Grigore Ureche), pentru a-și împărți moștenirea rămasă de la socrul lor. Toma Cantacuzino, mare vornic al Țării de Sus primește trei părți din a patra parte din satul Răuseni, „care este pe Dzijia, în ținutul Hârlău, cu loc de iaz și de moară pe pârâul Dzijia”³⁰⁴. Prin aceasta, marele vornic devine răzeș alături de ceilalți proprietari ai restului de părți din sat.

Un alt sat al comunei, Rediu, este atestat prima dată în intervalul <1595 august 27 – 1606 iunie 30> (documentul este rupt exact la valeat, *n. ns.*), când în fața lui Ieremia Movilă voievod vin Toader și fratele său, Pavel, fiul Armancei, nepoții Neagșei, arătând că au vândut „dreapta lor ocină și dedină de ispisoc de mărturie de la acest Petru voievod (Şchiopul, *n. ns.*) din a treia parte de sat din Rediure, pe Jijia, a patra parte, partea din jos, dinspre P...ni”. În fața domnului vine și Stanciu, care vinde și el din a treia parte a patra parte din Rediu lui Tudoran Oaneș șetrar³⁰⁵. Din modul în care este descrisă vânzarea, deși documentul este serios deteriorat, se deduce că Toader și fratele său Pavel, împreună cu Stanciu mergeau pe același „bătrân”(„moș”) în a treia parte a satului, aceasta însemnând că mai existau alți doi „bătrâni”, sau doar unul, pe restul de 2/3 din sat. Urmașii acestor „bătrâni” sunt răzeșii satului, adică aceia care stăpânesc ocinile moștenite/cumpărate și sunt megieși. În legătură cu această Armeană, este interesant faptul că unul dintre toponimele din comuna Răuseni este chiar „Movila Armeanului”, situată în extravilanul satului Răuseni.

Cu prilejul recensământului efectuat de autoritățile rusești de ocupație, la 1774, satele Răuseni și Rediurile sunt menționate la ocolul Jijiei, de la ținutul Hârlău. La Răuseni erau 76 de case/capi de familie, dintre care doi popi, Sava și Costandin, 73 de panțiri (slujitori

³⁰³ *Ibidem*, nr. 121, p. 174.

³⁰⁴ DRH, A. Moldova, vol. XXVIII, nr. 374, p. 318-319.

³⁰⁵ DRH, A. Moldova, vol. IX, nr. 134, p. 207-208.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

isprăvnicești, scutiți de bir în schimbul slujbei lor, n. ns.) și un jidov, pe nume Jelină. La Rediuri erau zece case, șase capi de familie fiind scutelnicii stolnicului Buzne³⁰⁶. Ceilalți patru capi de familie erau țigani³⁰⁷.

În 1803, satul Rădiuri aparținea jitnicerului Petrache Buzilă, care avea și doi scutelnici acolo, restul de 18 capi locuitori fiind birnici. Sunt menționați și Comândăreștii, o așezare nouă (ne vom referi la ea mai încolo) în care cei nouă birnici lucrau pe moșia azi dispărutei mănăstiri Dancu, din Iași. În sfârșit, Răusenii erau ai vornicului Dumitrachi Ghica, trăiau acolo 80 de birnici, vornicul având și 13 scutelnici³⁰⁸. În 1835, cu prilejul noii arondări administrative a teritoriului Moldovei, este menționat un nou sat, Pogorești, aflat alături de Răuseni, Comândărești și Rădiuri la ocolul Ștefănești, de la ținutul Botoșani³⁰⁹.

Aplicarea reformei rurale din 1864 îi găsește pe locuitorii actualei comune în plasa Jijia, de la județul Botoșani, în cadrul comunei Comândărești. Moșia satului Comândărești era a mănăstirii Dancu, cea a Pogoreștilor era proprietate răzeșească, Răusenii erau ai Anei Bogdan, născută Ghica, iar Rediuri cu Vidra aparțineau fraților Cațichi, greci după nume (Cațichi, în neogreacă înseamnă capră). În total, cei 202 de țărani clăcași (2 cu patru boi, 51 cu doi boi și 100 pălmași și 49 fără contract) au primit 496 ha de pământ și 44 de fâlcii, excepție făcând locuitorii din Pogorăști, sat răzeșesc³¹⁰. În toamna lui 1893, moșia Statului Comândărești este scoasă la vânzare, vânzându-se într-o primă etapă 72 de loturi mici, cumpărătorii fiind în număr de 30 din Comândărești, 34 din Brăteni și 8 din Todireni. În ianuarie anul următor sunt scoase alte 23 de loturi mici, pe lângă localitățile menționate mai sus venind cumpărători, câte doi, din Gorbănești și Rânghilești. Primii 72 de cumpărători au primit locuri de case și grădini în apropierea satului vechi, formând Comândăreștii Noi, iar ceilalți, ce cumpăraseră loturi în 1894, au primit pământurile în vatra vechiului sat, locul numindu-se Comândăreștii Vechi. Cele două noi entități teritorial-administrative sunt menționate cu noile nume în 1904, pentru ca din 1908 satul Comândărești să devină, din nou, centru de comună; în 1929 cele două localități sunt deja unificate³¹¹.

³⁰⁶ Despre familia Buzne, ascendența și înrudirile sale vezi Stefan S. Gorovei, *(De)mistificări genealogice. Familia Buzne*, în Analele Științifice al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă), Istorie, Tom LXII, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, p. 53-84.

³⁰⁷ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, p. 246-247.

³⁰⁸ Condica liuzilor, p. 323.

³⁰⁹ Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V)*, Anexă „Tabla obștimelor sătești a Principatului Moldaviei alcătuită sub observația comisiilor țănuțale. 1835, p. 182. Trei ani mai târziu, toate sate sunt menționate la ocolul Jijiei, același ținut.

³¹⁰ Constantin Cojocariu, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 128-129.

³¹¹ Ibidem, p. 255-256.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

La cumpăna dintre secolele XIX și XX, Comândăreștii erau centrul comunei cu același nume, cuprindând satele Pogorești, Răuseni, Rediul și, bineînțeles, Comândărești. Comuna avea o suprafață de 5838 ha, dintre care 3381 ale marilor proprietari, 583 ale statului, 896 ale locuitorilor răzeși și 978 ha ale locuitorilor împroprietăriți la 1864 și 1893-1894. În comună existau două mori de apă pe Jijia și două mori cu aburi. Comuna era străbătută de calea ferată Dorohoi-Iași și de două drumuri mari „neșoseluite”, pe ambele părți ale Jijiei, cari merg spre Iași și Botoșani³¹². Despre satul cu același nume se afirmă că și-a luat numele de la proprietarul Costache Comândărescu, ce-l intemeiașe în urmă cu 80 de ani (în 1803 satul era deja menționat, *n. ns.*). Moșia avea întinderea de 798 ha de pământ, dintre care 583 ale statului și 215 ale locuitorilor împroprietăriți la 1864 și 1893-1894. Erau 52 de capi de familie, locuind în 40 de case, în total 204 locuitori, 109 bărbați și 95 femei. 60 de băieți și trei fete învățau, sub îndrumarea unui învățător, într-o școală a statului înființată în 1865. Este menționată și Movila Comândărescului, pe Dealul Viei, în hotarul dintre moșiiile Răuseni și Comândărești. Legenda spune că acest Comândărescu ar fi fost un haiduc ce locuia în pădurea de pe coasta dealului, iar de pe acea movilă observa drumurile și trecătorii, jefuindu-i pe boieri și negustori, nu și pe oamenii sărmani. Gonit la un moment dat de turci, pentru a-i lua iapa ce se numea Paga, a fost prins și ucis de către aceștia pe Dealurile Cracaliei, pe moșia Pogorești³¹³.

În 1902, Pogoreștii erau moșie **răzeșească**, cele 30 de familii (130 de suflete) deținând 896 ha de pământ, pe care creșteau 77 de boi și vaci, 22 de cai, 1002 oi și 30 de porci, având în plus și 60 de stupi de albine. Satul se întindea pe coasta dealului Pogorești și pe țărmul stâng al Jijiei, spre Prut, până în Drumul Furilor. În sat, pe șes, se construise în 1886 și o stație meteorologică³¹⁴. Tot la 1902, Răusenii se întindeau pe 3318 ha, din care 2700 erau ale proprietarului Ioan Pavli (Jean Pavly). Populația număra 690 de locuitori, care se închinau la o biserică veche de bârne, ridicată la 1789 și având catapetasma luată de la o biserică și mai veche. Sunt menționate urmele unui sat foarte vechi, la vest de Răuseni, unde se aflau câteva bordeie, în locul numit Odaia-Răuseni. Legenda atribuie aceste urme unui sat numit Huseni, ars de turci în urmă cu vreo 300 de ani. Interesant este că la 8 aprilie 1584, Petru Șchiopul voievod întărea uric lui Cucor stolnic pe niște părți din satul Husani, dincolo de Jijia, la

³¹² Marele Dicționar Geografic, vol. II, p. 581.

³¹³ Ibidem, p. 580-581.

³¹⁴ Ibidem, vol. V, p. 25.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

ținutul Dorohoi, deci un sat Huseni pe Jijia a existat!³¹⁵ Spre nord-vest de Răuseni, față în față cu vechiul sat Huseni, legenda menționează un alt sat vechi, Murăreni, ale cărui urme de grădini și case se putea observa la început de secol XX. E posibil să fi fost doar un cătun/o seliște ai cărei locuitori se ocupau cu morăritul, de aici numele Murariu dat unuia dintre ei, apoi și cătunului. Jijia fiind aproape, se putea face și exploata o moară pe apa râului. Faptul că în sat și împrejur au fost descoperite numeroase gropi de pâine poate constitui o altă dovadă a existenței Murărenilor. Mai târziu, moșia Răuseni ia numele Domneasca, fiind stăpânită de familia Ghica, care a dat mai mulți domni țării și din ale cărei case mari de piatră de lângă biserică veche încă se puteau vedea urme³¹⁶. În sfârșit, lângă Rediu exista și o stație de cale ferată, pe linia Dorohoi-Iași, având în 1896 un venit de circa 15232 lei³¹⁷.

Urmare a împroprietăririlor din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, satul Comândărești va fi încorporat, la un moment dat, satului Rediu, chiar dacă moșia Comândărești va fi menționată ulterior ca moșie a statului³¹⁸. La punerea în aplicare a legii agrare din 1921, comuna Răuseni, aflată în regiunea agricolă Sulița era formată din satele Răuseni (cu acest prilej satul a dat 544 ha pentru alte comune), Pogorești (proprietate răzeșească), Răuseni (al lui Ion Pavly), Rediu (proprietari frații Corjescu), fiind menționată și moșia Comândărești, dar și noua aşezare în curs de înființare, Doina. 500 de familii țărănești din comună au primit, în total, 1698,50 ha de teren, comuna primind ca pământ communal suprafața de 618,50 ha de teren³¹⁹. Satul Doina, situat la sud-vest de Răuseni și la nord-vest de Rediu, a fost înființat în primul deceniu al secolului XX, prin colonizarea unor locuitori veniți din sate aflate în sud-vestul județului: Slobozia-Secătura, Siminicea, Fântânele și Poiana. Au fost împroprietăriți 102 coloniști, care au primit 479 ha de teren pentru agricultură și 168 ha de imaș. Satul e menționat în 1925 la comuna Răuseni, plasa Sulița³²⁰.

Reforma agrară din 1945, a guvernului Groza, a împroprietărit în total 232 de țărani, cu o suprafață de 308 ha de teren. Atribuirea unor loturi foarte mici, uneori la distanțe mari față de satele de reședință, a făcut ca unii dintre țărani să refuze punerea în proprietate. Astfel,

³¹⁵ Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova, vol I 1398-1595, întocmit de Virginia Isac, București, 1989, nr. 1209, p. 451.

³¹⁶ Marele Dicționar Geografic, vol. V, p. 217.

³¹⁷ Ibidem, p. 225.

³¹⁸ Constantin Cojocariu, op. cit., p. 294.

³¹⁹ Ibidem, p. 484-485.

³²⁰ Ibidem, p. 541.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

zeci de locuitori din comuna Răuseni au refuzat să fie împroprietăriți în comuna Albești³²¹. În urma recensământului din 2011, populația comunei însumează 2817 locuitori, în scădere față de cea recenzată în 2002, când se înregistraseră 2983 locuitori³²².

TODIRENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Todireni este situată în partea sud - estică a județului Botoșani, fiind străbătută de două drumuri județene: DJ 297 și DJ 282, aflată la o distanță de 46 km față de municipiul Botoșani. Cea mai apropiată așezare urbană este orașul Ștefănești, aflat la o distanță de aproximativ 38km. Matematic, suprafața comunei se află la intersecția paralelei de $47^{\circ}37'36''$ lat N cu meridianul de $27^{\circ}06'38''$ long E. Se întinde pe o suprafață de 5980 ha, din care intravilan 458 ha, iar extravilan 5522ha, din care majoritatea este reprezentată de suprafață agricolă 5315ha , iar 217,4 ha de suprafață forestieră.

Are ca vecini la nord comuna Albești, la nord-est comuna Santa Mare, la est și sud comuna Hlipiceni și în vest comuna Lunca. Administrativ teritorial, comuna Todireni este formată din satele Cernești, Florești, Gârbești, Iurești și Todireni

Cel mai apropiat foraj și, totodată, cel mai reprezentativ pentru Câmpia Moldovei este cel de la Todireni care a pătruns până la 1433 m în scoarța terestră și a permis distingerea a două etaje structurale, soclul (fundamentul) și cuvertura. Fundamentul unității corespunde soclului precambrian al Platformei Moldovenești. Acest fundament a fost interceptat la Todireni, în urma unor foraje, la adâncimea de -950m. Cuvertura este alcătuită exclusiv din depozite sedimentare marine Sarmațian-Volhiniene. La acestea se adaugă depozitele continentale cuaternare, care alcătuiesc mai ales terasele, sesurile aluviale și conurile aluviale ale arterelor hidrografice. Grosimea însumată a cuverturii variază între câteva sute până la 6100 m, crescând de la est spre vest și de la nord spre sud. Predomină un facies argilos, cu intercalații subordonate și lenticulare de nisipuri, formând un substrat pe de o parte impermeabil, pe de altă parte ușor atacabil de către agenții modelatori externi.

³²¹ Ibidem, p. 582-583.

³²² <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>, respectiv

<https://insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol1/tabele/t08.pdf>, accesate la 12.03.2021.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Comuna Todireni se situează din punct de vedere geomorfologic în Câmpia Colinară a Jijiei, teritoriul comunei suprapunându-se peste trei micro-unități, respectiv: sudul Dealurilor Cozancea către nord-vest, sudul Colinelor Ibănesei către nord-est și nordul Colinelor Miletinului ce corespunde părții sudice a comunei. Nota dominantă a reliefului este data de coline joase, întinse și relativ plane, având înălțimi de aproape 200 m, de denudație pliocenă, principalele văi care separă interfluiile fiind văile cuaternare ale Jijiei cu direcția N-S și Sitnei cu direcția V-E. Tipurile genetice de relief care apar sunt relieful structural, sculptural și de acumulare. Energia medie a reliefului depășește 100m pe teritoriul comunei Todireni. Astfel, cele mai ridicate valori ale altitudinilor se găsesc în Dealul Todireni-Movila Iurești, interfluviu care atinge puțin peste 216 m înălțime, pe fruntea de cuestă ce reprezintă versantul sudic al văii Sitnei se înregistrează 170m, pe interfluviul dintre văile Obârșiei și Bisericii, numit Dealul în Pârloage, înălțimea este de 190 m. Cele mai scăzute valori ale altitudinii se află pe văile râurilor Sitna și Jijia. Astfel, în dreptul satului Gârbești, râul Sitna se află la altitudinea de 60m, în timp ce, în dreptul localității Todireni, râul Jijia se află la înălțimea de 58m. Rezultă astfel o energie medie de relief de aproximativ 130m. În partea de sud vest a comunei apare interfluviul Sitna-Recea ce este format din dl. La Coșere 184m, dl. Holm 185m, Movilele Onofrei 188m, dl. Hătașului, dl La Cruce 154m, dl. Botoea 197m. Interfluviul Sitna-Jijia, din partea centrală a comunei este format din dl. În Pârloage 192m, dl.La Bordei 89m, dl. Moara Borcile 84m, dl Todireni, 2016,8m. Interfluviul Jijia-Dărânga, în partea de NE a comunei, este format din dl. Crăciuneni 162m, dl.Răchiții 177m, dl.Roșca 170m, dl. Calul Alb 180m, dl. Vișini 199m, dl. Holteasca 170m.

Comuna Todireni se încadrează într-un climat cu caracter continental, cu veri scurte și nu foarte calde, toamna și iarna prezintând umidități ridicate, iar viscolele și vânturile reci se prelungesc până în lunile martie și aprilie. Caracterul excesiv al climatului continental cu tendințe de ariditate, se manifestă cel mai evident în ceea ce privește regimul precipitațiilor, cu ierni sărace în zăpadă și veri secetoase și diferențele mari de temperatură. Vânturile predominante, cu o frecvență accentuată, sunt cele din nord - vest în lunile iulie și august, urmate de cele de sud-est. Precipitațiile medii sunt destul de sărace (475 – 550 mm/an), mai ales în raport cu temperaturile ridicate ale verii (maxime absolute de peste 39°C). Perioada de maxim pluviometric este în lunile mai – iulie (72,2 mm/an, 95 mm în iunie și 73,8 mm în iulie. Într-un an cad precipitații cam 115 zile, 35 – 40% cad vara, 23 – 30% primăvara, 17-23% toamna și 10 – 17% iarna. Aversele torențiale influențează negativ activitatea economică și socială, contribuind la declanșarea alunecărilor de teren și activarea eroziunii. Pe teritoriul

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

comunei Todireni se deosebesc două microclimate: cel al zonelor deluroase mai înalte sau microclimatul de podiș - cu caracter continental accentuat, cu contraste termice anuale mai mari și precipitații puține; microclimatul de vale pe valea Jijiei, Sitnei – caracteristice acestui climat sunt inversiunile termice.

Din punct de vedere hidrografic, teritoriul comunei Todireni face parte din bazinul hidrografic al râului Prut, principala arteră hidrografică ce străbate zona fiind reprezentată de râul Jijia, care străbate comuna prin partea centrală, pe direcția N-S. Râurile și pâraiele de pe teritoriul comunei sunt puternic influențate de caracteristicile climei temperat-continentala, având volum mare și foarte mare primăvara, când se topesc zăpezile ori vara și toamna, în perioadele de ploi abundente. Râul Jijia prezintă o albie majoră largă, cursul fiind puternic meandrat în dreptul părții de nord și centrale a satului Todireni. Pe râul Jijia se produce fenomenul formării de zăpoare în zona Todireni – Răuseni datorită pantei reduse a albiei. Acestea afectează suprafețe agricole ocupate în cea mai mare parte de pășuni și fânețe nefiind necesară intervenția pentru deblocarea albiei. De asemenea, la precipitații în cantități mari se produc inundații pe râul Jijia prin revărsări. Un alt curs de apă important este râul Sitna, ce străbate comuna Todireni pe direcția vest / est, pe la nord de satul Gârbești și sud de satele Cernești și Todireni. Sitna este afluent al Jijiei însă confluența se află pe teritoriul comunei Hlipiceni. Sitna are ca principal afluent pârâul Cozancea ce se află în extremitatea vestică a comunei, orientat pe direcția NV-SE, având 2 afluenți: Valea Bisericii și pârâul Zlătunoaia, confluența cu cel din urmă fiind situată în dreptul satului Iurești. În partea de est a comunei Todireni numărul cursurilor de apă este mai redus, cursurile fiind de dimensiuni mai mici. Este vorba despre valea Gardului, afluent al Jijiei, care curge pe direcția nord – sud, la est de satul Florești. Un alt curs de apă este Valea Mihăiasa, care curge pe direcția N-S, vărsându-se în Iazul Găluștei, aflat la sud de comuna Todireni, în comuna Hlipiceni.

Regiunea în care se află teritoriul comunei Todireni din punct de vedere biogeografic este cel al silvostepiei, care cuprinde majoritatea Câmpiei Colinare a Jijiei. Se prezintă ca o alternanță de petice de pădure, pe înălțimi, formate din stejar pedunculat, glădiș, tei și jugastru, și pajiști puternic influențate antropic, formate din păiuș (*Festuca vallesiaca*, *Festuca pseudovina*), colilie (*Stipa lessingiana*), firuță cu bulbi (*Poa bulbosa*). Pajiștile sunt presărate cu o serie de tufișuri, formate din arbuști spinoși, ca porumbarul (*Prunus spinosa*) și păducelul (*Crataegus monogyna*). Contrastele climatice mari dintre iarnă și vară, ariditatea accentuată, lipsa de adăpost și vegetația naturală mai puțin bogată, reducerea suprafeței ocupată cu păduri, sunt elemente care au contribuit la restrângerea faunei. Apar popândău, hârciogul, șoarecele de

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

câmp, șobolanul de câmp, iepurele de câmp, de asemenea dihorul și bizamul, reptilele, reprezentate în special de șopârle de câmp, diverse insecte. Dintre păsări amintim: prepelița, graurul, lăcuitarul, ciocârlia, ciocântoarea, cioara, etc. Există condiții favorabile faunei acvatice, în special în Jijia și Sitna, unde se întâlnesc următoarele specii de pește: biban (Perca fluviatilis), crap (Cyprinus carpio), și, mai rar, caras, roșioară, porcușor. Condițiile climatice, litologice, geomorfologice și de vegetație au determinat formarea molisoulilor, din care predomină cernoziomurile și cernoziomurile cambice

Populația comunei atinge un număr de 3320 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 55,5loc/km². Structura etnică: români 96%, 2,7% – ruteni, 1,3% romi. Structura confesională: 91% creștini-ortodocși, 6,9% pentecostali, 2,1% alte culte. Structura pe grupe de vîrstă 21,5% populație Tânără (0-14 ani), 58,4%populație matură (15-64 ani), 20,1% populație vîrstnică. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cercetările arheologice efectuate în perimetru comunei au evidențiat vechi urme de locuire, așezări deschise, necropole, cu un inventar diversificat: piese de silex, fragmente ceramice, pandantine, monede, pahare de sticlă, fibule etc., acoperind o întindere temporală ce pleacă din eneoliticul dezvoltat, cultura Cucuteni, fazele A, A-B, B1, Hallstatt-ul târziu-La Tène timpuriu (cultura getică), epoca migrațiilor (cultura Sântana de Mureș-Cerneahov), perioada medievală timpurie (cultura Dridu, artefacte ale prezenței aici a neamurilor turanice, pecenegi sau uzi)), dar și cea târzie, toate descoperite în localitatea Todireni, în punctul *Curtea Vechi*, dar și în alte puncte din localitățile Gârbești, Cernești, Florești și Iurești³²³.

Satul reședință de comună este amintit documentar în mai multe forme apropiate: Toderești, Todireani, Todereni, Todereani, Todireni. Este clar că numele satului vine de la un întemeietor Toader, „bătrânul” satului, care l-a transmis urmașilor săi, de aici și sufixele -ești, -ani, -eni. Prima mențiune documentară a satului este din 4 ianuarie 1523, când urmașii lui Tabuci din Boian își împart ocinile și cumpărăturile. Cu acest prilej, pan Ivanco pisarul dă verilor săi, fiilor și fiica lui Bârlă, „a treia parte de sat din Toderești, care sunt în zăpodie, la Jijia, în dreptul viilor lui Dragoș, care această a treia parte de sat a cumpărat-o el de la Sofica, fiica

³²³ Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 420-426 *passim*.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

lui Bogdan”³²⁴. Faptul că se menționează acum doar a treia parte din sat arată că vechimea acestuia este anteroară atestării documentare. Coroborând topicul „Viile lui Dragoș”, cu numele satului Gârbești, provenit de la un Gârbea întemeietor și cu faptul că Dragoș Viteazul, mare boier prezent în sfatul domnesc al lui Alexandru cel Bun, este identificat, pe baza a două documente din vremea lui Ștefan cel Mare³²⁵, cu Dragoș Gârbea, presupunem că vechimea celor două sate coboară până în vremea lui Alexandru cel Bun (1400-1432), iar viile consemnate în actul de mai sus sunt ale acestui Dragoș, așa cum satul Gârbești îi poartă și astăzi numele.

În continuare, părți de sat își schimbă mereu proprietarii, în urma unor vânzări succesive, ajungându-se ca din proprietate țărănească să ajungă în stăpânirea unor mari familii boierești și chiar a unor domni. La 17 iunie 1591, Ionașco și fratele lui, Lupul, fiul Drăghinei, vând partea lor din satul „Todireani, pe Sitna, în ținutul Hârlăului”, lui Toader visternicel și fratelui său, Larie, pentru 400 de zloți tătărești³²⁶. La 12 ianuarie 1629, Mărica, fata lui Crăciun vătaf, vinde „o parte de ocină din satul Todereani, partea tatălui ei, Crăciun vataf”, lui Pătrașco Udrea, fost vornic de Botoșani, pentru 60 de taleri de argint. De asemenea, Lupul Oiță, fiul lui Cucută șetrărel vinde altă parte din Todireni, loc de casă, tot lui Pătrașcu Udrea, pentru 30 de taleri de argint³²⁷. Cine stăpânea alte părți de sat aflăm din actul domnesc dat de Moise Movilă voievod, la 9 ianuarie 1634, când domnul întărește zapis „pentru satul Todireni, ce este în ținutul Hârlău, pe părâul Sitna” ieromonahului Siluan și verilor săi, printre care o anume Mândroaia, care arătaseră că actele lor de proprietate arseseră în incendiul ce mistuise casa ieromonahului³²⁸. La 5 mai 1635, Vasile Lupu îi întărește fratelui său, Gavriil hatman cumpărătura sa „giumătate de sat de Todireni, ce iaste în ținutul Hârlăului, cu fânețe și pământuri”, pentru care acesta plătise 130 de taleri Măricăi, fata lui Zubco și altor rude ale

³²⁴ DIR, A. Moldova, *Veacul XVI*, vol. I, nr. 190, p. 216-217. Termenul „zăpodie” arată că satul se afla pe un șes mai puțin adâncit față de vecinătățile sale, udat de Sitna sau de Jijia, pe una dintre înălțimile din jur aflându-se acele VII ale lui Dragoș.

³²⁵ DRH, A. Moldova, vol. II, nr. 233, p. 356 și 357, respectiv nr. 250, p. 380-381. Urmașii lui Dragoș Viteazul, din primul act, sunt aceiași cu urmașii lui Dragoș Gârbea din al doilea document, adică Dragoș Viteazul și Dragoș Gârbea sunt aceeași persoană.

³²⁶ Ibidem, vol. IV, nr. 31, p. 31.

³²⁷ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise (Documente slavo-române) 1601-1631*, vol. I, partea II, Tipografia „Dacia” Iliescu, Iași, 1907, nr. 121, p. 207-209.

³²⁸ DRH, A. Moldova, vol. XXII, (vol. întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu), Editura Academiei, București, 1974, nr. 11. P. 12. Câteva luni mai târziu, Mândroaia și feciorii ei din Todireni vând partea ei de ocină, a treia parte „din giumătate de un stelpu din Todireni” Andrecăi și feciorilor săi, pentru 30 de taleri bătuți (*Ibidem*, nr. 221, p. 250-251).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

sale³²⁹. Cealaltă jumătate de sat, „den gios de Cernești, pe ambele maluri ale Sitnei”, va fi cumpărată, la 6 noiembrie 1655, de către Toader Jora sulger, pentru 250 de lei, dați vânzătorilor, Andrei Tarniță și alții, urmașii Mândrei³³⁰. Toader Jora va cumpăra la 8 septembrie 1656 și a șasea parte din Todireni, de la nora călugărului Silion (Siluan, mai sus, *n. ns.*) și feciorii acesteia, pentru 150 de lei³³¹. La 8 septembrie 1656, Jora mai cumpăra o a șasea parte din Todireni, de la Nacul Zberea de Cernești, pentru 100 de lei³³².

Pe la 1660 se face și o hotarnică a Todirenilor, la solicitarea lui Toderașco Jora, care-și vedea hotarul satului încălcat de cel al Cerneștilor vecini. Sunt menționate topice precum „Gura Văii Spinilor, Prisăcile lui Frim și a Mândroai, Valea Botnei”³³³. La 15 februarie 1668, Nacul Zberea mai vinde lui Toderașcu Jora, acum medelnicer, alte părți din din Todireni, pe care le avea de la moșul său, Pătrașcu Udrea, acesta cumpărând de la Crăciun vătaful și de la fata acestuia, Mariia, dar și de la Lupul Oiță, feciorul lui Cucută șetrarul³³⁴. Nu s-a bucurat prea mult Jora de cumpărăturile sale, pentru că trei luni mai târziu, marii boieri care judecă pricina dintre vistiernicul Ursachi și Toderașcu Jora, pentru satul Todireni, îl dau rămas pe acesta din urmă (a pierdut judecata). Se arată că Ursachi avea jumătate de sat cumpărătură de la socrul său, Gavriil hatman, fratele fostului domn Vasile Lupu. Urcând pe tron Gheorghe Ștefan, dușmanul lui Vasile Lupu, feciorii lui Gavriil au fugit din țară, moment în care Jora cumpăra jumătate de sat de la niște răzeși (alți proprietari pe părți de sat), „nefiindu el moșnean (nefiind legat de sat, prin strămoși, *n. ns.*) și neavând el nicio treabă acolo într-acel sat”. Se mai arată că mai de curând Jora cumpărase și de la Nacul Zbera „din giumătatea de satu a treia parte pe ascuns și fără știrea dumisale vistiernicului”³³⁵.

La 1803, Todirenii erau proprietatea vistiernicului Sandulache Sturza, satul având 92 de locitori, dintre care 13 scutelnici ai vistiernicului. Așezarea era în ocolul Jijiei, la ținutul

³²⁹ DRH, *A. Moldova*, vol. XXIII, (vol. întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache), Editura Academiei Române, București, 1996, nr. 108, p. 147-148.

³³⁰ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, 1651-1663, vol. III, partea I, Tipografia „Dacia” Iliescu, Iași, 1907, nr. 45, p. 62-63.

³³¹ *Ibidem*, nr. 64, p. 87-88. Documentul este dat chiar din Todireni!

³³² *Ibidem*, nr. 65, p. 88-89. Interesant este că înainte de a-i vinde lui Jora, Nacul îl întrebă pe marele vistier Ursachi, ginerele lui Gavriil hatman – fratele fostului domn, Vasile Lupu - , dacă nu vrea să cumpere, având drept de preemtivitate, ca unul ce avea pământuri acolo, dar acesta nu oferă prețul solicitat. și astăzi, legea spune că la vânzarea pământului au prioritate vecinii pământului și cei ce au arendat acel pământ!

³³³ *Ibidem*, vol. III, partea a II-a, Iași, 1912, nr. 87, p. 138-139.

³³⁴ *Ibidem*, nr. 41, p. 57-59.
³³⁵ *Ibidem*, nr. 47, p. 68-70. La judecata din fața domnului Iliaș Alexandru voievod, din iunie 1668, domnul îi întărește lui Ursachi vistier stăpânirea sa din Todireni, acesta în schim întorcîndu-I lui Jora banii pe care îi dăduse (*Ibidem*, nr. 46, p. 66-68).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Hârlăului³³⁶. 13 ani mai târziu, Todirenii aveau același statut administrativ, acolo fiind 72 de locuitori birnici, dar și 16 scutelnici ai vîstiernicului³³⁷, pentru ca în 1820 numărul birnicilor să crească la 106, 19 dintre aceștia fiind breslașii vornicului Costachi Sturza, în timp ce Sandu Sturza avea acolo 46 de scutelnici³³⁸.

Alt sat vechi al comunei este cel al Iureștilor. Prima sa mențiune documentară este din 5 aprilie 1598, când Lupul și frații săi, fiii lui Iurescu, vând lui Macri, mare vătăf al ținutului Iași, și soției acestuia, Nastea, „jumătate din satul Iurești, sub Cozancea”, pentru 80 de taleri de argint³³⁹. Mai explicit este ispisocul de întărire din 20 martie 1600, prin care Ieremia Movilă întărește aceluiași Macri acea jumătate din Iurești, vândută de Lupul, fiul lui Iurescu paharnic și nepot al lui Văscan Iurescu, fiind invocat un uric de danie de la Ștefan voievod³⁴⁰. Este clar că numele satului este dat de „bătrânul” acestei familii, Iurie, urmașii săi spunându-și Iurescu după numele intemeietorului și al satului. Nu credem, cum afirmă Pr. Neculai Șalaru³⁴¹, că acest Ștefan vodă, de la care familia avea uric de danie, este Ștefan cel Mare, pentru că mai jos, în același document, este menționat „Ștefan voevod cel Bătrân”, astfel fiind el consemnat în documentele medievale de după moartea sa, spre a-l deosebi de domnitorii cu același nume ce i-au urmat. Acest act este contestat, șapte ani mai târziu, Lupul Iurescu și frații și surorile sale părând-o pe Nastea, cneaghina lui Macri, că ar stăpâni pe nedrept acea jumătate de sat, pe care ei nu au vândut-o. În urma judecății, la 26 aprilie 1607, Simion Movilă voievod decide că pâra urmașilor lui Iurescu e neîntemeiată³⁴².

Până la urmă, în urma înrudirilor dintre ei, urmașii familiilor Iurescu și Macri devin răzeși pe moșia Iureștilor, cum arată actele din 8 iulie, 12 septembrie și 12 octombrie, toate din anul 1646. În primul dintre ele, Macrii căpitan și soția sa, Grăpina, dau nepoților lor, printre care Constantin, feciorul lui Necoară, fost logofăt și Tudosca, fata lui Ionașco Jora „giumătate de sat de Iurești, (...) ce sunt în ținutul Hârlăului³⁴³. Din următoarele două documente reiese faptul că acest Constantin, care va cumpăra a treia parte din jumătate de sat de Iurești, de la Iurescul și nepoții săi, era în egală măsură nepot Iurescului, dar și lui Macri³⁴⁴.

³³⁶ Condica liuzilor, p. 323.

³³⁷ Condica Vistieriei Moldovei din 1816, p. 101.

³³⁸ Cornelius Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, Editura UAIC, Iași, 2011, p. 403.

³³⁹ DRH, A. Moldova, vol. IX, nr. 312, p. 418-419.

³⁴⁰ DIR, A. Moldova, Veac XVI, vol. IV, nr. 364, p. 279-281.

³⁴¹ Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 151.

³⁴² DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. II, nr. 121, p. 102.

³⁴³ DRH, A. Moldova, vol. XXVIII, nr. 433, p. 372.

³⁴⁴ Ibidem, nr. 493, p. 416, respectiv Ibidem, nr. 513, p. 435-436.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Înrudirea celor două familii s-a făcut prin intermediul unei a treia familii boierești, Jora, Tudosca menționată în primul document devenind soția lui Constantin Macri pârcălab³⁴⁵.

La 1803, moșia Iurești era a banului Costache Lazu, iar cei 35 de locuitori birnici se îndeletniceau cu cărăușia³⁴⁶. La 1816, numărul locuitorilor birnici scăzuse la 25, moșia era a serdarului Vasile Brăescu, acesta având și zece scutelnici³⁴⁷.

Alte două sate ale comunei sunt Cernești și Gârbești, menționate adeseori ca fiind în același hotar. La 20 martie 1596, Ieremia Movilă voievod îi întărește clucerului Roșca jumătatea din jos a satului Cernești, din ținutul Hârlăului, cu loc de moară în Sitna, din cumpărătura acestuia de la Ionașco, fiul lui Simion Udrea³⁴⁸. Satul are clar o vechime mai mare, fiind vândută acum doar jumătate din el. Numele satului ne arată că proprietarul inițial a fost un anume Cerna, Cernea (poate fi o poreclă slavonă, „Cernâi” însemnând „Negrul”), satul „mergând” apoi pe urmășii acestuia, de unde numele de Cernești. Celălalt sat, Gârbești, este menționat la 23 septembrie 1616, când Radu Mihnea voievod întărește mănăstirii Dragomirna seliștea Gârbești, în ținutul Hârlău, râul Sitna, din miluirea pentru mănăstire a răposatului Lupul Stroici mare logofăt³⁴⁹. Și vechimea Gârbeștilor e anteroară atestării sale documentare, întemeietorul așezării fiind un anume Gârbe, Gârbea, de la care satul își va fi luat numele (vezi mai sus, la Todireni). La 1774, Cerneștii, înglobând și satul Iurești, erau în ocolul Jijiei, la ținutul Hârlău. Erau 13 case cu 13 scutelnici, 8 ai vistiernicului Dumitrachi Vârnăv, 3 ai lui Ioniță Vârnăv și 2 ai fratelui său mai mic, Miron Vârnăv³⁵⁰. Aproape 30 de ani mai târziu, Cerneștii Vârnăveștilor aveau 18 locuitori birnici³⁵¹. În 1816, Cerneștii aparțineau casei slugerului Constandin Vârnăv și a căpitanului Gheorghe Zărihan și aveau 11 locuitori birnici, existând și patru scutelnici ai moșiei³⁵². În niciuna dintre cele trei catagrafii nu este menționat satul Gârbești. Abia în 1820 sunt amintiți Gârbeștii, moșia aparținând acum mănăstirii Sf. Sava de la Ierusalim. O informație despre tăcerea documentelor poate fi aceea că în catagrafie

³⁴⁵ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 411.

³⁴⁶ Condica liuzilor, p. 324. Satul era la ocolul Jijiei, ținutul Hârlău.

³⁴⁷ Constantin Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din 1816*, p. 324. Pentru alte informații referitoare la evoluția administrativă a satului vezi lucrarea, foarte bine documentată, a Pr. Neculai Șalaru, *op. cit.*, p. 148.

³⁴⁸ DRH, A. Moldova, vol. IX, nr. 157, p. 229.

³⁴⁹ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. IV, nr. 68, p. 46. Stroici avea seliștea de la fiii lui Drăgan logofăt, Toader și Iurașco, aceștia rămânând datori vistieriei domnești, iar datoria lor fiind achitată de Stroici, în schimbul seliștei.

³⁵⁰ Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, p. 244. Satul aparținea în întregime familiei Vârnăv.

³⁵¹ Condica liuzilor, p. 324.

³⁵² Constantin Istrati, *op. cit.*, p. 101.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

se arată că oamenii mănăstirii sunt „băjenari, nu de multă vreme adunați”³⁵³, aşadar satul se risipise la un moment dat.

Reforma rurală din 1864 avea să aducă speranța de mai bine și pentru locitorii satelor Todireni, Cernești și Gârbești, aflați în contexte administrative diferite. În timp ce moșia Todireni se afla în proprietatea Epitropiei Sf. Spiridon, la plasa Jijia de la ținutul Botoșani, Cerneștii și Gârbeștii aparțineau familiei fostului domn, Mihail Sturdza, Cernești fiind chiar proprietatea doamnei Smaranda Sturdza, soția fostului domn, care stăpânea Gârbeștii³⁵⁴.

În 1899, satul Cernești era parte a comunei Zlătunoaia, în plasa Miletin, având o suprafață de 619 ha, din care 224 erau ale locitorilor, primite în urma reformei rurale. Populația număra 81 de familii, cu 324 de suflete. Satul avea o bisericuță din lemn, deservită de un preot și doi cântăreți, iar la școala întreținută de comună învățau 22 de elevi sub îndrumarea unui învățător. În sat mai erau două cărciumi și doi comercianți³⁵⁵. Tot parte a comunei Zlătunoaia, în 1900, era și satul Gârbești, ce se întindea pe 160 de ha de pământ, toate ale locitorilor, în număr de 56 de familii sau 212 suflete, din care 67 erau contribuabili³⁵⁶. Mult mai întinsă era, la 1901, moșia Iurești, sat aflat tot în comuna Zlătunoaia. Din totalul de 1508 ha, sătenii – în număr de 347 suflete - stăpâneau 257 ha de pământ, pe moșie aflându-se și 45 de ha de pădure. Satul avea, în proporții egale, o biserică și o cărciumă³⁵⁷. Cât despre Todireni, în 1902 satul era reședința comunei rurale cu același nume, aflată în plasa Jijia, de la ținutul Botoșani. Teritoriul moșiei era deluros și întins (7287 ha), aparținând Epitropiei Sf. Spiridon din Iași. Cei 679 de locitori se închinau la o biserică ridicată de vîstiernicul Sandu Sturza, fostul proprietar al moșiei, biserică la care slujeau un preot și doi cântăreți. În cătunul Todireni se afla și stația de cale ferată pusă în circulație la 1 iunie 1896, pe linia Iași-Dorohoi³⁵⁸.

Aplicarea legii agrare din 1921 duce la apariția celui de-al cincilea sat din componența actuală a comunei, Florești. Neexistând pământ suficient pentru împroprietărirea locitorilor comunei Orășeni, în ciuda exproprierii totale a moșiei Epitropiei Sf. Spiridon, în 1922 se ia decizia ca 59 de locitori ai comunei să devină coloniști, stabilindu-se pe moșia Epitropiei din

³⁵³ Idem, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 402.

³⁵⁴ Constantin Cojocaru, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, p. 128-131.

³⁵⁵ Marele Dicționar Geografic, vol. II, p. 336.

³⁵⁶ Ibidem, vol. III, p. 558.

³⁵⁷ Ibidem, vol. IV, p. 72.

³⁵⁸ Ibidem, vol. V, p. 627-628.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

comuna Todireni, punând bazele noii așezări, Florești³⁵⁹. În procesul verbal nr. 91/28 ianuarie 1929, Gh. Burlacu, primarul de atunci al comunei Todireni, constata că locuitorii noului sat au locuit până în 1928 în satele Orășeni-Deal și Vale și că li s-au eliberat acte de stare civilă, certificate și alte acte de care au avut nevoie. Satul se află la circa 1 km de centrul comunei, de Todireni, iar la Recensământul din 1930 sunt consemnate doar 17 familii, însumând 80 de locuitori, ceea ce înseamnă că doar o parte din cele 59 de familii se strămutaseră³⁶⁰.

Cât despre locuitorii celorlalte sate din comună, în momentul aplicării legii agrare satele Cernești, Iurești și Gârbești făceau parte din comuna Cernești. Au fost împroprietările 250 de familii, cu o suprafață totală de 853,25 ha, alte 645,25 ha devenind pământ communal. 512 familii din Todireni, comună ce includea, pe lângă satul cu același nume și așezarea Ceair, au primit de la Epitropia Sf. Spiridon 1986 ha de teren, alte 568 ha fiind pământ communal³⁶¹.

Reforma din 1945 a aruncat praf în ochii sătenilor, au urmat seceta devastatoare din 1946, cotele obligatorii, persecutarea țăranilor mijlocași catalogați ca fiind „chiaburi” și dușmani ai orânduirii comuniste, constituirea GAC-urilor în paralel cu procesul de colectivizare a agriculturii. Rând pe rând, țăranii din Iurești (1949), Todireni (1950), Cernești și Gârbești (1952) au constituit asemenea gospodării agricole. Ca aproape în întreaga Românie, recensământul din 2011 arată o scădere a populației comunei, față de recensământul din 2002. Cea mai jalnică situație este cea a satului Florești, care în 2002 număra doar 41 de locuitori³⁶²!

TRUȘEȘTI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Trușești este situată în partea central - estică a județului Botoșani, fiind aflată la o distanță de cca.32 km față de municipiul Botoșani, legate prin DN29D. Geostructural, teritoriul comunei este așezat în partea central-sud-estică a Câmpiei Jijiei superioare și a Bașeului. Matematic, suprafața comunei se află la intersecția paralelei de $47^{\circ}46'02''$ lat N cu meridianul de $27^{\circ}00'35''$ long E. Se întinde pe o suprafață de 10.037 ha, din care intravilan

³⁵⁹ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 478.

³⁶⁰ *Ibidem*, p. 478, 543 *passim*.

³⁶¹ *Ibidem*, p. 484-485.

³⁶² <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>, <https://insse.ro/cms/files/RPL2002INS/voll/titluriv1.htm> (accesate la 10.03.2021).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

760 ha, iar extravilan 9313ha, din care majoritatea este reprezentată de suprafața agricolă 7905 ha, iar 1808 ha de suprafață ocupată de pădure.

La vest se învecinează cu com. Gorbănești și com. Blândești; la sud-vest, se află com. Sulița, iar în sud-est, com Albești. În partea de est, vecină este com.Durnești; în nord-est com.Dobârceni, iar la nord-vest com. Dângeni. Comuna este formată din satele Buhăceni, Ciritei, Drislea, Ionășeni, Păsăteni și Trușești.

Teritoriul comunei face parte din punct de vedere geostructural din unitatea Platformei Moldovenești, care reprezintă prelungirea spre sud vest a Platformei Ruse, regiune rigidă, consolidată în Proterozoic, alcătuită din depozite precambriene cu roci cristaline puternic cutate, metamorfozate și străbătute din loc în loc de roci intrusive vechi. A doua etapă a dus la formarea etajului superior, post Proterozoic, fiind o stivă groasă de strate sedimentare necutate, din proterozoicul superior, silurian, cretacic și badenian superior, levantin. La suprafață apar depozite cuaternare de origine fluvială, constituite din nisipuri, prundișuri, argile, luturi, depozite coluviale și proluvio-coluviale.

Relieful comunei are un aspect larg vălurit, cu interfluvii colinare, deluroase sau sub formă de platouri joase, ale căror altitudini se continuă pe suprafețe destul de întinse, lăsând impresia că provin dintr-o suprafață unică, ce este fragmentată de rețeaua hidrografică. Altitudinea maximă în comună este în Dl. Porcăreștilor 239m, iar altitudinea minimă este în șesul Jijiei – Șesul Morii, 72,4m. Altitudinea medie este de 155,7m. Cele mai mari înălțimi se află în partea de vest și sud-vest a comunei, pe interfluviul Cozancea-Drislea. De la NV spre SE se înșiruie Dl.Viforeni 202m, Dl.Bencheș 166m, Dl. Podișul Soldănești 197m, Dl.Hilboca 213m, Dl.Saulea 175m, Dl.Porcăreștilor 239m, Dl.Humăriei 212m, Dl.Prisăcii 212m, Dl.Sărata 161,7m, Dl.Viei 185m, Dl. Ionășeni 238m, Dl. Coasta Robului 174m, Dl.Ulmi 162m, Dl.Hoțcu 216m, Dl.Costuri 217m, Dl. Puturosul 76m. Interfluviul Drislea-Jijia ocupă partea centrală a comunei fiind format din Dl. Ciritei 213m, Dl Drislea 186m, Dl.Garariu 186m, Dl.Hârtop 203m, Dl.Cătârca 217m, Dl. Ciolpani 201m, Dealul lui Ștefan 161m, Dl.Frăsineilor 168m, Dl.Holmului 106m. Intefluviul Jijia-Corogea-Ponoara, ocupă E și NE comunei, fiind format din Dl.Cirita 197m, Dl.La Chiru 172m, Dl.Buhăceni 204m, Dl.Ponor 207m, Dl.Sărături 206m, Dl.Dumbrăvii 202m, Dl.Guranda 194m, Dl.Cuha 185m, Dl.Ponorului 183m, Dl.Coțoaca 203m, Dl. Țuguieta 118m.

Relieful structural este reprezentat de văile resecvențe, cele mai numeroase, orientate pe direcția înclinării stratelor: V.Jijiei, V.Ciolpani, V. Cozancea, V.Ionășeni. Altă categorie sunt văile subsecvențe, orientate perpendicular față de orientarea stratelor: V. Drislea,

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

V.Hilboca, V. Cătârca, V. Guranda, V. Găinăriei, V.Otăgii, V. Frăsineilor, V. Bulhacelor, V.Hârtopului, V.Rediu. Puține la număr sunt văile obsecvențe, cu profil longitudinal scurt, simetric, pante mari: V.Lutăriei, V.Mitoșerului, V. Grajdului, Valea La Răchiți. Relieful sculptural ocupă cea mai mare parte din teritoriu, înglobând interfluvii și versanții acestora. Aici apar frecvențe procese geomorfologice actuale, eroziune, ravene, alunecări de teren (V. Jijiei, V.Drislea, V.Ciolpani, V.Guranda, La Fântâni, În Ponoare, Lutăria lui Neamțu, Hârtopul Morii, Gârla Morii). Relieful de acumulare apare în lungul Văii Jijiei, Valea Drislea și a văilor secundare, cât și la contactul cu versanții. Șesul Jijiei de la Buhăceni până la sud de Trușești, are o lățime de 400-500m, cu albia minoră ce prezintă frecvențe despletiri, aluviunile fiind formate din roci argiloase și argilo-nisipoase cu lentile și intercalații de nisipuri și prundișuri. Șesurile Drislea, Ciolpani, Cozancea, Găinăriei au lățimi de 200-300m, pante reduse, cu aluviuni luto-argiloase, cu ușoare intercalații nisipoase. Glacisurile de acumulare se formează la periferia șesurilor.

Comuna Trușești se încadrează într-un climat cu caracter temperat continental, cu accent de ariditate. Temperatura media anuală este de 9°C, iarna cu medii cuprinse între -3,3 și -4 °C, mai coborâte în Valea Jijiei, iar vara ajunge la medii de 19,5 și 22°C. Amplitudinea medie anuală este de 24,4°C. Zile de îngheț se înregistrează în medie 72 pe an. Cantitatea medie anuală de precipitații este de 527mm/an. Cantitățile maxime lunare sunt cuprinse între 72,9mm și 304,9mm. Seceta este un fenomen frecvent întâlnit, numărul mediu anual de securi este de 6, dar se poate ajunge și la 12. Anual se înregistrează între 94 și 155 de zile cu precipitații. Predomină vânturile de NV(23,6%) și de SE(18,7%).

Datorită existenței unor deosebiri teritoriale (diferență de altitudine, orientarea văilor, expunerea versanților), se înregistrează topoclimatul văilor (caracteristic Văilor Jijia, Drislea, Ciolpani, Cozancea, Găinăriei), cu inversiuni termice, o persistență mai mare a calmului atmosferic, umiditate mai ridicată, ceată frecventă, vânturi de NV, NE și N. Topoclimatul culmilor și platourilor interfluviale cu durată mai mare de strălucire a soarelui, umiditate mai mică, variații termice de la zi la noapte. Topoclimatul de versant cu două subtipuri, de miazăzi și de miazănoapte. Topoclimatul de pădure specific în SV,S și SE: temperatura are un regim moderat, amplitudine diurnă redusă, umiditate mai mare.

Din punct de vedere hidrografic, teritoriul comunei Trușești face parte din bazinul râului Jijia, care împreună cu Drilea, adună toate apele curgătoare ale zonei. Râul Jijia traversează comuna de la NV la SE, pe o lungime de 10,8km. Culege pe partea stângă: pârâul Găinăriei (cu afluenții acestuia Ciritei, pârâul La cei Trei Peri, Hrișcului și Grajdului), pârâul

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Guranda (cu afluenții Prisăcii, Sărăturilor și Mitoșerul), pârâul Coțoaca. Jijia primește pe partea dreaptă, pe teritoriul comunei Trușești, afluenții Pârâul Bulhacelor, Pârâul Hârtopul Morii, Pârâul Rediului, Pârâul Frăsineilor, Pârâul Drislea (cu afluenții Ciolpani, Hliboca, Humăriei, Ionășeni). Prin sud vest, teritoriul comunei Trușești este străbătut de Pârâul Cozancea, ce primește ca affluent de stânga Pârâul Otâga. Teritoriul comunei este sărac în iazuri, dintre acestea amintim: Iazul lui Ștefan, Buhăceni, Ciritei, Epăriei, folosite în scop piscicol și ca sursă de apă pentru animale.

Regiunea în care se află teritoriul comunei Trușești din punct de vedere biogeografic se încadrează în regiunea euro asiatică, aparținând provinciei balcano-moesice sau pontosarmatice. Se disting trei zone de vegetație: zona forestieră, zona de silvostepă și cea de stepă. Zona pădurilor apare în partea de vest, sud-vest și sud a comunei: pădurea Bencheș, Saulea, Pădurea Mare, Ionășeni, Guranda, formate din stejar pedunculat, glădiș, tei și jugastru, și pajiști puternic influențate antropic, formate din păiuș (*Festuca vallesiaca*, *Festuca pseudovina*), colilie (*Stipa lessingiana*), firuță cu bulbi (*Poa bulbosa*). Pajiștile sunt presărate cu o serie de tufișuri, formate din arbuști spinoși, ca porumbarul (*Prunus spinosa*) și păducelul (*Crataegus monogyna*). Contrastele climatice mari dintre iarnă și vară, ariditatea accentuată, lipsa de adăpost și vegetația naturală mai puțin bogată, reducerea suprafeței ocupată cu păduri, sunt elemente care au contribuit la restrângerea faunei. Apar popândău, hârciogul, șoarecele de câmp, șobolanul de câmp, iepurele de câmp, de asemenea dihorul și bizamul, reptilele, reprezentate în special de șopârle de câmp, diverse insecte. Dintre păsări amintim: prepelița, graurul, lăcustarul, ciocârlia, ciocântoarea, cioara, etc. Condițiile climatice, litologice, geomorfologice și de vegetație au determinat formarea molisolurilor, din care predomină cernoziomurile și cernoziomurile cambice, dar și apariția aluvisolurilor în zonele de șes.

Populația comunei atinge un număr de 5229 locuitori, valoare ce scade permanent, cu o densitate medie de 51,9 loc/km². Structura etnică: români 95,7%, 2,5% – ruteni, 1,8% rromi. Structura confesională: 92,5% creștini-ortodocși, 3,7% pentecostali, 3,8% alte culte. Structura pe grupe de vîrstă 20,2% populație Tânără (0-14 ani), 59,5% populație matură (15-64 ani), 20,3% populație vîrstnică. Ocupația principală a locuitorilor agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Trușeștii sunt cunoscuți, în literatura de specialitate, ca una dintre cele mai mari așezări de la finalul neoliticului din Europa răsăriteană și cea mai mare așezare din preistorie

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

cercetată integral în România, cu cele peste 3 ha ale sale. Într-una din locuințele cucuteniene de la locul „Țuguieta”, datând din eneoliticul dezvoltat (mileniul V î. Hr.) s-a descoperit un altar monumental unic în arealul vast al culturii Cucuteni, care alături de alte descoperiri pare să ateste faptul că așezarea fortificată de aici era un centru tribal³⁶³. Pe teritoriul comunei s-au mai descoperit așezări și necropole din bronzul târziu (cultura Noua), epoca fierului, ambele vârste (cultura getică, dacii liberi), perioada migrațiilor și epoca medievală târzie³⁶⁴.

Prima mențiune a satului Trușești este din 15 februarie 1568, când Alexandru Lăpușneanu dă ctitoriei sale, mănăstirea Slatina, satul „Trușești pe Dzvijia și cu mori în Dzvijia și cu pive”. Se menționează că satul fusese drept domnesc, „ascultător de Ștefănești”³⁶⁵. Un act de la Vasile Lupu voievod, din 22 octombrie 1640, arată că seliștea Trușești, pe Jijia, din ținutul Dorohoiului, cu loc de heleșteu și moară, fusese cumpărată de domn de la Theofan, fostul mitropolit și Galerie egumenul, împreună cu întreg soborul mănăstirii Slatina. În schimbul acestei seliști, domnul a ridicat șase chilii pentru mănăstire, a șindriluit-o în parte și i-a mai făcut niște mori pe Siret la un alt sat al ei, din ținutul Cernăuților³⁶⁶. La 21 martie 1641, Vasile Lupu miluia ctitoria sa nou zidită de la Iași, având hramul Sfinților Trei Ierarhi, cu seliștea Trușești, pe Jijia, de la ținutul Dorohoiului, cumpărată cu vad de moară și cu mori de la călugării mănăstirii Slatina³⁶⁷. La 12 aprilie 1641, domnul își reînnoia dania, în termeni aproape identici, precizându-se în plus că Trușeștii, cu iaz și cu mori în Jijia, fuseseră mai demult în ocolul târgului Ștefănești³⁶⁸. Mai târziu, la 23 iunie 1723, Mihai Racoviță voievod poruncește hotărnicirea moșilor Trușești, pe Jijia și Costești, tot de acolo, arătându-se că sunt danie de la răposatul domn Vasile Lupu pentru mănăstirea Trei Ierarhi³⁶⁹. La această dată se pare că satul Costeștilor se risipise. La un moment istoric neprecizat, între 1725 și 1774, seliștea Costeștilor va fi cuprinsă în satul Trușești, cu aceasta încetând și existența documentară a toponimului. Toate catagrafiile menționate în această

³⁶³ <http://www.capodopere2019.ro/frontonul-de-tempiu-de-la-trusesti.html>, accesat la 18.03.2021.

³⁶⁴ Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 426-439, *passim*.

³⁶⁵ DRH, A. Moldova, întocmit de I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 2008, nr. 342, p. 580-581.

³⁶⁶ SMASB, Ms. nr. 578, f. 319 -320.

³⁶⁷ DRH, A. Moldova, vol. XXVI, p. 50, nr. 58, publicat și în vol. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, I, p. 377 - 378, nr.297.

³⁶⁸ DRH, A , Moldova, vol. XXVI, p. 72 - 73, nr. 77, publicat și în vol. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, I, p. 380, nr. 298.

³⁶⁹ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. VII, p. 46.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

lucrare, începând cu cea rusească din 1774 și încheind cu cea din 1835³⁷⁰ menționează doar Trușeștii, care la 1816 erau încă ai Trisfetitelor.

Prima mențiune documentară a satului Buhăceni este din 6 noiembrie 1491, când Ștefan cel Mare întărește fiilor și nepoților lui Laslău Buhaicea dreptele lor ocini, printre care „Buhăiceștii, pe Jijia, sub Cornăriș”. În urma înțelegerii urmașilor lui Laslău Buhaicea, Nastea, fiica acestuia, primește „Buhăiceanii”³⁷¹. Faptul că sunt pomenite privilegii pierdute pe acel sat de la Alexandru cel Bun și Ștefan al II-lea, bunicul și respectiv unchiul domnului, dar și menționarea în repetate rânduri a unor juzi, arată că vechimea satului era mai mare. Numele satului este dat după acest Laslău, a cărui poreclă, „Buhai” va deveni patronim și nume al satului, în forma Buhăicești-Buhăiceni-Buhăceni. Satul e menționat din nou la peste o sută de ani distanță, la 22 martie 1621, când martor la vânzarea unei părți de sat din Căbiceni este, printre alții, „Oprea din Buhăiceni”³⁷². O zi mai târziu, martor la vânzarea unei părți de sat din Vicoleni este Pătrașcu, „fratele Oprei din Buhăiceni”³⁷³. La 27 noiembrie 1645, Vasile Lupu voievod îi întărea stolnicului Ghica părți din moșia Buhăceni, ținutul Hârlău, „cu locuri de mori și de iazuri în Jâjăia și din vatra satului i din câmpu și din pădure”³⁷⁴. Un secol mai târziu, Buhăcenii intră în proprietatea familiei Donici. Acolo, puțin înainte de anul morții (1778), slugerul Ștefan Donici va ctitori bisericuța cu hramul Sfinții Voievozi.

Altă așezare veche a comunei este satul Ionășeni, menționat prima dată la 12 decembrie 1600, când Ieremia Movilă voievod întărește copiilor și nepoților fostului vornic Cârstea Balș, urmași ai lui Bulhac și ai lui Ilea Mustață (întemeietorul familiei Balș, n. ns.) mai multe sate, printre care Ionășeni pe Jijia. Sunt menționate ispisooace de la Ștefan cel Mare și Bogdan al III-lea, pierdute de urmași la asediul Hotinului, după ce Mihai Viteazul îl învinsese pe Ieremia Movilă la Bacău, în mai 1600³⁷⁵. La 24 mai 1602, în fața Ieremiei Movilă vin fiii și nepoții lui Cârstea Balș, fost vornic, jeluindu-se că toate hrisoavele și ispisooacele lor s-au pierdut „în vreme când Mihai vodă au intrat cu vicleșug în pământul domniei sale”, păstrându-se doar două urice de mărturie și de întăritură de la Aron Vodă (1592-1595), însă fără pecete și un ispisoc de la Petru Șchiopul pe satul Ionășeni. Urmașii Cârstei Balș, printre care unul din fii, Gheorghie pârcălab de Orhei, arată că au avut

³⁷⁰ Verificarea noastră a vizat și celelalte ținuturi unde, teoretic ar fi putut fi înscris acest sat, ținând cont de arealul său geografic, anume ținuturile Dorohoi și Hârlău.

³⁷¹ DRH, A. Moldova, vol. III, nr. 105, p. 209-210.

³⁷² DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. V, nr. 28, p. 26.

³⁷³ Ibidem, nr. 31, p. 30.

³⁷⁴ DRH, A. Moldova, vol. XXVIII, nr. 253, p. 198.

³⁷⁵ Mihai D. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Tara Românească*, vol. I, București, 2004, p. 262. Cu acest prilej Tudosca, fiica pitarului Matei, unul dintre fiiii Cârstei Balș, a fost robită de tătari.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

documente pentru Ionășeni de la Ștefan voievod (probabil Tomșa), Alexandru voievod (probabil Lăpușneanu), de la Ioan voievod (cel Viteaz, *n. ns.*) și de la Petru Șchiopul „și de la alți domni de mai înainte”, ceea ce arată o vechime considerabilă a satului, dacă ne gândim la documentul anterior, ce menționa istoricoace și mai vechi. Pe baza mărturiilor boierilor și ostașilor de frunte de la curtea domnească, Ieremia Movilă dă și întărește urmașilor lui Cârstea Balș satul Ionășeni, de la ținutul Hârlăului, cu mori în Jijia și cu hotarul „pe amândoao părțile Jijiei”³⁷⁶.

Documentul esențial pentru Ionășeni, care ne arată și de la cine vine numele satului, este cel din 20 aprilie 1617, de la Radu Mihnea voievod. Domnul le întărește lui Lupul Balșe, fraților și surorilor sale mai multe ocini, printre care și satul Ionășeni, pe Jijia, „cu hotarul pe ambele părți ale Jijiei”. Despre Lupul Balș și rubedeniile sale se afirmă că sunt „toți nepoți și strănepoți ai lui Ioanăș Căpotici și ai lui Ilea Musteață postelnic și ai lui Bulhac ceașnic și ai lui Moga apro”³⁷⁷. Acest Ioanăș Căpotici este socrul lui Cârstea Balș și bunicul matern al lui Lupul Balș și al celorlalți, iar Ionășenii - purtându-i numele - au fost dați cel mai probabil ca zestre fricei sale, cneaghina Roxanda Odochia. În logica documentului, Moga apro este bunicul matern al lui Cârstea Balș, fiind să soția lui Bulhac, tatăl Cârstii. După această dată, satul este amintit, circumstanțial, oameni de acolo fiind chemați ca martori în tranzacții funciare. Astfel, la 15 iunie <1636>, un anume Ionașco Țampa din Ionășeni este martor la vânzarea unei părți din satul Băloșeni, pe Jijia, de la ținutul Iași³⁷⁸. La 14 ianuarie 1646, cu prilejul vânzării unei ocini și moșii din Drăgușeni, ținutul Dorohoi, cea care vinde face această vânzare „dinainte a tuturor răzășilor miei, car(e) au moșie în sat în Drăgușeni”, printre ei și „Drăganu de Ionășeni”³⁷⁹. La 24 iulie <1643-1649>, martor pentru o parte de ocină din Merești este și „popa Lupul de Ionășeni”³⁸⁰.

Totuși, Catagrafia rusească din 1774 ne ajută să urmărim cum timp de mai bine de 300 de ani moșia Ionășenilor „a curs” pe urmașii lui Ilea Musteață. Astfel, la 1774 Ionășenii se aflau la ocolul Jijiei, ținutul Hârlău, având în total 51 de case. Proprietari acolo erau paharnicul Constandin Balș și slugereasa Donicioaia. Conform arborelui genealogic al familiei Balș, slugereasa Donicioaia era Maria Balș, sora paharnicului și măritată cu slugerul Ștefan Donici. Constantin Balș va muri la Ionășeni, la 20.11.1790 și tot acolo va fi îngropat.

³⁷⁶ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. I, nr. 70, p. 46-47.

³⁷⁷ Ibidem, vol. IV, nr. 185, p. 147-148.

³⁷⁸ DRH, A. Moldova, vol. XXIV, nr. 372, p. 362.

³⁷⁹ DRH, A. Moldova, vol. XXVIII, nr. 274, p. 217.

³⁸⁰ DRH, A. Moldova, vol. XXVII, nr. 139, p. 133-134.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Cei doi moșteniseră moșia de la tatăl lor, Andrei Balș, care apare ca proprietar al Ionășenilor prin deceniul cinci al secolului al XVIII-lea. Maria și Constantin Balș erau stră-stră-strănepoții pârcălabului Gheorghe Balș, unul dintre fiii vornicului Cârstea Balș și stră-stră-stră-strănepoții postelnicului Ilie Mustață. Moșia rămâne în continuare în familie, pe această ramură a Bălșeștilor. Maria și Constantin Balș vor lăsa satul fratelui lor, Sandu Balș, al cărui fiu, Vasile, se naște chiar la Ionășeni, în 1762, pentru ca fiul acestuia, Grigore agă, să moară la Ionășeni, în 1839, fiind înmormântat în biserică având hramul Sf. Dumitru, pe care o ctitorise acolo. Se scursează circa 300 de ani de când se născuse „moșul lor”, vornicul Cârstea Balș³⁸¹! La 1774, satul avea trei preoți, Manoli, Grigori și Neculai, iar dintre cei 51 de capi de familie doar șase erau birnici³⁸².

La 1803, Trușeștii mănăstirii Trei Ierarhi, având 110 birnici, se aflau la ocolul Câmpului de la ținutul Botoșani. Ionășenii se aflau la ocolul Jijiei, ținutul Hârlău, erau ai căminarului Vasile Balș, ce se născuse acolo și avea, în 1803, 41 de ani. Din cei 77 de locuitori birnici, 10 erau scutelnici ai căminarului. La același ocol era satul Buhăceni, cu 24 de birnici, dintre care 12 erau scutelnici ai proprietarului, banul Costin Donici, fiul lui Ștefan Donici și al Mariei Balș³⁸³. În 1816, „Trușeștii a mănăstirii Trifetitele” avea 130 de birnici, doi scutelnici fiind ai mănăstirii. „Ionășenii, a dumisale spatarului Vasili Balș”, aveau 84 de locuitori birnici, dar 21 erau scutelnici ai spătarului. „Buhăcenii, a dumisale bănesii Ruxanda Donici”, aveau 35 de birnici, 13 dintre ei fiind scutelnicii bănesii³⁸⁴.

Împroprietărea țăranilor cu pământ și desființarea boierescului, prevăzute în legea rurală adoptată de guvernul Kogălniceanu în 1864, au fost primite cu entuziasm de către țăranii din Trușești și din toată plasa Jijia. La citirea Proclamației și Decretului lui Cuza, „locuitorii (din Dângeni și Trușești, n. ns.) au răspuns prin urări de mulțumiri și prin strigări de <<să trăiască alesul Națiunii Al. Ioan I, să trăiască și toți acei care au contribuit la ridicarea boierescului>> ...”³⁸⁵. La 10 august 1876, guvernul liberal adoptă o nouă lege cu

³⁸¹ Arborele genealogic al familiei Balș, de Mona & Florian Budu-Ghyka, apud Mihai D. Sturdza, Familii boierești din Moldova și Tara Românească, vol. I, București, 2004, în <http://www.darabani.org/wp-content/uploads/2012/01/Arborele-genealogic-al-Familiei-Bals.pdf>, accesat în data de 19.03.2021. În lumina actului din 20 aprilie 1617, arboreal geologic trebuie completat cu aprodul Moga, socrul lui Bulhac și cu Costanda și Pavel, copiii Antimiei (vezi mai sus).

³⁸² Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea a II-a, p. 246-247. În sat trăiau și cinci țigani.

³⁸³ Condica liuzilor, p. 311 și 324. Vezi și Arborele genealogic al familiei Donici, de Mona & Florian Budu-Ghyka, apud Mihai D. Sturdza, Familii boierești din Moldova și Tara Românească, vol. VI, București, 2017, p. 151-155 (<http://www.ghika.net/Familles/Donici/Donici.pdf>, accesat la 20.03.2021).

³⁸⁴ Cornelius Istrati, Condica Visteriei Moldovei din anul 1816, p.97 și 102. Ruxanda Donici, născută Millo, era soția banului Costin Donici.

³⁸⁵ Constantin Cojocariu, Proprietatea funciară în județul Botoșani, p. 52.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

privire la vânzarea bunurilor statului, menită să favorizeze dezvoltarea micii proprietăți țărănești. Cu acest prilej, moșia statului Trușești este aleasă, alături de altele, pentru înființarea de noi comune. Abia la 15 februarie 1896, vânzarea celor 284 de loturi mici pe moșia statului Trușești se încheiase. Cu acest prilej se înființează un nou sat, anume Drislea. Cumpărătorii au fost din 20 de comune ale județului, cei mai mulți fiind din Trușești (49), Brehuiești (32), Curtești (31), Șoldănești (28), Salcea (27) etc. La 30 mai 1904, sunt scoase la vânzare încă 94 de loturi pe moșia Trușești, toate vândute la 10 mai 1904. Prin aceasta, satul Drislea se mărea substanțial, având o suprafață de 1890 ha, chiar dacă nu toți locuitorii se mutaseră (la 1912 erau construite doar 318 case, din cele 527 prevăzute)³⁸⁶. Satul era situat pe partea dreaptă a căii ferate Dorohoi-Iași, la distanță egală între satele Trușești și Viforeni. Prima mențiune oficială a satului e din 1904, când apare la comuna Trușești³⁸⁷.

Cu prilejul aplicării legii agrare din 1921, se înființează un alt sat al comunei, Păsăteni, pe dreapta râului Jijia, în dreptul satului Buhăceni, aflat în partea cealaltă a râului. Aici au fost colonizați locuitori ce aveau dreptul de a fi improprietăți, dar provineau din regiuni cu pământ puțin sau deloc disponibil. Au fost făcute 72 de loturi, pe fosta moșie a Pulcheriei Doiciu³⁸⁸, pe partea stângă a șoselei Botoșani-Rânghilești. Satul a fost menționat oficial prima dată în 1925, la comuna Trușești, iar azi populația este în scădere³⁸⁹. Dacă pe mica proprietate se lucra cu aceleași metode și unelte rudimentare, altfel stăteau lucrurile pe marea proprietate. Astfel, în 1911, proprietarul moșiei Buhăceni (852 ha), Nicu Enășescu, dispunea de 96 de boi, 11 cai, șapte semănători, două mașini de secerat, o treierătoare, trei vânturători, o șiscorniță (mașină de tocăt paie și coceni), un țilindru, o moară cu benzină. Creștea animale de prăsilă, iar produsele agricole erau trimise spre comercializare cu trenul, fie din gara Trușești, fie din cea de la Dângeni³⁹⁰.

Ultimul sat al comunei, Ciritei (etimologic înseamnă „desiș de arbuști sau copaci, dar și „pădure de stejari””) se va înființa în locul „Ciriteii lui Drâncă”, pe moșia Buhăceni, mai sus de Drislea, pe malul pârâului Valea Ciolpanului.

Cu prilejul reformei agrare din 1945, țărani din comuna Trușești care nu mai avuseseră pământ au primit 237 de ha, pentru care în total, timp de zece ani, comuna trebuia

³⁸⁶ Ibidem, p. 231, 259-260 *passim*.

³⁸⁷ Ibidem, p. 261.

³⁸⁸ Cu numele de deznaște Chérica, aşa cum se va numi și hotelul moștenit de la tatăl său în Constanța. Proprietarul de azi al hotelului este principalele Șerban Dimitrie Sturdza, nepotul Chéricaii.

³⁸⁹ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 546-547.

³⁹⁰ Ibidem, p. 173.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

să dea statului 11850 kg de grâu, în timp ce țărani care avuseseră pământ puțin au primit 424,50 de ha, rata de grâu în kg fiind de 42450, adică 10000 de kg, dar timp de 20 de ani³⁹¹.

DOBÂRCENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Dobârceni este situată în partea central estică a județului Botoșani, pe versantul estic al dealului Cozancea - Guranda, încadrată de câmpia Jijiei și câmpia Bașeului. Se află la o distanță de 47,8 km de municipiul Botoșani de care o leagă DN29D, poziția matematică fiind dată de intersecția paralelei de $47^{\circ}50'42''$ lat N cu meridianul de $27^{\circ}04'24''$ long E.

Vecinii comunei Dobârceni sunt în nord comuna Hănești, la vest comuna Dângeni, la sud comuna Durnești, la sud-vest comuna Trușești, la sud-est comuna Ștefănești și la est, comuna Mihălășeni. Are ca structură administrativ teritorială satele Dobarceni, Brăteni, Cismanesti, Bivolari, Murguta.

Cu o suprafață de 5847 ha, cu 460 ha intravilan și 5387 ha extravilan, din care 4769 ha teren agricol. Din totalul suprafeței agricole, cea mai mare pondere o ocupă suprafața arabilă, care este de 3684 ha, urmată de pășuni – 896 ha, fânețe – 144 ha, livezi – 10 ha și vii – 35 ha. Pădurile și alte terenuri cu vegetație forestieră ocupă o suprafață de 720 ha, apele și băltile 44,22 ha.

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, continuarea spre vest a Platformei est europene, formată din două etaje structurale, socul precambrian și cuvertura sedimentară, de vîrstă mai recentă. Alcătuirea geologică este reprezentată, în general, prin argile și marne cu alternanțe de nisipuri, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri și depozite cuaternare de origine fluvială.

Din punct de vedere geomorfologic, teritoriul comunei este situat în zona de contact a Câmpia Jijiei Superioare și a Bașeului cu zona mai înaltă a Dealurilor Cozancea-Guranda. Teritoriul comunei se prezintă ca un ansamblu de platouri, dealuri și coline, a căror suprafață coboară domol spre sud-sud-est, consecință a alcăturirii petrografice, dominant argiloasă și argilo-nisipoasă. Altitudinea reliefului comunei este cuprinsă între 232 m Dl.Brăteni – în partea nord vestică a comunei și 90 m în albia .

³⁹¹ Ibidem, p. 585.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Relieful structural condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, are ca forme văile formate de rețeaua hidrografică: văi reconsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor NV-SE, Valea Corogea, Valea Murguța, Valea Găinăria; văi subsecvente, orientate perpendicular față de înclinarea stratelor, cu profil asimetric –Valea Popii. *Relieful sculptural* ocupă cea mai mare parte a teritoriului, interfluviile sculpturale se prezintă sub forma unor platouri de altitudinii medii spre joase, orientate NV-SE: Dl. Bălăoaia, Dl. Viei, Dl.Părului. Relieful de acumulare se întâlnește în lungul văilor, Corogea, Valea Popii, prin șesuri, terase, conuri de dejecție, glacisuri coluviale și proluviale. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat continentală, cu exces de ariditate. Înținând cont de faptul că suprafața comunei se suprapune unei zone deluroase mai înalte, temperatura medie anuală este de $7,5^{\circ}\text{C}$, mai scăzută cu cca $1-1,5^{\circ}\text{C}$ față de spațiile învecinate comunei. Valoarea precipitațiilor medii anuale este cuprinsă între 550-600 mm/an, lunile cele mai bogate în precipitații fiind aprilie-mai respectiv octombrie-noiembrie. Caracterul continental excesiv al climatului se reflectă și în repartitia defectoasă a precipitațiilor, în timpul perioadei de vegetație fiind frecvente intervale lipsite de precipitații și cu temperaturi mult mai mari față de cele normale. Vânturile predominante sunt cele din NV și SE, dezvoltate predominant pe culoarul văilor.

Comuna este situată în bazinul hidrografic mijlociu al râului Prut. Principalul colector al zonei este pârâul Corogea, în raza localitatii Dobarceni și paraul Balaoaia situat în raza localitatii Brăteni. Dintre iazurile comunei, menționăm acumularea Moara Negri , iazul Din Sus -Dobârceni, adăpătoarea Găinărie – Brăteni, adăpătorile Bivolari și Murguța. Fântânile din comuna sunt și ele o sursă importantă de apă potabilă. Pâraiele, băltile și iazurile sunt puternic influențate de caracteristicile climei temperat – continentală, având volum mare și foarte mare primăvara, când se topesc zăpezile ori vara și toamna, în perioadele de ploi abundente. Mai bine de 60% din apă fântânilor este contaminată cu nitriți și nitrați datorită pânzei freatiche aflate la distanță relativ mică de suprafața solului, respectiv între 2 și 10 m și a infiltrărilor de la gunoiul de grăjd și îngărișăminte chimice.

Vegetația specifică comunei Dobârceni cuprinde o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona de silvostepă, ocupă cea mai mare parte a teritoriului, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Există o varietate de soluri cu predominarea celor din

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial, hidrosolurile, cu lăcoviști și soluri gleice în șesurile pârâurilor.

Populația comunei Dobârceni este de 2729 locuitori, repartizați în 5 sate (Dobârceni, Brăteni, Cișmănești, Bivolari, Murguța) cu o densitate medie de 46,6 loc/ha. Structura pe sexe: 49,8% masculin și 50,2% feminin. Structura etnică: majoritatea o formează românii 98,61%. Structura confesională 97,36% creștini-ortodocși; Structura pe grupe de vîrstă: populația Tânără (0-14 ani) 21,8%; populație adultă (15-59 ani) 58,2% și populație vârsnică – 20,3%. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Cele mai vechi vestigii arheologice de pe teritoriul comunei datează din perioada cucuteniană a eneoliticului dezvoltat, faza culturală A. În satul Dobârceni s-au descoperit piese de silex, fragmente ceramice, bucăți de chirpici ars în punctele „Dealul Viei”, „La Hâlboci” și „Dealul Vălmășiei”. Urme ale unor așezări deschise din bronzul târziu, epoca fierului, epoca migrațiilor și perioada medievală târzie³⁹², mai ales fragmente ceramice, întregesc inventarul descoperirilor arheologice din acest areal.

Referențial pentru documentarea așezărilor medievale din această comună este uricul din 15 octombrie 1427, prin care Alexandru cel Bun îi miluiește pe Oancea și femeia lui, Nastea, cu „un sat la Carpeni, unde a fost casa lui Dobrăcin și a lui Bratul Pleșescul”. Satul se afla în hotar cu Şușman, cu Bașeul, satul lui Oprișac, pădurea și satele panului Mihail³⁹³. Expresia „pe unde au stăpânit din veac” ne arată, practic, o vechime mult mai mare a așezărilor, chiar dinainte de întemeierea statului. Din modul în care e formulat documentul înțelegem că Dobrăcin și Bratul Pleșescul erau frați. Practic, acest act devoalează nucleul viitoarelor trei sate: Dobârceni – urmașii lui Dobrăcin, Brăteni – urmașii lui Bratul și Şușmănești/Cișmănești – urmașii lui Şușman.

Dintr-un act din 7 mai 1546, de la Petru Rareș voievod, aflăm că la un moment dat satele „Linguriștești, unde a fost casa lui Şușman, la Cărpiniș și cu pricul pe Bașeu”, respectiv „Selicicanî, care este întemeiat pe hotarul Lingurișteștilor” fuseseră ale lui Oniul vistiernicel, fiul Anușcăi, nepot de soră lui Iucșa și Marina, iar acesta le dăduse la schimb cu

³⁹² Octavian Liviu Șovan, *op. cit.*, p. 162-167.

³⁹³ DRH, A. Moldova, nr. 69, p. 101-102.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

alte sate lui Ștefan cel Mare³⁹⁴. Un ispisoc de la Petru Șchiopul voievod, de prin 1583-1584, arată că avusese loc o judecată între locuitorii din satele Dobârceni și Silișcani, pentru hotarul din satul Şușmănești, fără a da, însă, alte amănunte³⁹⁵. La 11 februarie 1636, în fața lui Vasile Lupu voievod vin urmașii lui Corin, fii și nepoți și vând „dreptă a lor moșai părintiască, jumătate den satu Şușimăneștii, cari iaste în țânutul Dorohoiului”, cumpărător fiind Dumitrașcu Șoldan, marele vornic al Țării de Sus. Tot atunci, urmașii Fătului și ai Saftei vând acelaiași mare vornic „iarăși driaptă a lor moșii părintiască, a patra parte dentu acialași satu Şușmăneștii³⁹⁶. Din ceea ce se înțelege, satul mergea pe unul, maxim doi bătrâni, ai cărui urmași sunt cei ce vând, rude între ei, dar și răzeși, ca unii ce stăpâneau liber proprietăți megieșe din același loc.

Cât despre celălalt sat, Brăteni, la 8 mai 1637 Vasile Lupu voievod întărește o parte din Brăteni, dar rezumatul dintr-un opis al condiciei de acte din 1845 a lui Mihail Sturdza voievod nu aduce informații lămuritoare³⁹⁷. Puțin mai explicit, dar nu suficient, este ispisocul de la Vasile Lupu voievod, din 28 iunie 1644, pentru „pâra ce au avut feciorii lui Mălai cu Vasile Cărăiman ce-au fost pitari pentru niște părți de ocină din satul Brătenii, ce sănt pe Bașău, în țânutul Dorohoi”³⁹⁸.

Ultimul sat dintre cele vechi ale comunei, anume Bivolari (numele arată ocuparea locuitorilor, aceea de a crește bivoli, pentru comercializare, *n. ns.*), este menționat prima dată într-un uric din 1 septembrie 1579, prin care Petru Șchiopul voievod îl miluiește pe Gavriil al doilea vistier cu „o seliște anume Biolare, în ținutul Dorohoiului, care această seliște ... a fost a noastră dreaptă domnească, ascultătoare de târgul nostru, al Ștefăneștilor. Însă de la tătari a rămas seliște și nu era într-însa nici un suflet de om, ci a fost tot fără oameni”³⁹⁹. Doi ani mai târziu, la 28 octombrie 1581, Iancu Sasul voievod întărește seliștea lui Gavril, fost pârcălab de Hotin, pentru „ca să-și aşeze acolo sat”⁴⁰⁰. La 20 iunie 1587, Gavrilaș pisar răscumpără, în fața lui Petru Șchiopul, „jumătate de seliște, anume Bivolarele”, de la ținutul Dorohoi, dându-i

³⁹⁴ Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova, vol. I, nr. 681, p. 276.

³⁹⁵ Ibidem, nr. 1196, p. 447.

³⁹⁶ DRH, A. Moldova, vol. XXIII, nr. 330, p. 374.

³⁹⁷ DRH, A. Moldova, vol. XXIV, nr. 93, p. 92.

³⁹⁸ DRH, A. Moldova, vol. XXVII, nr. 360, p. 350. Documentul este un rezumat într-un „izvod de scrisori moșiei Brătenii, ce au pus amanet comis(ul) Costachi Jora”.

³⁹⁹ DIR, A. Moldova, Veac XVI, vol. III, nr. 151, p. 121. „Dania” este, de fapt, o vânzare deghizată, domnul primind în schimb „un cal bun, în preț de 6000 de aspri”.

⁴⁰⁰ Ibidem, nr. 229, p. 176-177.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

lui Mihailă diac 40 de taleri și un cal prețuit la o mie de aspri, adică exact ce primise el de la Mihailă când îi vânduse acea jumătate de sat⁴⁰¹.

În 1774, toate ce le patru sate, Brăteni, Doburceni, Șișmănești și Bivolari, se aflau la ocolul Bașeului, de la ținutul Dorohoi⁴⁰². La 24 noiembrie 1780, Constantin Moruzi voievod poruncește veliților boieri să judece pricina de hotar dintre dintre medelnicereasa Paraschiva Sturza, proprietara moșiei Dolniceni și stolnicul Sandu Ilie, proprietarul Brătenilor învecinați⁴⁰³. În 1803, Brătenii de la ocolul Prutului, ținutul Hârlău, aparțineau familiei Jora, paharniceasa Maria Joroaia având acolo 40 de birnici, dintre care opt erau scutelnici ai săi. La același ocol se aflau satul Șișmănești, cu 83 de birnici, al banului Iordachi Cananău și Dobârcenii lui Vasile Stamati, cu 64 de birnici⁴⁰⁴, satul Bivolari nefiind menționat. În 1816, singurul menționat este satul Brăteni, aflat la ocolul Bașeului, de la Dorohoi⁴⁰⁵. În sfârșit, la 1835 Brătenii, Cișmăneștii și Dobârcenii făceau parte din ocolul Jijiei, de la ținutul Botoșani, tot acolo fiind și Odaia Bivolariul, toate trecând în 1838 la ocolul Ștefănești⁴⁰⁶.

În 1864, la aplicarea reformei rurale, satul Brăteni era și reședință de comună, moșia aparținându-i lui Gh. Cantemir. Din comuna Dobârceni făceau parte satele Dobârceni și Cișmănești, Bivolarii nefiind pomeniți, probabil pentru că încă nu se refăcuseră ca sat. Toate aceste sate erau la plasa Ștefănești, județul Botoșani.

În 1898, satul Bivolari făcea parte din comuna Dângeni, plasa Jijia, ținutul Botoșani. Avea o suprafață de 1072 ha, din care 52 ha de pădure, în sat locuind 24 de familii cu o sută de suflete, 16 contribuabili⁴⁰⁷. În același an, comuna Brăteni, aflată la plasa Ștefănești, era compusă din satele Brăteni, Mihălașeni, Năstășă, Silișcani (Negrescu), Odaia-Silișcani (Odaia Moscovici), Păun (Silișcani-Răzeși), Ratoșul Apostol și Slobozia Sarafinești. Satul reședință de comună avea o suprafață de 2280 ha și o populație de 837 de locuitori, din care 109 birnici. La biserică zidită de Constantin Jora, în 1819, slujeau un preot și doi cântăreți. Școala mixtă era întreținută de comună și avea un învățător și 36 de școlari. Parte din moșie era acoperită cu pădure de stejar în întindere de 310 ha. Se menționează că în vechime satul purta numele

⁴⁰¹ Ibidem, nr. 443, p. 362.

⁴⁰² Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea I, p. 486-534.

⁴⁰³ Biblioteca Academiei Române, Documente Istorice, CCCLII/219.

⁴⁰⁴ Condica liuzilor, p. 325-326.

⁴⁰⁵ Condica Visteriei Moldovei din anul 1816, p. 91-95.

⁴⁰⁶ Organizarea administrative-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V), de Adrian Macovei, p. 182. Numele de „Odaie” folosit pentru Bivolari, indicând un adăpost vremelnic din camp, indică faptul că așezarea se risipise.

⁴⁰⁷ Marele Dicționar Geografic al României, vol. I, p. 436.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

de Dolniceni, dar este, fără îndoială, o confuzie, cele două moșii având proprietari diferiți, familia Sturza (Dolniceni), respectiv Jora (Brăteni), nu de puține ori în conflict pentru hotarul dintre moșii⁴⁰⁸. La 1899, satul Cișmănești, așezat pe dealul Cișmăneștilor, era parte a comunei Dobârceni, plasa Ștefănești. Avea o suprafață de 1138 ha, din care 1000 ha proprietatea mare, cu 42 ha pădure și 138 ha ale locuitorilor. Cei 232 de locuitori se închinau la biserică deservită de un preot și un cântăreț, biserică fiind adusă pe la 1750, din satul Soloneț, jud. Iași⁴⁰⁹. În sfârșit, un an mai târziu, satul Dobârceni e menționat la comuna cu același nume, alături de Cișmănești, teritoriul comunei fiind udat de pâraiele Corocea și Murguța. Moșia satului avea o întindere de 2043 ha, din care 1716 ha ale proprietarului, 5 ha fiind cultivate cu viață de vie. La biserică se închinau 749 de locuitori, biserică fiind slujită de un preot și doi cântăreți. În 1879 se înființase o școală mixtă, cu un învățător, frecventată de 30 de băieți și două fete⁴¹⁰.

În vederea aplicării legii agrare din 1921 a fost constituită în zonă Regiunea Agricolă Ștefănești, formată din șapte comune. De pe moșia Bivolari, a lui Carol Heynich, aflată la comuna Bârsănești, au fost expropriate 147 de ha de pământ, iar de la Dobârcenii Elenei Sturza 986 de ha de teren, fiind improprietări în total 285 de țărani cu o suprafață de 1164,50 ha. În comuna Brăteni se aflau mai multe moșii, printre care Brătenii lui Carol Heynich (o altă parte de Brăteni făcea moșie comună cu Buhăceni, cele 765 ha de pământ aparținându-i tot lui Heynic), Cișmăneștii Mariei Soroceanu și ai Elenei Manole. Nefiind pământ suficient pentru improprietărire, comuna Brăteni a mai primit 225 ha de pământ de la comuna Hănești, jud. Dorohoi. Nou apărutul sat Murguța era parte a comunei Ștefănești⁴¹¹.

Cu prilejul reformei agrare din 1921, pe teritoriul actualei comune sunt înființate două sate noi, Livada și Murguța. satul Livada, înființat de localnici din comuna Dobârceni, își avea vatra în stânga pârâului Corocea, la distanță mică față de satul Dobârceni. În apropierea așezării exista o livadă cu pomi fructiferi, de aici și numele satului. Mult timp așezarea a fost considerată cătun al Dobârcenilor și abia în 1950 este amintită ca sat distinct. Celălalt sat, Murguța, s-a înființat pe moșia Ștefănești, vatra sa fiind la distanțe relativ egale față de Ștefănești și Dobârceni. Acesta e singurul sat întemeiat de coloniști veniți din exteriorul fostelor județe Botoșani și Dorohoi. Au venit aici coloniști din județele Rădăuți, Cernăuți și

⁴⁰⁸ Ibidem, p. 629.

⁴⁰⁹ Ibidem, vol. II, p. 442.

⁴¹⁰ Ibidem, vol. III, p. 143.

⁴¹¹ Constantin Cojocariu, op. cit., p. 494-496.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Storojineț. Numele satului e dat de pârâul din apropiere, unde se adăpau cândva, hergheliile de cai, de aici numele de Murguța. Amintit oficial la 1925 la comuna urbană Ștefănești, satul trece din 1950 la comuna Dobârceni⁴¹².

Aplicarea reformei agrare a guvernului Groza găsea satele Bivolari, Cișmănești și Dobârceni (Livada era atunci cătun al Dobârcenilor, *n. ns.*) la comuna Dobârceni, plasa Ștefănești, 264 de țărani de aici primind 321 ha de pământ. 57 de locuitori din satul Murguța, comuna Ștefănești, primeau 58 ha de teren, în timp ce 175 de locuitori din Brăteni, comuna Mihălășeni, primeau o suprafață 183 ha⁴¹³.

În final o ultimă precizare, referitoare la satul Brăteni. În 1948, autoritățile comuniste de atunci consideră că numele satului e subversiv, aducând aminte de familia Brățianu (deși am arătat că numele satului are un cu totul alt istoric, vechi de aproape șase sute de ani), aşa încât redenumesc așezarea, numind-o Pădureni. Revenirea la democrație, după 1989, face ca satul să-și recapete vechiul nume, cu rezonanțe istorice.

DELENI

1. Aspecte geografico - administrative

Comuna Deleni este situată în partea nord vestică a județului Iași, la baza versantul estic al dealului Pietrăria, la stânga râului Bahlui și la nord de orașul Hârlau. Este poziționată la o distanță de cca 45 km de municipiul Botoșani și 71 km de municipiul Iași, fiind străbătută de șoseaua națională DN28B, care leagă Târgu Frumos de Botoșani, iar satele ei sunt deservite și de șoseaua județeană DJ281A, care o leagă spre sud de Hârlău (unde se termină tot în DN28B). Poziția matematică a comunei este dată de intersecția paralelei de $47^{\circ}27'$ lat N cu meridianul de $26^{\circ}53'$ long E.

Vecinii comunei Deleni sunt în vest comuna Tudora din județul Botoșani și orașul Dolhasca ce aparține județului Suceava, la sud – orașul Hârlau cu satul Pircovaci, la est – comuna Präjeni și la nord – comuna Frumușica, județul Botoșani. Are ca structură administrativ teritorială satele Deleni, Maxut, Poiana, Slobozia, Feredeni și satul mai izolat Leahu-Nacu.

⁴¹² Ibidem, p. 544-545.

⁴¹³ Ibidem, p. 584-585.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Geostructural, teritoriul comunei se încadrează în Platforma Moldovenească, formată din două etaje structurale, soclul (formațiuni cristaline precambriene) și cuvertura sedimentară, la nivelul căreia sunt identificate trei mari cicluri de sedimentare. Alcătuirea geologică este reprezentată din argile și marne cu alternanțe de nisipuri, calcare oolitice, gresii calcaroase, conglomerate, prundișuri și depozite cuaternare de origine fluvială.

Situat în bazinile hidrografice ale pâraielor Bahlui și Miletin, relieful se suprapune zonei de contact dintre Masivul Dealul Mare și Culmii Holmului (vest și nord-vest) și Câmpia Jijiei Inferioare, sectorul Colinele Miletinului (est). Rama deluroasă înaltă din vestul comunei, continuă versantul deluros abrupt și stâncos a Holmului 556m de pe Storești și dealurile Vlădenilor Frumușica, cu Dealul Belea 481m, un ținut pietros, cunoscut sub numele de Pietrăria Deleni, Dealul Deleni 461m, continuat spre sud cu Dl. Mohoreni 375,9m. Culmea Pietrăriei coboară lin cu Pietrosul spre Foișorul Maxutului, până spre vatra Hârlăului. Partea estică a comunei este străjuită de dealuri joase și coline de câmpie, orientate spre sud și sud-est: Dl.La Holm, Dl.Lungani, Dl.Mitoc, Dl. Dodu, Movila Robu, Movila Strâmbă, Dl. Podișului, Dl.Struniei, Dl.Nacu. Tipurile genetice de relief care apar sunt: relieful structural, sculptural și de acumulare. *Relieful structural* condiționat de înclinarea slabă a stratelor geologice, de prezența unor succesiuni de strate cu rezistență diferită la eroziune, explică prezența altitudinilor mai mari în vest și nord-vest, respectiv mai mici sub formă de dealuri și coline în zona depresionară de contact Frumușica Hârlău. În lungul văilor relieful este fragmentat de o serie de cueste, numite popular „coaste” – Coasta Șurii, Gânjului. Rețeaua hidrografică a săpat mai multe tipuri de văi: văi subsecvente, orientate pe direcția înclinării stratelor, cu versanți asimetrici : Valea Mare, Valea Văcărișei, Valea Bahluiul Mic, văi obsecvente, orientate contrar față de înclinarea stratelor– Valea Scânteia, Valea lui Loghin, Valea Dodu, Valea Leahu-Nacu. Procesele geomorfologice actuale(torenți, alunecări de teren) afectează versanții dealurilor, pe toate suprafețele de pe abrupturile cuestiforme.

Din punct de vedere climatic, comuna se încadrează în tipul de climă temperat de tranziție, de la cel pronunțat continental est european al Câmpiei Moldovei, la cel moderat continental central-european al Podișului Sucevei. Temperatura medie anuală este de 7,9° C, luna iulie 18,9°C și ianuarie cu -4,3°C, cu precipitații variabile, cu veri ce au regim mai mare de umezeală, cu vânturi predominante din NV și SE. Media anuală a precipitațiilor este de 450-500mm. Apare topoclimatul dealurilor înalte (dl.Belea, Dl.Deleni), topoclimatul de pădure(dl.Dumbrăvenilor, Dl.Gâñju, Dl.Pietros,Dl.Coasta Șurii), topoclimatul de versant și topoclimatul de luncă în Valea Bahluiului.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Apelurile curgătoare de pe teritoriul comunei fac parte din bazinul hidrologic al Bahluiului (cu afluenții acestuia, pârâul Valea Mare), pârâul Scânteia și Gurguiata și afluenții acestora, care sunt culese de Miletin. Apar acumulațiile de apă, iazurile Gurguiata, Iazul Strâmb, Pârcovaci

Vegetația specifică comunei se încadrează regiunii euro-siberiene, cu elemente ale provinciei balcano-moesice, cu o zonă forestieră și o zonă de silvostepă. Zona forestieră cuprinde o suprafață de 5500 ha, apare în partea vestică a comunei și cuprinde două subetaje: al fagului, pe dealurile de peste 400m și al gorunului. Pe lângă specia de fag (*Fagus silvatica*) apare rar fagul de Crimea (*Fagus taurica*), chiar fag caucanian (*Fagus orientalis*). Cel mai extins este etajul de foioase ce aparțin familiei quercineelor: stejarul (*Quercus robur*), gorun (*Quercus petraea*), pădurile fiind Pădurea Tudora, Boroș, Coasta Șurii, Lacurilor. Zona de silvostepă, se suprapune zonei mai joase, estice, peisajul natural fiind puternic modificat de factorul antropic. Apar colilia (*Stipa lessingiana*), păiușul (*Festuca valesiaca*), pirul (*Agropyrum cristatum*), rogozul de pădure (*Carex pilosa*), pojarnița (*Hypericum perforatum*), pătlagina (*Plantago lanceolata*). Fauna care apare aparține provinciei moldavo-podolice, componentă a regiunii euro-siberiene iar solurile care predomină sunt cele din clasa cernisoluri cu tipurile cernoziom și cernoziom argiloiluvial.

Populația comunei este de 9969 locuitori, cu o densitate medie de 64,7 loc/ha. Structura etnică: majoritatea români 95,3%. Structura confesională 92,4% creștini-ortodocși; 1,5 % Adveniști de ziua a șaptea, restul alte culte. Ocupația principală a locuitorilor este agricultura.

2. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

Unul dintre cele mai vechi sate ale comunei este chiar satul de reședință al acesteia. La 7 iulie 1430, fiul lui Ion (Oană) Jumătate, anume Jurj, Știful și Mândrul își împart o cinile părintelui lor, în fața lui Alexandru cel Bun. Partea lui Jurj/Giurgiu Jumătate va cuprinde și satul Delenilor, aceasta fiind și prima mențiune documentară a așezării⁴¹⁴. Numele așezării înseamnă „locuitorii din deal”, satul fiind așezat în partea de sus a dealului Pietraria. La 23 ianuarie 1450, când Jurj Jumătate era probabil mort, frații săi dau mănăstirii Neamțului un loc pe hotarul Delenilor, pentru a-și construi acolo două mori. Dania e întărită de Bogdan al II-lea

⁴¹⁴ DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 99, p. 146-147. Copie de pe la jumătatea sec. XVIII, de pe moșii lui Iordache Cantacuzino vel vistier.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

voievod⁴¹⁵. Pe la 1611, după ce îl face paharnic, Constantin Movilă voievod îi dă lui Costea Bucioc moșia Delenilor și vii la Cotnari. În 1616, Radu Mihnea voievod îi întărește lui Costea Bucioc satele Deleni și Ruși. Practic, domnul „înțoarce” aceste sate marelui vornic Bucioc după ce, în urma mărturiilor unor „oameni mincinoși” domnul îi luase acestuia satul Deleni. „După aceea, dacă am văzut domnia me dresuri ci-au avut di la alți domni (...) di danie și di cumpărătură (...) am dat și am întorsu di iznoavă satul Dileni lui Coste Băcioc vornicul”⁴¹⁶.

La 12 aprilie 1620, Gaspar Grațiană voievod îi întărește lui Coste Bucioc „satul Delenii cu cuturile lui, Iuganii și satul Rușii, ce sănt în țănutul Hârlăului. În același document, domnul îi întărește lui Costea Bucioc niște vii la Cotnari, „cumpărătură socru-său, lui Pătrașco logofăt”⁴¹⁷. Considerăm că Delenii au ajuns la Coste Băcioc prin căsătoria sa cu Candachia, fiica acestui Pătrașco Soldan, satul fiindu-le dat mirilor ca zestre. La rândul său, marele logofăt Pătrașco Soldan, un mare sprijinitor al Movileștilor, putuse primi satul de la unul dintre domnii din această familie. Amintirea sa va fi perpetuată de satul Soldana, din „bătrânul Delenilor”, amintit în mai multe rânduri la începutul secolului al XVIII-lea, în documente de la Constantin Duca⁴¹⁸ și Nicolae Mavrocordat⁴¹⁹. În 1620, Coste Bucioc era comandantul armatei moldovene învinsă de turci, la Țuțora, se refugiază în Polonia dar va fi prins de tătari și tras în țeapă de Schender Paşa iar avere, inclusiv moșia Deleni, îi este confiscată⁴²⁰. Catrina, o fiică a lui Coste Bucioc, se va mărita cu marele vistier Iordache Cantacuzino, aducând ca zestre moșia Delenilor. La 9 martie 1666, Gheorghe Duca voievod îi întărește lui Toderașcu Cantacuzino, fiul marelui spătar Iordache Cantacuzino și al Catrinei Bucioc, satul Deleni, „care-i este lui dreaptă ocină de la moșul său Bucioc vornicul”⁴²¹.

Tudosca, o altă fiică a lui Coste Băcioc, se va mărita cu viitorul domn Vasile Lupu. Murindu-i soțul cu care a fost obligată să se mărite, Timuș Hmielnițchi, Doamna Ruxandra, fiica Tudoscăi și a lui Vasile Lupu se întoarce în Moldova, la Deleni, moșia bunicului său Bucioc. În aprilie 1673, la Deleni, are loc împărțirea moșiei de aici între Iordache Cantacuzino și Ruxandra. Doamna Ruxandra, potrivit documentului, refuză să asiste la hotărnicirea moșiei

⁴¹⁵ DRH, A. Moldova, vol. II, nr. 8, p. 10.

⁴¹⁶ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. IV, p. 15. Data e pusă greșit de traducătorul de mai târziu.

⁴¹⁷ Ibidem, p. 445-446.

⁴¹⁸ Catalogul Documentelor Moldovenești, vol. V, p. 43.

⁴¹⁹ Ibidem, p. 260.

⁴²⁰ Dictionar al marilor dregători, p. 348-349.

⁴²¹ Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, S II, T XI, 1888-1889, p. 151-152.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

(erau acolo șoltuzul Hârlăului, oameni buni, membri ai patriciatului urban)⁴²². În diata sa din 24 noiembrie 1676, Doamna Ruxandra lasă partea sa din Deleni vărului său primar, Todorașcu Cantacuzino vel vistier („pre-iubitu frate nostru”), fiul lui Iordache Cantacuzino⁴²³. Aceasta își va spune de acum Toderașcu Cantacuzino-Deleanul, întemeind o nouă ramură a familiei. Între 1668-1669, lângă curtea boierească, Toderașcu va ridica o frumoasă biserică de zid, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, reparată în 1722 de către nepotul său, hatmanul Iordache (Gheorghe) Cantacuzino-Deleanu⁴²⁴. În diata sa din 15 iunie 1749, acesta lasă satul fiului său Gheorghe (Iordache) Cantacuzino, menționând e asemenea că a construit o sihăstrie de piatră „în codru de la Deleni și i-a dat loc hotărât cu bolovani”⁴²⁵. Tot lui Iordache i se datorează conacul din vecinătatea bisericii, ridicat pe la 1730. Prin Măriuța Cantacuzino, fiica acestui Iordache, moșia Delenilor ajunge în proprietatea familiei Ghica, Măriuța măritându-se la 17 septembrie 1778, la Deleni, cu Constantin Ghika-Comănești, mare logofăt⁴²⁶, creatorul ramurii Ghika-Deleni a familiei.

Prima mențiune documentară a satului Feredeni este din 12 mai 1480, când Ștefan cel Mare cumpără de la Theoctist, mitropolitul Sucevei, o moară din Feredeni pe care mitropolitul o cumpărase, la rându-i, de la Stanciul, feciorul „Spătăroae”, soția lui Petru spătar⁴²⁷. Satul era mai vechi, doavadă documentul din 22 aprilie 1518, de la Ștefăniță voievod, prin care acesta îi întărește lui pan Toader, pârcălab de Cetatea Nouă, „un sat pe Sîtna, anume Feredenii”, pe care acesta îl cumpărase cu 400 de zloți tătărăști de la Marica, fiica Vasutcăi, nepoata lui Petru spătar, din privilegiul bunicului ei de la Iliaș și Ștefan voievozi, fiul lui Alexandru cel Bun⁴²⁸. Aflat mai la nord de actuala locație, satul poartă în numele său amintirea faptului că acolo, în Sitna, fuseseră amenajate niște feredeie, locuri publice de îmbăiere, sau că locitorii așezării se specializaseră în construcția acestor feredeie, ei făcând, poate, și feredeul de la curtea domnească din Hârlău.

⁴²² Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. II, Socec, București, 1906, nr. 132, p. 76.

⁴²³ *Ibidem*, nr. 135, p. 78.

⁴²⁴ *Dicționar al marilor dregători din Moldova*, p. 364-365. Este vorba despre schitul lacurile, unde

⁴²⁵ I. Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. V, *Acte interne*, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001, p. 376-382. Este vorba despre schitul Lacurile, unde ctitorul se va călugări, sub numele Ghenadie, tot aici fiind îngropat, în 1798.

⁴²⁶ http://www.ghika.net/Familles/Cantacuzino/Canta_03.pdf (Familiile Ghica, Cantacuzino, Canta), accesat la 28.03.2021. Pentru Măriuța era a doua căsătorie. Ea și soțul său vor mări conacul de reședință, la 1802.

⁴²⁷ DRH, A. Moldova, vol. II, nr. 225, p. 343. Domnul dăruiește moara ctitoriei sale de la Putna.

⁴²⁸ DIR, A. Moldova, Veac XVI, vol. I, p. 126.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

La 30 noiembrie 1539, Toader Bubuiog logofăt dăruiește satul mănăstirii Humor, ctitoria sa⁴²⁹, danie întărăită în 1540 de Ștefan Lăcustă voievod⁴³⁰ și pe la 1554-1555 de către Alexandru Lăpușneanu⁴³¹. La 17 martie 1562, Ioan Despot voievod dă și întărește mănăstirii Humor satul cu iaz și mori pe Sitna. În document se menționează că Lăpușneanu luase satul de la mănăstire și-l dăruise lui Andreica stolnic⁴³². Nu știm ce l-a determinat pe Alexandru Lăpușneanu să ia satul mănăstirii, dar fiul domnului, Bogdan, odată ajuns voievod, va repara nedreptatea și restituie satul mănăstirii⁴³³. La 28 iulie 1590, Petru Șchiopul voievod dă uric lui Andrei (Corcodel) hatman, un apropiat al său, pentru seliștea Feredeni și heleșteul Leahul, „foste domnești, ascultătoare de ocolul Hârlăului”⁴³⁴, dania fiind întărăită, la 29 august 1589, de către Ieremia Movilă voievod, pentru Teodosia, soția răposatului Andrei⁴³⁵. Magda, fiica Teodosiei și a hatmanului, va primi satul ca zestre la măritișul ei cu Vasile, fiul marelui vornic Nestor Ureche⁴³⁶ și fratele marelui cronicar Grigore Ureche, astfel că Radu Mihnea voievod întărește, la 17 februarie 1617, lui Vasile Ureche și cneaghinei sale, Magda, dreapta lor ocină și miluire și vislujenie (slujbă dreaptă, *n. ns.*) a părintelui lor, Andrei hatman, satul Feredieni și iazul Leahul⁴³⁷. La 1 august 1698, Alexandra Buhușoae, văduva fostului hatman Alexandru Buhuș și fiică a lui Neculai Ureche, fiul lui Vasile Ureche⁴³⁸, întocmește „izvod de satele ce i-au venit ficei sale, Catrina hătmăneasa”, printre care se numără și „satul întreg Feredieni”⁴³⁹.

Între moșia Delenilor și hotarul târgului Hârlău exista un teren liber și acolo se va întemeia o nouă așezare, Maxut (mai corect ar fi Macsut). La 4 iulie 1700, Antioh Cantemir voievod dăruiește lui Macsut, biv vel postelnic, o bucată de loc din hotarul târgului Hârlău, cu acest prilej făcându-se și hotărârea locului (stabilirea hotarelor, *n. ns.*). De la hotarul Delenilor în jos, până în partea de sus a târgului, „capul săliștei târgului de sus” au fost date 60 de pământuri, câte 30 de pași pământul, cu loc de moară în Bahlui și vii⁴⁴⁰. La un moment dat, Iordache (Gheorghe) Cantacuzino-Deleanu se plângă domnului că hotarele Delenilor săi sunt

⁴²⁹ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XXIV, p. 172-173.

⁴³⁰ DIR, A. Moldova, Veac XVI, vol. I, p. 401-402.

⁴³¹ Ibidem, vol. II, p. 40.

⁴³² Ibidem, p. 159.

⁴³³ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 179.

⁴³⁴ Catalogul Documentelor Moldovenești, vol. I, p. 211.

⁴³⁵ Ibidem, p. 252.

⁴³⁶ Dicționar al marilor dregători din Moldova, p. 290-291.

⁴³⁷ DIR, A. Moldova, Veac XVII, vol. IV, p. 99.

⁴³⁸ Dicționar al marilor dregători din Moldova, p. 333-334.

⁴³⁹ Catalogul Documentelor Moldovenești, Supliment I, p. 335. Soțul Catrinei era Gheorghe mare paharnic, care rămâne alături de Dimitrie Cantemir în 1711.

⁴⁴⁰ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. IV 2, p. 214-216.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

împresurate de moșia lui Ioniță Macsut, fiul fostului mare postelnic. Domn era Grigore Ghica, documentul nu pomenește care dintre ei⁴⁴¹, dar pe baza conținutului apreciem că este vorba despre Grigore Ghica al II-lea, într-una din cele patru domnii ale sale din Moldova, între 1726, anul primei domnii și 1748, ultimul an al ultimei domnii.

În 1756 moșia Macsut nu mai era a urmașilor marelui postelnic, fiind probabil vândută. La acea dată, Constantin Mihai Cehan Racoviță voievod, care dăruise locul târgului Hârlău mănăstirii Precista din Roman, refăcută de domn, cere să se facă o nouă hotarnică a târgului, chemându-l, printre alții, pe Alexandru Sturza, „în stăpânirea căruia se află Maxutul”⁴⁴². Câteva cuvinte despre Macsut, cel care a dat numele său așezării. Grec din cartierul Fanar din Istanbul, a fost adus în țară de Constantin Cantemir, la urcarea sa pe tronul Moldovei în 1685, fiind boierit de domn. Numit vel postelnic, va fi trimis capuchehaie (reprezentant diplomatic *n. ns.*) la Istanbul. După înfrângerea de la Stănești, din 1711, Dimitrie Cantemir fugă în Rusia, la conducerea interimară a Moldovei ajunge o căimăcămie formată din trei mari boieri, printre ei și acest Macsut. În a sa *Istorie ieroglifică*, Dimitrie Cantemir îl portretează ca un abil manipulator, rezervându-i postura de „ciacal” (șacal)⁴⁴³.

La 1803, Maxutul, Delenii împreună cu Rușii și Feredienii se aflau la ocolul Miletinului de la ținutul Hârlău. Maxutul era al vornicului Neculai Balș, care avea acolo cinci birnici, dar paharniceasa Catrina Sturdza avea și ea 12 breslași acolo. Delenii și Rușii, cu 220 de birnici, erau ai logofătului Costache Ghica, în timp ce Feredienii cu via de acolo erau ai spătarului Iordache Crupenschi⁴⁴⁴.

La 1820, Feredienii spătarului Grigore Crupenschi aveau 74 de birnici, 20 fiind scutelnicii proprietarului. În același an, moșia Deleni a vornicului Iordachi/Iorgu Ghica îngloba satul Deleni, cătunurile Pârcovaci și Sângeap și satul Slobozia-Deleni. În satul Deleni trăiau 463 de birnici, mulți dintre ei ruteni și ruși. Tot atunci, Maxutul comisului Toma Luca avea 101 locuitori, 71 fiind birnici. Se preciza că starea locuitorilor era mai bună decât a celor din Deleni⁴⁴⁵. În 1864, la moșia Deleni, a lui Theodor Ghica, formată din comuna Deleni

⁴⁴¹ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. V, Editura Socec, București, 1904, nr. 1701, p. 450.

⁴⁴² Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 218.

⁴⁴³ <https://cantemird.files.wordpress.com/2008/03/cantemir-dimitrie-istoria-ieroglifica1.pdf>. Vezi p. 30 „Ciacalul: Maxut s(rdarul)”. Accesat la 28.03.2021.

⁴⁴⁴ *Condica liuzilor*, p. 321.

⁴⁴⁵ *Catagrafile Visteriei Moldovei (1820-1845)*, V, *Tinutul Hârlău (Partea I)*, coord. Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru, casa editorială Demiurg Plus, Iași, 2013, p. 115-134.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

și Maxut, au fost împroprietăriți 339 de clăcași cu aproape 1003 fălcii de pământ, în timp 97 de clăcași din Feredienii lui Grigore Crupenschi vor primi aproape 200 de fălcii de pământ⁴⁴⁶.

În 1900, comuna rurală Deleni se afla în sudul plasei Coșula, județul Botoșani, având în compunere satele Deleni, Maxut, Pârcovaci și Slobozia. Majoritatea locuitorilor era formată din români, dar acolo trăiau și „o ceată de țigani și câteva familii de evrei”, țiganii fiind fierari, lăutari etc.⁴⁴⁷ În satul Deleni trăiau 1691 de locuitori, majoritatea agricultori, dar și stoleri sau pietrari. La biserică ridicată de Toderașcu Cantacuzino slujeau doi preoți și doi cântăreți. La școală mixtă învățau 50 de școlari. În sat funcționau o fabrică de spirt și cinci mori de apă⁴⁴⁸. În 1901, satul Maxut avea o populație de 460 de suflete, care-și găseau liniștea la biserică zidită în 1842 de proprietarii de atunci ai așezării, Pulheria și Iorgu Ghica. Suprafața moșiei era de 5562 ha, din care 5367 erau ale proprietarului⁴⁴⁹. În același an sunt menționate lacul Leahul, în estul comunei Feredieni și pârâul, valea și iazul Nacul, cam în același loc (pârâul Nacul punea în legătură iazurile Leahul și Nacul), iazul fiind pe hotarul dintre moșile Feredieni și Rădeni, dar aparținând mai mult de Feredieni⁴⁵⁰. Aici se va întemeia un nou sat al comunei, Leahu-Nahu.

Un alt sat nou al comunei este Slobozia, care la 1902 se afla în plasa Coșula, în valea Cerbătoarea (Fierbătoarea, *n. ns.*), pe coasta de est a dealului Pietrăria. Avea o suprafață de 381 ha, date locuitorilor la 1864 din moșia Deleni. Cei 275 de locuitori se închinau la biserică zidită în 1835 de către Iorgu Ghica și în care activau un preot și un cântăreț⁴⁵¹. În sfârșit, alt sat nou este Poiana, pe coasta de vest a dealului Cerbătoarea sau Gâlgăitoarea, lângă pădure, așezat la 1902 pe moșia Feredieni, cu o populație de 212 suflete⁴⁵². Cât despre Feredieni, la 1900 era comună rurală la plasa Coșula. Satul devenise între timp moșie a statului, rămasă de la Grigore Crupenschi ce murise fără urmași și o lăsase, prin testament, mănăstirii Neamțului. Acolo, la Feredieni, pe la 1791, Iordache Crupenschi va isprăvi biserică având hramul „Adormirea Maicăi Domnului”, la care, între timp, ajunseseră și moaște ale Sfântului Gheorghe, dăruite de patriarhul Alexandriei, la 1748, lui Andrei Roset, bunicul soției

⁴⁴⁶ Constantin Cojocariu, *op. cit.*, p. 126-127.

⁴⁴⁷ Marele Dicționar Geografic al României, vol. III, p. 96. Moșia deleni era împărțită între frații Ghica, o parte numită Deleni, cu satele Deleni și Slobozia în nord-est, alta numită Xaxut, cu satele Maxut și Pârcovaci în sud.

⁴⁴⁸ *Ibidem*, p. 98.

⁴⁴⁹ *Ibidem*, vol. IV, p. 250-251.

⁴⁵⁰ *Ibidem*, p. 148 și 441 *passim*.

⁴⁵¹ *Ibidem*, vol. V, p. 439.

⁴⁵² *Ibidem*, p. 29.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

ctitorului⁴⁵³. În biserică au fost aduse, de la alte ctitorii ale familiei, trupurile părinților lui Iordache Crupenschi, Lupu Krupenschi stolnic și Safta Cuzoaia, azi odihnind sub o piatră tombală.

În 1921, pentru aplicarea legii agrare, în comuna Maxut au fost expropriate suprafețe de peste 1000 de ha ale Jeanei Ghica și proprietatea în indiviziune a familiilor Micșunești și Greceanu. În comuna Deleni se afla una dintre cele mai mari moșii din județ, a lui Grigore Ghica-Deleni, din care a fost expropriată suprafața de 2038 ha. Locuitorii de aici au primit cele mai mari loturi, suprafața medie/locuitor fiind de peste 4 ha⁴⁵⁴. În 1945, 85 de țărani din comuna Deleni, ce nu mai avuseseră pământ, au primit 127,50 ha de teren, în timp ce alții 732 de țărani, ce mai avuseseră pământ, au primit 842,50 ha de teren⁴⁵⁵.

Satele actualei comune au cunoscut mai multe configurații politico-administrative, cea actuală datând din 1968. Pe teritoriul comunei cu un trecut atât de zbuciumat, pe unde au trecut Domni și Domnițe, dar și oști străine care au provocat durere și distrugeri, există mai multe obiective de cert interes istoric și cultural. Pe unele le-am amintit, pe altele îi lăsăm pe cititori să le descopere!

CONSIDERAȚII ETNOGRAFICE

1. Aspecte de toponimie populară

„Cunoștințele noastre asupra răzeșilor sunt foarte mărginite. Istoricii au căutat să afle, din documentele vechi, care este originea lor și care sunt împrejurările prin care au trecut în cursul veacurilor. Aceste cercetări însă, deși numeroase și de mare valoare, nu au adus o lumină completă asupra acestei clase atât de interesante a populației noastre rurale.”⁴⁵⁶ Astfel că, în aceste condiții, se impune completarea studiului istoric cu cel de natură etnografică, ce poate creionă, pentru zona noastră de interes, o caracterizare a locuitorilor, a modului lor de a trăi, a portului popular, a ocupațiilor, a tradițiilor și obiceiurilor.

Elementele de toponimie populară pot contribui la explicarea, fie numai și la nivel de legendă, a originii diferitor așezări. Dacă în zilele noastre sătenii sunt locuitori ai satului care pot obține acest statut relativ simplu, prin respectarea unor norme sociale și prin dorința de a

⁴⁵³ Ibidem, vol. III, p. 348-349.

⁴⁵⁴ Ibidem, p. 483.

⁴⁵⁵ Ibidem, p. 582-583.

⁴⁵⁶ P. Poni, *Statistica răzeșilor*, Librăriile „Cartea românească” și Pavel Suru, București, 1921, p. 3

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

locui efectiv pe teritoriul acelei așezări, pe vremuri, aşa ceva era imposibil, deoarece toți oamenii satului aparțineau unei singure familii, formând, de fapt, un singur „neam”, care era sau se considera descendental unui strămoș/„moș”/„bătrân” - întemeietor al satului și al neamului respectiv. Se poate vorbi, aşadar, despre „descălecarea” satului. Aceste povești nu pot fi susținute din punct de vedere istoric, dar sunt importante prin explicația pe care o oferă, aceea că satul poartă numele neamului care îl locuia sau al întemeietorului său⁴⁵⁷.

Asemenea exemple se regăsesc în cazul multora dintre localitățile noastre de interes; astfel, la nivelul **comunei Albești**, avem toponimele: Albești, Jumătăteni, Crăciuneni, Șatrăreni, Buimăceni, Mășcăteni, la nivelul **comunei Călărași**, există toponimul Pleșani, pentru **comuna Deleni (Iași)**, toponimele: Deleni, Feredeni, pentru **comuna Durnești**, toponimul satului - centru de comună, dar și Băbiceni, Bârsănești, Broșteni, Cucuteni, pentru **comuna Frumușica**, toponimele: Rădeni, Storești, Șendreni, Vlădeni, pentru **comuna Hlipiceni**: Cobiceni, Hlipiceni, pentru **comuna Lunca**, toponimul Stroiești, pentru **comuna Răuseni**, toponimele: Stolniceni, Răuseni, pentru **comuna Todireni**: Cernesti, Iuresti, Gorbesti, Florești, Todireni, pentru **comuna Trușești**, denumirile localităților: Buhăceni, Ionășeni, Păsăteni și Trușești.

Dincolo de asemenea situații, oarecum generale, putem individualiza o serie de toponime care pot pune în legătură cu prezenta temă de cercetare. Așadar, de exemplu, denumirea localității Flămînzi se explică prin faptul că primii ei locuitori, veniți din Bucovina și din Galicia, din cauza lipsei a toate cele necesare traiului, erau considerați, de către comunitățile vecine, „flămânzi”⁴⁵⁸. De asemenea, fosta localitate Uriceni își datorează numele unui „uric”, act de întărire prin care răzeșilor li s-a permis, de către Ștefan cel Mare, să întemeieze o slobozie⁴⁵⁹.

Toponimul localității Frumușica pare că se datorează existenței unei frumoase hangițe, care i-a furat inima voievodului Ștefan cel Mare, în drumul spre Hârlău⁴⁶⁰. Denumirea satului, ce va apărea în vecinătatea răzoșului ei, va cinsti amintirea, nu numai a unui măreț domnitor, dar și a unei locuitoare a ținuturilor noastre, rămasă în mentalul colectiv pentru ospitalitatea și frumusețea ei.

Sulița este una dintre localitățile al cărei toponim încă stârnește controverse, cei care au studiat acest aspect având puncte de vedere divergente. Legendar, se pomenește de existența

⁴⁵⁷ Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, *Civilizația vechilor sate românești*, Editura Științifică, București, 1968, p. 29

⁴⁵⁸ Petru Munteanu, *Flămînzi. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2004, p. 26

⁴⁵⁹ Ibidem, p. 27

⁴⁶⁰ Informație primită de la domnul Dumitru Tican, de 72 de ani, fost primar al comunei Frumușica

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

unui cioban numit Suliță, care păștea oile în zona noastră de interes și al cărui nume a devenit denumire a așezării. Tot pe cale orală, a fost transmisă și varianta ca toponimul localității să provină de la numele Suliță al hangiului care ținea, pe la începutul secolului al XIX-lea, ratoșul ale cărui urme încă erau vizibile la început de veac XX, în centrul localității⁴⁶¹, fiind, aşadar, unul dintre personajele importante ale comunității.

O altă ipoteză este aceea potrivit căreia armata aflată la dispoziție doamnei Elena, pentru paza târgului Botoșanilor, târg dăruit ei de soțul și domnitorul Petru Rareș, își avea tabăra de instrucție în zona lacului Dracșani, feudă a doamnei. Centrul acelui loc de antrenamente militare era marcat „printr-o suliță uriașă, înfiptă în pământ”⁴⁶². Era zona cu poiana cea mai largă, unde este astăzi situată localitatea.

Relevante, la un moment dat, pentru statutul sătenilor, erau și toponimele Cucuteni - Răzeși (o parte a satului actual Cucuteni din comuna Durnești)⁴⁶³ sau Movila din Dealul Răzeșilor, zonă extravilană a localității Zlătunoaia din comuna Lunca⁴⁶⁴.

2. Considerații demografice de interes etnografic

Conform diferitor lucrări monografice, dar și în acord cu spusele unor reprezentanți ai autorităților locale, dintotdeauna, populația aferentă zonei studiate a fost, majoritar, românească. Dacă, de exemplu, în comuna Călărași, există un singur etnic grec⁴⁶⁵, în alte comune se puteau întâlni, în număr relativ însemnat cândva, ucraineni/ ruteni (Copălău⁴⁶⁶, Deleni⁴⁶⁷, Flămânci⁴⁶⁸, Hlipiceni⁴⁶⁹, Răuseni⁴⁷⁰), evrei (Frumușica⁴⁷¹, Suliță⁴⁷², Flămînzi⁴⁷³, Trușești⁴⁷⁴, Hlipiceni⁴⁷⁵), rromi/ țigani - aşa cum erau denumiți până acum aproape 30 de ani

⁴⁶¹ Ștefan Ciubotaru, *Monografia comunei Suliță*, Editura Axa, Botoșani, 2001, p.33

⁴⁶² Ibidem, p.32

⁴⁶³ Informație furnizată de doamna Ionela Tănase, pensionar, fost cadru didactic în comuna Durnești

⁴⁶⁴ Octavian Liviu Șovan, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Botoșani, 2013, p. 268

⁴⁶⁵ Informație furnizată de domna Elena Vrajotis, primar al comunei Călărași

⁴⁶⁶ Ilie Huștiuc, *Copălău. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005, p. 34

⁴⁶⁷ Dumitru Mateciuc, *Etnologie, etnografie și folclor. Zona Hîrlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015, p.36

⁴⁶⁸ Informație furnizată de doamna Steliană Băltuță, etnograf, fost locuitor al comunei Flămânci

⁴⁶⁹ Informație furnizată de domnul Mihai Șcarlăi, viceprimarul comunei Hlipiceni

⁴⁷⁰ Informația a fost furnizată de doamna Maria Jijie, primar al comunei Răuseni

⁴⁷¹ Informație furnizată de domnul Dumitru Foca, de 82 de ani, locuitor al satului Vlădeni-Deal

⁴⁷² Ștefan Ciubotaru, op. cit., p. 53

⁴⁷³ Petru Munteanu, op. cit., p.79

⁴⁷⁴ Elena Chiponcă, *Trușești. Monografie*, Editura Pim, Iași, 2020, p. 102

⁴⁷⁵ Informație furnizată de doamna Alina Lucaveschi, bibliotecar al Primăriei comunei Hlipiceni

PROIECT FINANȚAT DE
UNIUNEA EUROPEANĂ

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

(Albești⁴⁷⁶, Durnești⁴⁷⁷, Todireni⁴⁷⁸, Trușești), aceștia din urmă continuând să locuiască în zonele enumerate.

3. Tipuri de așezări, curți, gospodării, locuințe, lăcașuri religioase, biserici, schituri, mănăstiri;

3.1 Așezări, gospodării, locuințe

Din vremurile îndepărtate ale istoriei și până către jumătatea secolului al XIX-lea, când au început să se înmulțească, în mod simțitor centrele urbane, români, îndeletnicindu-se, îndeosebi, cu agricultura și păstoritul, au dus o viață precumpărător țărănească. Forma principală de așezare, pentru viețuirea laolaltă, a fost, deci, satul.

Expresie fidelă a condițiilor geografice, dar și a celor economice și demografice, satul românesc s-a concretizat în trei tipuri principale de așezare rurală: satul împrăștiat, cel răsfirat și satul adunat⁴⁷⁹. Cel din urmă, satul adunat, este o așezare cu caracter, în general, agricol, caracteristică ținuturilor de câmpie, dar care se regăsește și în regiunile deluroase, fiind, deci, tipul de sat aferent marii majorități a localităților studiului nostru. Satul acesta ne înfățișează o aglomerație compactă și bine delimitată de gospodării, cu casele dispuse de-a lungul unei rețele de uliți, cu trasee, adesea, neregulate.

La nivelul unei astfel de așezări, gospodăriile trebuiau organizate strâns, pe suprafețe relativ mici, constând în case, acareturi, respectiv o serie de alte clădiri/construcții. Locuința, așezată pe marginea drumului, avea o orientare precisă, cu fața către sud și cu odaia de locuit spre răsărit⁴⁸⁰. Se deosebesc două mari categorii de locuințe: bordeiul și casa.

Rămășiță preistorică, bordeiul era construit sub nivelul solului și era cunoscut, pe vremuri, în majoritatea țărilor europene. Inițial, la noi, în regiunile de câmpie, era o formă de locuire obișnuită chiar și pentru țărani înstăriți; în timp, a rămas a fi folosit doar de cei săraci, cuprinzând o singură încăpere, cu dimensiuni variabile (3x4 m sau 4x5 m), cu o singură ușă și o singură fereastră, plasată pe fațadă⁴⁸¹.

Casa, construită pe sol, avea, la început, structură monocelulară, cu planul compus dintr-o cameră („casă”) și tindă (zona de trecere prin care se făcea intrarea în interiorul casei). Deseori era atașată și o mică bucătărie, mai joasă decât restul construcției, cu acoperișul „într-o apă”. Acest tip de casă era răspândit uniform pe întinderea zonei de interes.

⁴⁷⁶ Informație furnizată de domnul Mihai Amarandei, primarul comunei Albești

⁴⁷⁷ Informație furnizată de domnul Vasile Sasu, primarul comunei Durnești

⁴⁷⁸ Informație furnizată de domnul Petru Toma, primar al comunei Todireni

⁴⁷⁹ Grigore Ionescu, *Arhitectura populară românească*, Editura Tehnică, București, 1957, p.10

⁴⁸⁰ Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, op. cit., p. 44

⁴⁸¹ Angela Paveliu - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983, p. 79

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Casa Frăsinei Todireanu - Lunca

Reprezentând un precursor al locuințelor moderne, cu trei- patru camere, casa cu două camere și tindă la mijloc, cuprindea: camera de locuit, camera curată sau „casa cea mare”⁴⁸². În camera de locuit exista cuptorul, în timp ce camera curată era, de obicei, lipsită de un sistem de încălzire, fiind folosită ocazional, pentru oaspeți și reprezentând încăperea în care se țineau cele mai bune mobile și țesături ale casei.

Bătrâni satelor botoșănene povestesc despre casele ridicate de bunicii sau părinții lor, ca fiind formate din două camere, cu dimensiunile, fiecare, de 4x4 m și o tindă, de 2x4 m. La capătul casei, lipită de aceasta, „într-o apă” sau, corespunzând unei singure camere, în spatele locuinței, era ridicată bucătăria.⁴⁸³ De asemenea, atunci când unul din membrii familiei practica vreun meșteșug, casa putea suferi anumite modificări în ceea ce privește funcționalitatea spațiilor: camera de locuit, și aşa neîncăpătoare pentru o familie numeroasă, era împărțită între zona de atelier, respectiv zona de locuit⁴⁸⁴.

Dat fiind faptul că zona de câmpie și dealuri, supusă studiului nostru, avea păduri puține, dar, beneficiind de prezența unei rețele de iazuri, materialele folosite pentru construcție au fost, în general, paiele, stuful, nuielele și pământul, în diferite amestecuri: sub

⁴⁸² Ibidem, p. 81

⁴⁸³ Informația a fost furnizată de domnul Ioan Șpaiuc, de 88 de ani, din comuna Hlipiceni

⁴⁸⁴ Informația a fost furnizată de doamna Florica Zaharia, de 82 de ani, din satul Todireni, al cărei tată a fost cizmar

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

formă de vălătuci sau sub formă de chirpici (sec. al XX-lea). La nivelul secolului al XIX-lea, construcțiile din lemn sau zid erau puțin numeroase. Piatra s-a folosit pentru temelii, acolo unde se găsea acest material de construcție⁴⁸⁵, de exemplu, la Frumușica.

În ceea ce privește sistemele de construcție ale caselor, acestea au variat pe cuprinsul zonei. Cel mai răspândit pare să fi fost sistemul bazat pe folosirea furcilor de stejar, îngropate în pământ la adâncimea de un metru, iar în afară atingând înălțimea de până la doi metri. Cele aproximativ 12 - 14 furci folosite pentru o casă, erau consolidate de trei brâie orizontale, tot din lemn de stejar, brâul superior fiind și suportul pentru „costoroabe”, elementele de susținere pentru căpriorii acoperișului. Pe acest schelet al locuinței se împleteau vertical nuiele, peste care, apoi, se lipea pământ amestecat cu paie și pleavă. După uscarea acestui strat, pereții se ungeau cu lut și balegă de cal, apoi se „fătuiau”, (se aplică, pentru nivelare, un strat suplimentar de lut), pentru ca, în final, să fie văruși.

În zona de pe cursul Jijiei, unde lipsa pădurilor determina ridicarea construcțiilor fără folosirea, în cantitate mare, a lemnului, casele se făceau din vălătuci, din pământ și paie, formându-se suluri de dimensiuni variabile. Vălătucii se aşează pe un schelet de bârne subțiri de stejar, însipite direct în pământ, la distanță de aproximativ 1 metru una față de alta. Ulterior, pereții erau unși cu lut⁴⁸⁶.

Acolo unde pădurile furnizau lemn suficient, casele se construiau din bârne. Ridicate pe sol sau pe o temelie de piatră, se așezau bârne groase, numite „tălpî”. Peste ele, se așezau bârne mai subțiri, îmbinate la colțuri „în clește”, formând pereții. Peste acestea, se puneau grinziile tavanului, iar la capetele lor, „costoroabele”. La final, casele se văruiau în interior și în exterior.

Acoperișurile, construite până pe la jumătatea secolului al XIX-lea, din stuf sau paie, mai ales din paie de secară, care sunt mai mai lungi și mai lucioase, erau foarte înalte, pentru a permite scurgerea apei sau a zăpezii. Începând cu secolul al XIX-lea, va fi folosită dranița (în zonele cu păduri), dar și țigla, cartonul asfaltat sau tabla.

Majoritatea caselor aveau, în fată, un ceardac, sau, de jur împrejur, o prispă din piatră sau pământ, cu stâlpi pentru susținerea acoperișului. Prin închiderea prispei, se obținea o verandă care se termina, spre nord, cu un ”paravan”, un perete de lemn prin a cărui construcție se obținea, de obicei, o magazie⁴⁸⁷.

⁴⁸⁵ Angela Paveliuc - Olariu, op. cit., p. 75

⁴⁸⁶ Ibidem, p. 76

⁴⁸⁷ Ilie Huștiuc, op. cit, p.28.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Casa Elenei Znacom - Trușești⁴⁸⁸

O altă variantă era casa cu două camere, tindă și cu „paravanul” în spatele ei, peretele prin a cărui delimitare se obțineau două spații suplimentare, de-a lungul casei, unul folosit ca bucătărie și pentru creșterea copiilor, celălalt, ca magazie. Camerele „din față” rămâneau „de curat”, utilizate pentru primirea musafirilor sau pentru socializarea cu vecinii și prietenii.⁴⁸⁹.

⁴⁸⁸ Fotografia este preluată din lucrarea doamnei Elena Chiponcă, intitulată: *Trușești. Monografie*, Editura Pim, Iași, 2020.

⁴⁸⁹ Informația furnizată de doamna Maria Jijie, primar al comunei Răuseni.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Casa lui Marinică Durneață - Lunca

Anexele gospodărești răspund unor cerințe de ordin material și economic, fiind reprezentate de spații funcționale pentru prepararea și consumul hranei, pentru depozitarea produselor alimentare și pentru adăpostirea animalelor, uneltelor, mijloacelor de transport și furajelor⁴⁹⁰. Acareturile erau dispuse în jurul casei, astfel încât să fie toate la dispoziția gospodarilor.

Gospodăria lui Dumitru Pleșca - Flămînzi

Cele mai vechi adăposturi pentru alimente, care vor urma și ele o linie evolutivă, erau gropile de bucate, săpate în pământ, al căror interior era ars, pentru ase usca. După ce înăuntru se puneau grâne, gropile erau acoperite cu un capac sau chiar cu pământ⁴⁹¹.

Aceste gropi vor sta la baza viitoarelor beciuri, în care sătenii păstrau carbofii, morcovul, murăturile și vinul. În timp, deasupra acestor becuri vor fi ridicate cămări pentru ceapă, usturoi, fasole, făină, brânzeturi, slănină sau borcanele cu conserve pentru iarnă⁴⁹².

Gospodarii construiau grajdul pentru adăpostirea animalelor, din paianță, acoperite, inițial, asemenei locuințelor, cu paie și stuf, apoi cu țiglă sau tablă. Șura, cum se mai numea, era, după casa propriu-zisă, construcția cea mai importantă a gospodăriei. De regulă, cuprindea trei încăperi: una centrală, pentru păstrarea tuturor ustensilelor gospodărești și două laterale, destinate adăpostirii vitelor mari. În general, pentru gospodăriile cu caracter

⁴⁹⁰ Elena Chiponcă, op. cit., p. 118

⁴⁹¹ Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, *op. cit.*, p. 47.

⁴⁹² Elena Chiponcă, *op. cit.*, p.118.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

dominant agricol, încăperea din mijloc, în care se păstra plugul și carul, avea latura spre curte în întregime deschisă⁴⁹³

Poiata, gândită ca o extensie a grajdului sau a magaziei, ori separată de orice altă construcție, era, la rândul ei, una dintre anexele gospodăriei, la fel ca și coșeriul, pentru păstrarea porumbului, făcut din nuiele, apoi din scândură, acoperit cu stuf sau draniță (în zonele cu păduri).⁴⁹⁴

De asemenea, gospodăriile vechi aveau și bucătăria de vară, o încăpere construită separat, cu sobă pentru gătit sau un cuptor construit separat, în curte⁴⁹⁵.

Cuptorașul Mariei Pistol, din satul Ionășeni, Trușești⁴⁹⁶

Casa și toate acareturile sunt grupate într-una sau două curți alăturate, de regulă, îngrădite cu gard din nuiele sau uluci, mai rar din lemn sau piatră, care avea nu numai rolul de a împrejmui gospodăria, ci și, conform credințelor populare, de a-i apăra pe oameni de ființe nevăzute. În spatele curții era o livadă, în timp ce grădina, împreună cu casa de locuit, erau amplasate spre uliță.

Dat fiind mersul firesc al lucrurilor, dată fiind dezvoltarea de noi tehnici de construcție, odată cu creșterea puterii economice, și, nu în ultimul rând, odată cu migrarea temporară a tinerilor, mai ales din zonele rurale, către țări cu o piață a muncii ofertantă, casele și-au schimbat aspectul, devenind mult mai încăpătoare, cu numeroase încăperi.

⁴⁹³ Grigore Ionescu, *op. cit.*, p. 74.

⁴⁹⁴ Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 24.

⁴⁹⁵ Informație furnizată de doamna Viorica Samoilă, de 82 de ani, din comuna Durnești.

⁴⁹⁶ Fotografie preluată din lucrarea doamnei Elena Chiponcă intitulată: „Ionășenii de azi, de ieri și de mai demult”, Editura Pim, Iași, 2017.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Folosind materiale de construcție variate și mult mai rezistente, locuințele contemporane au împrumutat din aspectul celor occidentale, oferind un grad ridicat de confort și racordare la cât mai multe utilități specifice zonelor urbane.

3.2. Lăcașuri de cult

Referindu-ne la lăcașurile de cult existente la nivelul micro-regiunii G.A.L. “Colinele Moldovei”, este important de subliniat faptul că multe dintre ele au o vechime respectabilă și reprezintă valori ale arhitectonicii ecclaziastice românești, o serie dintre ele regăsindu-se pe Lista monumentelor istorice: Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Deleni (1669), Schitul Lacuri, (Deleni) din Codrul Delenilor (1724), Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Deleni (1791), Biserica de lemn „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” Deleni (1744), Biserica de lemn „Sf. Nicolae” Flămînzi (1657), Mănăstirea „Sf. Treime” Balș – Frumușica (sec. XIX), Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” – Cozancea (sec. XVII – XIX), Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Biserica „Sf. Nicolae” Sulița (1820-1826, refăcută la 1912), Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Sulița (1732), Turn clopotniță Sulița (sec. XIX) etc⁴⁹⁷.

Biserica din liveadă, cu hramul Sfântul Mare Mucenic Dimitrie (1684)– Ionășeni, Trușești⁴⁹⁸

4. Hrana, îmbrăcămîntea, portul popular, portul ostășesc, arme, mijloace de transport;

⁴⁹⁷ <http://gal.colinele-moldovei.ro/wp-content/uploads/2013/09/Plan-dezvoltare-GAL-COLINELE-MOLDOVEI-august-2013-.pdf>

⁴⁹⁸ Fotografie preluată din lucrarea doamnei Elena Chiponcă intitulată: „Ionășenii de azi, de ieri și de mai demult”, Editura Pim, Iași, 2017.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

4.1 Hrana

Preocuparea pentru procurarea hranei, pregătirea și consumul ei au reprezentat dintotdeauna priorități ale omului, urmărindu-l pe parcursul întregii vieți, de la naștere până la moarte.

Modalitățile prin care hrana este obținută, modurile în care ea este preparată și consumată sunt mediate de reguli și tradiții, dar, în egală măsură, și de contextul natural în care o comunitate viețuiește.⁴⁹⁹ Practicile, tehnicele, simbolurile, obiceiurile privitoare la alimentația unei comunități fac parte din modelul unei culturi și sunt importante în cunoașterea identității comunității respective.

Dacă omul preistoric vâna și pescuia, în perioada medievală hrana avea la bază cultivarea plantelor și creșterea animalelor. În ceea ce privește producția vegetală, aceasta era reprezentată, în mare parte, de cereale: grâu, miei, secară, orz. Ulterior va fi introdus porumbul care, în timp, va deveni cultura preferată a țăranului român⁵⁰⁰.

De asemenea, se consumau făina de linte, mazărea, năutul. Nu lipseau fiereturile de ștevie, lobodă, urzici tinere și diferite terciuri, care nu au dispărut încă din alimentația moldovenilor. Se consumau lapte, ouă, brânză de oaie și de vacă. În perioadele cu muncă agricole istovitoare, dar și la sărbători nu lipsea carne, care putea să fie de pasăre, de oaie, de capră sau de porc⁵⁰¹. Carnea de cal era consumată rarăsim, probabil în situații - limită, generate, de obicei, de lipsa altor alimente.⁵⁰²

De asemenea, pentru sătenii din localitățile aflate în apropierea unui iaz sau a unui râu, peștele și scoicile asigurau o bună parte din alimentație.

Unul dintre elementele cu cea mai vizibilă influență și asupra alimentației țăranilor din arealul în discuție, era postul impus prin canoanele bisericești, aspect referitor la care, dintotdeauna, populația rurală a fost sensibilă. Specific acestor perioade de post erau, pe de o parte, reducerea cantității de hrană, iar, pe de altă parte, prin renunțarea la consumul de alimente de origine animală. Atunci devineau indispensabile legumele, proaspete sau conservate, dar și fructele sau mierea.

4.2. Îmbrăcămîntea

⁴⁹⁹ <https://gastronomietraditionala.ro/justificarea-proiectului>

⁵⁰⁰ Dumitru Mateciuc, *op. cit.*, p.89

⁵⁰¹ Informații furnizate de domnul Ioan Șpaiuc din Hlipiceni, de domnul Dumitru Foca din Vlădeni-Vale, de doamna Florica Zaharia din Todireni.

⁵⁰² Marco Bandini, în *Călători străini despre țările române*, vol. IV, Editura Științifică, București, 1972, p. 34 apud Dumitru Mateciuc, *Etnologie, etnografie și folclor. Zona Hîrlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015, p.90.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Henri și Paul Stahl afirmau, spre sfârșitul anilor 1960: „Vechile noastre sate sunt păstrătoare ale unei tradiții culturale cu rădăcini atât de adânci, încât merg până departe în preistorie. Țărani români liberi, moșneni și răzeși, (...) au făurit o civilizație rurală care nu numai că are un caracter de originalitate mai vie decât ale altor neamuri, dar a dovedit o putere de creație culturală care uimește pe oricine ajunge să o cunoască.”

Unul dintre elementele de cultură populară, care reprezintă, la cel mai înalt nivel, expresia capacitatei creative a unei colectivități este portul popular.

Când vorbim despre portul popular specific zonei etnografice Botoșani, care, în mare măsură, cuprinde comunele - țintă ale acestui studiu, referindu-ne la perioada de maximă înflorire a artei populare zonale, luăm în considerare perioada cuprinsă între a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se poate sesiza pătrunderea elementelor de împrumut, rezultat al influenței orășenești, exercitată de apropierea târgurilor și orașelor existente, de îmbunătățirea căilor de comunicație etc. Putem afirma că începe procesul de disoluție a portului tradițional. Se renunță la unele piese : ștergar, catrință, în favoarea unor piese de port de factură orășenească, produse de fabrică, importate (barizuri, casânci, fuste din materiale de lână, confecționate după modele de oraș, cațaveici - haine groase lucrate de croitori specializați etc). Acest proces se continuă și după 1900, când costumul popular femeiesc adoptă piese de împrumut și se accentuează tot mai mult tendința de renunțare, de părăsire aproape completă, a unor elemente tradiționale (ștergarul, catrința, cămașa dreaptă de lână țigăie, chiar cămașa cu altiță)⁵⁰³.

Se generalizează aproape total portul fustelor largi de factură orășenească, al bluzelor, al rochilor de lână, se poartă tot mai mult barize, casânci, basmale.

Referindu-ne la perioada de apogeu a culturii sătești botoșănene, putem caracteriza piesele de port popular, atât cele femeiești, cât și cele bărbătești.

4.2.1. Portul de femeie

Astfel, costumul popular femeiesc din zona Botoșanilor are următoarea componență : îmbrăcămîntea capului, cămașa, brâul (șitoare, chingă sau bârneată), catrință, încălțămîntea, iar pentru timpul friguros (se adaugă) pieptarul, bondița, cojocul, sumăica (suman mai scurt).

Despre îmbrăcămîntea capului putem vorbi raportat doar la femeile căsătorite, care, potrivit unor vechi obiceiuri, nu-și aratau capul descoperit decât în fața soțului. Fetele

⁵⁰³ Angela Paveliuc - Olariu, *Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă, Muzeul Județean, Botoșani, 1980, p. 9.

PROIECT FINANȚAT DE
UNIUNEA EUROPEANĂ

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

nemăritate purtau capul descoperit. Femeile își acopereau capul cu ștergarul din cânepă, în sau bumbac, țesut în cinci ițe, lung de peste 2 metri, cu ornamental realizat prin neveditură⁵⁰⁴. Ștergarul de pus pe cap, în zilele de sărbătoare, era împodobit în mod deosebit, acesta rămânând singurul tip de ștergar, care, pentru o vreme, a mai fost folosit, sfârșind prin a dispărea cu desăvârșire din portul popular.

În zona Botoșanilor se întâlnesc două tipuri de cămăși, după sistemul de croială : cămașa dreaptă sau slobodă și cămașa încrețită în jurul gîtelui, ambele având sisteme simple de croi. Mai răspândită, în timp și spațiu, este cămașa dreaptă.

Cămașa femeiască dreaptă este confecționată din pânză de tort (cânepă în cânepă), pânză de tort și bumbac (cânepă și bumbac), pânză de in sau pânză de bumbac. În sudul zonei (Frumușica, Flămînzi, Vlădeni-Deal, Nicolae Bălcescu, Copălău), era prezentă cămașa de lână țigale. Cămașa dreaptă, confecționată din pânză de cânepă sau cânepă și bumbac, era purtată în zile de lucru și, în general, nu era ornamentată. La cămașa dreaptă de sărbătoare, confecționată din pânză de bumbac, se observă tendința de înfrumusețare: cheițe lucrate cu acul în diverse variante, gura cămășii mărginită mărginită de găurele, zăfșori și bibiluri. Mâneca era largă jos și avea zăfșori și găurele. La cămașa de sărbătoare apar, mai târziu, și marginile colorate la gură și la mânceci, iar uneori chiar motive geometrice realizate cu arnici colorate (de obicei roșu și negru), dispuse la gură, la mâncă jos și pe umăr⁵⁰⁵.

O fază de evoluție a cămășii femeiești este și cămașa cu platcă, care nu a avut o răspândire prea mare în zonă, ea prezentând influența directă a bluzei de oraș, confecționată, de obicei, din pânză de bumbac. Avea același croi ca și cămașa dreaptă, cu singura deosebire că apare platca, un dreptunghi de pânză, cu răscroială pentru gât, așezat pe umerii cămășii. De platcă sunt prinși stanii cămășii, uneori încrețită, atât în față, cât și în spate.

⁵⁰⁴ Ibidem, p. 11.

⁵⁰⁵ Ibidem, p. 14.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Cămașă cu platcă - Muzeul de Etnografie Botoșani

Cămașa femeiască încrețită în jurul gâtului, purtată de femeile dace, și-a perpetuat forma neschimbată, dat fiind faptul că s-a păstrat încrețită la gât cu o ață denumită bezărâu sau brezărău. Mâneca este, de obicei, strâmtă, fără lărgimi inutile. Jos este încrețită sau este lăsată largă. Pentru libertate în mișcări, la subsuoară este introdusă pava. Fiind cămăși de sărbătoare, cele încrețite la gât sunt mai bogat ornamentate.

În ceea ce privește materialul din care se confeționa, pe lângă cânepă și bumbac, mai rar în, se folosea și pânza de borengic, mai ales pentru costumația mireselor, dar și pentru cămășile de sărbătoare ale tinerelor. Pentru aceasta, se creșteau viermi de mătase, pe care țărâncile îi hrăneau cu frunze de dud.⁵⁰⁶

⁵⁰⁶ Informație furnizată de doamna Viorica Samoilă, de 82 de ani, din Durnești

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Cămașă încrețită la gât⁵⁰⁷

Cămașa specifică zonei noastre se caracterizează printr-o dozare riguroasă a ornamentelor. Acestea sunt plasate, de obicei, în părțile mai vizibile și mai puțin supuse uzurii (mâneca în special, mai puțin pieptii și spatele). Ornamentul este dispus pe mâneca după formula cunoscută : altiță, încreț și râuri. La nivelul altiței, linia ornamentală este orizontală, fiecare rând este clar, motivele sunt aerate, plasate independent, unele dintre ele, străvechi: arborele vieții, motivul soarelui, etc.⁵⁰⁸

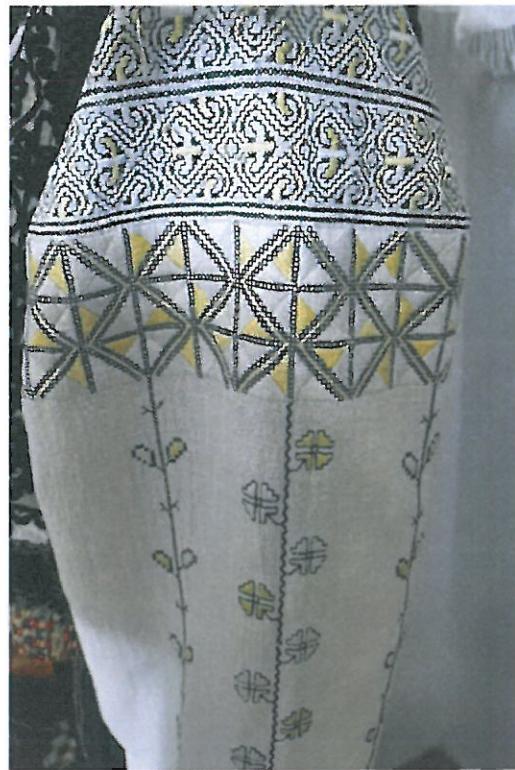
După altiță, urmează încrețul — porțiune îngustă de 5-8 cm, care și-a conservat doar o funcție estetică și care, la cămășile din zona cercetată, este realizat din motive geometrice, cusute, de obicei, cu arnici de culoare albă sau galbenă.

De la încreț, pornesc în jos pe mâneca, râurile sau rândurile. Ele sunt așezate pe mâneca oblic, de cele mai multe ori, dar, mai rar, apar și râurile drepte. Ornamentul acesta oblic este, de altfel, o caracteristică a portului femeiesc moldovenesc.

⁵⁰⁷ Fotografie preluată din lucrarea doamnei Angela Pavelic – Olariu intitulată: *Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Botoșani, Muzeul Județean, Botoșani, 1980.

⁵⁰⁸ Angela Paveliuc - Olariu, *Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă, Muzeul Județean, Botoșani, 1980, p. 16.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Ornamentica mânecei la cămașa de femeie – Muzeul de Etnografie Botoșani

De remarcat este simplitatea ornamentului pieptilor cămășii. Doar două râuri înguste sunt plasate unul de o parte și altul de cealaltă parte a gurii.

Spatale uneori este „curat”, alteori are tot două rânduri de ornamente similare cu cele de pe piept. Gura cămășii, tivită în drugi, nu este ornamentată. Ea se deschide totdeauna în față, marcând mijlocul pieptului, unind cele două foi de pânză care compun fața, sau despărțind un lat de pânză la mijloc. Motivele sunt aceleași pentru mâneacă, pentru piept și spate⁵⁰⁹.

O altă parte componentă însemnată a portului femeiesc este fota, denumită, în zona Moldovei, catrință. De format dreptunghiular, purtată de la talie în jos, peste poalele cămășii, este fixată sus cu chingă, bârneață, sau cu brâu. Catrința este țesută în două sau patru ițe din lână, este purtată strâns pe trup, în față având suprapuse cele două capete, din care unul, uneori, se poartă ridicat. Inițial, catrința avea culoarea naturală a lânii, dar, în timp, aceasta începe să fie ornamentată cu dungi verticale, denumite local vrâste, dispuse pe câmpul negru. La poalele catrinței apare bata, o bordură de culoare roșie.

Șitoarea, chingă sau bârneață este piesa cu valoare artistică deosebită, în condițiile în care restul pieselor de port dovedesc o anumită reținere în folosirea culorilor. Femeia își

⁵⁰⁹ *Ibidem*, p. 17.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

încinge mijlocul peste cămașă cu un brâu, care, în zona Botoșanilor, poartă denumirea de șitoare, chingă sau bârneață. Acesta este țesut din păr (urzeala și băteala) pentru a fi rezistent, distingându-se printr-un colorit vioi, bazat pe tonuri de roșu, verde, albastru și galben, ornamentate cu motive geometrice realizate prin alesătură sau neveditură.

În perioadele friguroase ale anului, femeile se îmbrăcau cu cojoace și sumane - până în secolul al XIX-lea, când, în portul țărăncilor din zona Botoșanilor au pătruns, de la oraș, cațaveicile și polcile. Dintre cojoace, femeile purtau bonzi (cheptare) și cojoace de trup, lungi până mai jos de mijloc. Bonzile (cheptarele) erau cojoace fără mânci, deschise în față, lungi până mai jos de mijloc, cu răscroială largă la mânci. De obicei, bonzile nu erau ornamentate, dar aveau doar o bordură din blană de miel de culoare neagră, apoi brumărie, în față, la mânci și jos, la poale. Bonzile purtate în zilele de sărbătoare erau uneori ornamentate cu motive geometrice sau florale stilizate; în timp, se constată o predominanță a decorului floral.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Port popular de femeie: ștergar pentru cap, cămașă încrețită la gât, catrință,
prinsă cu șătoare, opinci și ciorapi – Muzeul de Etnografie Botoșani

Femeile erau încălțate cu opinci din piele de porc, cu formatul caracteristic moldovenesc: un dreptunghi de piele de porc, încrețit la vîrf „în gurgui”, cu un șnur de piele. La spate, la călcâi, erau, la fel, încrețite. Opincile se legau cu nojițe (sfoară din păr de cal, vopsită negru) de jur împrejur pe picior, peste ciorapii (colțunii) de culoare albă.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, îmbrăcămintea de factură orășenească a înlocuit, în viața de zi cu zi, portul popular. Acesta mai este purtat, ocazional, la evenimente festive ale comunității sau ale familiei, dar nu și-a mai păstrat eventualele caracteristici locale, specifice secolelor anterioare. Tradițional, culorile folosite în decorarea pieselor de port din zona de interes au fost alb, negru și roșu, excepție făcând piesele din zona Flămînzi - Frumușica - Deleni care aveau un colorit variat.

Astăzi, elementele de port popular pe care le mai regăsim în sate ilustrează această cromatică diversificată, sub influența întrepătrunderii elementelor decorative din alte zone etnografice.

4.2.2. Portul bărbătesc

În ceea ce privește portul popular bărbătesc, acesta se compune din cămașă, ițari sau izmene, brîu, chimir, curea și încălțăminte; entru anotimpul friguros se adaugă : sumanul, cojocul, mantaua.

Tăranii purtau, ca îmbrăcăminte a capului, vara, pălării din pâslă cu calota rotundă și cu borul (arichi) foarte mare. Tinerii purtau, la pălării, pene de păun, prinse în panglică. Iarna, bărbății purtau căciulă (cușmă) confecționată din pielicică de miel neagră și, mai recent, brumărie.

Confecționată din pânză de cânepă, cânepă cu bumbac, în și bumbac sau lână țigai, cămașa bărbătească din zona Botoșanilor prezintă diferite tipuri, întâlnite în evoluție.

Cămașa dreaptă — cămeșoiul, este cea mai veche, purtată altădată de bătrâni, atât în zilele de lucru, cât și în cele de sărbătoare. Cămașa de lucru „purtăreață”⁵¹⁰ era din pânză de cânepă, iar cămașa de sărbătoare din pânză de cânepă cu bumbac, din pânză de în sau pânză de bumbac în bumbac. Inițial, cămașa nu a avut guler. Aceasta a apărut mai târziu, însă, totdeauna, sub formă dreaptă.

⁵¹⁰ Ibidem, p. 22.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Este de remarcat simplitatea acestei cămași, de obicei neornamentată. La cămașile purtărețe, foile sunt unite prin cusătura practică, în urma acului. La mânci și la poale avea uneori găurele. Cu timpul, la cămașa de sărbătoare se observă tendința de a se îmbogăți ornamental. Apar cheițele, zăfușorii, stâlpișorii, bibilurile, țuchii și orzurile, uneori ajur.

Costum popular bărbătesc, cu cămașă dreaptă și boandă

- Muzeul de Etnografie Botoșani

Mai târziu, pe la începutul secolului al XIX-lea, apare cămașa cu fustă, probabil, din necesități practice, ce țin de comoditatea purtării, dar și din cauze estetice, poala putând fi mai amplă. Fiind cămașă de sărbătoare, cămașa cu fustă este ornamentată mai bogat, cu ajur, cheițe în diverse variante, găurele. Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în ornamentica cămașilor cu poale apar motivele geometrice sau florale cusute cu arnici roșu și negru, iar mai târziu gama coloristică se îmbogățește cu nuanțe de verde, albastru etc. Ornamentele acestea sînt dispuse la gulerul răsfrânt, la poale, la mânci, pe umeri și pe piepti.⁵¹¹

⁵¹¹ Ibidem, p. 23.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Date fiind condițiile climatice specifice nordului țării, țăranul a trebuit să-și confecționeze obiectele de îmbrăcăminte, în aşa fel, încât acestea să-i asigure căldura necesară și în același timp să nu-l stingherească în mișcări, la lucru. Criteriul practic a stat și la baza confecționării ițarilor cu o lungime considerabilă (2 m), ițari cu 101 creți purtați în zona Botoșanilor.

Ițarii sunt lungi, dar strâmbi și se purtau încrăpăti până la genunchi. Sus, la bată, aveau o sfoară terminată la un capăt cu o bucătică de lemn (lungă de 3—4 cm), numită căluș. Capătul sforii, rămas liber, se învârtea după căluș și astfel ițarii erau fixați pe mijloc. În zilele de lucru se purtau ițari cu mai puțini creți, iar vara se purtau izmene, confecționate din pânză de cânepă, cu un croi asemănător cu cel al ițarilor.⁵¹²

Costum popular bărbătesc, cu cămașă cu fustă, cu brâu și ițari – Muzeul de Etnografie Botoșani

În condițiile în care costumul bărbătesc era lipsit de ornamente colorate, brâul sau chinga aducea o pată de culoare. Țesut în două sau patru ițe, cu urzeala și băteala din păr lung de aproape doi metri, brâul avea o lățime variabilă; în sudul zonei Botoșanilor, de exemplu,

⁵¹² Ibidem, p. 25.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

(Vlădeni, Flămînzi, N. Bălcescu, Copălău, etc) era lat de aproximativ 50 cm, de culoare roșie iar la unul din capete apar motive alese (X-uri, romburi, pătrate etc) vopsite diferit (alb, albastru, galben, etc) și ciucuri la ambele capete.

Opincile erau, ca și în cazul femeilor, încălțăminte de fiecare zi. Se confeționau din piele de porc, mai rar din piele de vită, prelucrată.

În anotimpul friguros, costumul popular bărbătesc este completat cu cojoace, sumane, sarici, măntăi etc. În zonă se purtau mai multe tipuri de cojoace, între care deosebim două grupe mari : cheptarele scurte, care nu au mânci și cojoacele cu mânci, de lungimi variabile, până la șolduri, până la genunchi sau până la glezne.

Fiind una dintre piesele de îmbrăcăminte cele mai prețuite de către țărani, boanda era purtată chiar și în perioadele calde ale anului, fiind, în general, ornamentată. Lungimea ei a suferit modificări, fiind tot mai apreciat modelul scurt până la șold. Decorul era variat, geometric sau floral, completat de prim negru sau brumăriu.

Cojoacele cu mânci difereau, în primul rând, prin lungimea lor, care putea fi până la șold (tropar), până peste genunchi (cojoc genuncher) sau lung, până aproape la călcâie.

Considerat o adevărată marcă a portului moldovenesc, sumanul este haina groasă purtată frecvent în tot cuprinsul zonei cercetate. Este confeționat din țesătura cu același nume (cu urzeala din păr și băteala din lână) țesută în patru ițe. În acest scop se folosea, de obicei, lâna nevopsită; pentru sumanele de sărbătoare se alegea nița (lâna de pe miei de o vară), de culoare frumoasă, neagră. Ornamentica sumanelor este variată, motivele cusute cu sarad/găitan fiind diverse⁵¹³.

5. Ocupații: creșterea animalelor, lucru la pădure, agricultură, pescuit, vânătoare etc.

Într-o societate rurală, dintotdeauna, cultivarea plantelor și creșterea animalelor au fost ocupări principale, asigurând hrana și, astfel, existența populației autohtone. Ocupații secundare, pentru zona noastră de interes, au fost pescuitul și albinăritul, care furnizau surse complementare de hrană și de alte materii prime necesare locuitorilor⁵¹⁴.

Cum relieful - câmpie, deal - era potrivit pentru practicarea agriculturii, aceasta a fost practicată din cele mai vechi timpuri, aspect dovedit prin existența a numeroase dovezi de inventar agricol, corespunzătoare diferitor perioade istorice în parte.

Progresul vizibil al acestei ocupării a fost determinat de îmbunătățirea, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a căilor de transport, asigurându-se, astfel, desfacerea

⁵¹³ Ibidem, p. 27.

⁵¹⁴ Angela Paveliuc - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983, p.18.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

produselor obținute în zonă, multe dintre ele cultivate încă din neolicic: grâul, secara și meiul. Cultura cânepii va deține, la rândul ei, un loc important, dată fiind utilizarea intensivă a acestei plante în meșteșugurile textile. În secolul al XIX-lea, pe lângă cerealele enumerate, se cultivau: porumbul, hrișca, fasole, mazărea, lintea⁵¹⁵.

Marile suprafețe agricole, de pe care se obțineau produse agricole premiate la concursurile internaționale de profil, au dispărut, agricultura continuă să fie, pentru populația rurală, un domeniu important. Continuă să se cultive, în linii mari, aceleași plante, cu o atenție acordată, în mod deosebit, porumbului, grâului, apoi florii-soarelui și cartofilor.

Pomicultura era, la rându-i, practicată în zona deluroasă a micro-regiunii de interes, cultivându-se cireși, vișini, pruni, meri, peri, nuci, pomi cu o bună evoluție în zona aceasta, relativ nordică, a țării. Erau cunoscute livezile comunei Frumușica⁵¹⁶ sau de la Deleni⁵¹⁷.

Așezările situate între dealuri, cu platouri și pante liniștite, unde există un echilibru termic relativ constant, s-a dovedit a asigura condiții favorabile pentru dezvoltarea viticulturii. Astfel, putem vorbi despre această ocupație referindu-ne la comuna Deleni (Maxut)⁵¹⁸, situată în cunoscuta regiune viticolă din zona Hârlău - Cotnari, la comuna Frumușica - ferma Herescu⁵¹⁹ sau la comuna Călărași, unde, spun localnicii, strugurii și vinul au un gust unic, date fiind anumite caracteristici ale solului⁵²⁰.

O parte dintre locuitorii zonei de interes, cei ce aveau gospodăriile în apropierea râurilor sau a iazurilor (Jijia, Sitna, iazul Dracșani), se ocupau cu pescuitul.

5.1 Industria sătească: mori, pive, șteze, fierăstraie

Iazurile sunt cele care dețin un rol economic important pentru așezările din preajmă, nu doar pentru că erau bazine piscicole, ci și pentru că, totodată, se constituau în lacuri de acumulare, a căror apă punea în funcțiune morile⁵²¹, aşa cum se petreceau lucrările în cazul Delenilor⁵²² sau al Dracșanilor. Mori existau și pe cursurile râurilor Jijia, Bahlui, Miletin. Uneori se amenaja, mai ales în zona iazurilor, pe lângă mori, și piua de sumane, aşa cum se întâmpla la Dracșani⁵²³.

⁵¹⁵ Ibidem, p. 21.

⁵¹⁶ Informația furnizată de domnul Dumitru Tican, fost primar al comunei Frumușica.

⁵¹⁷ Marcel (Marcovici) Meridan, *Hârlău, târgușor al tinereții mele, apud Dumitru Mateciuc, Etnologie, etnografie și folclor. Zona Hârlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015, p. 50.

⁵¹⁸ Dumitru Mateciuc, *Etnologie, etnografie și folclor. Zona Hârlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015, p. 36.

⁵¹⁹ Informația furnizată de domnul Dumitru Tican, fost primar al comunei Frumușica.

⁵²⁰ Informație furnizată de doamna Elena Vrajotis, primar al comunei Călărași, respectiv de doamnele Elena Pânzariu (94 de ani), Paraschiva Lumaicu (70 de ani), Daniela Agavriloae (48 de ani).

⁵²¹ Angela Paveliuc - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983, p. 33.

⁵²² Dumitru Mateciuc, op. cit., p. 30.

⁵²³ Ștefan Ciubotaru, op. cit., p. 212.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

În fiecare comună existau, în trecut, mori de porumb sau de grâu, care, la fel ca și morile de pe ape sau ca pivele, și-au incetat, de-a lungul anilor, funcționarea.

Gaterele puteau fi întâlnite, în mod deosebit, în așezări apropiate de păduri, pentru a fi mai facilă prelucrarea lemnului, dar, de asemenea, nu mai sunt în stare de funcționare.

5.2. Meșteșuguri sătești: cojocăria, fierărit, vărărit, tâmplărie etc. (care se mai practică);

În condițiile unei globalizări accelerate, a unei dezvoltări fără precedent a comerțului și a serviciilor, chiar și a celor online, meșteșugurile sătești nu aveau cum supraviețui, iar puținii reprezentanți, care își continuă activitatea, sunt, pe zi ce trece, tot mai copleșiți de o concurență cu care nu au cum lupta. Nu mai departe de perioada anilor 1970-1980, acest segment din economie se bucura de o reprezentare generoasă, la nivelul fiecărui sat, existând tâmplari, rotari, fierari, croitori, cizmari, cojocari, fântânari etc.

La nivelul micro-regiunii de interes, în general, asemenea meșteri, fie s-au stins, fără a mai transmite meșteșugul mai departe, către ucenici, aşa cum se întâmpla pe vremuri, fie au găsit piețe ale muncii care să-i motiveze finanțier într-o măsură mai mare decât în satul natal. Vom oferi câteva exemple de meșteșuguri care încă mai sunt practicate, în unele dintre localitățile - țintă.

Fierăritul, meșteșug practicat cândva la nivelul fiecărei așezări, în condițiile în care calul era forța motrice a secolelor trecute, a rămas a fi reprezentat, aproape la nivel simbolic, de către unul sau doi meșteri din arealul nostru, unul dintre ei în comuna Lunca⁵²⁴.

Aproape identic, dacă olăritul era un meșteșug relativ bine reprezentat la nivelul micro-regiunii noastre, prin existența vărelor de olari de la Frumușica, de la Sulița⁵²⁵ sau de la Deleni, astăzi, doar la nivelul comunei Deleni, se derulează activități de revigorare a acestei îndeletniciri⁵²⁶.

5.3 Îndeletniciri dispărute

O lume în continuă schimbare duce și la o modificare de stil de viață, de ocupații, de percepție a vieții, a frumosului, a relației omului cu natura și cu divinitatea. Viața sătească, în complexitatea și multitudinea ei de aspecte, încearcă să se reașeze într-o altă matcă, lăsând în urmă inclusiv o serie de ocupații, îndeletniciri sau de meșteșuguri care, până acum 20-30 de ani, erau reprezentative pentru existența țăranilor.

⁵²⁴ Informația furnizată de doamna Elena Tanasă, cadru didactic și locuitor al satului Zlătunoaia, Lunca.

⁵²⁵ Angela Paveliuc – Olariu, *Arta populară din zona Botoșanilor. Ceramica populară*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Botoșani, Muzeul Județean, Botoșani, 1981, p. 16.

⁵²⁶ Informația furnizată de domnul Ștefan Chele, referent cultural și locuitor al comunei Deleni.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Astfel, definițorii, pentru femei, erau țesutul, croitul și vopsitul țesăturilor, activități ce reprezentau întreagă gamă de operațiuni, a căror tehnică, având la bază secole de experiență, permitea femeilor să facă tot ceea ce însemna textilă. Începând de la cultivarea cânepii și a inului, uneori și de la tunsul oilor, pentru a obține lâna, trecând prin fazele diverse de preparare a firelor, la vopsirea firelor, apoi de țesut propriu-zis în război, continuând cu croirea materialelor și finalizând cu împodobirea lor, împodobire ce presupune și ea cunoașterea unui mare număr de motive tradiționale, fiecare cu aspectul și semnificația lui, toate constituiau zestrea de deprinderi obligatorii ale fiecărei gospodine, la vremea căsătoriei⁵²⁷. Pe măsură ce ne apropiem de vremea noastră, constatăm că, din rândul femeilor se desprind câteva care, pe de o parte, stăpânind mai bine meșteșugul, și, pe de altă parte, împinse de nevoie, se dedică în chip deosebit producerii de țesături destinate vânzării. Aceste țesătoare, a căror prezență putea fi remarcată la nivelul întregii țări, ajung uneori să aibă mare faimă: un sat întreg sau chiar și sate vecine, le cunosc și vin să cumpere de la ele. Modelele pe care le fac ajung să aibă o varietate impresionantă; deși se repetă, ele nu seamănă întru totul, decorul individualizându-le.

Strădania unor oameni inimoși, ca familia Ivănușcă, din comuna Todireni, mai face să pâlpâie flacăra unei îndeletniciri atât de răspândită cândva, prin înființarea unui atelier de țesături, care să le asigure traiul zilnic.

Dacă țesutul era rezervat femeilor, lucrul lemnului era un meșteșug al bărbaților. Cum nu puteau lipsi din nicio gospodărie nici securea, nici toporul și nici barda, putem vorbi de o cunoaștere generalizată a prelucrării lemnului. Operațiunile legate de ridicarea unei case din lemn, de exemplu, erau cunoscute de orice gospodar. Așa după cum o femeie nu se putea căcăsători dacă nu știa a găti și a țese, tot așa un bărbat nu se putea însura dacă nu știa a ara și a înălța o casă. Această sarcină trebuia dusă la bun sfîrșit de către orice țăran, ajutat de rude și prieteni, și ei fiind, în aceeași măsură, cunoscători ai prelucrării lemnului. Tot ce însemna acest aspect, de la tăiatul copacilor, alegându-se esențele cele mai potrivite și momentele cele mai bune de tăiere, la uscarea lemnului, fasonarea și apoi asamblarea, era efectuat cu deosebită pricepere. Cu vremea, au început a fi aduși să lucreze, pe bani, meșterii specializați în a face doar o parte a casei (spre pildă ușile, ferestrele, scheletul acoperișului, șindrila) și în cele din urmă întreaga locuință.

⁵²⁷ Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, *op. cit.*, p. 65

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Chiar dacă, în ansamblu, în zona Botoșanilor, regiune de deal și de câmpie, suprafețele ocupate de păduri au fost destul de reduse și, prin urmare, nu putem vorbi despre existența unei preocupări constante și de tradiție în privința prelucrării lemnului, putem inventaria categorii mari în care pot fi încadrate obiecte de artă populară lucrate în lemn. Acestea sunt: elemente de arhitectură (stâlpi, grinzi, pazii, ancadramente de uși), mobilier (polițe, blidare, colțare), unelte de muncă (juguri, războaie de țesut, fuse, furci), obiecte de uz casnic (linguri, cofițe)⁵²⁸.

ASPECTE DE MITOLOGIE LOCALĂ

Atunci când istoria este neputincioasă, când lipsesc argumentele rigurose demonstre, mentalul popular vine în ajutor, furnizând povestiri și legende prin care să-și explice diferite fenomene, concepții despre viață, modul de apariție al unor sate etc.

Există o legendă legată de așezarea getică întărâtă de la Copălău (datată sec. V î. Hr.), situată în zona satului medieval Jorovlea, dispărut. Aceasta vorbește despre o cetate la Copălău, întemeiată de către un rege dac, pe unul dintre dealurile împădurite ale satului, în perioada anterioară formării statului geto-dac.⁵²⁹

O altă legendă, a înființării satului Cerchejeni - Sulița, povestește că, în urmă cu vreo 2-3 sute de ani, pe actualul loc al satului, se întindea o pădure în care nu intrase picior de om. La marginea pădurii, exista un sătuc numit Tuchilați, stăpânit, cu cruzime, de către boierul Cerchez, ce se dovedea hapsân și neîndurător. Iată că în țară apare holera, iar satele atinse de boală rămâneau goale, morții erau aruncați în care și duși, grămadă, la marginea satelor, unde erau îngropați în gropi comune. Holera n-a crăpat nici satul Tuchilați, iar boierul, însărcinat, a cerut slugilor să-i sape un beci, în afara satului, în care, locuind, să scape de molimă. Chiar dacă nu lăsa pe nimeni să se apropie de el, n-a scăpat, holera l-a doborât. Iar sătenii care au supraviețuit, după trecerea pericolului, au dat foc satului și s-au mutat în jurul beciului lui Cerchez, ce va da nume noii așezări: Cerchejeni⁵³⁰.

În legătură cu iazul Dracșani, una dintre legendele locale amintește de ruperea digului iazului, în numeroase rânduri, în anii ploioși, dând multă bătaie de cap boierului, care era disperat că furia apelor distrugea, iarăși și iarăși, digul. Iar acestea s-au întâmplat până când nu a fost bătută iezeitura cu lână și până ce nu au fost îngropați în ea un cocoș și un țigan⁵³¹.

⁵²⁸ Angela Paveliu - Olariu, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983, p.61.

⁵²⁹ Ilie Huștiuc, *op. cit.*, p. 31-33.

⁵³⁰ Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 229.

⁵³¹ Ștefan Ciubotaru, *op. cit.*, p. 212.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Cu rădăcini mai îndepărtate în timp, o legendă explică denumirea satului Libertatea din comuna Călărași: Ștefan cel Mare, mergând cu oastea, de la Suceava spre Iași, ar fi trecut prin valea în care va apărea, mai târziu, satul. Pentru că s-au bucurat de o înnoptare liniștită, pentru că nimeni nu i-a deranjat și au simțit, dincolo de treburi urgente ale țării, libertatea, sub cerul nopții, domnitorul a hotărât ca acelei văi să-i rămână numele Libertatea.⁵³²

Tot Ștefan cel Mare este cel în timpul căruia, spun localnicii din Vlădeni - Frumușica, în zona satului lor ar fi fost îngropată o comoară care, însă, nu lasă pe nimeni să o descopere, cei doritori de averi murind inexplicabil. Oamenii locului au renunțat, de mult, să caute comoara, spunând că este blestemată⁵³³.

Un aspect particularizant, la nivelul zonei, în ceea ce privește elementele de istorie locală devenite legende, ține de haiducie, căci, ultimul mare haiduc al Moldovei, de prin anii 1930-1940, Coroi, s-a născut în satul Guranda, apartinător comunei Durnești. Activând pe un areal mai larg, banda lui Coroi a dat naștere unei adevărate colecții de istorisiri, legende chiar, care continuă să circule și să se păstreze în mentalul sătenilor de pe un areal care, aproape corespunde micro-regiunii în discuție. Mai mult, chiar, Banda lui Coroi este unul dintre cele mai cunoscute obiceiuri de Anul Nou, specific zonei, care, deși la nivel redus, continuă să fie practicat și în zilele noastre.

⁵³² Informație furnizată de doamna Paraschiva Lumaicu, de 70 de ani, din satul Libertatea.

⁵³³ Informație furnizată de domnul Dumitru Tican, de 72 de ani.

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

BIBLIOGRAFIE

A. Aspecte geografico - administrative

- Barbu, N., Bucur, N., *Complexul fizico-geografic din regiunea masivelor deluroase Copălău-Cozancea-Guranda*, Analele Științifice ale Universității „Al.I.Cuza”, Iași, 1961
- Băcăuanu, V., *Câmpia Moldovei – studiu geomorfologic*, Editura Academiei, București, 1968
- Băcăuanu, V., și colab., *Podișul Moldovei. Natura, om, economie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980
- Bâgu, Gh., Movani, Al., *Geologia Moldovei. Stratigrafie și considerații economice*, Editura Tehnică, București, 1984
- Chifu, T., Mânzu C., Zamfirescu, O., *Flora și vegetația Moldovei*, editura Universității „Al.I.Cuza” Iași
- Chiulache, S., *Meteorologie și climatologie*, editura Universitară, București, 2000
- Ciubotariu, Ș., *Monografia Comunei Suliza*, Ed. Axa, Botoșani, 2001
- Cojocariu, C., *Județul Botoșani. Structuri administrativ-teritoriale*, Editura Quadrat, Botoșani, 2008
- Erhan, E., *Clima Podișului Moldovei*, în *Geografia României*, vol.IV, Editura Academiei, București, 1992
- Huștiuc, I., *Copălău – Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005
- Ielenicz, M., Sândulache, I., *România – podișuri și dealuri*, Editura Universitară, București, 2007
- Juravle, D.T. *Geologia României*, vol.I, editura Stef, Iași, 2009
- Mihăilă, D., *Câmpia Moldovei. Studiu climatic*, Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2006
- Munteanu, P., *Flămînzi – monografie*, editura Agata, Botoșani, 2003
- Poclid, M., *Așezările umane din județul Botoșani*, Editura Taida, Iași, 2008
- Poclid, M., *Județul Botoșani în 2013 – Monografie geografică*, Editura Taida, Iași, 2013
- Poclid, M., *Dicționarul Geografic al Județului Botoșani*, Editura Taida, Botoșani, 2019
- ***Administrația Bazinală se Apă Prut-Bârlad, Iași
- ***Administrația Națională de Meteorologie
- ***Direcția Județeană de Statistică

B. Evoluția istorică a comunităților de răzeși

- I. DOCUMENTARE
- a) *Inedite*

Fondurile de documente și manuscrise de la Arhivele Statului – București (Direcția Națională a Arhivelor Istorice Centrale), Arhivele Statului – Iași (Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale Istorice Centrale), Arhivele Statului – Botoșani (Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale Istorice Centrale), Biblioteca Academiei Române – București și Biblioteca Națională – București.

- b) *Editate*

Caproșu, I., Zahariuc, Petronel, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I, *Acte interne (1408-1660)*, Iași, 1999, 687 p.

Catalogul de documente din Arhivele Statului Iași, I, București, 1989, 825 p.

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Iсторică Centrală a Statului, I, București, 1957; II, București, 1959; III, București, 1968; IV, București, 1970; V, București, 1974; Supliment I, București, 1975.

Catagrafile Visteriei Moldovei (1820-1845), V, Tinutul Hârlău (Partea I), coord. Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru, casa editorial Demiurg Plus, Iași, 2013.

Condica liuzilor pe 1803, în Th. Codrescu, Uricariul, vol. VIII, Tipo-Litografia Buciumului Român, Iași, 1886, 400 p.

Condica lui Constantin Mavrocordat, Ediție cu introducere, note, indici și glosar alcătuită de Cornelius Istrati, vol. II, Documente, nr. 1-1267, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1986.

Condica Visteriei Moldovei din anul 1816, de Cornelius Istrati, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol” Iași, supliment (I), Editura Academiei Iași, 1979.

Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393-1849), autori Vasile Gh. Miron, Mihai Stefan Ceaușu, Gavril Irimescu, Sevastița Irimescu, volum editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, București, 1983.

Dragnev, D. M., Nichitici, A. N., Svetlicinaia, L. I., Sovetov, P. V., Moldova în epoca feudalismului, vol. VII. Partea I, Recensăminte populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774, Academia de Științe a RSS Moldovenești, Chișinău, 1975.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, I (1384-1448), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1975; II (1449-1486), volum întocmit de Leon Șimanschi, în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1976; III (1487-1504), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, București, 1969; VI (1546-1570), vol. întocmit de I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 2008, 1043 p; IX (1593-1598), vol. întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Sorin Grigoruță, Editura Academiei Române, București, 2014, 663 p; XIX (1626-1628), volum întocmit de Haralambie Chircă, București, 1969; XXI (1632-1633), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1971, XXII (1634), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1974; XXIII (1635-1636), volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1996; XXIV (1637-1638), volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998; XXVI (1641-1642), volum întocmit de I. Caproșu, București, 2003; XXVII (1643-1644), vol. întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Nistor Ciocan, Dumitru Ciurea, Editura Academiei Române, București, 2005, 727 p; XXVIII (1645-1646), vol. întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Editura Academiei Române, București, 2006, 727 p.

Documente privind istoria României, A. Moldova veacurile XIV - XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri, întocmit de Alexandru I. Gonța. Ediție îngrijită și prefată de I. Caproșu, Editura Academiei Române, București, 1990, 299 p.

Documente privitoare la istoria economică a României, Orașe și târguri, 1776-1861, Moldova, seria A, vol. II, sub redacția lui Gh. Ungureanu, Gh. Dăscălescu, M. Gheorghiu, Gh. Robu, București, 1960.

Ghibănescu, Gh., *Ispisoace și zapise*, vol. I - VI, Iași - Huși, 1906 - 1933.

Idem, *Surete și izvoade*, vol. I - XXV, Iași - Huși, 1906 - 1933.

Iorga, N., *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. V - VII, București, 1903 - 1904.

Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856), întocmită de Mihai - Răzvan Ungureanu, Iași, 1997.

Perietzianu - Buzău, Alexandru V., *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (III) M. Tinutul Botoșanilor*, în „Arhiva Genealogică”, II(VII), 1995, nr. 1-2

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

II. NARATIVE

Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*. București, 1973.

Călători străini despre Tările Române, vol. I, îngrijit de Maria Holban, București, 1968; vol. II, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1970; vol. III, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1971; vol. IV, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 19772; vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973; vol. VI, îngrijit de M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1975; vol. VII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1970; vol. VIII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973 (toate aceste volume au apărut la Editura Științifică); vol. IX, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu - Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1997.

Costin, Miron, *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaiteescu, București, 1958.

Neculce, Ion, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ed. G. Ștrempele, București, 1982.

Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. a II-a, îngrijită de P. P. Panaiteescu, București, 1958.

LUCRĂRI SPECIALE

Botezatu, D., *Ocolul târgului Hârlău. Geneză și evoluție*, în „Ioan Neculce” Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei (serie nouă), I, Iași, 1995, p. 21-32.

Botezatu D., *Botoșani-târg al Doamnei în evul mediu*, teză de doctorat, Iași, 2006, conducător științific Acad. Ioan Caproșu (părți din lucrare au fost publicate în mai multe numere din „Acta Moldaviae Septentrionalis”, Revista Muzeului Județean de Istorie Botoșani. Ciubotaru, Ștefan, *Monografia comunei Sulița Județul Botoșani*, Editura Axa, Botoșani, 2001, 336 p.

Cojocariu, Constantin, *Proprietatea funciară în județul Botoșani*, Editura Quadrat, Botoșani, 2013, 641 p.

Idem, *Județul Botoșani. Structuri administrativ-teritoriale*, Editura Quadrat, Botoșani, 2008.

Gomboș, Gabi, *Flământzi Decembrie '89: Revoluție sau impostură?*, Editura Axa, Botoșani, 2014.

Huștiuc, Ilie, *Copălău. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005.

Iacob, Dan Dumitru, *Aspecte privitoare la practica donației în beneficiul spitalelor urbane din Moldova (secolele XVIII-XIX)*, „Historia Urbana, tomul XVIII, 2010.

Munteanu, Petru, *Flământzi. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2004.

Şalaru, Neculai, *Așezări La obârșia Cozancei*, Editura Pim, Iași 2018

Şovan, Octavian Liviu, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Editura și Tipografia PIM, Botoșani, 2013, 499 p.

LUCRĂRI GENERALE

Ciurea, D., *Aspecte din situația socială a Moldovei în secolele XVII-XVIII*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol»”, Iași , tom XXIV, 1987(II).

**Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020**

Idem, *Evoluția și rolul clasei dominante din Moldova*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol»”, Iași, XVII, 1980.

Idem, *Noi contribuții privind orașele și târgurile din Moldova în secolele XIV – XIX*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol»” din Iași, VII, 1970, p. 21.

Idem, *Orașele și târgurile din Moldova în secolul al XVIII-lea*, în „*Studii și Cercetări Științifice - Istorie*”, anul VII, (1956), fasc. I.

Idem, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV - XVIII)*, în „A.I.I.A.«A. D. Xenopol»”, Iași, II, 1965.

Gonța, Alexandru I., *De la curțile cnejilor la târgurile medievale românești*, în vol. *Studii de istorie medievală*, îngrijit de Maria Magdalena Székely și Ștefan S. Gorovei, Iași, 1998.

Idem, *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII-XVII*, ediție, prefață, bibliografie și indice de I. Caproșu, București, 1989.

Idem, *Despre orașul moldovenesc în veacul al XV-lea. Locuitorii și starea lor socială*, în ”*Studii și Articole de Istorie*”, V, București, 1963.

Idem, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, București, 1986.

Instituții feudale din Țările Române Dicționar, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, Editura Academiei, București, 1988, 581 p.

Iordan, Iorgu, *Toponomia românească*, București, 1952.

Ivănescu, Dumitru, *Populația evreiască din orașele și târgurile Moldovei între 1774-1832*, în „*Studia et Acta Historiae Iudeorum Romaniae*”, vol. II, Iași, 1997.

Macovei, Adrian, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (V), Anexă „Tabla obștimelor sătești a Principatului Moldaviei alcătuită sub observația comisiilor Tânutale. 1835*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol” Iași, XXIII, 1986, p. 179-199.

Marele Dicționar Geografic al României, de George Ioan Lahovary, General C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, vol. I-V, Editura Socec, București, 1898-1902.

Panaiteșcu, P. P., *Comunele medievale în Principatele Române*, în vol. *Interpretări românești*, ed. a II-a, îngrijită de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, București, 1994.

Stoicescu, N., *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova în sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971.

Idem, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec.XIV-XVII)*, București, 1968.

C. Aspecte etnografice

Chiponcă, Elena, *Ionășenii de azi, de ieri și de mai demult*, Editura Pim, Iași, 2017

Chiponcă, Elena, *Trușești. Monografie*, Editura Pim, Iași, 2020

Ciubotaru, Ștefan, *Monografia comunei Suliza*, Editura Axa, Botoșani, 2001

Huștiuc, Ilie, *Copălău. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2005

Ionescu, Grigore, *Arhitectura populară românească*, Editura Tehnică, București, 1957

Mateciuc, Dumitru, *Etnologie, etnografie și folclor . Zona Hîrlău*, Editura Rotipo, Iași, 2015

Munteanu, Petru, *Flămînzi. Monografie*, Editura Agata, Botoșani, 2004

Paveliuc - Olariu, Angela, *Arta populară din zona Botoșanilor. Portul popular*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă, Muzeul Județean, Botoșani, 1980

Paveliuc - Olariu, Angela, *Arta populară din zona Botoșanilor. Ceramica populară*, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Botoșani, Muzeul Județean, Botoșani, 1981

Paveliuc - Olariu, Angela, *Zona etnografică Botoșani*, Editura Sport - Turism, București, 1983

Proiect de cooperare transnațional finanțat cu fonduri europene nerambursabile prin
Programul LEADER 19.3B, PNDR 2014 – 2020

Poni, Petru *Statistica răzeșilor*, Librăriile „Cartea românească” și Pavel Suru, București, 1921
Stahl, Henri H. și Paul H., *Civilizația vechilor sate românești*, Editura Științifică, București, 1968

Şovan, Octavian Liviu, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, Botoșani, 2013

<https://gastronomietraditionala.ro/justificarea-proiectului>

<http://gal.colinele-moldovei.ro/wp-content/uploads/2013/09/Plan-dezvoltare-GAL-COLINELE-MOLDOVEI-august-2013-.pdf>